Rus Genelkurmay Belgelerinde II. Abdülhamid ve Osmanlı Ordusu

Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları
Kitap No: 52

Yayın Koordinatörü
Erdem Zekeriya İskenderoğlu
Nurullah Yaldız

Rus Genelkurmay Belgelerinde II. Abdülhamid ve Osmanlı Ordusu

Yayına Hazırlayanlar:
Prof. Dr. Mikhail Bashanov
Prof. Dr. İlyas Kemaloğlu

Akademik Danışman:
Prof. Dr. Vahdettin Engin

Redaksiyon:
Ayşegül İnginar Kemaloğlu

ISBN 978-975-2485-23-5
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 40688

1. Baskı
İstanbul, Ekim 2018

Kitap Tasarım **Salih Pulcu**
Tasarım Uygulama **Recep Önder**

Baskı-Cilt **Seçil Ofset**
100. Yıl Mahallesi Massit Matbaacılar Sitesi
4. Cadde No: 77 Bağcılar İSTANBUL
Sertifika No: 12068

444 1984
www.zeytinburnu.bel.tr

SULTAN II. ABDÜLHAMİD
UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

Rus Genelkurmay Belgelerinde II. Abdülhamid ve Osmanlı Ordusu

Yayına Hazırlayanlar

Prof. Dr. Mikhail Bashanov
Prof. Dr. İlyas Kemaloğlu

ZEYTİNBURNU
BELEDİYESİ

“Plevne Önünde Rusların Mevziilerini İzleyen Osman Paşa”,

E. Ollier, *Illustrated History of the Russo-Turkish War*, Cassel Petter & Galpin, London 1879.

SUNUŞ

Değerli okurlarımız,

Osmanlı Devleti'nin tarihi hakkında konuşulurken üzerinde en fazla tartışma yürütülen padişahlardan birinin Sultan II. Abdülhamid olduğu görülür. Tarihe serinkanlı olmaktan uzak, politik ve ideolojik yorumlarla bakanlar, çoğu kulaktan dolma bilgilerle onu ya "Kızıl Sultan" ilan ettiler ya da tam tersi yönde bir azizleştirmeye yöneldiler. Oysa dönem, bütün yönleriyle ve dikkatle incelendiğinde karşımıza çıkan manzara, hamaset kaldıracak bir manzara değildir. Büyük bir devletin sarsılmaya başladığı, içerde ve dışarda pek çok sorunla boğuştuğu en çalkantılı dönemlerinde devletin organlarını bir arada tutmaya çalışan, sistemin aksayan yönlerini görüp hızlı reformlarla sistemi yeniden inşa etmeye çalışan bir devlet adamıdır karşımızdaki. Üstelik, ülke ekonomisinde yaşanan sıkıntılar, askerî-teknolojik gücün yetersizliği, yeniden inşa sürecinini karşılayabilecek kadroların eksikliği; reformların gidişatını olumsuz yönde etkiliyorken.

Elinizdeki kitap, pekâlâ, II. Abdülhamid'in; askerî sanayinin gelişimi, ordunun yeniden silahlandırılması gibi reformlarla Osmanlı Devleti'nin Silahlı Kuvvetleri'ni modern bir askerî güce dönüştürmesi sürecinin, Osmanlı'nın en muhtemel düşmanının raporlarıyla delili sayılabilir.

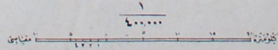
Rus Genelkurmay Belgelerinde II. Abdülhamid ve Osmanlı Ordusu, İstanbul'daki Rusya İmparatorluğu Büyükelçiliğinde, resmî olarak görev yapan Rus askerî ajanları (ataşeler) ve gayri resmî askerî ajanlar tarafından toplanan bilgilerden oluşmaktadır. Bu yönüyle, Sultan II. Abdülhamid ve özellikle de onun dönemindeki Osmanlı Devleti ve ordusunun durumunu ortaya koymakta, Osmanlı belgelerindeki bilgileri de tamamlamaktadır. Pek çoğu ilk kez Türkçeye kazandırılan bu belgelerin, Sultan II. Abdülhamid Han'ı ve dönemin Osmanlı'sını araştıracak bütün ilim adamlarına yol gösteren bir çalışma olması dileğiyle, başta araştırmacılarımız olmak üzere kitapta emeği geçen herkese teşekkür ediyorum.

Murat Aydın
Zeytinburnu Belediye Başkanı

مايقوپ
پهلاپاغليا

باطوم

۱
۴۰۰,۰۰۰

Rus Uzmanlarının Rusça Hazırladıkları Kafkasya Haritası'nın Osmanlı Devleti Tarafından Tercüme Edilen Baskısı, 1907.

İÇİNDEKİLER

San-Stefanos Barış Anlaşması'nın İmzalandığı Ev.
Fotoğrafçı: Abdullah.
Osmanlı Devleti, 1878.

GİRİŞ

II. Abdülhamid dönemi, Osmanlı askerî tarihi açısından özel bir yere sahiptir. Onun döneminde Osmanlı Ordusu'nda üst üste reformlar gerçekleştirildi ve bunların neticesinde dönemin en iyi Avrupa ordularından geri kalmayan modern tipte daimî bir ordu kuruldu.

Gerçek bir "askerî Rönesans" olarak adlandırılabilecek bu reformların başlatılmasına neden olan gelişme ise 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı oldu. Bu savaştaki mağlubiyet, Osmanlı ordusunun zayıflığını ve köklü reformların yapılmasının zaruretini ortaya koydu. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nin Silahlı Kuvvetleri'ni devletin toprak bütünlüğünü koruyan ve dış politikaya dair sorunları çözme kapasitesine sahip modern bir askerî güce dönüştürmek, II. Abdülhamid'in askerî alandaki en önemli başarısı oldu. Bizzat onun idaresi altında Osmanlı Ordusu ile donanmasında organizasyon yapısı başta olmak üzere birçok alanda önemli reformlar gerçekleşti, askerî sanayi hızla gelişmeye başladı, askerî eğitim ile bilime yatırım yapıldı, ordu yeniden silahlandırıldı ve teknik açıdan modern bir hâle getirildi. Yine modern askerlik sanatının temelini de oluşturan yeni nizamnâmeler hayata geçirildi.

Sultan Abdülhamid başta Almanya olmak üzere önde gelen Avrupa devletleriyle askerî ve teknolojik alanda işbirliğini geliştirerek Osmanlı Ordusu'nun muharebe kapasitesini arttırmaya önem verdi. Nitekim askerî eğitim sistemi ile askerî ilimlerin geliştirilmesi, savaş yönetimi, seferberlik, ordunun ihtiyaçlarının karşılanması gibi konuların iyileştirilmesi için sık sık yabancı uzmanlar davet edildi. Yine bu dönemde Osmanlı ordusunda "Genelkurmay Karargâh Subayı" adı altında yeni bir kadro açıldı, genel zorunlu askerî yükümlülük uygulaması başlatıldı, genel ve özel seferberlikler yapıldı. Çabuk ateşli toplarla makineli tüfekler, denizaltılarla torpidobotlar ordu evanterine kazandırıldı, askerî telgraf sistemi geliştirildi ve askerî havacılıkla ilgili ilk adımlar atıldı.

Sultan Abdülhamid'in askerî reformları, zor şartlarda hayata geçirildi. Zira onun iktidarda olduğu yıllar, Osmanlı Devleti'nin oldukça zor günler geçirdiği bir döneme denk geldi. Bu dönemde Osmanlı, hem içeride hem de dışarıda birçok tehdit ile karşı karşıya kaldı. Ülke ekonomisinde yaşanan sıkıntılar, askerî-teknolojik gücün yetersiz olması, modern askeriyenin ihtiyaçlarını karşılayabilecek kadroların eksikliği de bu reformların gidişatını olumsuz etkiledi. Tüm bu olumsuzluklara rağmen Sultan Abdülhamid döneminde Osmanlı Ordusu, önemli bir mesafe katetti ve bu reformların etkisi sonraki dönemlerde dahi hissedildi. Örneğin I. Dünya Savaşı, reformların etkisinin en net görüldüğü gelişmelerden sadece biridir.

Bu savaş sırasında Osmanlı Ordusu, birbirinden uzak coğrafyalardaki cephelerde Almanya karşıtı İtilaf güçlerine ciddi darbeler vurdu. Çanakkale ve Kutü'l-Amare, bunun en güzel örneklerini teşkil etmektedir.

Sultan Abdülhamid'in bu reformları, birçok ülke tarafından yakından takip edildi. Rusya İmparatorluğu da bu bağlamda bir istisna değildir. Rusya'nın Osmanlı'daki reformları yakın takibe alması şaşırtıcı değildir. Zira Osmanlı, Rus askerî yönetimi tarafından her an savaş alanında karşılaşılabilecek muhtemel bir düşmandı.

Osmanlı ile hem karadan hem de denizden sınırı olan ve Osmanlı ordusu ve filosu ile savaşma tecrübesine sahip Rusya, eskiden beri Osmanlı Ordusu'nun askerî potansiyelini araştırıyor, ordudaki değişiklikleri yakından takip ediyordu. Ele aldığımız dönemde de Rusya Genelkurmay Başkanlığı, Osmanlı Devleti'ndeki askerî reformlardan yeterince haberdardı. Bütün bu istihbarat, Rus askerî yönetimi tarafından oluşturulan Osmanlı Silahlı Kuvvetleri'ne dair bilgi toplama sistemi sayesinde toplanıyordu. Söz konusu sistemin merkezinde ise İstanbul'daki Rusya İmparatorluğu Büyükelçiliği'nde resmî olarak görev yapan Rus askerî ajanları (ataşeler) yer alıyordu.

1849 yılından itibaren Rus askerî ajanları, Rusya İmparatorluğu'nun askerî ve siyasi yönetimini Osmanlı Silahlı Kuvvetleri'ndeki gelişmeler hakkında bilgilendiriyordu. Askerî ajanların faaliyetlerinin yanı sıra Rize, Erzurum, Van, Beyrut ve Bağdat'taki Rusya konsolosluklarında görev yapan gizli askerî ajanlar da bu süreçte önemli rol oynuyordu. Osmanlı'daki Rus askerî temsilcilerin raporları, binlerce sayfalardan oluşan nadir belgeler olup Sultan Abdülhamid dönemi Osmanlı Ordusu'ndaki en önemli olayları ve değişiklikleri, bu değişikliklerin sebeplerini, dönemin önde gelen önemli komutanlarını, reform sırasında karşılaşılan zorlukları ve bu reformların neticeleri gibi konuları Rusların bakış açısıyla ortaya koymaktadır. Bundan dolayı bu belgeler, Abdülhamid dönemi araştırmaları açısından büyük önem arz etmektedir.

Son yıllarda Sultan Abdülhamid dönemi ile ilgili Türkiye'de yapılan çalışmaların sayısı artsa da özellikle bu dönemdeki Osmanlı ordusu ile ilgili birçok mesele daha tam olarak aydınlatılmış değildir. Bu bağlamda Türk okuyucusu ve araştırmacısı için ulaşması zor olan söz konusu Rusça belgelerin bir kısmının neşri, dönemin aydınlatılması için oldukça önemlidir. Konuyla ilgili 37 belgeyi içeren bu yayın, Sultan Abdülhamid ve özellikle de onun dönemindeki Osmanlı Devleti ve ordusunun durumunu ortaya koymakta, Osmanlı belgelerindeki bilgileri tamamlamaktadır. Belgelerin büyük bir kısmı ilim dünyasına ilk kez kazandırılmaktadır.

Yabancı kaynakların birçoğunda olduğu gibi burada yayımladığımız belgelerde de Osmanlı Devleti ve bizzat Sultan Abdülhamid hakkında olumsuz tasvirler de yer almaktadır. Bu son derece doğaldır. Zira bu belgeler, asırlarca Türklerle savaşan, Osmanlı'yı "hasta adam" olarak nitelendiren, Slav Birliği'nin kurulması gibi kendi çıkarları doğrultusunda Osmanlı'nın yıkılışını isteyen bir devletin ajanları tarafından kaleme alınmıştır ki, bunların bir kısmı son Osmanlı-Rus Savaşı'na katılmış ya da bu savaşta yakınlarını kaybetmiştir. Bu açıdan bakıldığında onların konuya bakış açılarını ve olumsuz tasvirlerini anlamak mümkündür. Söz konusu olumsuzluklara rağmen yukarıda da belirtildiği gibi bu belgeler, dönemi anlamlandırmak ve resmin bütününe bakabilmek açısından büyük önem arz etmektedirler.

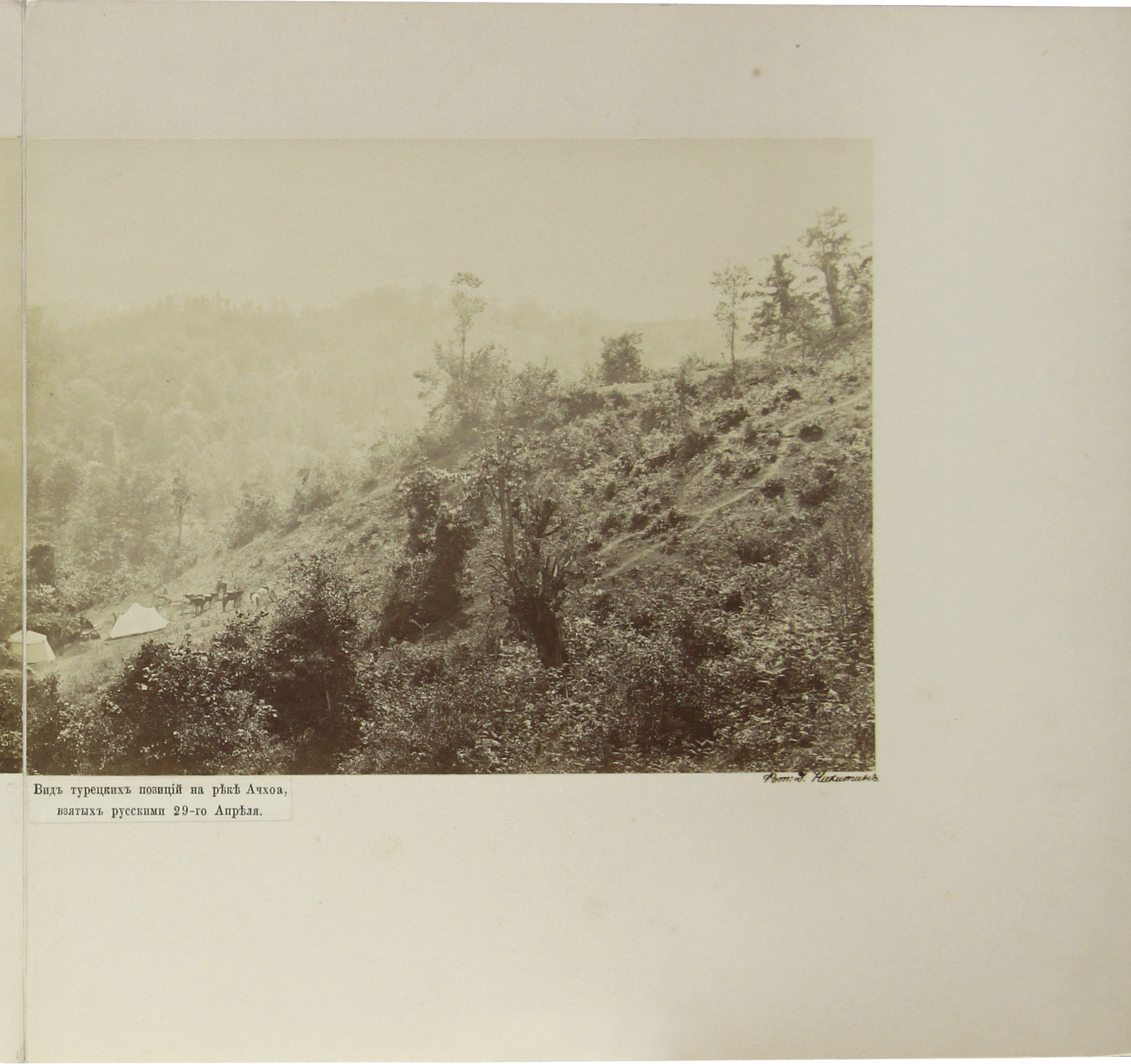
Bazı tasvirlerin gerçeklerle ilgisi olmamasına rağmen belgelerin yapı ve bütünlüğünün bozulmaması açısından genellikle herhangi bir kısaltmaya gidilmemiş, belgelerin tercümesi-

nin birebir yapılmasına gayret edilmiştir. Çeviri sırasında askerî terimlerin Türkçe karşılığını hem doğru hem de orijinal metindeki şekliyle aktarmaya çalıştık. Örneğin bazı belgelerde "serasker" terimi kullanılırken bazılarında "askerî nazır" terimi geçmektedir. Belirtilmesi gereken bir başka husus ise belgelerdeki tarih meselesidir. Belgelerin tamamında tarihler Jülyen takvimine göre verilmiştir. Belgelerin tarihini Miladî Takvim'e çevirmek için 29 Şubat 1900 tarihinden önceki tarihli belgelere 12 gün, sonraki tarihli belgelere ise 13 gün eklemek gerekmektedir.

Bu kitapta yer alan belgeler, Moskova'daki RGVİA (Rossiyskiy Gosudarstvennıy Voenno-İstoriçeskiy Arhiv'ın (Rusya Devlet Askerî Tarih Arşivi) farklı fondlarında saklanmaktadır. Bu fondlar şunlardır: Rusya İmparatorluğu Baş Karargâhı (Fond 400), bu karargâha bağlı Askerî Eğitim Komitesi (Fond 401), Genelkurmay Başkanlığı (Fond 2000).

Çalışmamızdaki resimler, Rusya'daki farklı arşiv ile müzelerden alınmıştır. Nitekim eserde görsel malzeme olarak kullanılan belgeler, yukarıda adı geçen RGVİA'da, Osmanlı Ordusu'nda kullanılan silahlarla askerlerin üniformaları ise St. Petersburg'daki VİMAİV i VS'de

29 Nisan'da Rusların Ele Geçirdiği Açhoa Nehri Kıyısındaki Osmanlı Kampı. Fotoğrafçı: Nikitin. Osmanlı Devleti, 1877-1878.

(Voenno-İstoriçeskiy Muzey Artillerii, İnjenernıh Voysk i Voysk Svyazi / Topçu, Mühendis ve Haberleşme Birlikleri Askerî Tarih Müzesi) saklanmaktadır. Kitapta yer verdiğimiz ateşli ve kesici silah, top ve üniforma resimleri ilk kez yayımlanmaktadır.

Gerek belgelerin gerekse de resimlerin elde edilmesinde her türlü yardımda bulunan yukarıda adı geçen arşiv ile müzenin çalışanlarına, bu esere büyük destek veren Zeytinburnu Belediye Başkanı Sn. Murat Aydın ile Yıldız Teknik Üniversitesi Sultan II. Abdülhamid Uygulama ve Araştırma Merkezi Başkanı Prof. Dr. A. Melek Özyetgin'e teşekkürü bir borç biliyoruz. Ayrıca metni gözden geçiren ve özellikle terimlerle ilgili önemli tavsiyelerde bulunan Prof. Dr. Vahdettin Engin ile metni redakte eden Ayşegül İnginar Kemaloğlu'na da teşekkür ediyoruz.

Prof. Dr. Mikhail Bashanov

Prof. Dr. İlyas Kemaloğlu

St. Petersburg'daki Osmanlı Büyükelçiliği.

St. Petersburg'daki Osmanlı Büyükelçiliği'nin İçi.

St. Petersburg'daki Osmanlı Büyükelçiliği Personeli.

© Kişisel Arşiv (Birleşik Krallık)

Osmanlı'nın St. Petersburg Askerî Ataşesi Enver Bey

© Kişisel Arşiv (Birleşik Krallık

BELGE 1

Rusya Genelkurmay Başkanlığı'nın İstanbul'daki Askerî Ajanı Albay V. P. Filippov'un "Osmanlı Ordusu'nu Subay ve Astsubaylarla Tamamlama Süreci, 1882" Adlı Raporu,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 4, Dosya 10 (1882), Yaprak 146-152 b.

Osmanlı Ordusu'nda 27 müşir mevcuttur. Bunlar, aşağıdaki görevlerde bulunmaktadırlar:

1. Gazi Osman Paşa - Askerî Nazır.
2. Namık Paşa - Sultan'ın yaveri, general.
3. Ali Saib Paşa - Topçu birliği başkanı, general.
4. Ethem Paşa - Sultan'ın general unvanlı yaveri.
5. Derviş Paşa - Geçici olarak görevsiz.
6. Mustafa Paşa - Erzurum Valisi.
7. İzzet Paşa - Diyarbakır Valisi.
8. Rauf Paşa - I. Kolordu Komutanı.
9. Hüseyin Hüsnü Paşa - Askerî Teftiş Yüksek Komisyon üyesi.
10. Semih Paşa - ?
11. Ali Nizami Paşa - Askerî Teftiş Yüksek Komisyon üyesi.
12. Gazi Ahmet Murat Paşa - Askerî Teftiş Yüksek Komisyon Başkanı.
13. Halim Paşa - Askerî Teftiş Yüksek Komisyon üyesi.
14. İsmail Hakkı Paşa - Askerî Teftiş Yüksek Komisyon Başkan Yardımcısı.
15. Mustafa Paşa - Askerî Mahkeme Başkanı.
16. Ahmet Eyüp Paşa - III. Kolordu Komutanı.
17. Hüseyin Fevzi Paşa - V. Kolordu Komutanı.
18. Saffet Paşa - Hicaz Valisi.
19. Nusret Paşa - Sultan'ın general unvanlı yaveri.
20. Fuat Paşa - Sultan'ın general unvanlı yaveri.
21. Mustafa Asım Paşa - Yanya Valisi.
22. Ahmet Hamdi Paşa - Bulgaristan'dan göç eden muhacirlerden sorumlu kişi.
23. Hüseyin Tahsin Paşa - Selanik Valisi.
24. Şakir Paşa - St. Petersburg Elçisi.

25. Eşref Paşa - ?

26. Hidayet Paşa - VI. Kolordu Komutanı.

27. Nafiz Paşa - IV. Kolordu Komutanı.

Orduda ve idarî yönetimde görevli tümgeneral (ferik) ve tuğgenerallerin (liva) toplam sayısı 182'dir. Generallerin büyük bir kısmı, İstanbul'da yaşamakta ve Askerî Nazırlık'ta bölüm, hatta şube müdürleri olarak görev yapmaktadırlar. Bütün birliklerdeki albay ve yarbayların sayısı 208'dir. Piyade ve süvari sınıfı da dâhil olmak üzere orduda görev alan binbaşıdan başlayarak ilk subay rütbesi olan mülâzım-ı sânî'ye kadarki bütün rütbelilerin sayısı ise 4.499'dur.

1877-78 Savaşı sırasında, Seraskeriye'nin acelece ve düzensiz olarak emirler verdiği dönemde, muvazzaf ve muvazzaf olmayan astsubaylar ve erler, hatta başıbozuklar subaylığa yükseltildi. Barışın sağlanmasıyla birlikte bu subayların bir kısmı emekli edildi, bir kısmı ise redif birliklerine gönderildi. Savaş tecrübesine rağmen subayları geliştirmek ve redif birliklerini subaylarla donatmak için hâlâ hiçbir şey yapılmadı.

Nizamî ordu, piyade ve süvari sınıflarındaki subaylarla tamamlanmaktadır. Bunlar da Harbiye Mektebi'nin mezunları ve daha çok astsubaylardır. Harbiye Mektebi'ne girmeden önce gençler, askerî kaynaklarla ayakta duran hazırlık okullarında eğitim almaktadırlar. Bu okullardan İstanbul'da 2, Bursa'da 1, Erzurum'da 1, Manastır'da 1, Bağdat'ta 1, Şam'da 1, Edirne'de 1 tane vardır.

Bunlarda 6 yıllık eğitimi tamamlayanlar (her okul yılda ortalama olarak 15 mezun vermektedir) Harbiye Mektebi'ne girmekte ve buradaki 4 yıllık eğitimden sonra ilk subay rütbesine (mülâzım-ı sânî) yükseltilerek kendi birliklerine gönderilmektedirler. Subay olmayı başaramayanlar hakkında aşağıda bilgi verilecektir.

Harbiye Mektebi, her sene 40-50 subay mezun etmektedir. Geriye kalan subaylar ise astsubaylardan atanmaktadır. Bir astsubayın bu rütbeyi alabilmesi için iyi davranışlar sergilemesi, birçok olumlu özelliğe sahip olması, 3 yıllık zorunlu hizmetini tamamlaması ve 2 - 3 yıllık hizmet şartını yerine getirmesi gerekmektedir. Söz konusu altı yıllık hizmetten sonra aday, tümen karargâhında yapılan sınava alınmaktadır. Adaylara çeşitli askerlik hizmetlerine dair bilgilerle aritmetik işlemler sorulmaktadır. Türkçe okuma yazmayı öğrenmek zordur ve çok zaman almaktadır. Dolayısıyla okuma yazmayı bilmek bile tek başına nispeten yüksek eğitimin bir göstergesidir. Kaldı ki bu yüksek eğitim, subaylığa atanmak için gerekmemektedir.

Böylece bazıları çok genç yaşta, bazıları ise orduda en az 9 yıl hizmet ettikten sonra subay rütbesini alabilmektedir. Bu ayrım her zaman olmuştur. Bunun en büyük göstergesi de Harbiye Mektebi mezunlarına tanınan imtiyazlardır. Bu husus, aynı zamanda mektep mezunu subaylarla askerlikten yükselen subaylar arasında uyuşmazlığa da yol açmaktadır. Subaylığa terfi edilirken belli bir düzen ve sıra takip edilmektedir. Yani ilk sene görevde bulunan askerler, ikinci sene ise eski mezunlar, subaylığa yükseltilmektedir. Mezunlar, toplam subayların %10.3'ünü oluşturduğundan onların subaylığa yükselme süreci daha hızlı ilerlemektedir. Bundan dolayı uzun ve ağır bir hizmet sürecinden sonra ya da askerî başarıları nedeniyle

subaylığa yükseltilen ihtiyar bir asker, sıkça genç bir askerin amiriyken onun emrindeki bir askere dönüşebilmektedir. Diğer taraftan mektep mezunları, askerî hizmette bulunarak subaylığa yükselenlerden şüphesiz daha eğitimliler. Ancak bunlar da süregelen imtiyazlarını üstünlük kanıtı olarak kabul ederek bozulmakta, izzetinefislerini kontrol edememekte ve kendi meziyetleri ile ilgili yanlış görüşlere sahip olmaktadırlar.

Subayların bu şekilde ikiye ayrılmasının olumsuz sonuçlarından biri de askerlerin kendi amirlerine karşı kötü davranmasıdır. Eğitimsiz amirler çoğu zaman genç subaylara şüpheyle yaklaşmakta ve onlara kötü davranmaktadır. Tam tersine durumlar da yaşanabilmektedir; yani sözde eğitimli, ancak tecrübesiz amirler hizmetleri dolayısıyla yükselen subayların hayat ve askerî tecrübelerine mektep eğitimini tercih etmektedirler. Bütün bunlar subaylar arasında disiplinsizliğe ve bu subaylar ile amirleri arasında güven bunalımına yol açmaktadır. En nihayetinde bu durum, askerî otoriteye zarar vermektedir.

Piyade ve süvari birliklerindeki 4.499 nizam subayının (binbaşından mülâzım-ı sânî'ye kadar) kolordulara göre dağılımı şöyledir:

Kolordu	Mektep Mezunu Subaylar	Hizmetleri Dolayısıyla Subaylığa Yükselenler	Toplam
I	82	546	628
II	73	495	568
III	68	572	640
IV	62	602	664
V	70	545	615
VI	48	531	579
VII	35	381	416
Girit Adası'ndaki Müfreze	8	93	101
III. Yedek Tümeni	18	270	288
Toplam	464	4.035	4.499

Özel topçu ve mühendis birliklerindeki subaylar Mühendishane Okulu mezunlarıdır. Bu okuldaki öğrenci sayısı, 370 ile 400 arasındadır. Altı yıllık eğitimden sonra 18-21 mezun topçu birliklerine, 8-12 mezun ise mühendis birliklerine tayin edilmektedir. Bu okul, Topçu Birliği Komutanlığı'na bağlıdır. Askerî Nazırlık ya da istihkâm taburunda görev yapan mühendis subaylar askerî nazıra, diğerleri ise Topçu Birliği Komutanlığı'na bağlıdırlar.

Genelkurmay'a bağlı 151 general, karargâh ve alt rütbeli subay vardır. Bunların 72'si çeşitli birliklerde, 79'u ise yönetimde ve başka yerlerde görev yapmaktadır.

Genelkurmay'daki subaylar Harbiye Mektebi'ndeki en iyi askerlerden seçilmektedir. Bunlar mektepteki eğitimlerinden sonra aynı okulun subaylık sınıflarında 2 yıllık bir eğitim almakta ve ardından Genelkurmay'a yüzbaşı olarak atanmaktadırlar. Bir üst sınıfa geçişte herkese ikinci subay rütbesi (mülâzım-ı evvel) verilmektedir. Sonraki rütbeye ise askerler, mezuniyetten sonra terfi edilmektedir.

Eğitimli subayların sayısı yeterli olmadığı takdirde Genelkurmay subayları, Genelkurmay'a ya da askerî hizmetlerle hiçbir ilgisi olmayan farklı memuriyetlere atanabilmektedir. Bunun neticesinde yarısından bile az bir kısmı orduda, büyük kısmı ise Genelkurmay'da görev yapmaktadır.

Hicaz, Arabistan ya da başka bölgelerden herhangi bir şekilde geçici bir süreliğine de olsa çıkmayı başaran subaylar genellikle Genelkurmay'da görevlendirilmekte ve kendi hamileri - generaller - sayesinde İstanbul'da kalmayı başarmaktadırlar. Bunlar burada maaşlarını aldıkları gibi daha kârlı görevlendirmelerin peşine düşmektedirler. Genelkurmay subayının bir üst rütbeye terfi ettirilerek uzaktaki bir bölgeye görevlendirilmesine rağmen çeşitli gerekçelerle İstanbul'da kaldığı da olmaktadır. Bu subay, kendisine bir hami bularak burada kalmaya ve yeni bir görev beklemeye başlamaktadır. Onun yerine ise yine rütbesi yükseltilen, ancak özellikle siyasi bağlamda "güvenilir" bulunmayan başka bir subay gönderilmektedir.

N. D. Dmitriev-Orenburgskiy, "14 (26) Haziran 1877 Tarihinde Osmanlı ve Rus Birlikleri Arasında Meydana Gelen Ziştovi Muharebesi". (1881; Tuval; 100 x 173).

© ВИМАИВиВС / VİMAİV i VS (Voenno-İstoriçeskiy Muzey Artillerii, İnjenernıh Voysk i Voysk Svyazi / Topçu, Mühendis ve Haberleşme Birlikleri Askerî Tarih Müzesi)

Avrupalılara ve özellikle de Ruslara yakınlık, hatta şehrin Avrupa kısmına (Pera) yapılan sık ziyaretler bile subayların güvensiz olarak nitelendirilmesi için yeterlidir. Saray yönetimi tarafından görevlendirilen askerî ajanlar, köprünün yanında durmakta ve köprüden geçen bütün subayları tespit etmektedirler.

Savaş zamanında orduya subay alımı ile ilgili herhangi bir özel kanun yoktur. İhtiyaç duyulduğu takdirde ise emekli subayları hizmete dönme konusunda zorlayarak onları yeniden en alt rütbeli, hatta er olarak orduya almaktadırlar. Bu süreçte adam kayırma olayı çok yaygındır. Çünkü kıdeme kimse ciddi bir şekilde dikkat etmemekte ve binbaşıya kadarki (binbaşı dâhil) bütün atamalar Askerî Nazırlık idaresi tarafından yapılmaktadır.

Osmanlı gibi akli durgunluk ile siyasi ve ekonomik gerilemenin yaşandığı, tarım ve zanaat işçiliğinin ilkel koşullarda yapıldığı, ticaret ve sanayinin gelişmediği bir ülkede kol emeğin-

den ziyade daha çok akıl emeği için yetiştirilen kimseler kendilerine yalnızca devlette (sivil ya da askerî) iş bulabilmektedir. Sivil hizmet tek tipte olup yavaş ve özellikle de nazırların sıkça değiştiği bir ortamda yanlış bir kariyer öngörmektedir. Aynı zamanda böyle bir hizmetin aynen askerî hizmette olduğu gibi maddî açıdan da bir cazibesi yoktur. Ancak Osmanlı'nın günümüzde içerisinde bulunduğu kargaşa zamanında askerî hizmet, enerjik kimselere kendilerine hızlı kariyer yapma şansı tanımaktadır. Bundan dolayıdır ki Türk aydın sınıfının en iyi temsilcileri, askerî hizmeti tercih etmektedir. Kaldı ki sivil memuriyetlerde Türkler, Rum ve Ermeni gibi tehlikeli rakiplerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Özellikle Ermeniler, Osmanlı bürokrasisinin kurnazlık ve hilebazlığına daha yatkındırlar. Böylece Müslüman nüfusun en iyi temsilcilerine cazip gelen askerî sınıf, bütün diğer yapıların üstünde bulunmakta ve Osmanlı'da subaylara, Avrupa'dakine kıyasla daha büyük onur ve saygı duyulmaktadır.

Astsubaylar Hakkında

Astsubayların orduya alımı ve onlarla ilgili diğer kurallar, Fransızların tüzüklerinden alınmıştır. Tek bir fark vardır: Eğitim takımları taburların nezdinde değil de alayların nezdinde oluşturulmaktadır. Alay karargâhlarının farklı yerlerde bulunması durumunda ise eğitim takımları, tümen karargâhının yer aldığı noktadaki alayda eğitim görmektedirler. Askerî hizmetlerinin birinci yılını dolduran erlerin en iyileri, eğitim takımına alınmakta ve bir yıl eğitim aldıktan sonra alay komutanı tarafından astsubaylığa yükseltilmektedir. Savaş zamanında ise bu takımlar dağıtılmakta ve astsubaylığa terfiler, savaş alanında gösterilen başarı ve kahramanlıklar dolayısıyla yapılmaktadır.

Her ne kadar muvazzaf hizmet, astsubayların eğitimi açısından kısa ve yetersiz olsa da Osmanlı Ordusu'nda astsubay sıkıntısı yaşanmamaktadır, çünkü astsubayların büyük bir kısmı subaylığa ancak en az 7 yıl hizmetten sonra terfi ettirilmektedir. Dolayısıyla her bölükte bir veya birkaç tecrübeli astsubay bulunmaktadır.

BELGE 2

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği 28 Nisan 1882 Tarihli (No. 25) Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 4, Dosya 10 (1882), Yaprak 54-56 b.

Daha önce gönderdiğim 22 No'lu rapora ek olarak Osmanlı Savunma Komisyonu'nun faaliyetleri hakkında aşağıdaki bilgileri Siz'e göndermekten onur duyuyorum:

Osmanlı'nın Avrupa topraklarında 3 grup kale inşasına karar verilmiştir.

I. Batı Grubu: Avusturya ve Sırbistan'a karşı savunmayı güçlendirmeyi amaçlayan 4 kale, Priştine (istihkâmlarla çevirili askerî kamp), Kumanovo, Üsküp ve Kaçanik'te inşa edilecektir. Lepenak Geçidi'ne kuzeyden girişi güvene almak için Kaçanik'teki kalenin kuvvetlendirilmesine özellikle önem verilmektedir.

II. Doğu Grubu: Edirne'de istihkâmlarla çevirili askerî kamp kurulacak, Dimetoka, Lüleburgaz ve Tekirdağ'da kaleler inşa edilecektir. Rodosto'nun, inşa edilecek bir demir yolu hattı ile Edirne'deki ana demiryolu hattına bağlanması planlanmaktadır. Türkler söz konusu istihkâm ve kalelerle düşman güçlerinin kuzeyden İstanbul'a ve Gelibolu Yarımadası'na doğru ilerlemesinin önüne geçmek istemektedirler. Yarımadanın alınması, Çanakkale'nin de düşmanın eline geçmesi anlamına gelmektedir.

III. Güney Grubu: Bu grup, Çatalca'daki istihkâmlarla çevrili büyük bir ordugâhtan oluşacaktır. Burada yer alan savunmasız ve birbirine bitişik çok sayıda istihkâm yerine, Karadeniz ile Marmara Denizi arasında kalan 32 kilometrelik bir alanda 8 ayrı kalenin inşası kararlaştırıldı. Her bir kaleye 6 - 8 tabur yerleştirilecektir.

Osmanlı Hükümeti, Kafkasya Ötesi'nden gelecek bir saldırıya karşı Küçük Asya'yı savunma yollarını araştırıken Kafkasya Ötesi'nin ulaşılmaz sıradağlar ile iki ayrı askerî cepheye bölündüğünün farkına vardı.

Kuzey yolu Erzurum ile Erzincan'dan, güney yolu ise Harput üzerinden Muş'tan geçmektedir. Her iki yol da başlangıç noktasında yüksek sıradağlarla çevrilidir. Bu yol üzerinde az da olsa nüfusun ve üretimin yoğunlaştığı verimli ovalara da rastlanmaktadır. Bu ovalar stratejik öneme sahip olduğundan, Savunma Komisyonu her ki kolun savunmasını da arttırmak istemektedir. Komisyon özellikle Erzurum istihkâmlarını sağlamlaştırmayı ve Erzincan yakınlarında askerî kamp kurmayı planlamaktadır. Zira burada artık Küçük Asya'nın içlerine giden araba yolu ikiye ayrılmaktadır. Yollardan ilki, Kelkit Çiftlik, oradan da Trabzon'a ya da Amasya'ya, diğeri ise Ağvanis ve Kızıldağ üzerinden Sivas'a ya da güneybatıya, Kayseri'ye uzanmaktadır.

Güney yolunda ise Muş şehrinin sağlamlaştırılması ve Harput Ovası'nda geniş istihkâmlı kampın kurulması planlanmaktadır. Yoğun nüfusa ve verimli topraklara sahip bu ova, daha 1840'lı yıllarda 40.000 askerlik bir üs konumundaydı. Harput Ovası'nın mahsulleriyle beslenen bu askerî üs, Dersim Kürtlerine karşı kullanılmıştı.

Günümüzde (yani Harput'ta kamp kurulmadan önce) bu yol, birinci derecede önem arz etmektedir. Zira bu yol, Erzurum Ovası'nı stratejik bir şekilde çevirerek Küçük Asya'nın içlerine götürmektedir. Yine burası, Tavra Dar Boğazı'nın tüm kuzey çıkışlarına hâkim olabilmek için de en kısa yoldur ki, söz konusu çıkışlar kontrol altına alınabildiği takdirde Küçük Asya, Suriye ile Mezopotamya'dan tamamen koparılacaktır. Bütün bu düşünceler Harput Ovası'ndaki savunma faaliyetlerini yakından takip etmemizi zorunlu kılmaktadır.

Savunma Komisyonu, Harput Ovası'na o kadar çok önem vermektedir ki, hükümetten demiryollarının Karahisar ve Halep üzerinden Bağdat'a uzatılmasını içeren Alman Demiryolu Şirketi'nin projesini reddetmesini talep etmekte ve demiryollarının Sivas, Harput ve Diyarbakır üzerinden Bağdat'a uzatılmasını istemektedir.

Adı geçen kalelerin inşasının yanı sıra Selanik'in deniz ve karadan, Ereğli, Sinop ve Trabzon'un deniz tarafından sağlamlaştırılması teklif edildi. Adı geçen son 3 şehirde büyük kömür depoları yer almaktadır. Ereğli'de ciddi miktarda kömür çıkartılmaktadır.

Tüm bu planlara rağmen Osmanlı Hükümeti'nin içerisinde bulunduğu olumsuz malî koşullar nedeniyle kaleleri çok yavaş inşa edeceğini, bunları kemerli yapılar ve açık saldırıları püskürtme kapasitesine sahip pahalı teçhizatlarla donatamayacağını tahmin edebiliriz.

Savunma Komisyonu'nun Asya Dairesi'nin başkanlığına 1860-1870'lerde IV. Kolordu Karargâh Başkanlığı yapan Tümgeneral Necip Paşa atandı. Onun yardımcılığına ise gerek teori bilgisi gerekse de ordu yönetimindeki başarıları nedeniyle en iyi genç generallerden biri olarak kabul edilen Tümgeneral Ali Rıza Paşa getirildi. Necip Paşa birçok konuda yardımcısının gölgesinde kalmakta ve çok ciddiye alınmamaktadır. Ancak o, kitap kurdudur ve çok iyi bir hatiptir. Bu iki özelliği sayesinde Necip Paşa komisyonlarda kendi görüşlerini kabul ettirebilmektedir.

Genelkurmay Albayı Filippov

BELGE 3

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği 29 Nisan 1882 Tarihli (No. 26) Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 4, Dosya 10 (1882), Yaprak 57-57 b.

Nordenfelt Firması'nın temsilcisi İsveç vatandaşı Rouss Efendi, İngiltere'den İstanbul'a döndü. İngiltere'ye Osmanlı Hükümeti için Nordenfelt marka 200 adet şarapnel sisteminin siparişi için gitmişti. Bunlardan 150'sinin filonun, 50'sinin ise İstanbul Boğazı'nın silahlandırılmasında kullanılması planlanmaktadır.

Osmanlı Devleti şarapnel sistemlerine büyük önem verdiği gibi bu sistemlere bir an önce sahip olmak istemektedir. Hükümetin bu konuya önem verdiğini gösteren gelişmelerden biri de verilen siparişin parasının (74.850 Lira ya da 1.721.550 Frank) hazinede para olmadığından Osmanlı Bankası tarafından ödeniyor olmasıdır. Bunun karşılığında ise bazı yerlerdeki hayvanlardan alınan vergiyi toplama hakkı bankaya verildi.

Osmanlı Bankası şimdiden Rouss Efendi'ye 12.000 Lira ödeme yaptı. Bu işlemi yaparken % 6 komisyon alan banka, muhtemelen aynı orandaki komisyonu Osmanlı Hükümeti'nden de alacaktır. Böylece hükümetin yurt dışına yaptığı siparişlerde en az % 12 zarar ettiğini söyleyebiliriz.

Geçtiğimiz günlerde çalışmaları kontrol etmek ve şarapnel sistemlerini teslim almak için Sultan'ın emir subayı Hakkı Bey İngiltere'ye gönderildi.

Genelkurmay Albayı Filippov

BELGE 4

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği 1 Ağustos 1882 Tarihli Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 4, Dosya 10 (1882), Yaprak 108-111.

Bu yılın Mayıs ayının ikinci yarısında Sultan tarafından Osmanlı hizmetine davet edilen 4 Prusyalı subay - Genelkurmay Albayı Kachler, Süvari Birliği Binbaşısı Hobe, Piyade Birliği Binbaşısı Kamphoevener, Topçu Birliği Binbaşısı Ristow - İstanbul'a geldi. Onların buraya gelişini haber vermedim, çünkü yalnızca geldiklerini belirtmemin bir anlamı yoktu. Şimdi ise gelen subayların görüşleri ve Türk askerî yöneticileri ile subaylarının onlara yaklaşımı anlaşılmaya başladığından, kısmen kendi gözlemlerime kısmense gelen subaylarla yakın iletişim kurmayı başaran kişilerin görüşlerine dayanarak düşüncelerimi aktarmak istiyorum.

Türkler, çok gururlu, hatta kibirli bir halktır. Bu iki özelliklerine onların karakterlerindeki hem olumlu hem olumsuz taraflarında rastlamak mümkündür. Bir Türk için en büyük aşağılanma, dolaylı yoldan dahi olsa onun beceriksiz olduğunu söylemektir. Türk subaylarının orduya davet edilen yabancılara düşmanca yaklaşımlarını işte bu hususla açıklamak mümkündür. Genellikle maceraperestlerden ve gerek bilgi gerekse de meziyet bakımından son derece sınırlı insanlardan seçilen bu yabancılar da yalnızca az çalışarak çok para kazanma peşindedirler. Bu kişiler, sınırlı meziyetleriyle Türklerin gururunu incitmeden görevlerinde kalmaktadırlar. Dürüst ve bilgili olanlar ise ya hizmeti bırakmakta ya da yararsız görevlilere dönüşmektedir.

1877-78 Savaşı döneminde Türklerin hizmetinde bulunan doktorlardan birçok kez tıbbî şartların iyileştirilmesini istediklerini, ancak kendilerine doktorların düzenli bir şekilde maaş aldıkları ve en önemli görevlerinin susmak olduğu söylendiğini duydum. Yabancı subaylar da aynı cevapla karşılaşmaktadırlar. Bundan dolayı dürüst insanlar görevlerinden ayrılırken, hiçbir iş yapmayarak banka garantisi altında ödenen maaşlarını alan Hobart, Becker, Muzaffer ve Drigalskiy gibi paşalar kalmaktadırlar. Kendi hükümetlerinden destek bulan dürüst ve enerjik yabancılara ise Türk yöneticiler, başka şekilde davranmaktadır. Onlar yalandan kendilerine sunulan projelere hayran kalmakta, proje hazırlayanlara teşekkür etmekte, yeni çalışmaları teşvik etmekte, daha sonra ise işin özüne bakmadan bunlardan vazgeçmektedirler. Bu sayede Türkler yabancıların işlerine karışmalarından ve şikâyetlerinden kısa süreliğine de olsa kurtulmaktadırlar.

Ancak şunu da söylemek gerekmektedir ki, Türkler bu şekilde davranmakta genelde haklılar. Çünkü kabul ettirilmeye zorlanan projelerden bir kısmı hükümeti sömürmek için sahtekârlar tarafından hazırlanırken, bir kısmı da her ne kadar kötü niyet içermese, hatta faydalı da

olsa yalnızca teorik fikirlerden oluşmakta, ülkenin ekonomik şartları ve proje sahiplerine çok yabancı olan halkın manevî özellikleri hiç göz önünde bulundurmamaktadır.

Askerî işlerde Türkler kendilerini oldukça uzman görmekle birlikte Osmanlı Ordusu'nu Avrupa ordularıyla kıyaslarken eğlenmektedirler. Dolayısıyla yabancı subayların davet edilmesi, onların gururunu kırmaktadır. Subayların bilgili olması ve sözünü esirgememesi ise onları daha da çok kızdırmaktadır. Genç subaylar bu rahatsızlığı yabancılarla dalga geçerek dışa vurmakta, yaşlılar ise gizlice ve hiç yorulmadan karşı koymaya çalışmaktadırlar.

Günümüzde askerî yönetimin başında bulunan Muhtar Paşa (Yüksek Müfettişlik Komisyonu Başkanı) ile Osman Paşa (Askerî Nazır) fanatik şekilde yabancı düşmanıdır. Muhtar Paşa çok kibirli ve kendini beğenmiş biridir. Osman Paşa ise çok çıkarcı biri olup görevini kötüye kullanmakla meşhurdur. Genel olarak bu özellik, Seraskeriye'yi diğer nazırlıklardan farklı kılmaktadır. Paşa özellikle bağımsız insanların belirli işlerin başına gelmesini istememektedir.

Osmanlı Ordusu'nda 1881'de hizmete başlayan ve artık yarbay olan Prusyalı subay Schilden kendisini işte böyle bir ortamda buldu. Birçok kez faydalı olmaya çalışan Schilden, kendisinin açıkça belirttiği gibi sistematik olarak önemli işlerden uzaklaştırılmıştır. Hâlbuki levazım dairesini yeniden yapılandırılmakla görevlendirilmiş ve kendisine bir Türk subayı yardımcı olarak verilmişti. Ancak bu Türk subay, yalnızca engel çıkartmak ve muhbirlik yapmakla meşguldu. Belli bir süre ümitsiz bir mücadele yürüten Yarbay Schilden, itaatindeki Türk subayın da yardımıyla çeşitli Prusya nizamnâmelerinin tercümesi ile uğraşmaya başladı. Osman Paşa bu metinleri alırken kendisine teşekkür ediyor, daha sonra ise hiç okumadan çöpe atıyordu.

Sultan'ın davet ettiği ve bizzat Alman İmparatoru'nun seçtiği yeni gelen Prusyalı subaylar şüphesiz takdire şayan olmalıdırlar. Kendi hükümetlerine karşı hizmet, arkadaşlarına karşı da manevî sorumlulukları, onların iyi niyetlerinin garantisidir. Osmanlı Ordusu'nda hizmet eden [yabancı] sahtekârlarla bir bağlantıları olmadığından ve Seraskeriye'nin karşı çıkmasına rağmen bağımsız konumları dolayısıyla aslında yine de birşeyler yapabilirler. Ancak bu kişilerin sayısı çok az ve herkes birbirinden bağımsız hareket etmektedir. Önlerindeki bir başka engel ise bütün Kuzey Alman halklarına has ortak bir özelliktir, yani sert karakterleri ve esnekliklerinin olmamasıdır. Diğer bir deyişle bunlar, yeni bir ülkeye geldiklerinde onu tanıma, buradaki şartları öğrenme ve ona göre yaşama becerisine sahip değiller. İstisnalar olmakla birlikte bu kişilerde vatanlarında benimsedikleri prensipler, burada da göze çarpmaktadır.

Söz konusu bu kişiler, Almanya'da geliştirilen teorilerin evrenselliğine öyle inanmaktadırlar ki, farklı şartlarda en küçük bir değişiklik dahi yapma ihtiyacı duymadıkları gibi bu yeni şartların araştırılmasını da faydalı bulmamaktadırlar. Ülkeye geldikleri ilk bir yıl içerisinde ülkeyi gezmek, ordunun farklı şartlardaki durumunu incelemek, halkın dilini öğrenmek yerine İstanbul'daki bazı askerî müesseseleri üstünkörü bir şekilde inceleyerek Büyükdere'ye taşınıp orada rapor ve projeler hazırlamakla yetinmektedirler. Şimdi de burada Prusya nizamnâmelerinin yürürlüğe girmesi, subaylar için gazinoların açılması, şeref divanlarının kurulması ve subaylarla daha alt kademelerdeki askerlere maaşların ödenmesi gerektiğini

dile getirmeye başlamaları da şaşırtıcı değildir. Böyle devam ettikleri takdirde ise etki sahibi olamayacakları gibi ya hiçbir şey yapmadan buralardan ayrılacak ya da Hobart Paşa, Drigalskiy gibilerin seviyesine inerek akıl hocalarına dönüşeceklerdir.

Yukarıda şartların son derece elverişsiz olduğunu belirtmiştik. Bundan dolayı yeni gelen uzmanların ümitleri kişisel çabalarına bağlıdır. Bunlar aslında Muhtar ve Osman paşaların direncini kısmen zayıflatabilir, hatta Alman Hükümeti'nin enerjik desteği sayesinde bunların yerine eğitimli ve Almanya'ya sadık Hüseyin Hüsni ve Ali Nizami paşaların atanmasını sağlayabilirler. Muhtemelen de gelen subaylar, yeni şartlara alışınca işlerini doğru yapacaklardır. Ancak hata baştan yapıldı ve olumsuz bir izlenim bırakıldı. İstanbul'da askerler arasında Prusyalı subayların daveti, siyasi bir oyun olarak kabul edilmektedir. Ayrıca Türk subaylarının kendi ordularının eksikliklerini bildikleri, topçu ve süvari birliklerinin aynen eskisi gibi atsız kaldığı takdirde Prusyalıların nizamnâmelerinin hiçbir işe yaramayacağı, subayların maaşsız kaldığı sürece de suiistimallerin kökünün kazınılamayacağı görüşleri hâkimdir.

V. Filippov

BELGE 5

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği 30 Ekim 1882 Tarihli Rapor,

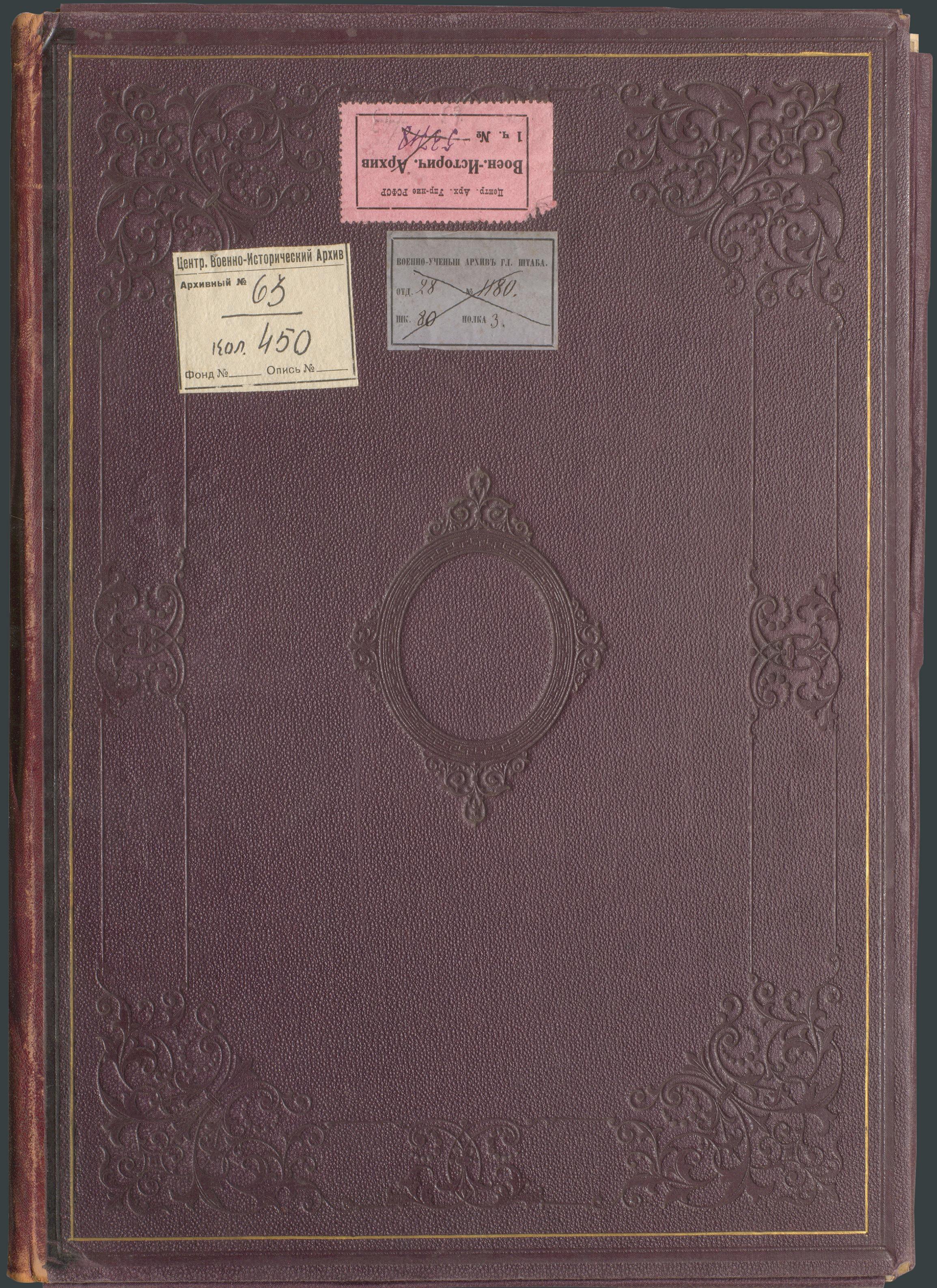
Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 4, Dosya 10 (1882), Yaprak 137-137 b.

Tetik noktasından patlayıncaya kadar yönetilebilen motorlu mayının mucidi Albay Lay icat ettiği mayının hareket denemesini 28 Ekim'de Sultan'ın huzurunda gerçekleştirdi. Ancak patlama gerçekleştirilmedi, çünkü Osmanlı Hükümeti mayının maliyet masraflarını üstlenmedi (yaklaşık 1.000 İngiliz Sterlini).

Adı geçen deney ile ilgili gazete yazısı ve broşürü de gönderiyorum. Broşürde mayın ile ilgili genel bilgiler ve en önemli özellikleri 3 dilde anlatılmaktadır. Bizzat deneye katılan biri olarak mayının akıntıya karşı saatte 7-8 deniz mili, aksi yönde ise 11-12 deniz mili hızıyla hareket ettiğini söyleyebilirim.

Deneyin Sultan ve izleyenler üzerinde bıraktığı izlenim ile Albay Lay ve [onun malî komisyoncusu] Rouss'un reklama olan yatkınlıklarından hareketle yukarıda bahsi geçen mayının Osmanlı Bahriye Nazırlığı'na alınacağını düşünmek mümkündür. Bunun hakkında daha sonra ayrıca yazacağım.

V. Filippov

Osmanlı Ordusu'nda Kullanılan Çeşitli Üniformaların Sulu Boya Resimleri Albümü'nün Kapağı,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 450, Liste 1, Dosya 63.

“Erkan-ı Harbiye Miralayı”,

Osmanlı Ordusu’nda Kullanılan Çeşitli Üniformaların Sulu Boya Resimleri Albümü, Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 450, Liste 1, Dosya 63, Yaprak 1.

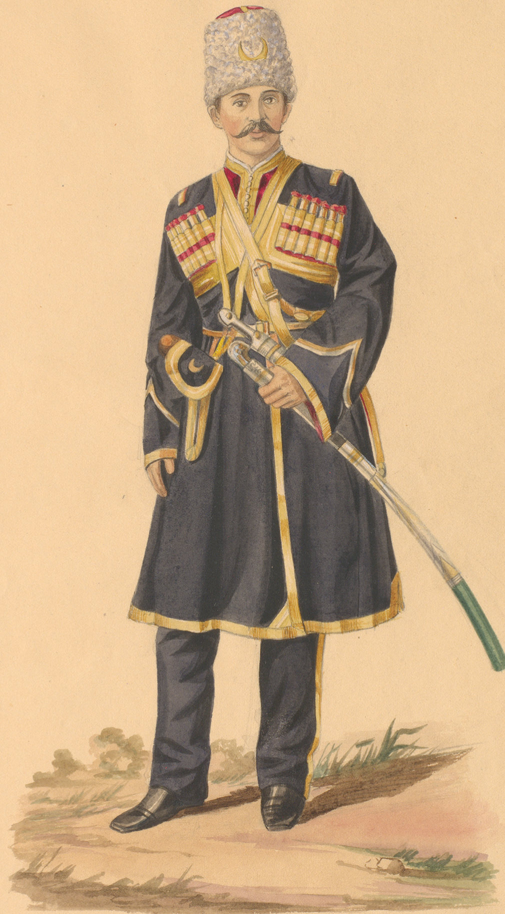
2

“Çerkes Süvari Alayı Askeri”,
Osmanlı Ordusu’nda Kullanılan Çeşitli Üniformaların Sulu Boya Resimleri Albümü, **Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 450, Liste 1, Dosya 63, Yaprak 2.**

3

3

سواری چرکس الایی ضابطانندن بری

Офицеръ коннаго черкесскаго полка

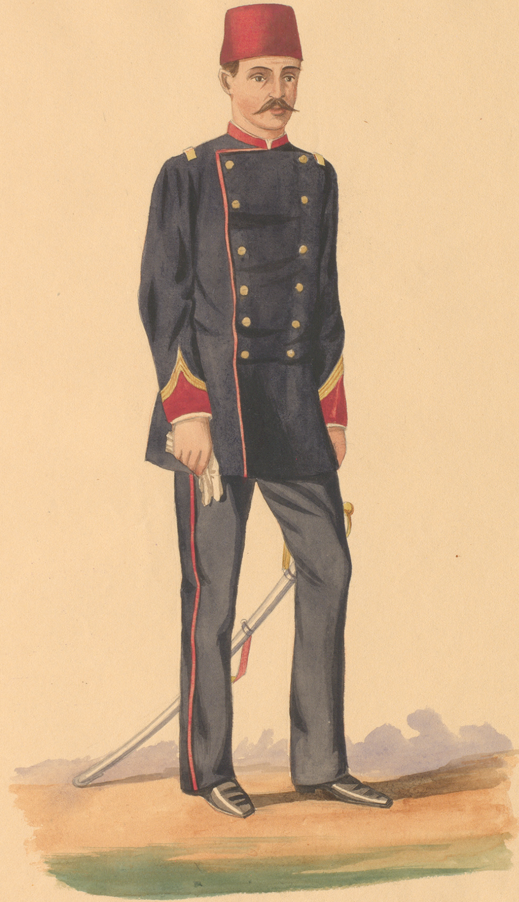
“Çerkes Süvari Alayı Subayı”,

Osmanlı Ordusu’nda Kullanılan Çeşitli Üniformaların Sulu Boya Resimleri Albümü, Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 450, Liste 1, Dosya 63, Yaprak 3.

"Piyade Eri",

Osmanlı Ordusu'nda Kullanılan Çeşitli Üniformaların Sulu Boya Resimleri Albümü, Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 450, Liste 1, Dosya 63, Yaprak 4.

“Piyade Birliği Subayı”,

Osmanlı Ordusu’nda Kullanılan Çeşitli Üniformaların Sulu Boya Resimleri Albümü, Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 450, Liste 1, Dosya 63, Yaprak 5.

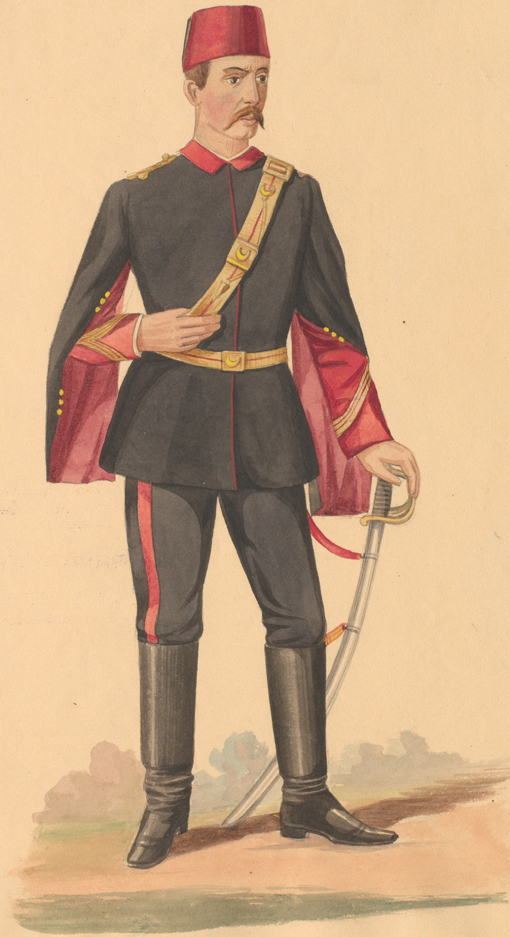
“Süvari Alayı Subayı”,

Osmanlı Ordusu’nda Kullanılan Çeşitli Üniformaların Sulu Boya Resimler Albümü, Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 450, Liste 1, Dosya 63, Yaprak 6.

“Ağır Süvari Alayı Subayı”,

Osmanlı Ordusu’nda Kullanılan Çeşitli Üniformaların Sulu Boya Resimler Albümü,Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 450, Liste 1, Dosya 63, Yaprak 9.

سواری قزاق الایی ضابطانندن بری

Офицеръ казачьяго полка.

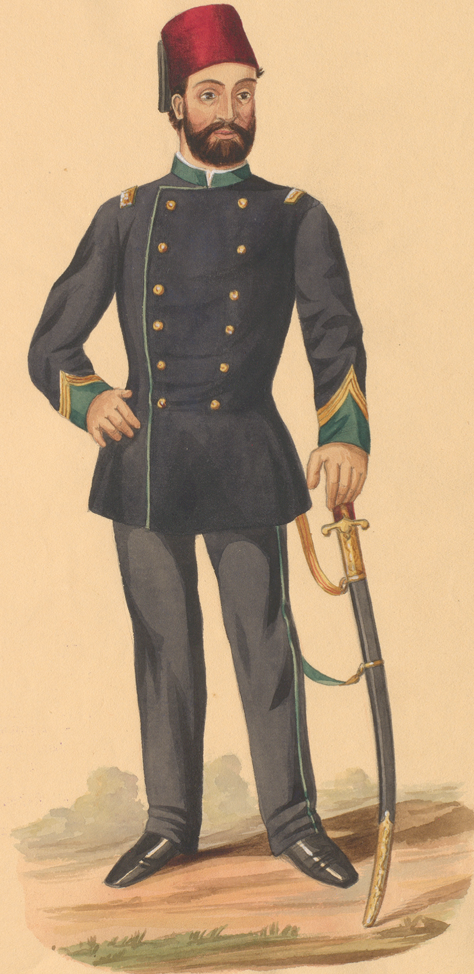
"Muhacir Alayı Subayı",

Osmanlı Ordusu'nda Kullanılan Çeşitli Üniformaların Sulu Boya Resimler Albümü, Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 450, Liste 1, Dosya 63, Yaprak 11.

"Deniz Subayı",

Osmanlı Ordusu'nda Kullanılan Çeşitli Üniformaların Sulu Boya Resimler Albümü, Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 450, Liste 1, Dosya 63, Yaprak 13.

طابیه طابوری ضابطاننده بری

Офицеръ стрѣлковаго баталіона

"Tabya Taburu Subayı",

*Osmanlı Ordusu'nda Kullanılan Çeşitli Üniformaların Sulu Boya Resimler Albümü,*Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 450, Liste 1, Dosya 63, Yaprak 15.

“Redif Taburu Askeri”,

Osmanlı Ordusu’nda Kullanılan Çeşitli Üniformaların Sulu Boya Resimler Albümü, Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 450, Liste 1, Dosya 63, Yaprak 17.

Osmanlı Ordusu'nun Piyade Birliği'ndeki Alt Rütbeli Askerlerin Üniforması (1901-1914).

Osmanlı Komutanı Osman Paşa'nın 1877 Plevne Muharebeleri Sırasında Giydiği Üniforma.

© ВИМАИВиВС / VİMAİV i VS (Voenno-İstoriçeskiy Muzey Artillerii, İnjenernıh Voysk i Voysk Svyazi / Topçu, Mühendis ve Haberleşme Birlikleri Askerî Tarih Müzesi)

BELGE 6

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği 4 Haziran 1884 Tarihli (No. 18) Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 4, Dosya 10 (1884), Yaprak 5-10 b.

İki yıl önce yazdığım 43 No'lu ve 3 Ağustos 1882 tarihli raporumda Alman subayların Osmanlı'ya gelişini anlatmış ve burada yapacakları işlerle muhtemel sonuçları hakkında bir takım öngörülerde bulunmuştum. Günümüzde artık birçok konu aydınlanmış durumdadır. En başta şunu söylemek gerekir ki, Alman subaylar Osmanlı topraklarına geliş sebepleri de olan en önemli resmî amaçlarına ulaşamadılar. Amaçlarına ulaşamamalarında hem kişisel özellikleri hem de içerisinde bulundukları şartlar önemli rol oynadı. Bundan dolayı bu subaylardan her birini kısaca tanıtmakta fayda var. Daha sonra ise başarısız olmalarına neden olan diğer bölgesel şartlara değineceğim.

43 No'lu raporumda Türk yetkililerin işini hakkıyla yapan ve gerçekten de faydalı olmaya çalışan subaylara olan yaklaşımlarını aktarmıştım. Bu tür subaylar, kendi hükümetlerinden de destek görmektedirler. Askerî yetkililerle Sultan da Alman subaylarına karşı aynı yaklaşımı benimsediler.

Kachler Paşa, hasta olmasına rağmen çok yetenekli ve enerjik bir adamdır. Gelir gelmez işe koyuldu ve göreve gelmesinin üzerinden henüz altı ay geçmesine rağmen Osmanlı Ordusu'nun yeniden yapılandırılmasına dair 500 sayfadan oluşan raporunu sundu. Bu rapor, Baş Müfettişlik Komisyonu tarafından incelendi ve küçük düzeltmeler yapıldıktan sonra Sultan'ın onayına sunuldu. Sultan da Alman paşayı çok övdü ve bu faydalı faaliyetlerine devam etmesini istedi. Ayrıca komisyonun onayladığı bütün projeleri kendisinin de tasdik edeceğini ekledi. Ancak Kachler Paşa'nın sağlığı gittikçe kötüleşti ve bundan dolayı birçok kez Almanya'ya gidip gelmek zorunda kaldı. Sultan, onun her Almanya'ya gidişinde ona büyük meblağlarda paralar veriyor ve kendisi gibi yetenekli subayları ülkesine gönderdiği için Alman İmparatoru'na teşekkürlerini iletmesini istiyordu.

Kachler Paşa'nın bu faaliyetlerine ve Sultan'dan övgüler almasına rağmen bir ilerleme kaydedilemedi. Paşanın sağlık durumunun kötü olması ve kısmen de askerî yetkililerin paşanın projelerine karşı çıkmasından dolayı, bütün projeler kâğıt üzerinde kaldı ve dolayısıyla da orduya herhangi bir yardımı olmadı. Projenin hâlâ onaylanmadığını eklemek gerekmektedir.

Bir başka Alman subayı, piyade subayı Kamphoevener Paşa'dır. Evli, yeteneksiz ve öyle görülüyor ki zayıf karakterli biridir. Neredeyse hiç mücadele vermeden geliştirilen projelerin hepsinden vazgeçti ve kâtiplik yapmaya razı oldu. Kaldı ki yüksek miktarda maaş alan bu paşa, dil ve düzeni bilmeden Osmanlı Ordusu'na nasıl faydalı olabilirdi ki?

Topçu subayı Ristow Paşa bekâr, aktif ve çok yetenekli bir subaydır. Topçu sınıfını yeniden yapılandırma işine büyük bir heyecanla girişti. 3 muhafız topçu alayından en iyi askerleri, silahları ve atları seçerek örnek bir alay oluşturdu. Kendisine verilen bu alayın komutanı olacağına dair resmî vaade de inanmıştı. Ancak kale topçu birliklerini yerinde incelemek için gittiği kısa süreli Çanakkale gezisi sırasında oluşturduğu bu alaya bir Türk tuğgeneral atandı. Bu tuğgeneral, Ristow Paşa'dan rütbece de üstündü. Böylece Alman subay, büyük emekler vererek oluşturduğu alayda yalnızca komutan yardımcısı oldu ve yeni komutanın belirsiz statüdeki danışmanına dönüştü.

Ristow Paşa, Türk yetkililerin bu hareketine çok şaşırsa da birçok sebepten ötürü yeni statüsüne alışmak zorunda kaldı. İşin ilginç tarafı yine de aktif bir şekilde çalışmaya devam etmektedir. Alman subay her gün eğitimlere katıldı ve gerçekten de örnek alayı çok yüksek bir seviyeye çıkarttı. Ristow Paşa'nın bütün diğer Alman subaylarından daha fazla faydalı olduğunu söylemek mümkündür. Ancak Saray'da pek saygı görmedi ve onun arkadaşlarına cömertçe dağıtılan madalyaların pek azına layık görüldü.

Süvari birlikleri subayı Hobe Paşa evli, çok zeki olmayan, zor karakterli biridir. Buraya gelen Alman subayları arasında paraya en fazla düşkün olanı da odur. 1.500 Taler (ya da 200 Sterlin) maaş alan Alman subay lüks bir hayat yaşamaya başladı ve böylece Türk yetkililerine zayıf noktasını göstermiş oldu. Birliklerle ilgilenmesini istemediklerinden dolayı Türk yetkililer onu sarayın at ahırının başına getirdiler. Ancak orada da kendisine herhangi bir yetki verilmedi, yalnızca saray atlarının alımı ile ilgili yurtdışına kârlı siparişlerin verilmesi işiyle uğraştı. Böylece kısa süre içerisinde askerleri eğiten subay yerine hayvanların yemlerinin ikmalini yapan subay hâline geldi ve süvari birliği için hiçbir şey yapmadı.

İdarî işlerden sorumlu olan Schilgen Paşa, arkadaşlarına kıyasla Osmanlı'ya daha erken bir tarihte gelmişti. Ancak arkadaşlarıyla aynı haklara sahipti ve levazım dairesinde çalışıyordu. Onun da bütün projeleri kâğıt üzerinde kalıyor ve bundan dolayı çok kızıyordu. Ancak yine de Türklere hizmet etmeye devam etti. Son dönemde ise Askerî Nazırlığın sonraki yıl bütçesini oluşturma işine katıldı.

Askerî eğitimden sorumlu olan Goltz Paşa kendi arkadaşları arasında kabiliyet ve enerji bakımından birinci sırada bulunmaktadır. Arkadaşlarından 9 ay sonra İstanbul'a gelen Goltz Paşa, derhal Yüksek Askerî Okul ile ilgilenmeye başladı. Goltz Paşa, okul müdürünün görevinden ayrılmasını sağladı (gerçi Saray'da daha büyük bir göreve atandı), okul müfredatını değiştirdi, programa zorunlu Rusça ve Almanca dersleri koydurttu ve askerî meselelerle ilgili bizzat dersler verdi.

Onun bu aktif faaliyetlerine hayran kalan Türk yetkililer aynı zamanda ondan şüphelenmeye de başladılar. Bu bağlamda Alman paşa şöyle bir olay yaşadı: Bir gün ders sırasında Goltz Paşa savunma ve saldırı konularını işlerken okul binasıyla komşu olan Yıldız Köşkü'nden bahsetti. Daha sonra ise öğrencilerle taktik dersine hazırlanırken Genelkurmay'da bulunan İstanbul ve civarına dair bütün eski haritaları topladı ve birkaç günlüğüne okuldan uzaklaştı. Paşanın olmadığı sırada saray güvenliği, derste söylediklerinden de haberdar oldu ve onun plan ve haritaları Ruslara vereceğinden şüphelendi. Bunun üzerine güvenlik güçleri Sultan'ın emri üzerine onun evine baskın düzenleyip kapalı kutuları kırıp planları ele geçir-

diler. Goltz Paşa döndüğünde meseleye açıklık getirildi, hükümet özür diledi, ancak planlar kendisine yine de teslim edilmedi. Birkaç ay daha hizmet ettikten sonra Goltz Paşa, bu tür davranışlardan rahatsız olarak istifa dilekçesini verdi. Ancak Sultan'ın ve Alman Büyükelçisi'nin ricası üzerine istifasını geri çekmek zorunda kaldı. Alman Büyükelçisi paşaya Osmanlı'nın değil, Almanya'nın çıkarları nedeniyle bu göreve getirildiğini hatırlattı. Çok geçmeden Sultan, Goltz Paşa'yı çocuklarının eğitimi için saraya davet etti. Kâğıt üzerinde ise askerî eğitim okullarının yöneticisi olarak kalmaya devam etti.

Yukarıda aktardıklarımız dikkate alındığında çelişkili bir durum ortaya çıkmaktadır: Osmanlı maliyesinin son derece zor günler geçirdiği bir dönemde Osmanlı Hükümeti büyük paralar harcayarak davet ettiği Alman subaylarının işlerini yapmalarını çeşitli şekillerde engellemektedir. Osmanlı Hükümeti'nin bunu hangi düşüncelerle yaptığı merak konusudur. Aynı şekilde subaylarının prestijlerini koruması gereken Alman Büyükelçiliği de onları Osmanlı yetkililerine karşı savunmadığı gibi çok daha kötü şartlarda ve kişisel onurlarına zarar verecek şekilde Osmanlı Hükümeti'nin hizmetinde kalmaları konusunda ısrar etmektedir. Bu hususu da anlamak güçtür. Ancak yine de her şeyin bir açıklaması vardır.

Osmanlı Hükümeti'nin askerî reformlardan kaçınması, sebepsiz değildir. Şimdilerde her ne kadar Osmanlı Ordusu, bir düzensizlik içerisinde olsa da orduda en azından sessizlik hâkimdir. Her türlü kökten değişiklikler ise dedikodulara ve etkili subaylar arasında rahatsızlığa neden olmaktadır. Hükümet de bütün bunlardan kaçınmaya çalışmaktadır. Diğer taraftan Osmanlı'nın idarî yapısındaki istikrarsızlık ve eksiklikler nedeniyle bir alanda gerçekleştirilecek reform, başka bir alanda da reformlara yol açacaktır. Askeriyede yapılan reformlar, mutlaka maliye ile iç yönetimlerde de değişiklikleri zorunlu kılacaktır. Böylece Osmanlı Hükümeti, kendini altından kalkamayacağı değişikliklerin içerisinde bulacaktır. Maddî açıdan da gerçekleştirilmesi güç olan bu reformlar, devlet için korkunç neticeler yaratabilir. Bundan dolayı hükümet yetkilileri, Sultan'ın iradesi ile davet edilen yabancıların etkisini minimum düzeyde tutmaya çalışmaktadırlar. Yabancılar ise bulundukları bölgenin tarihini ve sosyal hayatını bilmediklerinden, en önemlisi de reformların kendilerine geniş yetkiler vereceğni ve böylece başrol oyuncusu olacaklarını düşündüklerinden bu konuda ısrar etmektedirler. Hâlbuki yönetim açısından bakıldığında bu düşüncelerin gerçekleşmesi zaten mümkün değildir ve her zaman yerli idarecilerden istifade edilmeye devam edilecektir.

Öyle görülmektedir ki Sultan, bambaşka düşüncelere sahiptir. Son 10 yılda yaşanan birçok gelişme, Sultan'ın şüpheci yaklaşım tarzının giderek artmasına, onun etrafındaki devlet adamlarına güvenmemesine, devlet yönetiminin en küçük ayrıntılarıyla dahi bizzat ilgilenmesine yol açmıştır. Ancak Sultan'ın bu durumu saraydaki insanlar tarafından suiistimal edilmektedir. Bu kişiler yönetimden anlamamalarına rağmen kendi çıkarları doğrultusunda paralı veya kendilerine kâr getirecek siyasi işlere müdahale etmeye çalışmaktadırlar. Aynı şüphecilik, Sultan'ı birbirlerine düşman olan kişilere yönetimde görev vermeye zorlamaktadır. Bu husus da devlet yönetiminde birliğe zarar verdiği gibi ihtirasları körüklemekte ve kötü sonu hızlandırmaktadır.

Sultan'daki şüphecilik arttıkça davet ettiği yabancı sayısı da artmaktadır. Ancak bu kişiler bütün bu konulardan uzak olup refahları da doğrudan Sultan'ın kaderine bağlıdır. Böylece

hükümet ve Sultan farklı nedenlerle farklı amaçlar gütmektedir. Sultan yabancılardan istifade etmek isterken, Bab-ı Âli bu yabancıları önemli işlerden uzak tutmaya çalışmaktadır.

Doğal olarak Osmanlı Devleti'nin çıkarlarını umursamayan Alman Hükümeti'nin de kendi amaçları vardır. Alman Hükümeti elçilerin diplomatik etkisinin geçici ve elçinin kişisel özellikleri ile siyasi oyunlara bağlı olduğunun farkında. Bu bağlamda Almanya, Sultan'ın bu ülkeye olan olumlu yaklaşımından istifade ederek subayların yanı sıra devlet yönetiminin diğer alanlarına da çok sayıda kendi memurunu yerleştirdi. Alman Hükümeti'nin söz konusu çok sayıdaki temsilcisi mütevazî davranmakta, tavsiye vermekle yetinmekte, bunların hayata geçirilmesi konusunda ısrar etmemektedir. Bu süreçte de bunlar buradaki işleri öğrenerek Osmanlı'daki devlet ve toplumsal hayata dair raporlar hazırlayarak hükümetlerine göndermektedirler. Şunu da belirtmek gerekmektedir ki Almanya, Osmanlı Devleti'ni daha fazla Almanın göç edeceği bir ülke olarak görmektedir.

Yukarıda anlatılanlardan vardığımız sonuç, en azından yakın gelecekte Osmanlı Ordusu'nda gözle görülü olumlu değişimlerin olmayacağı yönündedir. Reformlar adı altında alınan önlemlerin ve izlenen siyasetin de Osmanlı Ordusu'nu geliştirme niyetiyle yapılmadığı, Alman subaylarının ise siyasetin elinde bir silah hâline geldiğini söylemek mümkündür. Son dönemde olduğu gibi, Almanya ile Rusya arasındaki ilişkiler geliştikçe bu subay ve görevlilerin etkisinin de gittikçe azalacağı kanaatindeyim.

Genelkurmay Albayı Filippov

BELGE 7

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği 11 Ekim 1884 Tarihli (No. 25) Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 4, Dosya 10 (1884), Yaprak 16-21.

Osmanlı Askerî Nazırlığı'nın 1884-1885 yılı (Mart'tan Mart'a kadar) bütçesinin 3 defterinden ilki, gelirlerle giderler hakkında bilgi vermektedir. Gelirler, yalnızca 18.5 milyon Kuruş kağıt paradır (ya da 2 milyon Ruble). Giderler ise genel giderler (756 milyon Kuruş kağıt para / yaklaşık 68 milyon Ruble) ve olağanüstü giderler (38 milyon Kuruş kağıt para) olmak üzere toplam 794 milyon Kuruş kağıt para (71.5 milyon Ruble) olarak gösterilmiştir.

Söz konusu orantısızlık, bu bütçenin en önemli özelliğini oluşturmaktadır. Bundan dolayı ekonomik açıdan ziyade siyasi amaçlarla hazırlanan bu bütçeyi daha ayrıntılı bir şekilde ele almakta fayda var.

Devlet hazinesine giren paranın miktarı saklı tutulmaktadır. Ortak hesap tutulmadığından dolayı bu paranın saklanması da kolaydır. Diğer bazı gelirler ise başka kurumların hesap defterlerine kaydedilmektedir. Özel bankalar birinci el kaynaklardan bu tür bilgileri elde etmeyi başarsa da bu bilgiyi kimseyle paylaşmamaktadırlar. Dolayısıyla Osmanlı'nın malî durumu ile ilgili kesin ve eksiksiz bilgilerin elde edilmesi son derece zordur. Bunu özellikle 4 ay boyunca özel bankalardan Mayıs 1884'te hazırlanan 3 ayrı nazırlıkla ilgili bilgileri elde etmeye çalıştıktan sonra daha iyi anladım. Ancak Osmanlı'nın gelirleri hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olmadan da bu devletin maliyesi ile ilgili fikir sahibi olmak mümkündür. Bu da bize askeriyeye ayrılan bütçenin ne kadar gerçekçi olduğunu gösterecektir.

1877-78 Savaşı öncesinde Osmanlı'nın gelirleri hiçbir zaman 17 milyon Lira'yı (153 milyon Ruble) geçmemiş, giderler ise her zaman gelirlerden daha fazla olmuştur. Bütçedeki açık ise iç ve dış borçlar ya da memurlarla subayların maaşları eksik ödenerek kapatılmaya çalışılmıştır.

Osmanlı Devleti'nin son resmî bütçesi, 1880'de yayımlandı. O tarihte gelirler 16.155.80 Lira, giderler ise 17.339.251 Lira olarak belirlenmişti. Her iki rakam da uydurma olduğundan ve sadece Avrupa ülkelerinin gözünü boyamak amacıyla ortaya atıldığından bu rakamları dikkate almamak gerekir.

Her ne kadar bu rakamların doğru olmadığını ispatlamak için elimde başka bir veri olmasa da adı geçen savaşın neticesinde Rumeli, Bulgaristan, Romanya, Sırbistan, Bosna-Hersek, Kıbrıs, Mısır, Tesalya, Manastır ve Erzurum vilayetlerinin bir kısmının, yani 12 milyonluk bir nüfusun Osmanlı hâkimiyetinden çıktığı göz önünde bulundurulduğunda (ki bunların bir kısmı tamamen, bir kısmı kısmen Osmanlı'ya bağlı olup vergi ödüyordu) Osmanlı gelirlerinin yalnızca

850.000 Lira azalmış olmasının imkânsız olduğu görülecektir. Kaldı ki birçok yerde insanlar savaş nedeniyle büyük zarar görmüş ve Müslüman nüfus da azalmıştı. Çok iyi bilinmektedir ki, Osmanlı'nın en zengin vilayeti, 800.000 Liralık brüt gelire sahip Aydın Vilayeti'dir. Buna göre ancak diğer 19 vilayet de Aydın kadar zengin olduğu takdirde Osmanlı'nın gelirleri 16 milyon Lira'ya ulaşabilirdi. Fiiliyatta ise Manastır Vilayeti hiçbir gelire sahip değilken Musul, Bitlis, Kastamonu, Halep ve Diyarbakır vilayetleri de oldukça sınırlı gelire sahiptir. Bütün bunlara dayanarak Osmanlı'nın gelirlerinin 11 milyon Lira'yı geçmesinin mümkün olmadığını söylemek mümkündür. Bu miktarın da 1.600.000 Lira'lık kısmının Osmanlı'nın dış borçlarına, 350.000 Lira'lık kısmının ise savaş tazminatı olarak Rusya'ya ödenmesi gerekmektedir. Sonuç olarak gelirlerin tamamı ancak 9 milyon Lira'dan (81 milyon Ruble) ibarettir.

Devletin büyüklüğü ve ihtiyaçları düşündüğünde ne kadar az görünse de bu rakamlar gerçekleri yansıtmaktadırlar. Böyle sınırlı bir bütçeyle hükümetin işin içinden nasıl çıktığını anlamak için devlet organlarının faaliyetlerine bakmak gerekmektedir. Buna göre birçok devlet organı faaliyetlerini sonlandırmış, nazırlıklardan bir kısmı (ticaret, çalışma ve halk eğitimi) da hiçbir şey yapmayıp yalnızca merkezî yönetimin kadrolarını koruyabilmesi için gerekli paraları harcayarak varlıklarını sürdürmektedirler. Kritik durumlarda hükümet zaman zaman kısa süreli çözümler üretse de bunlar mevcut durumu daha da kötüleştirmekten başka bir işe yaramamaktadır. Bu önlemler arasında vilayetteki gelirlerle ilgili havale (çek) uygulamasının iptali yer almaktadır. Hükümet, söz konusu havale karşılığında ödemelerin yapılmasını yasakladı ve böylece birçok kişinin iflas etmesine sebep oldu.

Yukarıda verdiğimiz rakamı, Osmanlı'nın doğal geliri olarak kabul ettiğimizde Askerî Nazırlığın bütçesinin de ne kadar abartılmış olduğunu anlayabiliriz. Aşağıdaki rakamlar ise hangi kalemlerin ne kadar gerçek ne kadar abartıldığını ortaya koymaktadır: Birinci defterdeki 2. maddede belirtilen rakamın yarısını, yani 7 milyon Kuruş'u, 4. maddedeki 2 milyon Kuruş'u, 8. maddedeki 90 milyon Kuruş'u, 13. maddedeki 150 milyon Kuruş'u çıkartmak gerekmektedir.

Jandarma birlikleri için de belirtilen rakamdan çok daha azı harcanmakta ve bu harcamalar vilayetlerin hesabından yapılmaktadır. Jandarmalar neredeyse hiç maaş almamakta, geçimlerini de zorbalıkla sağlamaktadırlar.

Yine 14. ve 18. maddelerden yaklaşık 20 milyon Kuruş'u çıkartmak gerekmektedir. Bu rakam, olması gerekenden eksik olan 11.929 topçu ve süvari birliklerindeki atlarla yük atlarının bakım parasıdır. Eksik olan atların bakımı yapılamayacağından herhangi bir harcama da olmayacaktır.

22. maddeden en az 5 milyon Kuruş'u çıkartmak mümkündür. Türklerin hizmetinde görev yapan Avrupalı doktorların anlattıklarından, vilayetlerdeki hastanelerin çok kötü durumda olduğu anlaşılmaktadır. Bunun sebebi hastanelerin hiç teftiş edilmemesi, hastane binalarının bakımsız ve ilaçlarla tıbbî araçların yetersiz olmasındandır.

24. maddeden giderlerin neredeyse yarısını, yani 10 milyon Kuruş'u çıkartabiliriz, çünkü fiiliyatta böyle bir harcama hiç yapılmayacaktır. Zira askerler ordudan ayrılırken onlara ya hiçbir şey verilmemekte ya da birer gümüş Mecidiye parası (4.25 Frank) verilmektedir. Bu maddedeki bütün giderler aslında ulaşım ile ilgilidir. Hâlbuki görevden ayrılanların evlerine

ulaşımı İdâre-i Mahsûsa'nın gemileriyle sağlanmakta ve şirket bu seyahatlerden herhangi bir ücret almamaktadır. Askerlik döneminde maaşların eksik ödenen kısmı da görevden ayrılan askerlere verilmemekte, daha sonraki tarihlerde vergi karşılığı olarak kabul edilmektedir.

25. maddede belirtilen giderlerin tamamı (24.712.000 Kuruş) aslında hiç yapılmayacak harcamalardır. Zira bu meblağ, orduda eksik olan atların alımı için ayrılmıştır. Ancak bu atların alımı ile ilgili herhangi bir emir hâlâ çıkarılmadı. Şimdiye kadar at çiftliklerine gönderilmek üzere yalnızca 20 at satın alındı. Ancak bunların bile birkaç tanesi iğdiş edilerek Sultan'ın at çiftliğine gönderildi.

Olağanüstü giderlerden aşağıdaki harcama kalemlerini çıkartmak mümkündür: 1. maddeye göre Bağdat, Selanik ve III. Kolordu bölgesinde bazı istihkâm noktalarının inşası için 4.5 milyon Kuruş ayrılmıştır. Ancak buralarda yapılacak herhangi bir inşaat için henüz hiçbir emir verilmedi. Yine 2. maddedeki yaklaşık 4 milyon Kuruş'luk harcama kalemi de silinmelidir.

3. maddeden yaklaşık 10 milyon Kuruş'luk bir kalem silinmelidir. Zira hükümetin bir yıl içerisinde 300.000 redif askeri için üniforma temin etme kararı alması gerçekçi değildir. Kaldı ki ordudaki daha acil ihtiyaçlar, maddî sıkıntılar nedeniyle karşılanamamaktadır.

Yukarıda verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere Askerî Nazırlık'ta hazırlanan bütçe, yapılacak gerçek harcamalardan ziyade Askerî Nazırlığın ihtiyaçlarını yansıtmaktadır. Eğer bütçeden adı geçen 11 maddedeki harcama kalemlerini (toplam 327.5 milyon Kuruş) çıkartırsak gider rakamı 467 milyon Kuruş'a kadar düşecektir. Ancak bu miktar bile devletin imkânları ve Osmanlı Ordusu'nun koşulları düşünüldüğünde gerçekçi değildir. Dolayısıyla harcama kalemleri ile ilgili çok mütevazî miktarda yaptığımız kesintileri, diğer bazı maddeler için de yapmak gerekmektedir.

19. ve 21. maddelerden toplam 8.5 milyon Kuruş'luk kesinti yapmamız gerekmektedir. Muhtemelen bu iki madde zaten silinecektir. Zira bu maddeler, binaların onarımı ile ilgilidir. Onarım ise Türklerin karakterine terstir. Türkler, birşeyi onarmak yerine yenisini yapmayı tercih etmektedirler. Muhteşem ve yüz binlerce Lira harcanarak döşenen saraylarla büyük kazarmalar (örneğin 16 taburluk Hamid Kazarması), yalnızca zamanında onarılmadığından harabeye dönüşmektedir.

Silahların korunması konusundaki tavırlarını şöyle bir örnek olay ile aktarabiliriz: Bu sene I. Kolordu'daki komutanlarla alt rütbeliler silahlarına domuz yağı sürerek bakımını yapmadıklarından silahlar, kullanılmaz hâle geldi. Bunu duyan topçu birliklerinin komutanı bazı birliklerin bozulmuş tüfeklerini toplatarak onlara yenilerini dağıttı. Sultan bundan haberdar olunca bu komutana uyarıda bulundu ve yersiz özende bulunmamasını istedi. Topçu ve ağırlık birliklerinde ise araba tekerlekleri ile diğer parçalar hiçbir zaman yağlanmamaktadır. Bundan dolayıdır ki, arabalar diğer ordularda kullanılan sürenin üçte biri kadar dahi kullanılamamaktadır.

Kale inşası ile onarımı için ayrılan 15.293.780 Kuruş'tan ancak çok küçük bir meblağ kullanılacaktır. Yine olağanüstü harcamalarla ilgili metnin 2. maddesinde belirtilen harcamaların yapılacağını beklemek yanlış olur.

Nihayet sağlık alanında yukarıda çıkarttığımız bazı harcama kalemlerine muhtemelen yenileri de eklenecektir. Aşağıdaki örnek, Türk yetkililerin ekonomi ve tıbbî harcamalarla ilgili yaklaşımını net olarak ortaya koymaktadır. Kanuna göre hizmet sırasında her iki ayağının da kesilmesine yol açan her türlü yaralanmadan dolayı askere, rütbesine bakılmaksızın aylık 25 Lira'lık maaşın ödenmesi gerekmektedir. Bir ayağı kesilen askere aylık 20 Lira, bir eli kesilene ise 10 Lira ödenmektedir. Bu kanun, hükümet tarafından çok masraflı bulundu. Ancak kanunun içeriğini değiştirmek yerine hükümet, doktorlara askerî nazırın izni olmadan yaralılara ampütasyon yapmalarını yasakladı.

Yukarıda anlattıklarımızı toparlayacak olursak Askerî Nazırlığın giderlerinin 4.5 milyon Lira'yı geçmeyeceğini, hatta 4 milyon Lira'ya bile ulaşamayacağını söyleyebiliriz.

Genelkurmay Albayı Filippov

BELGE 8

İstanbul’daki Rus Askerî Ajanın Baş Karargâh’a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi’ne Gönderdiği 16 Ekim 1885 Tarihli Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 4, Dosya 10 (1885), Yaprak 38-38 b.

Bu yılın 20 Şubat’ında askerî nazıra gönderdiğim raporda Osmanlı Hükümeti tarafından planlanan Rusya karşıtı faaliyetlerden bahsetmiştim. İşin ilginç tarafı bu tür faaliyetler için de maddî kaynağı Osmanlı Hükümeti bizim hoşgörülü diplomasimiz sayesinde buldu. Zira Rusya, tazminat ve [Osmanlı] esirlerinin bakımı için ödeme talep etmeden Osmanlı ile yakınlaşabileceğini düşünüyordu. Öngörüm, bu yılın 6 Nisan ve 13 Temmuz günleri gerçek oldu. Bu tarihlerde Krupp fabrikasıyla kıyı ve sahra toplarının alımına dair büyük sözleşmeler imzalandı.

Kopyalarını son derece ucuza (30 Lira) almayı başardığımız gizlice yapılan söz konusu iki sözleşmeden Osmanlı Hükümeti’nin Krupp Fabrikası’na 624.539 Lira (yaklaşık 6 milyon Ruble) değerinde silah siparişinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Rusya dahi tek bir seferde bu kadar büyük siparişte hiç bulunmamıştı. Osmanlı Hükümeti’nin buna ne kadar büyük bir önem verdiğinin en önemli göstergesi ise sözleşmeye göre karşı tarafa gümrük yönetimi hakkının güvence olarak verilmesidir. Gümrük yönetiminden elde edilen gelirler, en güvenilir ve kreditörlere hiçbir zaman verilmeyen gelirlerdi. Sadece tek bir kez buranın gelirleri, 1877-78 Savaşı’nın zor anlarında güvence olarak verilmişti. Bu dönemde başka bir şekilde borç almak mümkün değildi. Ancak barış sağlanır sağlanmaz verilen bu haklar, zorla geri alınmıştı. O günden itibaren de paraya ihtiyaç olmasına rağmen böyle bir uygulamaya bir daha gidilmemişti.

Söz konusu sözleşmelere göre 487 silah siparişi yapılmıştır. Bunlardan 428’i bütün sahra toplarının uzun menzilli toplarla değişimi, geriye kalan 59’u ise kıyı, yani Boğazların savunması için kullanılacaktır.

BELGE 9

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Baş Karargâh Komutanı'na Gönderdiği 16 Ekim 1885 Tarihli Mektup,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 4, Dosya 10 (1885), Yaprak 43-44.

Osmanlı Hükümeti'nin Krupp Fabrikası'na verdiği siparişlerle ilgili kaleme aldığım bugünkü raporda ben yalnızca işin fiilî tarafını aktardım. Bununla birlikte bu meselenin aydınlatılması için rapora dâhil etmeyi uygun görmediğim bazı şahsi düşüncelerimi de sizinle paylaşmak zorundayım. Bu düşüncelerim hatalı olabilir. Ancak bunlar, Osmanlı tarafından "Rusya hesabına"[1] diyebileceğimiz yapılan muazzam askerî siparişlerle ilgili raporun yaratacağı izlenimi ister istemez zayıflatacaktır.

Bu siparişin en önemli özelliği, sözleşmelerde görülen bazı eksikliklerdir. Her ne kadar sözleşmelerde hem ödeme hem de silahları teslim süreleri tam olarak belirtilse de cayma tazminatına dair hiçbir madde koyulmadığı gibi ödeme şartları da ek bir madde ile son derece zayıflatılmıştır. Buna göre, ödemelerin ertelenmesi durumunda aynı şekilde silahların teslimatı da ertelenebilecek ve tam tersine bir gelişme gerçekleşebilecektir. Diğer bir deyişle Krupp Fabrikası, daha güvenli ve kârlı bir sipariş aldığı takdirde Osmanlı'nın siparişi ile ilgili verdiği vaatleri ertelemekten çekinmeyecektir. Bu husus, tek başına sözleşmelerin ne kadar üstünkörü ve isteksizce hazırlandığını göstermektedir.

Siparişler artık verilmiştir. Ancak bu siparişler, Askerî Nazırlık tarafından değil de Sultan'ın "Alman paşalarının" insiyatifiyle yapılmıştır. Almanya için barış zamanında dahi Krupp Fabrikası gibi büyük bir müesseseye sahip olmak, büyük önem arz etmektedir. Ancak Almanya, bu müessesenin ayakta kalması için kendi parasını harcamak istememektedir. Bundan dolayıdır ki, yabancı ülkelerde bulunan Alman subayları, bulundukları ülkelerin hükümetlerini Krupp Fabrikası'na büyük siparişlerde bulunma konusunda teşvik etmektedirler. Bu işe kendi çıkarları doğrultusunda karışan bazı saraylılar da "Alman paşalar"ı destekledi. Doğal olarak karar verme yetkisi ellerinden alınan, bununla ilgili çıkarlardan mahrum bırakılan ve yalnızca kararı hayata geçirmekle yükümlü olan Askerî Nazırlık da işe kötü niyetle yaklaştı ve sözleşmeleri öyle bir hazırladı ki, her iki taraf da herhangi bir ceza ödemeden yükümlülüklerinden cayma hakkına sahip olacaktır.

Bütün bu hususlar bizim açımızdan şu sebeplerden ötürü faydalı olabilir: Osmanlı'nın Krupp Fabrikası'na ödemesi gereken ilk taksitin ödeme gününden birkaç ay öncesinde bizim Dışişleri Nazırlığımız ısrarlı bir şekilde Osmanlı'dan borcunu ödemesini talep ederse ve bu talebine sebep olarak da Rusya karşıtı siparişleri göstererek söz konusu siparişler nedeniyle Osmanlı Devleti'nin borcunu ödeyemediğini ileri sürerse öyle düşünüyorum ki, siparişlerin yerine getirilmesi belirsiz süreliğine ertelenecektir.

N. Peşkov

1 Burada Osmanlı'nın Rusya'ya savaş tazminatı ödemek yerine silah siparişi vermesi kastedilmektedir (yay. haz. notu)

BELGE 10

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği 16 Mart 1887 Tarihli Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 4, Dosya 5 (1887), Yaprak 33-38 b.

Geçtiğimiz hafta 4 Osmalı subayı - St. Petersburg'daki Osmanlı Büyükelçiliği'ne askerî ajan olarak görevlendirilen Genelkurmay Başkanlığı'nda görevli Yarbay Raif Bey, Yüzbaşı Ali Sabri Efendi, Piyade Yüzbaşısı Seddal Efendi ve Ertuğrul Alayı Süvari Subayı Aziz Bey - St. Petersburg'a gittiler. Resmiyette son 3 subay Petersburg'a Rusça öğrenmek için gönderildi.

Raif Bey ile Aziz Bey gitmeden önce benim yanıma geldiler ve tavsiye mektupları istediler. Ben de onların isteğini yerine getirdim: Raif Bey'e Sizin Zat-ı Hazretleriniz'in adına, Aziz Bey'e de Hassa Süvari Birliği kaptanının adına tavsiye mektupları verdim.

Diğer iki Osmanlı subayı yanıma gelmedi. Onların Petersbrug'a gitmelerinden önce bundan hem Serasker Ali Saib Paşa'yı hem de Dışişleri Nazırı'nı haberdar ettim. Yanıma uğramadıklarından dolayı da bu subaylarla ilgili şahsi bir kanaate sahip değilim.

Raif Bey ile Aziz Bey'e gelince bunlardan ilki, açık kalplilik ve samimiyetiyle beni çok etkiledi. Fransız tarzı eğitim alan iyi ve eğitimli subay olan Raif Bey, Rusya'ya da son derece olumlu yaklaşmaktadır. Petersburg'da birkaç yıl kaldıktan sonra Osmanlı-Rus ittifakının taraftarlarından biri olacağı konusunda ümit yaratmaktadır. Tabii bunun için onun Rusya'da bulunacağı ilk günden itibaren refakatine onda Rus sempatisini arttıracak ve düşüncelerini pekiştirecek iki-üç subay verilmelidir. Osmanlı subayları - özellikle de eğitimli ve kendini yetiştirmiş olanlar - genel olarak kolay ve istekli bir şekilde Rus etkisinde kalmaktadırlar. Bundan dolayı da Raif Bey ile Aziz Bey'i Rus manevî eğitimine tâbi tutmak, çok kolay olacaktır.

I. Kolordu Komutanı Rauf Paşa tarafından bizzat takdim edilen Aziz Bey, genç yaşına rağmen gelecekte bizim taraftarımız olabilir. O, aynen akrabası Rauf Paşa gibi yetiştirilmiştir ki Rauf Paşa, bilindiği gibi çok samimi bir şekilde Rusya'ya sadık biridir.

Osmanlı subaylarının Rusya'da görevlendirilmelerine dair kendi görüşümü bildirmek istiyorum. Böyle bir karar alındığına ve bizim hükümet de bunu onayladığına göre bu meseleye çok ciddi bir şekilde yaklaşmak gerekmektedir. Bu süreçte bizim için olumsuz sonuçlara yol açabilecek bütün gelişmelere engel olmalıyız. Ayrıca benim görüşüme göre gönderilen subayların bize sadık kimseler olması için de çaba sarfetmeliyiz.

Söz konusu görevlendirmelerin bizim açımızdan olumsuz tarafı ise 3 tane kadrolu askerî ajanın Petersburg'da bulunuyor olmasıdır. Bunlar şüphesiz Petersburg ve genel olarak Rusya'daki askerî meseleleri takip edecek ve bunu da Osmanlı'nın çıkarından ziyade buradaki

Alman paşalarının çıkarına yapacaklardır. Osmanlı konsolos ve ajanlarının bütün raporları bunlara iletilmektedir. Konsolos ve ajanlar ise Berlin ve Viyana'ya göndermek için hiçbir bilgiyi atlamamaya özen göstermektedirler.

Sorunun yukarıda değindiğim olumsuz etkilerini bertaraf etmek için Türk misafirleri yakın mercek altına almak gerekmektedir. Onlarla daimî ve sıcak ilişkiler geliştiren subaylarımızdan onların ilgilendiği meseleleri takip etmelerini, onları yönlendirmelerini ve imkân dâhilinde onların iletişim içerisinde olabilecekleri çevreleri sınırlandırmalarını istemeliyiz. Şu an Rusça öğrenimi için gönderilen subaylar, zamanla muhafız birliklerine gönderildiği takdirde bu birliklerdeki Rus subaylar ve komutanlar, bir taraftan misafirlere iyi davranmalı, diğer taraftan da Türk subaylarının yanında her türlü siyasi sohbetlerden kaçınmalıdırlar. Hükümetin gerçekleştirdiği ya da planladığı muhtemel emirlerden ise hiç söz açılmamalıdır.

Rus insanının özelliği, açık yüreklilik (ki yabancılarla iletişimde buna hiç gerek yoktur) ve aşırı rahatlıktır. Genel olarak Türk insanının ve özellikle de Doğu ülkelerindeki subayların özelliği ise ilmî ve alanlarıyla ilgili pratik konulara olan ilgisizliklerine karşın siyasi ve genel meselelere dair haberlere olan aşırı ilgileridir. Bundan dolayı Türk subaylarının gönderileceği birlikteki Rus subaylar, bu konuda uyarılmadığı takdirde Türklerin bambaşka konularla ilgileneceklerini ve dikkatsizce söylenen her kelimeyi de abartarak kendi büyükelçiliklerine ya da İstanbul'a bildireceklerini tahmin etmek mümkündür.

Bir taraftan bu konuda önlem alırken diğer taraftan da yukarıda da belirtildiği gibi onların manevî eğitimi ile ilgilenmek gerekmektedir. Bu görev ise, Genelkurmay Başkanlığı'nın iki 3 tecrübeli subayına ya da birliğin subaylarına verilmelidir. Bunlar da üst rütbelilerden emir alarak onlarla sıkı temasa geçmeli ve Türk subaylarının Rusya'ya karşı sevgi ve saygı duymasını sağlamalı, ayrıca hükümetimizin Osmanlı'ya karşı lütufkârane bir siyaset izlediği fikrini aşılamalıdırlar.

Doğu'da her geçen gün artan Alman siyasetinin gücü, Almanların kendilerine bir amaç edinerek bu amaçlarına tesadüfî bir şekilde değil de önceden hazırlanan bir plan dâhilinde ulaşmaya çalışmalarında yatmaktadır. Yaklaşık beş yıl önce başlayan Osmanlı Ordusu'nun Almanlaştırma süreci, çok hızlı bir şekilde devam etmektedir. Doğal olarak da Almanlara karşı olan sempati artarken, bizlere, yani Ruslara karşı tam tersine hisler gelişmektedir. Osmanlı'da görev yapan Alman subaylarının, Türk subayları ve özellikle de askerî okullardaki öğrencileri sadece Almanya'ya hayran olmalarını sağlamakla kalmayıp aynı zamanda Rusya'yı da Osmanlı'nın tarihî düşmanı olarak göstererek Rusya karşıtı siyasi düşünceler yaymaları, bu durumun en önemli nedenlerindendir. Bunu yaparken de Rusya ve Rus ordusu konusunda yalan yanlış bilgiler ileri sürmektedirler.

Alman subaylar Rus Devleti'ni, idarî açıdan nizamsız, gelişimden yoksun, içinden çıkılamaz malî kriz yaşayan bir devlet olarak, Rus ordusunu ise eğitimsiz, kötü teçhizatlandırılmış, eğitimli subaylardan yoksun göstermektedirler. Almanlar tasvirlerine kalabalık, ancak "neredeyse kıyafetleri dahi olmayan" Rus ordusunun her zaman Sultan'ın ordusuna saldırmak istediğini, ancak Almanya'nın bunu engellediğini de eklemektedirler. Geçtiğimiz günlerde Goltz Paşa (ki, diğer subaylarla kıyasla daha iyi düzeydedir) Osmanlı subaylarına verdiği

derslerde yukarıda bahsettiğim mevzuları anlatırken kendini öyle kaybetmiş ki, öğrenciler onun sözünü kesmiş ve anlattıklarının hiçbir temelinin olmadığını söylemişlerdir. Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı Subaylık Kursu'ndan mezun olan Almanya hayranı Çorukevli Mahmud Bey bana Rus ordusunun son savaştaki topçu birliğinin galibiyetlerini Almanlara borçlu olduğunu, çünkü topçu birliğindeki subaylarla astsubayların Almanya'dan davet edildiğini söyledi. Bu bilgileri nereden aldığını sorduğumda ise Mahmud Bey, bunun kesin ve herkes tarafından iyi bilinen bir bilgi olduğunu ve Goltz Paşa'nın derslerinde bunu defalarca dile getirdiğini belirtti.

Buna dair örnekleri arttırmak mümkündür. Türk subaylarının görüşlerini değiştirmek, Almanların yaptıkları bir başka propagandayı kullanarak mümkün olabilir. Zira Almanlar

N. D. Dmitriev-Orenburgskiy, "Niğbolu Kalesi'nin Teslimi, 4 (16) Temmuz 1877". (1883; Tuval; 92 x 153).

bütün Osmanlı askerî birliklerinin Kafkasya sınırında toplanması gerektiğini ve Kafkasya birliklerinin oldukça tehdit altında olduğunu belirtmektedirler. Söz konusu propagandalar karşılaştırıldığında şöyle bir soru ortaya çıkmaktadır: Rusya askerî, siyasi ve malî açılardan güçsüz durumdaysa bu zayıf düşmana karşı Osmanlı Ordusu neden güçlendirilmeli ve silahları geliştirilmelidir ? Aslında zor bir bilmece değildir.

Osmanlı'nın askerî gücünü arttırma konusunda mümkün olan bütün önlemleri alan ve Osmanlı Hükümeti'ni Rusya'nın niyetleriyle korkutan Alman siyaseti ve bu siyaseti burada hayata geçiren kalabalık Alman asker ve ajanları, bir taraftan Osmanlı'nın dikkatlerini Balkan yarımadasından uzaklaştırmak ve orada Avusturya ve diğer güçler için faaliyet alanı yaratmak (bunun için Türk askerler, Kafkasya sınırlarında toplanmalıdır), diğer taraftan da

Rusya'nın güneyinde askerî olarak güçlü bir düşman ortaya çıkartmak istemektedir. Şimdi ise burada böyle bir güç yoktur. Bu başarıldığı ve Merkezî Avrupa'da hesapta olmayan çatışmalar yaşandığı takdirde Rusya, güneydeki bu gücü hesaba katmak zorunda kalacaktır.

Alman ajnları Rusya'yı zayıf ve aciz şekilde resmederek ve yakın geçmişteki Rusya bozgununa dair Türklerin olumsuz hatıralarını hafızalarından silmelerini sağlayarak bir başka önemli amaçlarını daha hayata geçirmektedirler. Bu amaç da Rus siyasetinin Sultan üzerinde etkili olma ihtimalini ortadan kaldırmaktan başka bir şey değildir. Çünkü Sultan'ın Rusya'nın gerçek gücünü bilmesi durumunda daha güçlü olan bu komşu devletle ittifak içerisinde olmak istemesi ihtimal dâhilindedir.

Alman subayları, Osmanlı Ordusu'nu Almanlaştırma sürecini yürütürken işte bu prensiplere dayanmaktadırlar. Alman subayları bizim açımızdan Osmanlı'ya "yol gösterenler" olarak değil, Rusya karşıtı askerî-siyasi eğitmenler olarak tehdit oluşturmaktadırlar. Bugüne kadar bahsettiğim bu düşmanca tavırlara karşı Rusya çok fazla önlem almadı. Ancak bu durumu devam ettirmek doğru değildir. Osmanlı'da barışçıl yollarla Rus etkisini arttırmak için harekete geçilmelidir. Türk subaylarının Rusya'ya gönderilmesi, bu bağlamda bizim için iyi bir fırsattır ve bundan istifade etmemiz gerekmektedir. Aynen Almanların kendi ülkelerinde Almancı ve Rusya düşmanı Türk subayları yetiştirdikleri gibi biz de Rusya'da Rus taraftarı subaylar yetiştirmeliyiz.

N. Peşkov

BELGE 11

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği 4 Temmuz 1887 Tarihli Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 4, Dosya 5 (1887), Yaprak 66-69 b.

Sizlere Türkçe kaleme alınan aşağıdaki askerî yayınları tanıtmaktan ve göndermekten onur duyuyorum.

1. *Atış Talimnâmesi*: Osmanlı Ordusu tarafından yakın zamanda istifade edilmeye başlanan ve piyade ateşinin teorik ve pratik öğrenimini içeren bir kitaptır. Osmanlı askerî çevrelerde büyük önem verilen bu yayın, ateşi mükemmelleştirme işinde önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir.

2. *Mecmua-i Fünun-i Askeriyye*: *Ceride-i Askeriyye* gazetesinin 8., 9., 10. ve 11. sayılarına ek olarak çıkartılan 4 adet kitapçıktır. Bu kitapçıklar Haziran ayında bu yılın Ekim, Kasım, Aralık ve Ocak sayılarının eki olarak gönderilmiştir.

3. *Ceride-i Askeriyye* gazetesinin bir nüshası.

Mecmua-i Fünun-i Askeriyye'nin nüshalarını inceledim. Bunlar, yabancı dergilerde yayımlanan tercüme makalelerden oluşmaktadır. Ancak yine de bazı makaleleri kırmızı kurşun kalemle işaretledim. Belki de Zat-ı Hazretleriniz, Subay Abdurahmanov'a[2] bu makaleleri okutmak isteyebilir. Gerçi bu makaleleri hızlı bir şekilde gözden geçirdiğimde bu makalelerde Osmanlı Ordusu ile ilgili bizim işimize yarayacak bilgilerin olmadığı sonucuna vardım.

Ceride-i Askeriyye adlı askerî gazetenin sadece bir nüshasını gönderiyorum. Çünkü Zat-ı Hazretleriniz'in Subay Abdurahmanov'un raporundan da takip edebileceği gibi bazen aylarca gecikerek yayımlanan bu gazete, ödüllendirme, tayin ve subaylarla sivil memurların yükselmelerine dair haberlerin dışında hiçbir şey içermemektedir.

Bundan 3-4 yıl önce, askerî gazetede Askerî Nazırlığa dair hükümetin genel emir ve direktifleri yayımlanıyordu. Günümüzde ise bunların yayımlanmaması hususunda bir karar alındı. Zira günümüzde askerî işlerle ilgili bütün emirler hiçbir zaman olmadığı kadar gizli tutulmaktadır. Bu günlerde hükümetin özellikle askerî işlerle ilgili emirlerinin yayımlanmaması konusunda getirdiği yasak, yalnızca Fransızca ve İngilizce gazeteler için değil, *Tarık, Tercüman* ve *Saadet* gibi Türkçe gazeteler için de geçerlidir.

Zat-ı Hazretleriniz, Siz'e gönderdiğim *Ceride-i Askeriyye* ve onun eki olan *Mecmua-i Fünun-i Askeriyye*'yi inceledikten sonra Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne gönderilmek üzere bu gazeteye abone olup olmamam konusunda karar verebilirsiniz. Aslında ilave masraf yapmayıp kendim için satın aldığım nüshaları da size gönderebilirim. Çünkü bu yayın,

2 Rusya Genelkurmay Başkanlığı'ndaki Türkçe tercümanı. (yay. haz. notu)

benim çalışma ve faaliyetlerim açısından çok büyük bir önem arz etmemektedir. Bundan dolayı da bunları toplamamın bir gereği yoktur. Yine *Mecmua-i Fünun-i Askeriyye*'yi size gönderirken Osmanlı Ordusu ile ilgili azıcık ilginizi çekebilecek bir bilgiye rastladığımda bu yazıları işaretleyeceğim ve bunların tercüme edilmesi ya da bunlardan alıntıların yapılması gerektiğini belirteceğim.

Osmanlı Devleti'nde basılan başka askerî yayın bulunmamaktadır. Gerek Avrupa dillerinde gerekse de Türkçe çıkan siyasi gazeteler yukarıda da belirttiğim gibi askerî konulara dair bilgi yayımlamamakta ve askerî işlerle neredeyse hiç ilgilenmemektedirler. Ya da daha doğrusu ilgilenmeye cesaret edememektedirler.

Osmanlı Devleti'nde daha önceleri yayımlanan *Salname-i Askeri* adlı askerî takvimin beş yıldır yayımlanmaması, bu alanda hissedilen eksikliği daha da arttırmaktadır. Bu yayın, Osmanlı Ordusu'na dair sınırlı da olsa resmî veriler içeriyordu. Bu takvimin yayını, açıklanmayan sebeplerden ötürü yasaklandı. Geçtiğimiz yılın 1 Mart günü, takvimin yeniden basılacağı sözü verilmişti. Ancak bu vaat bir yıllığına ertelendi. Bir sonraki yıl vaadin yerine getirilip getirilmeyeceği de belli değil. Askerî Nazırlık'ta bana bu takvimin üzerinde özel bir komisyonun çalıştığını söylediler. Ancak bu açıklamanın hiçbir önemi yok.

Benim bu rapora ek olarak gönderdiğim *Atış Talimnâmesi*'nin dışında periyodik olmayan yayınlar arasında dikkate değer bir başka çalışma da *Deniz Sanatı Hakkında* isimli eserdir. Bu eserin içindekilerini tercüme etmeye başladım ve bir sonraki posta ile size göndereceğim. Genel olarak bu tür çalışmaların sayısı, periyodik yayınların sayısından daha azdır.

Her hafta İstanbul'daki belli başlı kitapçıları bizzat gezdim ya da bu kitapçıları gezmeleri için adamlarımı görevlendirdim. Ancak bu konudaki çabalarımın neredeyse hiç sonuç vermediği kanısına vardım. Şöyle ki şu anda askerî meselelere dair satışı yapılan hiçbir yayın yok. Askerî matbaa ve askerî gazetenin matbaasına gelince, ilkine yabancıların girişi kesinlikle yasak. Adı geçen ikinci matbaa ise *Ceride-i Askeriyye* gazetesi ile eki olan *Mecmua-i Fünun-i Askeriyye* ve küçük istisnalar dışında hiçbir şey basmamaktadır.

Talimnâme ve askerî kanunları içeren yayınlar ise yalnızca askerlere satılmaktadır. Bunları elde edebilmek için aracı subaylara başvurmak gerekmektedir ki, bu da hiç kolay değil. Ancak yine de son dönemde bu yolla 10 küçük broşür elde etmeyi başardım. Bunları inceledikten sonra komiteye göndereceğim. Subay Abdurahmanov bunları Siz'e tercüme edebilir. Resmî veri ve yeni kanunlara gelince bunları bizzat yapacağım çevirisi ile birlikte göndereceğim. Zira [İstanbul'da] başkalarına çevirttiğim metinler, dilin zorluğundan, tercümanın yeterince Rusça ve askerî terimleri bilmemesinden ötürü çok kötü olmaktadır. Tercüme edilmiş kanunlar ise sıkça bambaşka bir hâl almaktadır. Büyük önem arz eden ayrıntıları ise genellikle tercüme bile etmemektedirler.

Son olarak Zat-ı Hazretleriniz'den, Askerî Eğitim Komitesi için *Tarık, Tercüman, Saadet* gibi siyasi ve *Mecmua-i Fünun-i Askeriyye* ekiyle birlikte *Ceride-i Askeriyye* adlı askerî gazetelere abone olup olmama konusunda görüş bildirmenizi rica ediyorum.

N. Peşkov

BELGE 12

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği 9 Ağustos 1887 Tarihli Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 4, Dosya 5 (1887), Yaprak 63-64 b.

Geçtiğimiz hafta Osmanlı Amirallik Dairesi'nin tersane havuzunda monte edilen Nordenfelt denizaltısı denize indirildi. Denizaltının önemli parçaları, motor ve hava cihazı İngiltere'den getirildi.

Böylece bu son denizaltı ile birlikte Osmanlı filosunda 3 Nordenfelt denizaltısı mevcut oldu. Dördüncüsünün yapımı, amirallikte sürmektedir. Söylendiğine göre en kısa sürede o da denize indirilecektir.

Bahriye Nazırlığı'ndan Osmanlı zırhlı filosundaki savaş gemileriyle ilgili aşağıdaki bilgiyi (1 Ağustos tarihi itibarıyla) elde ettik:

Mesudiye Zırhlısı: Şu an arızalı olup denize indirilmesi için tersane havuzunda ciddi şekilde tamir edilmesi gerekmektedir. Tamir işleri çok hızlı yapılsa dahi zırhlı geminin denize indirilmesi, en az bir ayı bulacaktır.

Asar-ı Tevfik Zırhlı Savaş Gemisi: Bütün zırhlı gemiler arasında en iyi durumda olan gemidir. Geçenlerde Armstrong topları, Krupp toplarıyla değiştirildi. Denize indirilme konusunda tamamen hazırdır.

Orhaniye Zırhlısı: Tersane havuzunda tamir edilmektedir.

Osmaniye Zırhlısı: Denize indirilecek durumda olmayıp motorunun tamir edilmesi ve denizaltı kısmının temizlenmesi gerekmektedir.

Mahmudiye Zırhlısı: Tersane havuzundaydı. 20 Haziran itibarıyla tamamen hazırdı.

Aziziye Zırhlısı: Mayıs ayında tersane havuzundaydı, denize indirilme konusunda tamamen hazırdır.

Mukaddeme-i Hayır Zırhlı Korveti: Şu an Trablus'tadır.

Zırhlı Korvetler:

Feth-i Bülent: Bu sene tersane havuzundaydı. İyi durumdadır.

Avnillah: Çok küçük bir tamire ihtiyaç duymaktadır. Altı gün sonra denize indirilebilir. 1885 yılından beri tersane havuzunda bulunmadı.

İclaliye: Şu an tersane havuzundadır.

Muin-i Zafer: Tersane havuzunda bulunmadı, denize indirilebilir.

ВОЕННЫЙ АГЕНТЪ
ВЪ КОНСТАНТИНОПОЛѢ.

9 Августа 1887 г.

№ 61.

Управляющему Делами Военно Ученаго Комитета Главнаго Штаба.

№ КАНЦЕЛЯРІИ 1183
ВОЕН. УЧЕН. К-та
„17" Августа 1887 г.

Рапортъ.

Честь имѣю донести, что на минувшей недѣли состоялся спускъ на воду подводной лодки Норденфельда, построенной въ докахъ турецкаго адмиралтейства; главныя части этой лодки, равно какъ машина и весь механизмъ воздушнаго аппарата, получены здѣсь въ разобранномъ видѣ изъ Англіи.

Всего въ настоящее время въ турецкомъ флотѣ имѣется такимъ образомъ на водѣ три подводныхъ лодки Норденфельда; четвертая оканчивается постройкою въ мастерскихъ же адмиралтейства и будетъ спущена, какъ полагаютъ,

Belgelerden Bir Örnek: İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği 9 Ağustos 1887 Tarihli Rapor,
Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 4, Dosya 5 (1887), Yaprak 63.

Necm-i Şevket: Tamir edilmesi gerekmekte, denize indirilememektedir.

Asar-ı Şevket: Çok iyi durumda olup denize indirilmeye hazırdır.

Hıfz-ı Rahman: Çok iyi durumda olup denize indirilmeye hazırdır.

Topçekerler:

Fethü'l-İslam: Şu an Boğaz'da, Arnavutköy'dedir.

Memduhiye: Şu an Boğaz'da, İstinyede'dir.

Hezbir: Amiralliğin tersane havuzundadır.

Filonun ahşap gemilerinden yalnızca Ertuğrul, çağırıldığı anda denize inebilecek durumdadır. Diğerleri ise ciddi şekilde onarılmalıdır.

Ahşap gemilerden görevde olanlar ise şunlardır:

Mehmet Selim Firkateyni: Girit Adası'ndadır.

Sinop Korveti: Kızıldeniz'dedir.

Edirne Korveti: Cidde'de hastane olarak kullanılmaktadır.

N. Peşkov

BELGE 13

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği 30 Ekim 1889 Tarihli Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 4, Dosya 3 (1889), Yaprak 29-34 b.

Alman İmparatoru'nun gelişinin onuruna Sultan ve İmparator'un mahiyetindekilerin katılımıyla başkentteki muhafız kuvvetlerinin geçit töreni oldu.

II. Wilhelm'in ziyaretinin öncesinde şehirde bu törenden daha önce hiç gerçekleşmemiş bir olaymışçasına bahsedildi, törene yalnızca muhafız kuvvetlerinin değil, II. ve III. kolordu birliklerinin de katılacağı dile getirildi. Böylece Alman İmparatoru'nun huzuruna sadece piyade birliklerinden yeni silahlarla donatılmış 30.000 askerin çıkacağı, taburlardaki askerlerin sayısını arttırmak için de piyade birliklerinin II. Kolordu'daki askerlerle 1890 yılında acilen askere alınacak yeni erlerden oluşturulacağı haberleri yayıldı.

Tören sırasında yukarıda aktardığımız dedikoduların çok abartılı olduğu ortaya çıktı. Törene katılanlar tam bir şaşkınlık içerisindeydi. Herkes, II. Wilhelm'in iyi bir şekilde ağırlanmasına özen gösteren Sultan'ın, ordusunun tanıtımını yapmak ve ülkesinin askerî gücünü sergilemek için neden bu kadar az şey yaptığını sorgulamaktadır.

Türk gazetelerinde önceden yazıldığı gibi "dünyadaki en mükemmel orduların ulu liderine" Osmanlı taburlarının takdimi gerçekten de çok mütevazı bir şekilde yapıldı. Bu törenin, Cuma günleri yapılan Selamlık merasimi dolayısıyla muhafız kuvvetlerinin Yıldız Hamidiye Camii yakınlarındaki dar yoldan geçişinden neredeyse hiçbir farkı yoktu. Tek fark, süvari ve piyade birliklerinin her zaman olduğu gibi sağ taraftan yan yana değil de, belirli aralıklarla takımlar hâlinde geçmeleri oldu. Ayrıca tahta çıkışından beri Sultan ilk kez Yıldız Sarayı'nın duvarlarına törene katılmak üzere 18 sahra topunun yakınlaştırılmasına izin verdi.

Sonuç olarak II. ve III. kolordular törene katılmadı. Muhafız Kolordusu ise her zamankinden daha küçük bir birlikle temsil edildi. Muhafız Kolordusu, diğer kolordulardaki askerlerle takviye edilmediği gibi son dönemde İstanbul'a getirilen 5.802 acemi erden de (bunlar hızlı bir eğitim almalarına ve kolorduya dâhil edilebilecek düzeyde olmalarına rağmen) çok azı bu birliklere dâhil edildi.

Törende piyadeler, her bölük 36 sıra hâlinde dizilmiştir. Her sırada 2'şer asker yer almakta, ayrıca her bölükte 9 astsubay bulunmaktadır (Bölükte toplam 81 asker mevcuttur). Buna göre piyade birlikleri toplam 7.171 muvazzaf rütbeliden oluşmaktadır. Ertuğrul alayı dışındaki süvariler, her bölük 30 sıra hâlinde dizilmiştir. Her sırada 2'şer asker yer almakta, ayrıca her bölükte 6 astsubay bulumaktadır (Bölükte toplam 66 asker mevcuttur). Buna göre süvari

birlikleri toplam 1.071 muvazzaf rütbeliden oluşmaktadır. Topçu sınıfında her topa (toplam 18 top, 162 at mevcuttur) 6 alt rütbeli asker düşmekte, toplam 180 muvazzaf alt rütbeli asker yer almaktadır.

1 No'lu piyade alayı dışındaki piyade alaylarının her birinde 3 tabur, her taburda 3 bölük, her bölükte 3 takım bulunuyodu. Süvari alayları 4'er bölüğe, her bölük de 3'er takıma sahipti. Bataryalar (en küçük topçu birlikleri) hayvan koşulmuş 4'er topa sahipti. Süvari bataryaları ise istisna oluşturup bunların her birinde 6'şar top mevcuttu. Törene toplamda 26 tabur, 82 bölük (7.171 muvazzaf alt rütbeli asker); 17 süvari birliği (1.071 alt rütbeli asker); 4 batarya (18 top) katıldı. Böylece törene katılan toplam alt rütbeli asker sayısı, 8.422, at sayısı ise 1.193 oldu.

Katılımın bu kadar zayıf olmasının sebebi, törenin tüm ciddiyetine rağmen I. Piyade Tümeni'nin neredeyse üçte birinin Yıldız Sarayı'nın savunması için bırakılmasıdır. II. Tümen'in üçte biri ise İstanbul'un Avrupa yakası ve Üsküdar'da kaldı. Bunun sebebi ise tören sırasında herhangi bir siyasi kargaşanın ortaya çıkmasından korkulmasıdır. Kaldı ki halk ve özellikle de memurlar yukarıdan yapılan telkinler ve gazetelerde yayımlanan heyecanlı yazılara rağmen (ki, bunlar da Alman misafirlerin gelişinden halkı haberdar etmek için Alman Büyükelçiliği'nin parasıyla yayımlanan yazılardır) bu ziyarete sonucunun gerek siyasi gerekse de ekonomik açıdan olumsuz olacağı düşüncesiyle pek sıcak bakmıyordu. Ayrıca İmparator'un gelişi eskiden beri orduda görev yapanları emekliye ayırma süreci (her ne kadar bu süreç durdurulsa da) ile aynı tarihe denk geldi. Verilen hızlandırma emrine rağmen askere yeni alınanların başkente getirilişi çok yavaş gerçekleşti. Osmanlı'nın kıyı şehirlerindeki ve özellikle de başkentteki birliklerde askerlerin 2/3'ünün Hint sıtmasına yakalanması da törendeki askerlerin sayısını olumsuz etkiledi. Buna ek olarak ordunun başında bu işi görevi nedeniyle değil de orduya ve askerî işlere olan tutkusundan dolayı yapan ve birlikleri eğitim işinde bağımsız hareket edebilecek biri de yoktur.

Törende birlikler aşağıdaki sıraya göre geçiş yaptı:

Piyade Sınıfı

I. Avcı Taburu - 4 bölük (her birinde 4'er takım).

I. Piyade Alayı - I. ve II. taburlar (her birinde 4'er bölük), III. ve IV. taburlar (her birinde 3'er bölük).

II. Piyade Alayı - I., II. ve III. taburlar (her birinde 3'er bölük).

II. Avcu Taburu - 3 bölük.

V. Piyade Alayı - I., II. ve III. taburlar (her birinde 3'er bölük).

I. ve II. Zuav taburları - her birinde 2'er bölük, her bölükte 2'er takım.

VI. Piyade Alayı - I., II. ve III. taburlar (her birinde 3'er bölük).

III. ve IV. Zuav taburları - her birinde 2'er bölük, her bölükte 2'er takım.

VIII. Piyade Alayı - I., II. ve III. taburlar (her birinde 3'er bölük).

I. İstihkâm Taburu - 3 bölük (her birinde 4'er takım).

İtfaiye Alayı'nın I. ve II. taburları - her birinde 3'er bölük (her birinde 4'er takım).

Donanma mürettebatının 2 taburu - her birinde 4'er bölük (her birinde 2'er takım).

Süvari Sınıfı

Ertuğrul Alayı - 5 süvari birliği, her birinde 4'er takım.

Prusya örnek alınarak yeni oluşturulan Ulan Alayı - 4 süvari birliği (her birinde 3'er takım).

I. Dragun Alayı - 4 süvari birliği (her birinde 3'er takım).

III. Dragun Alayı - 4 süvari birliği (her birinde 3'er takım).

Topçu Sınıfı

I. Süvari Bataryası - 7.5 santimetre kalibrelik 6 adet Krupp topu.

I., III. ve IV. Seyyah Bataryası - her birinde 8.7 santimetre kalibrelik top.

Süvariler takımlara ayrılarak geçiş yaptı. Her takım 12 sıra hâlinde dizilmişti. Her takımın başında 1 subay bulunuyordu. Ayrıca 2'si kanatlarda, 1'i de en sonda giden toplam 3 astsubay vardı. Kullanılan silahlar Henry Martini tüfekleri olup bunlar çok eskiydi. Askerler, askerî teçhizatsız, hatta kaputsuzdular. Her ne kadar askerlere yeni üniforma ve ayakkabı dağıtılmış olsa da bütün bölüklere ve askerlere yetmedi. Bundan dolayı mavi renkli yeni üniformalı askerlerin yanında eski sararmış üniforma giyen askerler yer aldı. Ayrıca üniformalar, Osmanlı'nın her yerinde olduğu gibi özensiz ve acele bir şekilde dikilmişti. Kuşaklar ve mermi çantaları, çok eskiydi. Bunlar cilalanmamış ve yıpranmış hâlde olup özellikle zuav taburlarının yanında çok göze batmaktaydı.

Takımların geçişi çok sakin oldu. Aceleci Alman terbiyesine rağmen Türk askeri son derece sakindi. Tören sırasında Alman düzeni özel bir çaba ile uygulanmaya çalışılsa da takımların hizaya gelmesi konusunda Alman eğitiminin kötü sonuçları ortaya çıktı. Subay ve alt rütbelilerin adımı, kahkahalara yol açtı. Hâlbuki Türk askeri doğası gereği çok iyi bir yürüyüşe sahiptir. Başka ülkelerin ordularında da bunun bir eşi benzeri yoktur. Türk askerinin bu doğal yürüyüşünün ayırtedici özelliği, doğru, sakin ve hafif, hareketlerin ise uyumlu ve güzel olmasıdır. Ayrıca askerler hiç yorulmamakta. Ancak İstanbul'a gelen Alman eğitmenler bu yürüyüşü Berlin'de yapılan törenlerdeki yürüyüşe göre düzeltme ihtiyacı duymuşlar. Hâlbuki fiiliyatta eğitilenler, eğitenler için örnek teşkil etmeliydi. Orduya yeni alınanlar ilk aylarda ucunu uzatarak ayaklarını üç tempoya uygun atmayı öğrenmektedir. Dengesiz ve kafası karışmış er de çok geçmeden Alman eğitmenlerin olmadığı zamanlarda eski asker ve subayların nispeten düzgün ve normal bir şekilde yürüdüklerini, Alman eğitmenlerin yanında ise ayaklarının ucunu uzattıklarını ve hemen yorulduklarını fark etmeye başladı. Ancak herkes bu kadar kolay bir şekilde yürüyüşünü değiştirememekte ve bundan dolayı birçok kimse doğal yürüyüşlerinin özgürlük ve hafifliğini içeren özel bir yürüyüş tarzı geliştirmektedir. Bunun neticesinde dışarıdan çok çirkin, hatta komik gözüken jimnastik bir adım ortaya çıkmaktadır. Bu adımı atarken askerlerin herhangi bir düzeninden bahsetmek de mümkün değil.

Bu şartlarda Alman Ordusu geleneğinde eğitilen Osmanlı piyade askerlerinin geçişi, sınıfta kaldı. Özel muhafız piyade sınıfı törende düzgün bir sıra dâhilinde yürüyüşe hazırlıklı olmadığını gösterdi. Takım olarak ve çok küçük bir mesafe katederken dahi başarı gösteremeyen askerlerin bölükler hâlinde yürümeleri ise hiç beklenmemeli.

Hükümdarlarına sergilenen Prusyalı eğitmenlerin faaliyetlerinin bu kadar kötü reklamına rağmen Almanların sömürme ruhu, söz konusu olumsuz olayı da kendi çıkarına dönüştürmeyi başardı. Piyade eğitmenlerinin başında bulunan ve son derece sınırlı kapasiteye rağmen Prusyalılara has kendini beğenmişlik duygusuna sahip olan Kamphoevener Paşa, Wilhelm'e piyade takımlarının hareketlerinde ahengin olmamasını, piyade eğitmen sayısının yetersiz olmasından kaynaklandığını ve Türklerin gerekli seviyede Alman yanlısı eğitime tâbi tutulması için bu sayının arttırılması gerektiğini rapor etti. İmparator'un da bu bağlamda Sultan'a bazı şeyler söylediği, Sultan'ın ise kendi ordusunun içerisinde birkaç Prusyalı subay görmek istediğini ve 20 Türk subayını Berlin'e göndermek dileğinde olduğunu ilettiği konuşulmaktadır.

Süvari sınıfı öncekilere kıyasla daha düzgün bir geçiş gerçekleştirse de genel olarak eksiklikleri giderilmemişti. Eyerlerin özensiz, kıyafet ve teçhizatların pis olması yetmiyormuş gibi atlara hükmetme ve onları yönetme becerisi oldukça zayıftı. Bu bağlamda yeni oluşturulan Ulan Alayı özellikle dikkat çekmektedir. Bu alaydaki alt rütbeli askerler, yalnızca atı değil kendilerini yönetme konusunda da sorun yaşamaktadır. Şöyle ki her iki sıra hem mızrak hem tüfeklerle teçhizatlandırılmış olmakla birlikte tüfekler eyerin sağ kılıfına kayışla öyle bir bağlanmıştı ki, tüfeğin haznesi süvarinin sağ ayağının üstünde, dizin yukarısında yer almakta, dipçiği ise mızrağı tutan sağ kolun dirseğine vurmaktaydı. Ayrıca ağırlığın bu kadar dengesiz (herşey sağ tarafa) dağıtılması nedeniyle at, yandaki ata doğru sağa yaslanmakta, hatta daha da kötüsü tam tersi tarafa devrilmektedir. Atlar bu kadar sallanırken askerlerin doğru ve düzgün hareket etmesi mümkün değildi.

Topçu sınıfı iki sıra hâlinde geçiş yaptı. Yaya askerler ise tamamen silahsızdı. Törende kendisini en iyi gösterenler ise bataryalar oldu. Atların adeta sürünmek zorunda kaldığı eğik alana rağmen bataryalar mükemmel bir şekilde geçiş yaptılar. Arabacılar atları çok iyi yönetti. Atlar çok bakımlıydı ve öyle görülüyor ki en iyilerinden seçilmişti. Teçhizat ve koşum takımları da oldukça yeniydi.

Törenle ilgili izlenimlerimi özetleyecek olursam şunları söylemem gerekir: Tören, Alman İmparatoru'nun gözünde Osmanlı Ordusu'nun Almanlar tarafından eğitilmesinin elzem olduğunu düşündürmüş olmalı. Bu husus, büyük ihtimalle ordunun yakın gelecekte daha geniş çapta Almanlaştırılmasına yol açacaktır. Bu durumu engelleyebilecek tek gelişme ise, subayların çoğunun istediği gibi Osmanlı Ordusu'nda Almanlara karşı ciddi bir muhalefetin artık patlak vermesi olacaktır.

N. Peşkov

BELGE 14

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği 26 Nisan 1890 Tarihli Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 4, Dosya 3 (1890), Yaprak 1-8.

3 "Psepuaze", Rusya'nın Karadeniz Filosu'nun pervaneli ıskunası olup, 1857-1910 yılları arasında filoda aktif olarak kullanıldı. (yay. haz. notu)

Sultan'dan aldığım özel izin ile geçtiğimiz hafta Psezuape Iskunası'nın[3] kaptanı ve iki subayının refakatinde Bahriye Nazırlığı'nın Haliç'teki fabrikalarını, tersane havuzlarını, Asar-ı Tevfik, Mesudiye ve yeni yapılmakta olan Hamidiye zırhlı gemilerini inceledim.

Bu fabrikaların teknik özellikleri ve Deniz Kuvvetleri açısından önemi, muhtemelen Rusya Bahriye Yarbayı Barkarev tarafından Karadeniz Filosu kaptanı aracılığıyla Rusya Bahriye Nazırlığı'na ayrıntılarıyla iletilecektir. Ben ise bir Kara Kuvvetleri subayı bakışıyla kendi izlenimlerimi aktarmayı kendime görev sayıyorum.

Osmanlı Bahriye Nazırlığı, günümüzde aşağıdaki müesseselere sahiptir:

1. Çelik Fabrikası: 1888'de inşa edilen bu fabrikada Amirallik Dairesi'nde yapılan bütün gemilerle makinelerin çelik parçaları ve kalibresi 12 santimetreden büyük olmayan çelik topların dökümü yapılabilmektedir. Şimdiye kadar aşağıdaki topların dökümü yapılmıştır: 40 çelik dağ topu (6-7 santimetre kalibrelik), 10 sahra topu (9 santimetre kalibrelik) ve gemi savunması için 12 santimetre kalibrelik 1 top. Dökümü yapılmış toplar, Merkezî Cephanelik Yönetimi'nin imalathanelerine gönderilmekte ve burada bunlara son hâlleri verilmektedir. Adı geçen topların tamamının üretimi son derece başarılı kabul edilmektedir. Çelik, Krupp Fabrikası'nın çeliğinden daha düşük kalitede değildir.

2. Dökümü yapılan çelik topların son işlemlerinin tamamlandığı Top İmalathanesi. Krupp Fabrikası tarafından getirilen makinelerle matkap tezgâhları gibi aksamın büyük kısmı imalathaneye yerleştirilmiştir.

3. Demir ve Bronz Döküm Fabrikası: Günümüzdeki şekliyle 1860'lı yıllardan itibaren faaliyet göstermekte olup, burada 21 santimetre kalibrelik demir ve bronz top ile havanların dökümü yapılmaktadır. Top üretimindeki son işlemler bugüne kadar Tophane'nin imalathanelerinde yapılıyordu. Ancak bundan sonraki süreçte Bahriye Nazırlığı'nın ihtiyaçlarının karşılanması için üretilen bütün toplar, yeni yapılmakta olan Top İmalathanesi'nde son hâllerini alacak. İstanbul ve Çanakkale boğazlarındaki 15 santimetre kalibrelik bütün top ve havanların dökümü bu fabrikada yapılmıştır. Ayrıca bu fabrikada gemi yapımı için ihtiyaç duyulan bütün mekanik parçalarla özel gemi şirketleri ve tersanelerin siparişleri de üretilmektedir.

4. Dört Şahmerdanlı Zırh ve Demir Fabrikası: Bu fabrika demir parçaları, gemilerin kaplandığı levhalar ve 9 inç kalınlığındaki demir zırhları üretmektedir. Şu an inşa edilmekte

olan Hamidiye adlı zırhlı geminin zırhı da bu fabrikada yapıldı. Bunun dışında fabrikada sahra topları ve 12 santimetre kalibrelik topların tesisatları için demir kundakların üretimine dair bir takım denemeler yapılmaktadır. Denize yeni indirilen Heybetnümâ adlı korvetin bu toplarla teçhizatlandırılması planlanmaktadır.

5. Mekanik Fabrika: Teknik açıdan çok iyi teçhizatlandırılmış olan bu fabrika, inşa edilmekte olan gemilerin buhar makinelerini tek başına üretmektedir. 3 torpidobot için gereken 450 beygir gücüne sahip motorlarla Heybetnümâ adlı korvetin motoru da burada yapıldı. Şimdilerde ise yapılmakta olan iki ticarî vapur ve bir korvetin motorlarının yapımına başlanmıştır.

6. Kazan Fabrikası: Buharlı kazanlar, demir variller ve mevzii mayınları için kazanlar üretmektedir.

7. Elektro-Teknik Fabrika: 1889'da faaliyete geçen bu fabrika, dinamo-elektrik motorlar ve yeni yapılmakta olan gemilerin aydınlatılması için makineler üretmektedir. Yine bu tür teknolojilere sahip olmayan eski gemiler için üretim yapılmaktadır. Fabrikanın başında işi mükemmel bilen, Fransa ve Almanya'da özel eğitim almış bir Türk subayı bulunmaktadır.

8. Makine İmalathanesi: 1884'te kurulan bu imalathanede Whitehead ve Schwartzkopf mayınları üretilmektedir. İmalathanenin başında Alman mühendis Granowsky bulunmaktadır. Granowsky, zırhlı gemiler için hava motorlu mayın topu geliştirdi. Hatta iki tanesinin üretimi tamamlandı ve bunlar denendi. Hem Türk subaylarının yorumunu hem de üretimin devam etmesi yönünde alınan kararı göz önüne alacak olursak, denemelerden iyi sonuç alındığını söyleyebiliriz. İmalathanede ayrıca torpidobotlar için buharlı pompalar üretilmektedir. Çünkü torpidobotların kullandığı mayınlar, yalnızca sıkıştırılmış hava ile çalışmaktadır. Türk ustaların yanı sıra burada 6 Alman tekniker de çalışmaktadır.

9. Halat Fabrikası: Çeşitli ölçülerde halat üretimi yapılmaktadır. Ancak üretilen miktar, filonun ihtiyaçlarını karşılamamaktadır. Halatın 3/5'lik kısmı, Rusya'dan satın alınmaktadır. Yerli üretim olan kendir ise Karadeniz'in kıyılarından (Unieh, İnebolu) getirilmektedir.

10. Buharlı Fırın ve Un Fabrikası: 1887'de inşa edilen yeni bir fabrikadır. Bu müessese, günde 60.000 funt ekmek pişirmektedir. Kapasitesi 100.000'e kadar çıkartılabilen fırın, mükemmel bir şekilde tefriş edilmiştir. Yine kuru galetalar da burada üretilmektedir. Filo, Bahriye Nazırlığı ve Amiralliğin ekmek ve galeta ihtiyacının tamamını bu fırın karşılamaktadır.

11. Tersane Havuzları ve Gemi Tezgâhları: 1880'li yıllarda yapılan gemi tezgâhlarının üstü kapalıdır. Günümüzde burada İdâre-i Mahsûsa için iki demir vapur yapılmaktadır. Gemi tezgâhlarından 3'ü büyük, 4'ü küçüktür. Bu tezgâhlarda ya yeni vapurlar yapılmakta ya da eskileri tamir edilmektedir. Aziziye ve Mahmûdiye savaş gemileri yeniden inşa edilmekte, bunlara yeni askerî teknolojiler yerleştirilmektedir.

Osmaniye ve Orhaniye savaş gemilerine de aynı işlem yapılmaktadır. Adı geçen 4 savaş gemisi de aynı tiptedir. Öngörülen değişikliklere göre üst taraf kaldırılacak, şimdi mevcut olan zırhın yerini İngiltere'den sipariş edilen 12 inçlik yeni çelik zırh alacaktır. Üst güverteye zırhlı kazamatlar (gömme siper) yapılacak, bunların paralel yüzlerinin keskin köşelerinde silahlandırılmış birer zırhlı kule yer alacaktır. Ön kule 26 santimetre kalibrelik Krupp marka çelik

topla, arka taraftaki kuleler ise aynı tipteki 24 santimetre kalibrelik toplarla kuvvetlendirilecektir.

Kazamatların bordasında her iki tarafta 5'er olmak üzere 12 santimetre kalibrelik çelikten yapılan toplam 10 adet çabuk ateşli top yer almaktadır. Bunun dışında her bir kazamata ayrıca çabuk ateşli dörder Nordenfelt topunun yerleştirilmesi planlanmaktadır. Buharlı makineler, yenileriyle değiştirilecektir. Bunları İngiltere'den mi sipariş edecekleri yoksa kendi fabrikalarında mı üretecekleri henüz bilinmemektedir. Tersanelerde bulunan iki zırhlı savaş gemisi ile ilgili çalışmaların en az 2-3 yıl süreceği beklenmektedir.

Diğer tersanelerde karışık yapıdaki Lûtf-ü Hümâyûn Korveti (Heybetnümâ ile aynı tip olup ondan 5 metre daha kısadır) ve daha adı belli olmayan mayın kruvazörü (uzunluğu 69, genişliği 10.7, su kesimi hattının yüksekliği 4.3 metre; 1815 tonilatoluk) yapılmaktadır. Bunların aşağıdaki silahlarla donatılması planlanmaktadır: 17 santimetre kalibrelik 4 adet Krupp topu, 12 santimetre kalibrelik 6 adet Krupp topu, 12 santimetre kalibrelik 8 adet çabuk ateşli Krupp topu, 2 mayın tırnağı. Tahminî hız 14 knottur (1 knot = 1 saatte 1 deniz mili hız).

Adı geçen gemilerin dışında tersanelerde torpido cihazlarının Almanya'daki Schihau Fabrikası'ndan getirildiği torpidobot, istimbot ve karışık yapıda küçük yolcu vapuru yapılmaktadır.

3 tersane havuzunda Sinop adlı pervaneli korvet ve İdâre-i Mahsûsa'nın 2 gemisi tamir edilmektedir.

Bu yılın 18 Ocak günü amirallikte inşa edilen aşağıdaki gemiler suya indirilmiştir: Heybetnümâ Korveti, Nimet Torpidobotu, Fire Engine Büyük Yangın Sandalı, Meseret İstimbotu ve Büyük Fener Gemisi.

... **Hamidiye Zırhlı Gemisi.** Kazamatın son iki zırhlı levhasını döşeme işleri sona ermekte ve geminin içinde marangozluk çalışmaları yapılmaktadır. İngiltere'den getirilen motor daha yerleştirilmedi. Sökülen parçalar ise alt kattaki ambarda saklanmaktadır. Türk subaylarının görüşüne göre buradaki çalışmaların tamamlanması, en az 2 yıl sürer. Aynı subaylar, bu zırhlı geminin Avrupa ülkelerinin zırhlı gemileriyle rekabet edemeyeceğini, çünkü 9 inç kalınlığındaki demir zırhın çok zayıf kaldığını ve 12 santimetre kalibredeki uzak mesafe toplarıyla dahi delinebileceğini söylemektedirler.

Hamidiye Zırhlısı, Mesûdiye Zırhlısı (1874) ile aynı özelliklere sahiptir, dolayısıyla da eski modeldir. Boyutları, Mesûdiye'ye kıyasla daha küçüktür: Uzunluğu - 89, genişliği - 16, su kesimi hattı - 7.6 metre, tonilato - 6.700 ton, kazanların kapasitesi - 6.800 beygir gücü. Tahminî hız 13 knottur. Aşağıdaki silahlarla donatılması planlanmaktadır: 26 santimetre kalibrelik 10 adet Krupp topu, 17 santimetre kalibrelik 2 adet Krupp çelik topu, 6 adet hafif top, 2 adet havan topu.

Amiralliğin Haliç'teki kurumlarının tamamını genel olarak analiz edecek olursak Osmanlı ile ilgili herşeyi olumsuz değerlendirenlerin tersine olumlu çıkarımlarda bulunmamız gerekecektir. Günümüzde Osmanlı Bahriye Nazırlığı, gerek teknoloji açıdan gerekse de tecrübeli ve becerikli ustalarla çalışanlara sahip olması açısından yeni gemiler yapabilecek, eskilerini

tamir edebilecek kapasiteye sahiptir. Dolayısıyla çok kısa sürede filosunu savaşa hazır hâle getirebilecektir.

İki şart yerine getirildiği takdirde Bahriye Nazırlığı, Türk filosuna eski ihtişamını kısmen verebilecek ve imparatorluğun önemli kıyılarının savunmasını sağlayabilecektir. Bu şartlardan ilki, Bahriye Nazırlığı'nın başına şimdiki nazır Hasan Paşa'dan daha bağımsız ve enerjik birinin getirilmesidir. İkinci şart ise bütçede Bahriye Nazırlığı için ayrılan paranın tamamının nazırlığa ödenmesidir. Ancak günümüzde bu şartların yerine getirilmesi çok zor. Tüm bunlara rağmen son beş yılda amiralliğin kat ettiği mesafe dikkate değerdir. Osmanlı Bahriye Nazırlığı'nın faaliyetlerini arttırmasında, Rusya'nın Karadeniz filosunu geliştirmesinin de etkisi büyüktür. Rus filosu, Osmanlı Hükümeti'ni ve özellikle de Sultan'ı çok tedirgin etmektedir. Almanya, İngiltere ve Avusturya da söz konusu Rus korkusunun artması için ellerinden geleni yapmaktadırlar.

Mesûdiye ve Asar-ı Tevfik zırhlılarını gezerken bunlardaki silahların değiştirilmediğini fark ettim. Diğer bir deyişle geçen sene planlanan Armstrong toplarının Krupp toplarıyla değiştirilmesi gerçekleştirilmedi. Yakın zamanda gerçekleştirilmesini de beklemiyoruz.

Top kundaklarının mekanik cihazları çok iyi durumda olmasa da motorlar ve gemilerin içinde bir sorun yok. Her iki gemideki mürettebat sayısı, savaş zamanındakinin 1/3 kadarıdır.

N. Peşkov

BELGE 15

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği 24 Mayıs 1890 Tarihli (No. 38) Raporun Eki,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 4, Dosya 3 (1890), Yaprak 67-77 b.

1885'te yapılan Osmanlı Ordusu'nun seferberliğine dair bu değerlendirme, Osmanlı Askerî Nazırlığı'nın resmî ve gizli belgelerinden istifade edilerek yapıldı.

I. Giriş

5 (18) Eylül 1885'te Filipopol'da (Filibe) meydana gelen isyan aslında beklenmedik bir şekilde ortaya çıktı. Osmanlı Hükümeti bu isyana yalnızca siyasi açıdan değil, askerî açıdan da hazırlıksız yakalandı. Ordu, hemen harekete geçecek bir durumda değildi. Zira son savaş [1877-1878] sırasında büyük bir darbe alan Silahlı Kuvvetleri'nin toparlanma ve yeniden yapılandırılma süreci daha tamamlanmamıştı. Hatta yeniden yapılandırılmaya dair faaliyetler yeni başlamaktaydı. Redif depolarında büyük eksiklikler vardı. Yalnızca üniforma değil bazı yerlerde silaha da ihtiyaç vardı. Bunun dışında daimî ordudaki asker sayısı, barış zamanındaki sayıya dahi ulaşamamıştı. Makedonya'daki birlikler bu bağlamda istisnadır. İç karışıklıklarla soygun olayları sıkça gerçekleştiğinden buradaki taburlar 600, hatta daha fazla askerden oluşmaktadır. Nizamî taburlardaki ortalama asker sayısı ise şöyleydi: I. Kolordu'da 420, II. Kolordu'da 370, III. Kolordu'da 420, IV. Kolordu'da 360, V. Kolordu'da 400, VI. Kolordu'da 270, VII. Kolordu'da 400.

Süvari birliklerindeki at sayısı ise kolordulara göre şöyleydi: I. - 60; II. - 60; III. - 70; IV. - 60; V. - 25; VI. - 35.

Topçu bataryalarında hayvan koşulmuş arabalı 2-4 top mevcuttur. Atlı araba katarı ise yoktur.

Rumeli ordusunun zayıf, Bulgar birliklerinin ise o dönemde dağınık olması nedeniyle Osmanlı Ordusu zayıf olmasına rağmen isyanı daha ilk günlerde zorlanmadan bastırabilirdi. Zira bunun için yeterince imkâna sahipti. Ancak şu da bir gerçektir bu imkânlar, Sultan'ın Rumeli sınırını geçmeye karar verdiği takdirde daha ciddi siyasi tehditlere karşı koymak için yetmeyecekti. Kaldı ki durum henüz belirsizdi. Bu olayın arkasında isyanın gerçek fikir babası olan güçlü ülkeler olabilirdi.

Siyasi öngörüleri zorlaştıran husus ise İstanbul'daki Avrupa ülkelerinin temsilcilerinin büyük bir kısmının muhtemel siyasi gelişmelere karşı kendi hükümetlerinden talimat almamış olması ve bir anda ortaya çıkan meseleyle ilgili ülkelerin kendi çıkarlarına göre cephelere

bölünmesidir. Osmanlı ile Rusya arasındaki doğrudan münasebetleri ortadan kaldıran Berlin Kongresi, her iki ülkenin de günümüzde Balkan Yarımadası konusunda takındıkları yanlış tutumu ortaya koydu. Muzaffer Rusya'nın isteklerini karşılamayan 1878 Barış Anlaşması, yeni uluslararası teorilere dayanarak daha geniş haklar konusunda hayal kuran halkları da memnun etmedi. Bu teorilere göre savaşmayan taraflar da özel haklara sahip olacaktı. Farklı çıkarlara sahip ve savaşa doğrudan katılmayanların da iştirakıyla hazırlanan Berlin Anlaşması'nın bir neticesi olarak öyle bir durum ortaya çıktı ki, Balkan Yarımadası'nın bütün küçük ülkeleri, büyük güçlerden birinin himayesine güvenerek Berlin Anlaşması'yla elde edemediklerine kavuşmak için şimdi uygun anı beklemektedirler. Bu gelişmelerden ötürü de Osmanlı Hükümeti, şimdiye kadar Rumeli sınırındaki olaylara doğrudan müdahale etmedi. Bunun yerine daha ciddi askerî hazırlıklara başladı.

Eylül ayının başlarında [1885], devrim öncesinde Balkan Yarımadası'ndaki nizamî ordu, aşağıdaki şekilde tanzim edilmişti: Edirne Vilayeti: Edirne, Mustafa Paşa, Kırkkilise - 17 tabur, 25 süvari birliği, 9 batarya; Makedonya ve Epir - 75 tabur, 41 süvari bilriği, 35 batarya.

Bu birlikler, 6 ayrı tümene - Kosova, Bitola, Nasliç, Üsküdar, Yanino, Selanik - ayrılmış ve III. Kolordu komutanının yönetimine verilmiştir. Burdaki birliklerin büyük bir kısmını yerinden oynatmak mümkün olmadığından savaş durumunda aktif faaliyetlerde bulunmak için redif birliklerinin bir kısmından istifade etme kararı alındı.

Makedonya ve Epir'de bulunan 6 birlikteki asker sayısı ise şöyledir:

Kosova Birliği (Ferik İsmet Paşa): 25 tabur (12.071 alt rütbeli), 10 süvari birliği (2.572 süvari), 9 sahra bataryası (54 top), 3 dağ bataryası (16 top).

Bitola Birliği (Ferik Abdi Paşa): 10 tabur (7.105 alt rütbeli), 10 süvari birliği (1.847 süvari), 8 sahra bataryası (48 top), 3 dağ bataryası (16 top), 1 ağırlık taburu, 1 istihkâm bölüğü.

Üsküdar Birliği (Müşir Hasan Paşa): 10 tabur (4.505 alt rütbeli), 3 sahra bataryası (18 top), 1 dağ bataryası (6 top).

Yanino Birliği (Ferik Ahmet Eyyüp Paşa): 8 tabur (4.274 alt rtübeli), 1 sahra bataryası (6 top), 2 dağ bataryası (16 top).

Nasliç Birliği (Ferik Recep Paşa): 11 tabur (6.170 alt rütbeli), 10 süvari birliği (1.164 süvari), 1 sahra bataryası (6 top), 2 dağ bataryası (12 top), 2 istihkâm bölüğü (160 alt rütbeli).

Selanik Birliği (Ferik Hasan Hayri Paşa): 11 tabur (5.867 alt rütbeli), 10 süvari birliği (1.411 süvari), 2 sahra bataryası (12 top), 1 istihkâm bölüğü.

II. İlk Faaliyetler

Kuzey sınırlarını korumak için hükümetin verdiği ilk emir, Edirne Garnizonu'nun Girit Adası'nda bulunan 2 nizamî tabur ile güçlendirilmesini ve bütün birliklerin şehirlerin savunmasına yönelik yerleştirilmesini öngörüyordu. Nitekim Mustafa Paşa'ya 6 tabur, 5 süvari birliği ve 1 batarya gönderildi. Diğer birlikler ise Edirne'de konuşlandırıldı, Kırkkilise ile Gümülcine'ye öncü kuvvetler yerleştirildi.

Daha sonra bu birliklerin koruması altında Edirne etrafında özel bir birliğin kurulması kararı alındı. Bunun için 12 (24) Eylül'de mukaddem redif sınıfından 80 taburun seferberlğine dair ilk emir verildi. Söz konusu seferberlik için de daha çok deniz kıyısında bulunan alaylar seçildi: I. Kolordu: İzmit, Bolu, Kastamonu, Sinop, Yozgat, Karaman; II. Kolordu: Edirne, Gümülcine, Bursa, Çanakkale, Kütahya, Karahisar, Konya, Antalya; III. Kolordu: İzmir, Aydın ve Milas; IV. Kolordu: Trabzon ve Samsun; V. Kolordu: Beyrut.

Birliklerin taşınması için İdâre-i Mahsûsa'nın vapurları ile Bahriye Nazırlığı'nın ulaşım araçları görevlendirildi, ayrıca Avusturyalı Lloyd Şirketi ile anlaşma yapıldı. Osmanlı'nın elverişli coğrafî konumu, birliklerin taşınmasında demiryollarının yanı sıra suyollarından da istifade etmeye imkân tanımaktadır. Bunun için gemiler İstanbul'da her zaman hazır tutulmaktadır. Seferberlikle ilgili bütün taşımacılıkları, günümüzde çok sayıda ulaşım aracına sahip olan İdâre-i Mahsûsa yapmaktadır. Yine Lloyd Şirketi'nin de 3.500 kişi ile 150 at taşıyabilen büyük gemileri vardır.

Balkan Yarımadası'nın küçük ülkelerinin tüm isteklerinin yerine getirilmesi konusunda yetersiz kalan Berlin Anlaşması, Rumeli'deki devrimden sonra Sırbistan'da da halk arasında kıpırdanmalara ve siyasi gelişmelere yol açtı. Siyasi vaziyetten istifade ederek kendisini ödüllendirmek isteyen Sırp Hükümeti, askerî hazırlıklara başladı ve rezerv birliklerin seferberliğini ilan etti. Bu gelişme, Sultan Hazretleri'ni Sırbistan sınırının güvenliğini sağlamak için birliklerin sayısını arttırmaya ve Makedonya'da özel bir birlik kurmaya itti. 18 (30) Eylül'de Makedonya'da ve Küçük Asya'nın merkezî bölgelerinde redif alaylarınının seferberliğine dair Sultan'ın emri çıktı.

Seferber edilen birlikler şunlardır:

a) Mukaddem redif alayları: I. Kolordu - Ankara ve Kayseri; III. Kolordu - Manastır, Priştine, Elbasan ve Selanik; IV. Kolordu - Sivas; V. Kolordu - Halep, Lazkiye, Urfa ve Adana.

b) Tali redif alayları: III. Kolordu - Manastır, Priştine, Elbasan, Selanik.

Toplamda 60 tabur seferber edildi. Yanino alay bölgesinden ise her iki sınıf da seferber edilmedi.

III. Seferberliğin Devamı

Yukarıda değindiğimiz sebeplerden ötürü Sırbistan'dan daha sert bir siyaseti Yunanistan izledi. Siyasi krizin büyümekte olduğu ve her an çok daha kötü gelşmelere yol açacağı belliydi. Bundan dolayı 25 Eylül (7 Ekim) ve 28 Eylül (10 Ekim)'de Küçük Asya bölgesindeki 17 tali redif alayının ve Yanino bölgesindeki her iki redif sınıfından ikişer alayın seferberliği konusunda Sultan yeni emirler yayımladı. Buna göre her alayın 4 taburu da oluşturulmalı, ancak sonuncusu yerinde bırakılmalıydı. Söz konusu dördüncü taburlar, ancak ihtiyaç duyulduğunda devreye girecekti. Böylece aşağıdaki alay bölgelerinden toplamda 59 tabur seferber edilmiş oldu:

Tali redif: I. Kolordu - İzmit, Bolu, Kastamonu, Sinop, Ankara, Yozgat, Kayseri, Karaman: II. Kolordu - Bursa, Çanakkale, Kütahya, Karahisar, Konya, Antalya; III - Yanino, İzmir, Aydın, Milas.

Mukaddem redif: Yanino.

16 (28) Ekim'de Edirne ve Gümülcine bölgelerindeki o ana kadar seferber edilmemiş tali redif alaylarının seferberliğine dair emir yayımlandı. Aynı zamanda Sultan, askerî nazırdan mustahfız taburlarının seferberliğine dair de hazırlıkların yapılmasını istedi.

1 Kasım itibarıyla savaş durumuna getirilen birlikler şunlardır: Nizamî ordunun 100 taburu (Girit garnizonu ile takımadaların birlikleri dâhil olup başkent garnizonu dâhil değildir. Hâlbuki başkent garnizonundaki birliklerde gerek rütbeli gerekse de yeni asker sayısı arttırılmıştı); 127 mukaddem redif taburu; 90 tali redif taburu; 7 mustahfız taburu.

Sultan'ın Hükümeti, Makedonya'da başkent garnizonu ile Edirne Vilayeti'ndeki birlikler dışında 324 tabura, 66 süvari birliğe, 52 sahra ve 29 dağ bataryasına sahipti.

IV. Askerî Güçlerin Dağılımı

En yüksek askerî birim, tümen olarak kabul edildi. Bir tümende 12-16 piyade taburu, 1 süvari alayı (5 süvari birliği), 3 sahra topçu bataryası (toplam 9.000 - 12.000 asker, 500 süvari, 18 top) yer almaktadır.

Kolordular oluşturulmadı. Bölgenin engebeli bir coğrafya olması, büyük askerî birliklerin yönetimini zorlaştırmaktadır. Kaldı ki Osmanlı Ordusu'nda hiçbir zaman büyük manevralar yapılmadı. Dolayısıyla büyük askerî birliklerin yönetimi konusunda tecrübeli olmadıklarından tümenlerden daha büyük askerî birimler oluşturmanın gerekliliğine de inanılmıyordu. Hayata geçirilen uygulamalar da bu düşüncenin haklılığını ortaya koydu. Bundan dolayı gelecekte aynı taksimatın yapılacağı söylenebilir. Diğer bir deyişle askerî güçler, stratejik düşüncelerden ötürü bağımsız birliklere / tümenlere ayrılmaktadır ki bu tümenler, savaş zamanında en yüksek askerî ve idarî birim olacaktır.

Muhtemel savaş durumunda (en başta Bulgaristan'a karşı) askerî güçler ilk başta şöyle dağıtılmıştı: I. Ordu (4 tümen) Edirne yakınlarında yer alacak ve ihtiyaç durumunda Rumeli'ye Mustafa Paşa - Filibe Yolu'ndan girecektir.

II. Ordu, 4 tümenden oluşan Doğu Makedonya Ordusu'dur. Edirne Ordusu ile ortak hareket edecek ve sınırı her türlü saldırıdan koruyacaktır. Bu ordunun bir başka amacı da Cuma ve Eğri Palanka geçitlerinden Rumeli'ye geçmektir.

III. Ordu, 4 tümenden oluşan Kuzey Makedonya Ordusu olup Kosova Vadisi'nde yer alıp Sırbistan'ı izleyecektir.

IV. Ordu da 4 tümenden oluşacak ve gerek Bulgaristan'a karşı faaliyet gösteren II. Ordu için gerekse de Sırbistan'a karşı hareket eden III. Ordu için rezerv konumunda olacaktır.

4 tümenden oluşan V. Kolordu ise Yunan sınırında bulunacak ve sınırı Yunan saldırılarından koruyacaktır. Ayrıca Yunan ordusunun düşmanca hareketlerde bulunması durumunda bu orduya saldırıya geçme emri verilmiştir.

Yukarıda kısaca özetlenen bu stratejik plan, şartlara uygun bir şekilde hazırlandı. Makedonya'da bulunan II., III. ve IV. orduların en önemli güçleri, Sırbistan'a hereket ederken Make-

donya'daki her türlü isyan kıvılcımını da bastırmaktaydılar. Ayrıca bunlar, I. Ordu'ya yardım eli uzatarak Bulgaristan'a da yürümeye hazırdılar.

Bulgarlarla savaş durumunda saldırı görevi verilen iki ordu, Rodop Dağlarıyla ayrılacaktır. Bu husus, Osmanlı birlikleri için olumsuz bir husus olsa da Rodop Dağları etrafının yalnızca Müslümanlarla meskûn olması, birlikler arasındaki iletişimin kolayca kurulmasını sağlamaktadır. Bu iletişimin sağlanması, Gümülcine'den Tırnovo-Semenli'ye hareket edecek ve Bulgar güçlerinin gerisine çıkacak birliğin işini önemli ölçüde kolaylaştıracaktır.

Aslında I., II. ve IV. orduların 12 tümeni, Bulgar ve Rumeli topraklarına girdiğinde düşmana kıyasla askerî açıdan üstün olduğundan hızlı ve başarılı sonuçlar alabilir. Bunlar olurken de geriye kalan 4 tümen Sırbistan'a karşı, 4 tümen de Yunanistan'a karşı kullanılabilir. Bu tümenler yalnızca savunma için değil saldırıya geçmek için de yeterli olacaktır.

İstanbul-Filibe, Selanik-Niş demiryolları Babaeski-Dedeağaç kolu ile birlikte her iki ordunun ihtiyaç duyduğu iaşe ve silah stokları ile hasta ve yaralıların taşınmasında önemli rol oynayabilir.

Ancak söz konusu ilk plan tam olarak hayata geçirilemedi ve dış politika gereği bir takım değişikliklere uğradı. Bu plan tam olarak hayata geçirilmese de Sırbistan'ın tehdit olmaktan çıktığı ve Osmanlı Hükümeti'nin bütün dikkatini Yunanistan'ın üzerine çevirdiği bir ortamda alınan daha sonraki emirlerin temelini oluşturdu.

Bu bağlamda en başta I. Edirne Ordusu ile III. Kuzey Makedonya Ordusu'nun oluşturulmasına başlandı. İlkinin komutanlığı Müşir Tahir Paşa'ya, ikincisininki Veysel Paşa'ya verildi. Birlikleri taşıyan gemiler, Dedeağaç'a yönlendirildi, Makedonya'ya gitmekte olanlar ise Selanik'e gönderildi.

V. Askerî Nazırlığın Seferberliğe ve Ordunun İaşe İhtiyacını Karşılamaya Yönelik Faaliyetleri

Askerî Nazırlığın işi gerçekten de zordu, çünkü ordu içerisinde reformlarla uğraşırken hızlı bir şekilde seferberlik ilan etmek zorunda kaldı. Buna hazırlıksız yakalanan nazırlık, redif ve yedek askerleri, herkesin köyün dışında olduğu, tarlalarda çalıştığı, hayvanlarını otlatmak için başka yerlere gittiği bir dönemde askere almakla uğraştı. Bu da hiç kolay olmadı. Aynı zamanda nazırlık, seferber ettiği birliklerin üniforma, silah ve diğer askerî araç gereçlerle donatılması işiyle de meşgul oldu. Yine nazırlık bir taraftan askerî birliklerin olduğu bölgelere yedek mermiler (bir kişiye 500 mermi) ulaştırmaya çalışırken diğer taraftan da hayvan yemi hazırlamak, Macaristan'dan at satın almak, sıhhiye araçları ve sahra revirleri temin etmek, orduların demir ve su yollarından geçişini düzenlemekle uğraşıyordu. Yeterli malî kaynağın olmaması, sayılan bütün bu işlerin yapılmasını zorlaştırıyordu.

Redif taburlarını üniformalarla donatma işini ülke içerisindeki ulaşım yollarının zayıf olması da zorlaştırıyordu. Bundan dolayı askerlere üniformaları ya deniz yolculuğu sırasında ya da gemiye binerken dağıtılıyordu. Birlikleri almaya giden gemiler her seferinde İstanbul'a uğramalı ve ihtiyaç duyulan üniformaları, bazen de iaşeyi almak zorundaydılar. İstanbul'da

ihtiyaç duyulan üniforma ile diğer eşyalar yeterli sayıda olmasına rağmen asker dolu gemiler herhangi bir gösteri ve taşkınlıktan kaçınmak için Karadeniz limanlarından gittikleri hâlde İstanbul'a uğramak istemiyor ve doğrudan Dedeağaç ile Selanik'e yöneliyorlardı.

Rumeli ve Makedonya'da bulunan birliklerin ihtiyaçlarının karşılanması için nazırlık aşağıdaki önlemleri aldı:

1. Nizamî birliklerin ihtiyaçlarının karşılanması için tedarikçilerle sözleşmeler yapıldı.
2. Redif birliklerinin iaşesini karşılamak için birliklerin bulunduğu yerlerde satılan tüm gıda malzemelerinin satın alınmasına karar verildi.
3. Maliye Nazırlığı'nın elinde bulunan öşür vergisinin tamamı, birliklerin bulunduğu yerlerde iaşe dükkânlarının oluşturulması için gönderildi. Bu tür dükkânlar aşağıdaki şehirlerde kuruldu: Edirne Ordusu (Edirne, Musta Paşa, Dedeağaç); Makedonya Ordusu (Selanik, Serez, Üsküp, Kumanovo, Priştine); Yunan sınırındaki ordu (Preveze, Yanino, Ellason, Leftokorya ve Katerina).

Bunun dışında Çanakkale'de de önemli miktarda stoklar oluşturuldu. Burası merkezî depo konumunda olup, iaşe stoklarının birliklere dağıtımı açısından da elverişli bir konumdaydı. Ayrıca bu bölgede kapatılan istihkâm noktalarında çok sayıda büyük depo mevcuttu.

Askerî Nazırlığın Levazım Dairesi, birliklerin bulunduğu yerlere ihtiyaç malzemeleri göndermekle görevliydi. Dairenin büyüklüğünü, aşağıda verilen rakamlardan da anlamak mümkündür. Seferberliğin ilanının ilk 3 ayında 24.099.498 okka yiyecek, 2.253.668 okka hayvan yemi, 616.249 üniforma ve kemer, 1.086.710 adet iç çamaşırı, 227.559 fes, 32.439 çift bot, 12.177 konik çadır, 5.779 adet tahkim edevatı ve hastanelerle ağırlık taburları için çok sayıda başka malzeme satın alınarak Selanik, Edirne ve diğer noktalar üzerinden birliklere ulaştırıldı.

VI. Seferber Edilen Birliklerin Savaşa Hazır Hâle Getirilmesinin ve Cephelere Gönderilmesinin Süresi

Önceden hazırlanan bir seferberlik planı olmadığından çeşitli birliklerin seferberlik sonuçları da farklı oldu. Bazı alaylar, Avrupa ülkelerindeki en önemli birlikler gibi çok hızlı bir şekilde savaş hâline getirildi. Bazı alaylar için ise tam tersine çok zaman harcandı. Ulaşım yollarının durumu, yerli nüfusun meşguliyeti ve hayat tarzı, alay ve tabur bölgelerinin farklı boyutlarda olması, redif depolarının durumu, redif komutanlarının tecrübe ve becerisi, sivil yetkililerin desteği gibi yerel şartların önceden araştırılması ve araştırma sonuçlarına göre seferberlik planlarının yapılması, birliklerin seferberliğinin başarısını doğrudan etkilemektedir. Redif taburlarının sayısı, 700 olarak belirlendi…

Aşağıda bazı redif alay ve taburlardaki asker sayısı ile savaşa hazır hâle getirilmelerinin süresi verilmektedir.

Alaylar ve Taburlar	Hazır Hâle Gelmesi (Gün)	Alaylardaki Asker Sayısı	Taburlardaki Asker Sayısı
78.İzmir Alayı	5	2.751	688
79. Aydın Alayı	7	2.979	
1. Aydın Taburu	4		745
2. Tire Taburu	4		760
3. Nazilli Taburu	6		730
4. Karacasu Taburu	7		744
57. İzmit Alayı	7	2.655	
1. İzmit Taburu	5		665
2., 3. ve 4. Taburlar	7		663
62. Yozgat Alayı	7	2.856	714
65. Edirne Alayı[4]	9	2.662	
1. Edirne Taburu	4		705
2. Dimetoka Taburu	7		650
3. Kırıklareli(Kırkkilise) T.	7		537
4. Tekirdağ (Rodosto) T.	9		750
82. Trabzon Alayı	9	3.010	
1. Trabzon Taburu	8		864
2. Sürmene Taburu	8		758
3. Rize Taburu	9		711
4. Arhavi Taburu	9		671
67. Bursa Alayı			
1. Bursa Taburu	5		641
2. Bilecik Taburu	5		45
68. Çanakkale Alayı			
1. Edremit Taburu	5		624
2. Bergama Taburu	5		531

4 Bu alayın bölgesindeki Müslüman nüfus çok fazla olmayıp, ayrıca bölge de geniş bir coğrafyaya yayılmaktadır.

70. Karahisar Alayı			
1. Karahisar Taburu	**5**		**858**
58. Bolu Alayı			
1. Bolu Taburu	**8**		**878**
2. Ereğli Taburu	**8**		**665**
72. Antalya Alayı			
3. Isparta Taburu	**8**		**790**
83. Samsun Alayı			
1. Samsun Taburu	**9**		**679**
2. Ünye Taburu	**9**		**751**

Diğer taburların savaş durumuna getirilmesinin süreleri, farklı olup 12, 15, 18 ve 22 gün arasında değişmektedir. Makedonya'daki bazı alaylar ve örneğin Dyakov Taburu, seferberliğin 45. gününde bile tam olarak oluşturulamamıştı. Bundan dolayı bu taburun alt rütbelileri diğer taburlar arasında dağıtıldı. V. Kolordu taburlarının da tamamen hazır olmaları için uzun zamana (bazılarınkinin 40 güne kadar) ihtiyaçları vardı.

Tali redif taburları, mukaddem taburlarından da yavaş oluşturulmaktadır. Bunun sebebi ise kadrolarının daha zayıf olması, depolarının ise daha az üniforma, silah ve teçhizata sahip olmasıdır. Ancak yine de bazı taburlar, çok hızlı bir şekilde savaş durumuna getirildi. Çünkü bölge halkı, zaten seferberliğin ilânını uzun süreden beri bekliyordu. Örneğin Çanakkale Alayı'nın Edremit Taburu, 2 gün içerisinde 679 askere ulaştı, giydirildi ve teçhizatlandırıldı. Bursa Alayı'nın Bilecik Taburu'ndaki asker sayısı 3 günde 631'e, Aydın Alayı'nın Tire Taburu 5 günde 936'ya, aynı alayın Çanakkale Taburu 8 günde 761'e, aynı alayın Bergama Taburu 9 günde 720'ye, Bursa Alayı'nın Bandırma Taburu 9 günde 587'ye, 126. Alay'ın İzmir Taburu 9 günde 904'e, 127. Alay'ın Aydın Taburu 9 günde 1.008'e, 128. Alay'ın Milos Taburu 9 günde 917'e çıkartıldı.

Diğer taburların seferberliği, 12., 15. ve 18. günlerinde tamamlandı. Birkaç tabur ise seferberliğin ancak 20., 25., 29. 30. günlerinde oluşturulabildi.

Başarılı seferberliğin yapılması için uygun şartların olmadığı bir ortamda çok sayıda redif taburunun hızlı bir şekilde seferber edilmiş olması, Sultan Hazretleri'nin ordusunun bu işi doğru ve son derece sistematik bir şekilde yaptığını göstermektedir. Diğer bir deyişle Osmanlı Ordusu, çok hızlı ve kolay ulaşabilir durumdadır. Bu bakımdan Osmanlı Ordusu gerçekten de Avrupa'nın en güçlü ordularından bile geri kalmamaktadır. Bunun için ihtiyaç duyulan tek şey, ayrıntılı seferberlik planının önceden hazırlanmasıdır. Nitekim iyi bir plan geliştirildiği takdirde elverişsiz şartlar ortadan kaldırılabilir. Elverişsiz şartlardan kastedilen ise aske-

re alım işleriyle uğraşan yönetim birimlerinin geniş coğrafyalardan sorumlu olması, erkek nüfusun bölgelere göre dağılımındaki dengesizlik (bazı bölgelerde fazlalık, bazılarında ise eksiklik mevcuttur), redif ve rezerv askerlerinin bulunduğu yerler konusunda ciddi ve daimî kontrolün olmaması, askerlikten kaçanlara yeterli cezanın verilmemesi, redif depolarındaki ihtiyaç malzemelerinin tamamlanamamasıdır.

Bu seferberlik döneminde her taburda 700 alt rütbeli askerin olması gerektiği belirtilmişti. Fiiliyatta ise bu sayı, 400 ile 1.000 arasında değişmektedir. Bazı taburlarda ise alt rütbeli asker sayısı 1.000'i bile geçmektedir. Örneğin Yozgat Taburu 1.173, Sandıklı Taburu başta 1.039, daha sora 1.120 askerden oluşuyordu. Her ikisi de tali taburdu. Tecrübesiz redif subaylarının 1.000 kişilik ya da daha büyük taburları yönetmeleri de kolay değildir. Diğer taraftan küçük taburların ise ileri karakol ve muhafız hizmetleri yapmaları zordu. Kaldı ki hastalık veya başka sorun yaşandığı takdirde de taburların sayısı zaten azalmaktadır.

Taburlardaki asker sayısının ortalama 750 kişi olduğu göz önünde bulundurulduğunda bundan daha fazla sayıda asker bulunduran taburlardaki fazlalığın redif askerlerinin sayısının az olduğu yerlere gönderilmesi planlanabilirdi. Ancak bunlar yapılmadı.

Eskiden organizasyon sırasında yaşanan sorunlardan biri, bazı redif birliklerinin seferberliğinin çok hızlı yapılması, bazılarının ise aynı alay, müfreze ve tümene bağlı olmasına rağmen haftalarca, hatta aylarca sürmesidir. Bundan dolayı yalnızca tümenlerle müfrezelerin değil, alayların da idarî bütünlüğü bozulmakta, farklı alay numaralarına sahip farklı yerlerdeki redif taburlarından alay oluşturulmak zorunda kalınmaktadır. Bu uygulamaya özellikle son seferberlik sırasında sıkça başvuruldu. Zira Askerî Nazırlık, çok kısa süre içerisinde büyük bir orduya sahip olmak ve diğerlerini beklemeden hazır taburları cephelere sevk etmek istiyordu. Böylece taburlarla tümenlerde nizamî alaylar ve redif alayları karışmış oluyordu.

Redif taburlarının sevki son derece zor oldu. Taburların büyük bir kısmı, bulundukları yerlere 60, hatta daha fazla saat yürüyüşten sonra ulaştı. Örneğin 61. Alay'ın Kalecik Taburu İzmit'e kadar 82 saat (aralıklarla 14 gün), 62. Alay'ın Kırşehir Taburu Samsun'a kadar Eylül ayında 86 saat (aralıklarla 14 gün), 95. Alay'ın Urfa Taburu Aralık ayında 72 saat (aralıklarla 18 gün) yürüyerek ulaşabildi.

Sonbahar ile kış mevsimlerinde ve özellikle dağlık bölgelerde yürümek daha da zordu. Kaldı ki taburlardaki insanların büyük bir kısmı, askerî hayatın zorluklarına hiç alışık değildi. Yolculuğun dağlı taşlı dar patikadan yapılıyor olması bu işi iyice zorlaştırıyordu. Soğuk ve yağmurlu havalarda birçok askerin üstünü örtecek kıyafeti yoktu. Zira devlet, üniformaları askerlere ancak gemiye binerken dağıtabildi.

Deniz seyahati ise alt rütbelilerle subaylar için kara seyahatinden bazen daha da zor geçiyordu. İlk gemiler İzmir'den 18 Eylül'de, Mudanya'dan 19 Eylül'de, İzmit'ten 20 Eylül'de, Trabzon ve Karadeniz kıyısındaki diğer noktalardan 29 Eylül'de yola çıktı. Ekim, Kasım, Aralık, hatta Ocak 1886'da asker nakilleri devam etti. Deniz yolculuğunun şartları ağırdı. Kışın yalnızca Karadeniz değil, takımadaları ile Marmara Denizi de çok dalgalı olmaktadır. Yine askerlerin ineceği Rize, Trabzon, Samsun, Mudanya ve diğer limanların çoğu, kapalı limanlar değildi. Seferberlik süresince kullanılan ana limanlardan biri Dedeağaç'tır. Ancak burası da

A. N. Popov,
"Kartal Yuvası Tepesi'nin Orlov ve Bryansk Alayları Tarafından Savunması, 12 (24) Ağustos 1877".
(1893; Tuval; 146 x 204).

© ВИМАИВиВС / VİMAİV i VS (Voenno-İstoriçeskiy Muzey Artillerii, İnjenernıh Voysk i Voysk Svyazi / Topçu, Mühendis ve Haberleşme Birlikleri Askerî Tarih Müzesi)

açık liman olup kışın hâkim olan güney rüzgârları sırasında askerin karaya çıkması mümkün değildir. Böyle durumlarda gemiler elverişli hava şartlarının oluşumunu beklerken takımadalar etrafında 3-4 gün dolaşmak zorunda kalmaktadırlar.

Gemilerdeki asker ve hayvan sayısı sıkça olması gerekenden daha fazla oluyordu. Bazen gemilerde 1.800, 2.000, hatta 3.000 asker ile 130-150 yük hayvanı taşınıyordu. Havalar çok kötü olduğundan gemiler sıkça geç kalıyordu. Safranbolu Taburu'nun Ereğli'den Preveze'ye kadarki deniz yolculuğu, Kasım ayında 10 gün sürdü. Sandıklı Taburu Mudanya'dan 10 günde (Kasım ayında), Unya Taburu da Unya'dan 12 günde (Aralık ayında) Preveze'ye ulaştı. Cenin Taburu ise Aralık ayının sonunda Akka'dan Selanik'e 8 günde vardı.

Aralık ve Ocak aylarında taşınan diğer taburların büyük bir kısmı ise denizde 6 ile 8 gün arasında kaldı. Yaz aylarında ise bu tür yolculukların süresi yarı yarıya kısalmaktadır. Son taburların taşınması sırasında üniforma ile iaşe sorunu da yaşandı. Bu ise açlığa ve hastalıklara yol açtı. Bu kadar kalabalık kitleler için sıcak yemek yetiştirmek gerçekten zordu. Bundan dolayı alt rütbelilere zaman zaman kuru ekmek dağıtıldı.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen askerî disiplin ve insanların vatanlarını savunma isteği son derece yüksekti. Askerî nakiller sırasında itaatsizlik ve benzeri tek bir sorun yaşanmadı. Böyle bir duruma daha disiplinli ordularda dahi rastlamak mümkün değildir. Yine seferberlik sırasındaki yolculuk esnasında yerli halka karşı bir kere bile zorbalık edilmedi. Türk askeri, her yerde ve her zaman yüksek askerî özelliklerini sergiledi. Hâlbuki serferber edilen askerlerin çoğu daha önce askerî hizmette bulunmamış, askerî eğitim de almamıştı.

Genelkurmay Albayı N. Peşkov

BELGE 16

İstanbul'daki Rus Askerî Ajan Albay Peşkov'un Boğaz'ın Yukarı Kısmı ve Karadeniz Kıyılarının Savunmasının Arttırılması İle İlgili 9 Aralık 1890 Tarihli Raporundan Alıntı,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 5, Dosya 3 (1891).

Osmanlı Devleti, son savaştan itibaren başkentin Karadeniz tarafından tehdit altında olduğunu düşünmektedir. Her iki kıyı boyunca yelkenli uzun kayıklardan gözlemleme hattı kuruldu. Rus zırhlı filosu ile mayın işlerinin canlandırılması Osmanlı Hükümeti'ni iyice kuşkulandırdı. İstanbul'un deniz tarafından güvenliğinin sağlanması meselesi, en yüksek konumdaki generallerle Alman askerî misyonunun bütün üyelerinden oluşan özel komisyon tarafından da görüşüldü. Komisyonun çalışmaları, 1883-1885 yılları arasında sürdü. Ancak bu çalışmalar, beklenen sonucu vermedi, çünkü komisyon üyelerinin görüşleri birbirinden çok farklıydı. Alman subaylar, Karadeniz'in sahil bölgelerine önem verirken, paşalar Boğaz'ın savunmasının arttırılmasını savundular. Öyle anlaşılıyor ki, Sultan da ikinci görüşü doğru bulmuş ve 1884 yılından itibaren Boğaz'ın yukarı kısmında 5 yeni koruma noktası yaptırmıştır. 1887'den itibaren ise Genelkurmay Başkanlığı'nın yeni yardımcısı Goltz Paşa, subayların periyodik ziyaretleri sayesinde Boğaz'ın her iki tarafını da ayrıntılı bir incelemeye tâbi tuttu.

Söz konusu ziyaretlerin sonucunda Goltz Paşa, zırhlı kuleler inşa edilerek kıyıların koruma altına alınması gerektiği fikrini dile getirdi. Ancak bu teklif, Goltz Paşa'nın şahsi menfaati olan bir tekliftir. Goltz, kendisine kârından yüzde veren [Hermann] Gruson[5] Fabrika'sı için müşteri arayışındaydı. İşte şimdi o, saraya giden yolu bulmuştu. Buradaki başarısı da vaadeddilen ödüle bağlıydı.

Bunun dışında 1889'da Avrupa kıyısında topografik çekim gerçekleştirildi, kıyı boyunca nöbetçi kuleler sağlamlaştırıldı, Çatalca ve Edirne Vilayeti'nde kırılmış taşlar döşenip silindir geçirilerek yollar yapıldı.

Asya kıyısında da topografik çekimlerle Genel Kurmay Başkanlığı'ndaki subayların keşif sonuçlarına göre harita oluşturulmakta ve İzmit Körfezi ile Sakarya Nehri'ni Sapanca Gölü üzerinden kanalla birleştirme konusu tartışılmaktadır.

5 Hermann Gruson (1821-1895) - Almanya'daki metalürji ve askerî fabrikaların sahibidir. Onun Grusonwerk AG Buckau adlı şirketi, topların yerleştirilebileceği döner zırhlı kule yapımını gerçekleştirmektedir. Bu kuleler, farklı istihkâm yapılarında kullanılmaktadır. (yay. haz. notu)

BELGE 17

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği 30 Aralık 1890 Tarihli Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 5, Dosya 3 (1891), Yaprak 10-19 b.

Siyasi gelişmeleri özetlediğim 4 Kasım tarihli raporumda, bu yılın Eylül ayında Fransız Amiral Duperré'nin filosunun İstanbul'a geldiğini, ziyaretin Sultan ve Osmanlı Hükümeti nezdinde olumlu karşılandığından Fransa siyaseti açısından da oldukça önemli bir gelişme olduğunu belirtmiştim.

Bu ziyaretin arz ettiği önem, birçok diplomatın gözünden kaçsa da Almanya Hükümeti tarafından fark edildi. Nitekim çok geçmeden Alman idareciler, Akdeniz'deki gemilerine Midilli Adası'na gitmelerini, amirallerine de İstanbul'u ziyaret etmelerini emrettiler.

1 Aralık günü 4 zırhlı gemiden (Kaiser, Deutschland, Preussen, Friedrich der Grosse) ve Pfeil adlı mayın gemisinden oluşan Alman filosu, Midilli Adası'na yanaştı, 4 Aralık günü ise Amiral Schröder İstanbul'a geldi. Bir sonraki gün Amiral Schröder, resmî bir törenle Sultan tarafından kabul edildi.

İstanbul'da kaldığı sürede Amiral Schröder, Sultan'ın misafiri olarak kabul edildi ve onun emrine Küçük Flamur Kasrı, saray arabaları ve istimbotlar verildi. Sultan'ın yaveri tümen generali Ahmet Ali ve 2 Bahriye subayı da ona şehir ve civarındaki bütün seyahatlerde refakat etti.

5 Aralık'ta sarayda Schröder ve Alman Büyükelçiliği'nin onuruna öğle yemeği verildi. Büyükelçiliğin tamamı, yemeğe davetliydi. Yine Osmanlı'nın hizmetinde bulunan bütün Alman subay ve memurlar da davetteydi. Yemekten sonra Sultan uzun süre Alman amirali ve büyükelçiyle sohbet etti. Yanlarında yalnızca Alman Büyükelçiliği'nin tercümanı vardı. Bu husus, dikkat çekicidir, çünkü bu tür durumlarda genellikle tercümeyi Sultan'ın saray görevlilerinden Munir Paşa yapmaktadır.

7 Aralık günü Schröder, Bahriye Nazırlığı'nın kurum ve binalarını, Mesudiye ve Avnillah adlı zırh gemilerini ziyaret etti. Sultan'ın emriyle Bahriye Nazırı misafirin onuruna nazırlık binasında kahvaltı verdi.

Amirallik Dairesi'nin kapılarında Schröder'i şeref kıtası karşıladı. Amiral de kendilerine şöyle bir konuşma yaptı: "*Alman İmparatoru ile Sultan Hazretleri'nin ülkesine gelmeden önce uzun bir görüşme yaptım. Bu sohbet sırasında Sultan Hazretleri'nin kahraman ordusunun düzeni ve özellikle de askerlerinin örnek tavırları ile cesareti konusunda memnuniyetini ve hayranlığını ifade etti. İmparator Hazretleri, benden Osmanlı Ordusu'nun yüksek niteliklerine dikkat etmemi ve Almanya'ya döndüğümde ordunuzun bende bıraktığı izlenimleri ona aktarmamı istedi. Şimdi bu izlenimlerimin*

ВОЕННЫЙ АГЕНТЪ
ВЪ КОНСТАНТИНОПОЛѢ.

30 Декабря 1890 г.

№ 15.

Управляющему Дѣлами Военно-Ученаго Комитета Главнаго Штаба

48
9 Января 1891.

3.

Доложено Его Величеству.
22 Января 1891 г.
Генералъ-Адъютантъ Ванновскій

Рапортъ.

Посѣщеніе Константинополя
Французской эскадрой Адмирала
Дюперре, въ Сентябрѣ минувшаго го-
да, представлено мною, въ очеркѣ
военно-политическихъ событій при
рапортѣ отъ 4 Ноября № 59, собы-
тіемъ имѣвшимъ большое полити-
ческое значеніе въ смыслѣ того впечатлѣ-
нія, крайне благопріятнаго для
политики Франціи, которое произве-
ло это посѣщеніе на Султана
и высшія правительственныя сферы
Турціи.

Это значеніе, ускользнувшее
отъ вниманія многихъ дипломатовъ,
не осталось незамѣченнымъ Герман-
скимъ Правительствомъ, настолько,
что оно сочло необходимымъ приказать

Belgelerden Bir Örnek: İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği 30 Aralık 1890 Tarihli Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 5, Dosya 3 (1891), Yaprak 10.

yalnızca benim hükümdarımın teveccühü ile uyuşmakla kalmadığını Türk askerinin ender rastlanan özelliklerine olan hayranlıkla birlikte kalbimi sevinçle doldurduğunu söylemekten mutluluk duyuyorum. Yaşasın Sultan Abdülhamid ve O'nun onurlu ordusu !"

Bahriye subayı olan yabancı bir misafirin bu konuşmasını amaçları ve önemi açısından değerlendirmeye gerek yoktur. Zira her şey ortadadır. Ancak yine de siyasi açıdan bakıldığında Amiral Schröder'in konuşmasının, Almanya'nın Osmanlı siyasetini gizleyen perdeyi belli bir ölçüde araladığını fark etmemek mümkün değildir.

Alman İmparatoru, Akdeniz filosunu İstanbul'a göndermeden önce filo komutanını Berlin'e çağırarak onunla uzun üzere Osmanlı Ordusu'nun özellikleri konusunda sohbet etmiş ve dönüşte gördükleri ile ilgili izlenimlerini rapor etmesini istemiştir. Amiral Schröder ise kendini imparatorun Osmanlı Ordusu'na olan iyi niyeti konusunda konuşabilecek yetkide görmektedir. İşin ilginç tarafı bu durumun Sultan tarafından kabul edilmesi ve bu konuşmanın bir toplantıda ya da Osmanlı Subaylar Cemiyeti'nde onun onuruna verilen bir yemek sırasında değil, şeref kıtası askerlerine resmî hitapta bulunurken, kendisini karşılamak için gelen ya da kendisine refakat eden Türk paşalarının ve şeref kıtasını organize eden askerî yönetimin huzurunda yapmasıdır. Askerî disiplin konusunda yeterince tecrübeli ve bilgi sahibi olan Alman Amiral Schröder özel olarak yetkilendirilmemiş olsaydı onun böyle bir konuşma yapması düşünülemezdi.

Bu hususu, ancak aşağıdaki şekilde açıklamak mümkündür. Alman Hükümeti, Osmanlı'ya yönelik siyasetini muhtemelen öyle sağlam, Sultan üzerindeki etkiyi de öyle güçlü görmektedir ki Alman İmparatoru, müttefik Osmanlı Ordusu'na karşı hami rolü oynayabileceğini ve bu orduyu teşvik edebileceğini düşünmektedir. Bu varsayımı doğru kabul edersek tesadüfen gelen, ancak Alman İmparatoru'nun yetkili temsilcisi olan Amiral Schröder'in konuşmasını açıklığa kavuşturmak mümkündür. Şeref kıtası askerlerine yönelik böyle bir göreve sahipse II. Wilhelm ile Berlin'de Osmanlı Ordusu'na dair gerçekleştirdiği konuşmanın içeriğini Sultan'a aktarma konusunda yetkilendirilmiş olması hiç şaşırtıcı değildir. Bu konuşma sırasında yalnızca Osmanlı Ordusu'nun düzeni ile askerlerinin cesaretinin konuşulduğu düşünülemez. Şüphesiz Alman siyasetinin İstanbul'da gerçekleştirmek istediği amaçlardan kaynaklanan daha ciddi ve esaslı meseleler de ele alınmıştır.

Belki de bu meseleler, Amiral Schröder'in 4 ve 5 Aralık'taki Sultan'ın kabulü sırasında da görüşülmüştür. Yoksa Sultan'ın verdiği cevaplar mı Schröder'i amirallikteki şeref kıtasına bir konuşma yapmaya teşvik etmiştir?

Alman filosu İstanbul'a o kadar alelacele gönderildi ki, Almanlar bu hamleleriyle Fransız filosunun gelişini ve Amiral Duperré'nin Sultan ile yaptığı sohbetlerin olumlu izlenimi bir anda silmek istiyorlardı. Bundan dolayı yukarıdaki sorulara olumsuz cevap vermek, belki de anlamsız olacaktır. Tam tersine Fransa ve hatta Rusya'nın Sultan üzerindeki etkilerinin artmasından korkan Alman İmparatoru siyasi hedeflerini hayata geçirmek için hızlı kararlar almıştır.

Bütün bunlara dayanarak II. Wilhelm'in Osmanlı Ordusu'nu müttefik ordu olarak görmek için yeterince garantiye sahip olup olmadığını söylemek kolay değildir. Ancak son

dönemde bu garantilerin elde edilmesi için ciddi çaba sarf edildiği aşikârdır. Bundan sonra ise Alman Hükümeti, bu yönde daha belirgin ve kararlı adımlar atacaktır. Alınan kararlar da Almanya'nın devlet sisteminin gücünü yansıtacak bir hızla hayata geçirilecektir.

Gerçekten de Amiral Schröder filosuyla birlikte İstanbul'u terk edip İzmir'e doğru daha yeni yola çıkmıştı ki, 26 Aralık'ta İstanbul'a Alman İmparatoru'nun yeni temsilcisi Baron Hülsen geldi. Hülsen, İmparator'un Sultan'a bizzat yazdığı mektubu ve çok anlamlı bir hediye - pırlantalarla süslü kılıç - getirdi.

Doğu'da kılıç kadar başka hiçbir hediye büyük önem arz etmemektedir. Doğu halklarında iki hükümdarın karşılıklı olarak birbirlerine kılıç hediye etmesi, iki hükümdar ve halkın askerî alanda kardeşliğini sembolize etmekte, askerî ittifak anlamına gelmektedir. Osmanlı Sultanı'na kılıcın hediye edilmesi ise daha da büyük önem arz etmektedir. Bilindiği gibi Osmanlı sultanları tahta çıkarken Peygamber'in kılıcını kuşanmaktadırlar. Dolayısıyla yabancı bir hükümdarın Sultan'a pırlanta kaplı bir kılıç hediye etmesi, Sultan ve onun itaatindekilerin gözünde onun cesaretine olan saygı ve iki halk arasında yakın ittifak göstergesi anlamına gelmektedir.

Alman İmparatoru'nun hediyesini bu açıdan değerlendirdiğimizde böyle bir sonuca varmak için henüz çok erken gibi görünse de bu hediyeleşmeyi, devletler arasında siyasi ve gizli anlamlar taşımayan yalnızca karşılıklı nezaket ifadeleri olarak görmek de doğru olmayacaktır. Gizli bir anlam mutlaka vardır. Önceki gelişmeler bu anlamı nasıl doğrulamaktaysalar, yakın gelecekteki olaylar da şüphesiz bunu ortaya koyacaktır.

Şu an için Doğu'ya yönelik Alman siyasetinin Osmanlı Hükümeti'ni kati bir şekilde etkisi altına almaya çalıştığı, bunu da İmparator Wilhelm ile Sultan Abdülhamid arasında yakın ve hiç kesintiye uğramadan temaslar kurarak gerçekleştirmeye çabaladığı aşikârdır. Gerçekten de münasebetlerdeki süreklilik dikkat çekmektedir. Sadece Aralık ayı içerisinde hükümdarlar arasında karşılıklı iyi niyetin sergilenmesi amacıyla çok sayıda büyük ve küçük adımlar atıldı. Amiral Schröder'in gelişinden birkaç gün önce Sultan, Berlin'e gidecek olan Alman görevli Hobe Paşa'yı sarayında kabul etti. Paşa, Almanya'ya eğitime gönderilen Türk subaylarına refakat ederek onları İmparator'a takdim edecekti. İmparator da Alman birliklerinde 3 yıllık eğitimlerini tamamlayan Türk subaylarla görüşerek onlara temennilerde bulundu. Birkaç gün sonra ise Hobe Paşa'yı kabul etti. Bu gelişmelerden sonra Amiral Schröder İstanbul'a geldi ve Sultan, onun gelişinin şerefine resmî yemek verdi. Yemekten sonra ise Sultan, Alman büyükelçisi ve Schröder ile uzun bir görüşme gerçekleştirdi. Daha sonra Radovitz'in[6] altı haftalığına Berlin'e dönmesine izin verildi ve büyükelçinin ayrıldığı gün Sultan onu bir kez daha kabul etti. Bu arada Alman Büyükelçiliği'ne ikisi İmparator'un imzası ile birkaç şifreli telgraf alındı. Bütün bu olayları, II. Wilhelm'in mektubu ve hediyesi ile Baron Hülsen'in gelişi, Sultan'ın onu kabulü, Alman büyükelçilik ve misyonunun bütün üyelerinin davet edildiği saraydaki yemek, gizli görüşme ve yemek sonrası konuşmalar vs. takip etti.

Tüm bu gelişmeler Aralık ayında gerçekleşti. 3 hafta sonra Elçi Radovitz dönecek ve tekrar sarayda kabul edilerek Sultan'a İmparator'un mesajlarını iletecektir... Sarayda ve üst yönetimde yalnızca Almanya, Alman İmparatoru, Alman elçileri... kelimeleri duyulmaktadır. Bu da tesadüf değildir. Alman siyaseti kendisine yeni bir amaç edinmiştir: Bundan sonra bir hafta bile Sultan ve onun danışmanları rahat bırakılmayacaktı. Bu politikayı da belirlenen hedeflere

6 Joseph Maria Friedrich von Radowitz (1839-1912) - Alman diplomatı, 1882-1892 yılları arasında Almanya'nın İstanbul Büyükelçisi'dir. (yay. haz. notu)

ulaşma konusunda bazı garantiler elde edilene kadar sürdürmeyi düşünmektedirler…

Bununla birlikte sadece düşüncelerini empoze ederek Osmanlı'yı Üçlü İttifak'a katılmaya zorlayamazlar. Kaldı ki ikna sürecinde bunun tam tersini savunanlar da çıktı. Ancak Almanların avantajlı oldukları husus, Alman ısrarı ve sabrı ile derhal harekete geçme kabiliyetidir ki, bu konularda Almanların rakibi yoktur. Yağmur damlası taşı aşındırmaktadır ve tabii ki de Alman siyaseti amacına ulaşacaktır. Rusya ve Fransa tarafından herhangi bir adım atılmadığından şansları daha da artmaktadır.

Öyle anlaşılıyor ki, İstanbul'daki Rusya Büyükelçiliği bu konularla ilgili herhangi bir talimat almamıştır. Büyükelçilik son zamanlarda Fener Rum Patrikhanesi'ne maddî imtiyazların yeniden sağlanması meselesiyle uğraşmaktadır. Fransız büyükelçisi ise çok zayıf bir diplomat olduğu gibi yılın altı ayını İstanbul'un dışında geçirmektedir.

Kasım ayında siyasi ve askerî gelişmelere dair raporumu hazırlarken Fransız etkisinin artmaya başladığını sevinerek belirtmiştim. Şimdi, iki ay sonra ise maalesef tam tersine bir durumdan bahsetmek zorundayım.

Amiral Duperré'nin misyonunun başarısıyla adeta sarhoş olan Fransız elçisi, Fransa'ya gitti ve hâlâ orada bulunmaktadır. Elçilik işlerini ise tayini yeni yapılan ve İstanbul siyasetinin oyunlarından ve inceliklerinden hiç anlamayan danışmanına bıraktı. Bu arada Almanya ve Avusturya elçilikleri enerjilerini arttırdılar ve sonbaharda darbe alan konumlarını fazlasıyla düzeltmeyi başardılar. Şimdi ise Kont Montebello'nun[7] Alman elçisinin elde ettiği siyasi gücünü zayıflatması ve Fransa'nın kaybettiği prestiji tekrar kazanması mümkün değildir.

Böylece Almanya'nın muhtemelen Doğu'da Rusya'nın gücüne karşı Osmanlı'yı diriltmesine yönelik gittikçe artan etkisi karşısında Rusya'nın Fransa'nın desteğine bağladığı ümit, Rusya ile Fransa'nın İstanbul'da sergiledikleri kayıtsız ve seyirci rollerini bırakmadıkları takdirde mümkün gözükmemektedir. Dolayısıyla bu iki ülke, Almanya'nın Osmanlı'ya yönelik iyi düşünülmüş ve ayrıntısına kadar planlanmış programın neticelerini zayıflatmak için aktif bir siyaset planlayarak yeni bir çağı başlatmalıdırlar.

<…> Bu raporu sonlandırırken Amiral Schröder'in İstanbul ziyareti ile ilgili bir hususu daha aktarmak istiyorum. Alman filosu ilginç bir şekilde herkesin bildiği Geyikli Limanı'na değil de Midilli Adası yakınlarına demir attı. Bu bir tesadüf değildir. Yakın gelecekte ada, Almanya'nın Doğu siyasetinde siyasi ve askerî açıdan önemli rol oynayacaktır. Birkaç yıldır İstanbul'a gelen Alman subaylarının turist olarak Midilli'yi ziyaret ettiklerini gözlemliyorum. Haliç'teki Alman koruma gemisi pratik eğitimleri için her zaman Midilli Adası'nı seçmekte ve haftalarca Kalloni Körfezi'nde kalmaktadır. Goltz Paşa başka Alman subaylarının refakatinde iki kez adayı ziyaret etti. Yakın zamanda Berlin'de adanın ayrıntılı topografik tasvirini içeren bir eser[8] yayımlandı. Eserin ekinde çok sayıda harita ve yerleşim yerleri arasındaki güzergâhlar yer almaktadır.

Yine 4 Alman zırhlı gemisi iki hafta Kalloni Körfezi'nde kaldı. Burada kalmalarının amacı, adayı ayrıntılı bir şekilde araştırmak ve daha büyük bir filonun burada kalıp kalamayacağını tespit etmektir.[9]

7 Gustave Louis Lannes Montebello, Fransa'nın İstanbul Büyükelçisi'dir (1886-1891). (yay. haz. notu)

8 Itinerare auf der insel Lesbos, von Heinrich Kiepert und Robert Koldewey. Berlin, Dietrich Reimer, 1890. (yay. haz. notu)

9 Bu deneme çok başarılı olmadı. 14 Aralık'ta Friedrich der Grosse adlı zırhlı gemi, Amerdi Burunu yakınlarında karaya oturdu ve diğer zırhlı gemilerin yardımına rağmen iki gün boyunca kurtarılamadı. Ancak Türk gemilerinin gelmesiyle, herhangi bir kaza yaşanmadan kurtarıldı. (yay. haz. notu)

Bütün bu gelişmeler, Almanya'nın Osmanlı'yı ittifaka dâhil etme siyasetinin başarılı olması takdirde ittifak anlaşması gereği talep edeceği garantinin Midilli Adası olacağını tahmin etmeye zorlamaktadır.

Haritaya tek bir bakış atmak dahi Midilli Adası'nın askerî anlamda arz ettiği önemi anlamak için yeterlidir. Burası, Marmara Denizi için kilit bir konumda iken Ege Denizi'ne de hâkim bir noktadadır. Bütün rüzgârlardan korunan mükemmel limanı ise küçük bir garnizonla bile başarılı bir şekilde savunulabilinecek stratejik özelliklere sahiptir.

Bu meseleyi yukarıda arz ettiğim konular doğrultusunda ele alışımdaki son derece olumsuz yaklaşımdan çekinmiyorum. Almanya'nın Midilli Adası'na yerleşmesi, o kadar önemli bir gelişme olacaktır ki, böyle olumsuz bir durum karşısında yaklaşmakta olan tehditlere önceden işaret ederek Rusya'yı bu gizli planın olumsuz neticelerinden koruyabiliriz.

N. Peşkov

BELGE 18

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Osmanlı Topçu Birliklerinin Nizamı Hakkında Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği 20 Temmuz 1891 Tarihli Rapor[10],

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 5, Dosya 3 (1891), Yaprak 53-55.

10 Belgede Rusya Askerî Nazır General P. S. Vannovskiy'in "Biz ise hâlâ topçu birliklerimizi arttıramıyoruz!" notu yer almaktadır. (yay. haz. notu)

20 Ekim 1890'da Sultan, topçu birliklerinin düzeni hakkında yeni kanun taslağını onayladı. Bu yılın 1 Mart günü de bu kanun yürürlüğe girdi ve yavaş yavaş hayata geçirilmektedir. Yeni kanunun orijinal metnini, mevcut düzene ve yeni kanuna göre yeniden yapılandırılacak topçu birliklerinin sayısını, unvanların dağılımını, her kolordu ve her birlikteki silah sayısını içeren karşılaştırmalı tabloları Siz'e göndermekten büyük onur duyuyorum.

Yeni kanun ve söz konusu tablolardan şöyle sonuçlar çıkartmak mümkündür:

1) İlk 5 kolorduda her birinde 2 olan alay sayısı, 6'ya çıkartılacaktır. Her 2 alay 1 tugay, 3 tugay ise her kolorduda 1 topçu tümeni oluşturacaktır.

2) 4 taburlu alaylar artık yalnızca her biri 3'er bataryalı 2'şer taburdan oluşacaktır.

3) Eski düzene göre topçu alaylarının içerisinde yer alan dağ bataryaları şimdi 1 kolordudaki 6 batarya içerisine dâhil edilecektir. 1 topçu tümeninde ise toplam 36 top bulunmaktadır.

4) Her kolordunun ilk alaylarının ilk taburlarını oluşturan süvari bataryaları ise tam tersine şimdi topçu alaylarından çıkartılmakta ve 3 süvari bataryası 1 süvari tümenine dâhil edilecektir. Buna göre 10 birlikten oluşan her süvari müfrezeye 6 top düşmektedir.

5) Yeni düzene göre topçu tümenlerindeki müfrezeler şu şekilde dağıtılacaktır: I. Müfreze, daimî orduya katılacaktır. Arabalı 2 topçu alayı (her alayda 6 arabalı batarya, 9 santimetre kalibrelik 36 top), ilk 5 kolordudaki piyade tümenleri arasında dağıtılacaktır. II. Topçu Müfrezesi, ilk 5 kolordudaki I. sınıf redif tümenleri arasında paylaştırılacaktır. Diğer bir deyişle mukaddem redifinin piyade tümenlerinin her birine 6 arabalı batarya ve 9 santimetre kalibrelik 36 top eklenecektir. III. Topçu Müfrezesi ise her 5 kolordunun II. sınıf tümenleri arasında dağıtılacaktır. Bu dağıtım yapılırken de tâlî redifinin piyade tümeninin her birine 3 arabalı bataryadan (9 santimetre kalibrelik 18 top) oluşan 1 tabur ile 3 dağ topçu birliğinden oluşan ve 6 santimetre kalibrelik 18 topa sahip olan 1 tabur düşecek şekilde organize edilecektir. Her kolordudaki dağ bataryalarının yalnızca tâlî redif tümenlerini oluşturacağı bu yeni düzeni, başarılı olarak kabul etmek mümkün değildir. Dağ toplarına ihtiyaç duyulacağı dağlık ülkelerde yalnızca bu tümenlerin savaşmak zorunda kalacağı düşünülemez. Bundan dolayı fiiliyatta ya diğer tümenler ihtiyaç hâsıl olduğunda dağ toplarından arındırılacak ya da bunlar III. Müfreze'den ayrılacaktır. Böyle

bir durumda da tâlî tümenler tam bir topçu birliğine sahip olamayacaktır. Dolayısıyla burada belirtilen organizasyon şeması, topçu birlikleri arasında devamlı karışıklığa yol açmaktadır. Öyle anlaşılmaktadır ki, Osmanlı Askerî Nazırlığı bu tür karışıklıklar olmadan yapamamaktadır.

6) Eski organizasyona göre ilk 5 kolordunun her birinin idaresinde sahra arabalı 24 batarya (144 top), sahra atlı 3 batarya (18 top) ve sayısı belli olmayan dağ bataryaları (12, 18 ve 30'a kadar top) bulunuyordu. Yeni yapılandırmaya göre ise sahra arabalı 30 batarya (180 top), sahra atlı 3 batarya (18 top) ve 6 dağ bataryası (36 top) mevcuttur. Netice itibarıyla 5 kolorduya toplam 30 sahra arabalı (180 top) ve 14 (84 top) dağ bataryası eklenmiş oldu.

7)Eski sisteme göre içeriği karışık olan mevcut 2 taburun yerine yeni düzene göre Trablus Müfrezesi'nin bünyesinde 2 taburlu (her birinde 3'er batarya) 1 alay oluşturulacaktır. Bu bataryalardan 2'si - arabalı (12 top) ve 1'i dağ topçu (6 top) bataryalarıdır. Trablus'ta toplam 24 sahra topu ve 12 dağ topu olacaktır.

8) VI. ve VII. kolordulardaki topçu alayları, mevcut düzenlerini devam ettirecektir. Bu husus, Askerî Nazırlığın VI. Kolordu'nun bünyesinde önceden öngörüldüğü gibi ikinci topçu alayını oluşturma fikrinden tamamen vazgeçtiğini, VI. Kolordu birliklerinden de en azından yakın gelecekte Mezopotamya dışında başka bir yerde istifade edilmeyeceğini göstermektedir. Ancak ihtiyaç hâlinde bu kolordudan bazı taburların başka yerlere gönderilmesi söz konusu olabilir.

9) 1890-1891 yıllarında Hicaz Müfrezesi'nin bünyesinde yeni oluşturulan dağ topçu taburunda da bir değişiklik yapılmayacak, tabur 3 bataryadan oluşmaya devam edecektir.

10) Girit Müfrezesi'nin geçici görevde bulunan örnek ve yedek alaylarındaki 2 batarya, özel dağ topçu taburunun da içerisinde yer alacağı yeni bir müfrezeye dâhil olacaktır. Bu müfrezedeki batarya sayısı belirtilmemekle birlikte 3 bataryadan oluşacağı tahmin edilmektedir.

11) Fiiliyattan ziyade kâğıt üzerinde mevcut olan ve Tophane'nin idaresinde bulunan topçu alaylarından (örnek ve yedek), yeni tüzükte hiç bahsedilmemektedir. Bu alaylar muhtemelen lağvedilecektir. Bundan dolayı eski ve yeni tüzüklerdeki topçu birliklerinin karşılaştırıldığı tabloda bunlara yer verilmemiştir.

12) Eskiden mevcut olmayan yeni bir memuriyet - Kolordu Topçu Sınıfı Komutanı / Başkanı) yürürlüğe girdi.

13) Osmanlı topçu birliklerinde sayısı arttırılan toplam batarya ve top sayısı şöyledir:

	Batarya	Top	Eskisine göre daha fazla batarya	Eskisine göre daha fazla top
Sahra arabalı	163	978	33	198
Sahra atlı	26	156	5	30'dan az
Dağ batarya	39	234	18	108
Toplam	228	1368	46	278

Son olarak dikkatinizi aşağıdaki konuya çekmek istiyorum. Topçu müfrezelerinin dağıtımını öngören yeni kanunda, 3 yıl önce rediflere dair bir başka kanunla kaldırılan 2 tür redif tümeninden - tâlî ve mukaddem - bahsedilmektedir. Bunu Alman General Goltz Paşa'nın çabalarına rağmen yeni redif kanununun hayata geçirilemeyeceği, buna dair emrin en yüksek merciden verildiği şeklinde değerlendirmek mümkündür.

N. Peşkov

BELGE 19

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği 24 Temmuz 1891 Tarihli Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 5, Dosya 3 (1891), Yaprak 60 - 60 b.

Bu raporla birlikte Osmanlı Ordusu'nda kullanılan küçültülmüş kalibreli (7.65 mm.) yeni tüfeğin Nobel dumansız barutla doldurulmuş bir mermisini gönderiyorum.

Osmanlı Askerî Nazırlığı, düzenli ordu ve redif birliklerinde kullanılan eski tüfeklerin - Henry Martini - daha küçük kalibreli tüfeklerle değiştirilmesi (yeniden yapılandırılması, dönüştürülmesi) meselesiyle uğraşmaktadır. Böylece nazırlık, ordunun bütün birliklerini bu tüfekle teçhizatlandırmak ve bunların hepsini aynı dumansız barutla doldurmak istemektedir. Bu amaçla geçtiğimiz günlerde 4 fabrikanın (Mauser - Löwe,[11] İngiliz fabrikası, Tokyo merkezli Japon silah fabrikası ve Fransız Bouhey) yeniden yapılandırdığı tüfekler denendi. İngiliz ve Japon fabrikalarında yeniden yapılandırılan tüfekler işe yaramaz, Mauser tüfeği ise çok ağır ve gövdesini hızla ısıttığından kabul edilemez şeklinde nitelendirildi. Fransızların dönüştürdüğü tüfekler ise bütün denemeleri başarılı bir şekilde geçtiğinden "tüm ihtiyaçlara cevap verebilir" şeklinde değerlendirildi.

11 Burada Ludwig Löwe & Company kastedilmektedir. Bu şirket, 1887-1896 yılları arasında Mauser tüfekleri üretti. (yay. haz. notu)

Tüfeklerin kalibresinin değiştirilmesi ve yeniden yapılandırılması, kollarının ve ekstraktörün değiştirilmesi anlamına gelmektedir. Diğer parçaları ise aynı kalmaktadır. Dış kalibre aynı kaldığından yeniden yapılandırılan tüfekler, Henry Martini'nin sıradan tüfeklerinden 2 kilo daha ağırdır ve süngüsüyle birlikte yaklaşık 5.8 kilogramdır. Askerî Nazırlık, 500.000 tüfeğin bu şekilde dönüştürüleceğini açıkladı. Masrafların azaltılması için Bouhey Fabrikası, İstanbul'da geçici bir imalâthane kurmayı, buraya Paris'ten yeni parçalar, yani tüfek kollarıyla ekstraktörler getirmeyi planlamaktadır. Böylece eski tüfekler burada sökülecek ve yeni parçalar monte edilecektir.

İstanbul'daki Fransız askerî ajan Bergé, Fransız büyükelçisinin de desteğiyle bu siparişin Bouhey Fabrikası'na verilmesi için çaba sarfetmektedir. Öyle görülüyor ki, bunda başarılı da olacak, çünkü son dönemde Osmanlı'nın yüksek askerî çevrelerinde ve özellikle de sarayda Almanlara karşı ciddi bir memnuniyetsizlik hâkim. Bu durum, Almanya'ya yeni siparişlerin verilmeyeceğinin de bir göstergesidir.

N. Peşkov

BELGE 20

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği 2 Eylül 1891 Tarihli Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 5, Dosya 3 (1891), Yaprak 70-70 b.

Canet ve Krupp silahlarının araştırılması, karşılaştırılması ve genel olarak Fransız ve Alman topçu birliklerinin durumunun incelenmesi için bu iki ülkeye gönderilen Zabit Paşa başkanlığındaki topçu birliği subaylarından oluşan komisyon kısa bir süre önce Osmanlı'ya döndü. Konuyla ilgili sunulan raporda komisyon, Krupp silahlarının (gerek sahra gerekse de büyük kalibre) Canet silahlarından üstün olduğunu, Krupp Fabrikası'ndaki üretim sürecinin de Fransız fabrikalarına kıyasla daha iyi seviyede gerçekleştiğini belirtmektedir.

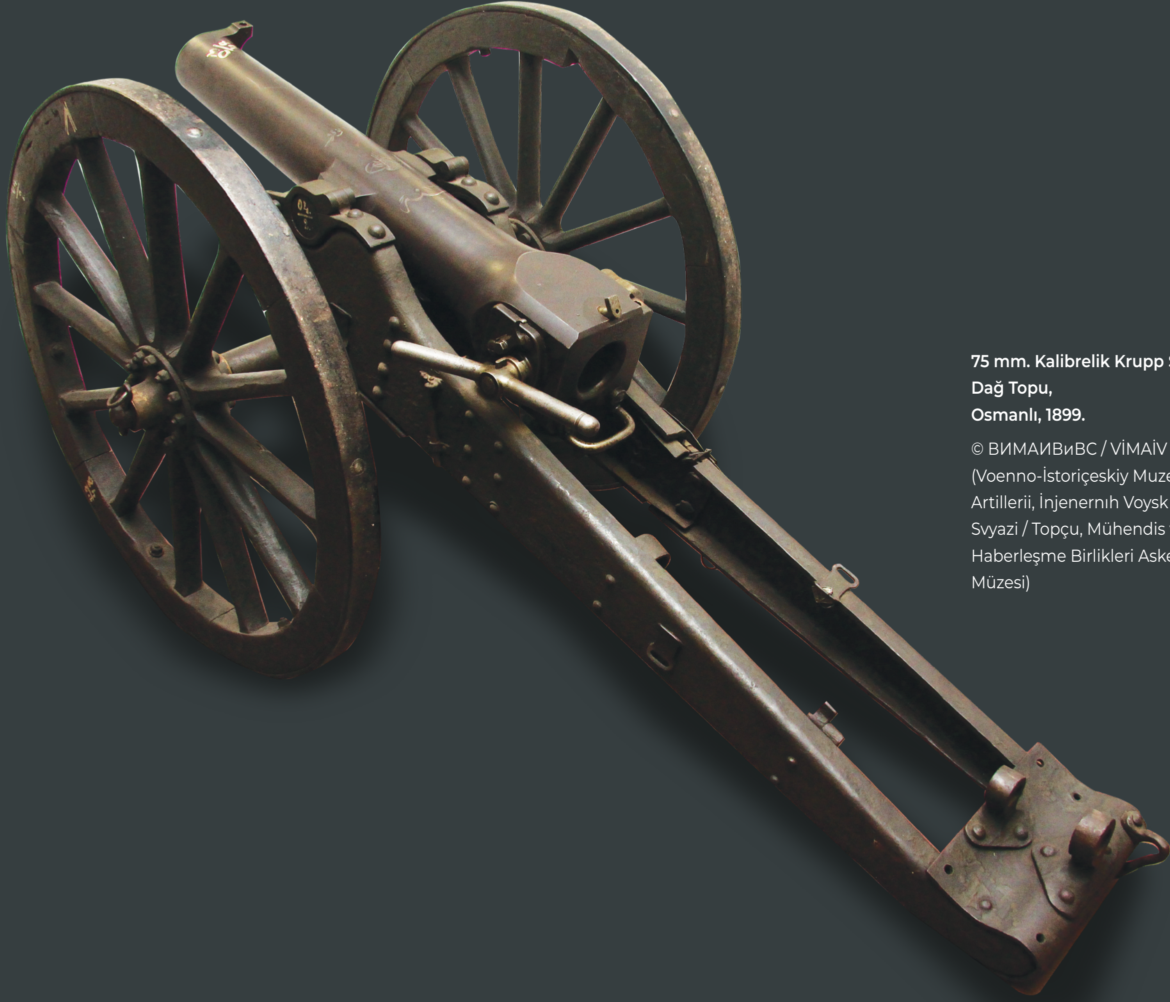
Bununla birlikte yüksek askerî yetkililer varılan bu sonuçlara çok da önem vermemekte, hatta güvenmemektedirler. Bunun sebebi, birkaç yıldır Krupp Fabrikası'nda eski siparişlerin tesellüm memuru olarak görev yapan komisyon üyelerinin görüşlerinin objektif olmamasıdır. Ayrıca komisyon başkanı Zabit Paşa, burada adeta Krupp Fabrikası'nın vekili gibi davranmaktadır.

Her ne kadar komisyonun raporuna göre Fransız silahlarının fiyatları Krupp'un fiyatlarından %40 oranında daha düşük olsa da (herkesin bildiği gibi bunun sebebi Krupp Fabrikası'nın siparişi sağlayanlara da ödeme yapmasıdır. Fransız fabrikaları ise böyle bir uygulamayı kesinlikle reddetmektedirler.) Osmanlı sahra topçu birliklerinin yeniden tanzimi sürecinde ihtiyaç duyulan eksik 198 sahra topu siparişi yine Krupp Fabrikası'na verilecektir. Buna şöyle bir açıklama getirildi: Krupp Fabrikası'nda üretilen 900'den fazla topa sahip olan sahra topçu birliğine farklı bir sistemden topların alınması hiç pratik olmayacaktır.

Ancak yeni Askerî Nazır Rıza Paşa'nın [Krupp] Fabrikası'nın eski fiyatlarını kabul etmeyeceğini ve en azından % 20 oranında indirim isteyeceğini tahmin edebiliriz. Krupp Fabrikası da Fransız fabrikalarının rekabeti arttırması nedeniyle bu isteği kabul etmek zorunda kalacaktır.

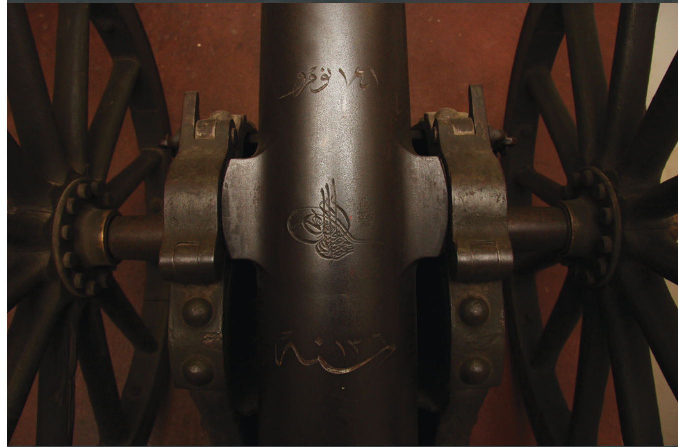
Daha önce hakkında rapor verdiğim dağlarda kullanılan 7.5 santimetre kalibrelik topların siparişi konusu ise daha sonuca bağlanamadı. Askerî Nazırlık, Zabit Paşa başkanlığındaki komisyonun raporuna güvenmediği için İstanbul'da denenmek üzere her tipten birer top siparişinde bulundu.

N. Peşkov

75 mm. Kalibrelik Krupp Sistemi Dağ Topu, Osmanlı, 1899.

© ВИМАИВиВС / VİMAİV i VS (Voenno-İstoriçeskiy Muzey Artillerii, İnjenernıh Voysk i Voysk Svyazi / Topçu, Mühendis ve Haberleşme Birlikleri Askerî Tarih Müzesi)

BELGE 21

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği 26 Aralık 1891 Tarihli Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 5, Dosya 3 (1891), Yaprak 20-23.

1887 yılında askerî eğitim almak üzere Almanya'ya gönderilen 12 Türk subayı bu yılın Kasım ayında Prusya ordusundaki 3 yıllık hizmetlerini tamamladılar ve Aralık ayında İstanbul'a döndüler. Sultan tarafından kabul edilen bu subayların rütbeleri arttırıldı ve kendilerine devlet nişanları verilerek muhafız tümenindeki birliklere atamaları yapıldı.

Bu subayların bizzat Sultan tarafından kabul edilmiş olması, dikkate şayan bir gelişmedir. Zira tahta çıktığından beri değil ordudaki üst rütbeli subaylar, ferik (tümgeneral) unvanındaki paşalar bile bazı küçük istisnalar dışında saraya geldiklerinde ancak saray kançılaryasının birinci kâtibi ya da saraydaki üst düzey görevlilerinden biri tarafından kabul edilmektedir.

Almanya'da askerî eğitim alan subaylarla farklı görevler dolayısıyla (Krupp ve Mauser'e siparişler vs.) orada 1 - 4 yıl arasında kalan kişilerin sayısı 37 olup bunların 28'si askerî eğitim kurslarını bitiren subaylardır. Böylece daha şimdiden Almanya, Osmanlı Ordusu'nda önemli sayıda Almanlaştırılan[12] Türk subayı sayesinde avantaj elde etmiştir.

12 Belgenin orijinalinde de bu kelimenin altı çizilmiştir. (yay. haz. notu)

Alman etkisi altında kalan, bu ülke dışında herkese düşmanca yaklaşan ve yalnızca Almanya'nın siyasi ve askerî gücüne tapan söz konusu bu 37 subaya, Osmanlı'da yüksek görevlerde bulunan Alman kara birliklerindeki 5 (Goltz, Rüsto, Kampfehner, Hobe ve Schilgen), deniz kuvvetlerindeki 1, piyade alayındaki 11 (bunlar Almanya'da emeklidirler), süvari birliklerindeki 3 ve topçu birliklerindeki 2 subayı eklersek Osmanlı Ordusu'nda Alman etkisini yayan subayların sayısı 59 olmaktadır. Bunlar şüphesiz Osmanlı askerî birliklerinin barışçıl yollarla Almanlaştırılması için ellerinden geleni yapmaktadırlar.

Almanya'dan dönen 12 subayın yerine derhal 16 asker daha bu ülkeye gönderildi. Bunların rütbeleri şöyleydir:

Sultan'ın binbaşı rütbesindeki özel emir subayı - 2

Genelkurmay Başkanlığı binbaşısı - 2

Genelkurmay Başkanlığı yüzbaşısı - 1

Topçu birliği yüzbaşısı - 3

Piyade birliği yüzbaşısı - 1

Piyade birliği poruçik (Teğmen rütbesinde subay) - 4

Süvari birliği yüzbaşısı - 1

Süvari birliği poruçik - 2

Toplam - 16

Görevlendirmeye dair önemli notlar:

1. Bütün görevliler, ordudan aldıkları maaşlarına ek olarak rütbelerine göre ek maaş alacaktır: Topçu ve süvari birlikleri ile Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı subaylar - ayda 260 Alman Markı; piyade birliği subayları - 160 Mark.

2. Osmanlı Hükümeti Berlin'e gönderilmek üzere, 16 subaya ödenecek 3 yıllık maaşı, Berlin'e gidiş-geliş ücretini ve harcırahı Osmanlı Bankası'na önceden yatırmak zorundadır. Yatırılan bu paradan Alman Hükümeti, her ay subayların bakım masraflarını (kışladaki oda ücreti, yemekhanelerdeki yemek ücreti, binek atların satın alınması ve bakımı için harcanan para, kıyafet parası (Alman askerlerinkiyle aynı şartlarda satın alınacaktır) ve yol masrafları (marka çanta ve diğer ihtiyaçların satın alınmasına kadar bütün ayrıntılar göz önünde bulundurulacaktır)) karşılayacak, ayrıca Türk askerlerine aylık maaş ödeyecektir.

3. Berlin'e vardıktan sonra bu subaylar, altı aylığına Alman Genel Kurmay Başkanlığı'ndaki bir albayın (onun da bir ya da iki yardımcısı vardır) idaresine verilecektir. Burada bu kişiler Almanca öğrenecek ve askerî eğitim alacaklardır. Sonraki yıl subaylar, Alman ordusunda podporuçik (genç subay) olarak hizmet edecek, bundan sonraki 1.5 yılda ise yine orduda subay rütbesinde görev alacaklardır. Son altı ay ise farklı bölükleri yönetme işini öğreneceklerdir.

4. Hizmet yükümlülükleri ve askerî disiplin açısından Türk subayları, Alman ordusundaki talimnâmelere uyacak ve Alman subaylarıyla aynı yükümlülükleri yerine getireceklerdir.

Yukarıda değindiğimiz konular bize göstermektedir ki, bir taraftan Türk subaylarının Almanya'daki eğitimleri ayrıntısına kadar düzenlenirken, diğer taraftan Osmanlı Devleti Alman Hükümeti'nin oldukça kaba davranışlarına maruz kalmaktadır. Örneğin Almanya, gönderilecek subayların tüm masraflarının ve kışlada kalacakları odaların ücretinin önceden ödenmesini talep etmektedir. Hâlbuki bu odalar, önceki subayların kaldıkları ve 1 Aralık'tan itibaren boş olan odalardır. Yeni subaylar bu odalara ancak askerî birliklere gönderildiğinde, Temmuz 1891'den sonra yerleşecektir. Yani Alman Hükümeti, 1 Aralık'tan Temmuz ayına kadarki süre için de para almaktadır. Türkler ise buna itiraz etmemekte ve bütün talepleri yerine getirmektedirler.

Subayların eğitimiyle ilgili şunu da belirtmek gerekmektedir: Berlin'deki 6 aylık hazırlık sürecinden sonra subaylar başkent dışındaki birliklerde görevlendirilmektedir. Böylece bu subaylar, başkentteki eğlence ve diğer cazip şeylerden uzak tutulmakta, kışla hayatının sert şartlarına alıştırılmaktadırlar. Buralarda askerî hizmet, günün en önemli gündemini oluşturmaktadır.

İstanbul'daki Fransız askerî ajanının, Türk subaylarının Fransa'da askerî eğitim görmelerine dair ricası üzerine Sultan, Almanya'ya gönderilen subay sayısının dörtte biri kadar subayı (süvari birliğindeki 2 poruçik ile Genelkurmay Başkanlığı'ndaki 2 yüzbaşı olmak üzere toplam 4 subay) Fransa'ya gönderme kararı aldı.

Genelkurmay Başkanlığı'ndaki bu subaylar, École militaire supérieure'de, diğer ikisi ise École de Saint-Cyr'da eğitim ve görev alacaklardır. Subayların masrafları ile ilgili Fransız Hükümeti herhangi bir anlaşma yapmadı ve tüm masrafları üstlendi.

N. Peşkov

BELGE 22

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Göçebe Halklardan Hamidiye Alaylarının Oluşturulmasına Dair Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği 14 Ocak 1892 Tarihli Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 5, Dosya 3 (1892), Yaprak 4-7 b.

[Osmanlı] Askerî Nazırlık kaynaklı bilgilere göre Erzurum, Van ve Bitlis vilayetlerinde Kürt göçebe kabilelerinden oluşturulan süvari alayların sayısı 30'a ulaşmıştır. Erzurum'daki Rusya Başkonsolosu'nun Büyükelçiliğe gönderdiği geçtiğimiz yılın 9 Kasım ve 14 Aralık tarihli raporlarında da aynı sayı verilmektedir.

Söz konusu alayların oluşturulmasına dair kabul edilen tüzüğün en önemli maddeleri ise şöyledir:

1) Şu ana kadar askerî görevini yerine getirmeyen göçebe kabilelerden "Göçebe Halkların Hamidiye Süvari Alayları" adlı süvari alaylar oluşturulmaktadır.

2) Bu alaylar 4-6 sotnya'dan[13], her sotnya 4 bölükten, her bölük ise en az 16, en çok 20 sıradan[14] oluşmaktadır. Buna göre her sotnyada en az 128, en çok 192, her alayda en az 512, en çok 1.152 süvari yer almaktadır.

3) Her bir alaya ayrı numara verilmektedir.

4) Fazla kalabalık olmayan göçebe kabilelerden bir veya birkaç sotnya oluşturulmaktadır. Bunlardan savaş zamanında alaylar kurulmakta, barış zamanında ise bunlar, ayrı eğitime tâbi tutulmaktadır.

5) Sayıca fazla olmayan kabilelerin birlikleri birleştirilmemektedir.

6) Hamidiye Alayı içerisinde yer alan her kabilenin erkek nüfusu 3 gruba ayrılmaktadır: 17-20 yaşındakiler: Hazırlık grubu; 20-32 yaşındakiler: Hizmetli grubu; 32-40 yaşındakiler: Redif grubu.

7) İlk gruptakilere her sene 3 aylık eğitim verilmekte, ikinci gruptakiler, her sene yaz göçleri sırasında 2 aylığına eğitim kampı için toplanmaktadır. Bunun dışında bu gruptakiler 3 yılda bir kez yaz göç yerlerinin dışında genel alay veya müfreze kampları için bir araya gelmektedirler. Üçüncü grup ise herhangi bir eğitime tâbi tutulmamaktadır. Eğitim programı bölük, süvari birliği ve alay eğitimini kapsamaktadır. Hizmet ise askerî istihbarat, nöbet, keşif, sefer ve savaş zamanındaki bütün iç hizmetleri kapsamaktadır. Bunun dışında süvari askerlere, yaya askerleri taşıma eğitimi verilmekte, süvarilere farklı sebeplerden dolayı atlarından indiklerinde atı onları biraz geriden takip eden yedekçi süvariye devretme işi öğretilmektedir.

13 Sotnya, "yüz" anlamına gelip, 100 askerden oluşan süvari birliğidir. (yay. haz. notu)

14 Sıra, Rusya İmparatorluğu'nda süvari sayı birimidir. 1. safta duran süvari ve onun ensesine nazır ikinci saftaki süvari, bir sırayı oluşturmaktadır. 3 sıra, bir mangayı (6 süvari), 16 sıra - bir müfrezeyi (32 süvariyi) oluşturmakta. (yay. haz. notu)

8) Birinci ve ikinci gruptakiler özel izin olmadan daimî göç bölgelerini terk etme hakkına sahip değillerdir.

9) Her sene her alaydan iki astsubay iki yıllığına daimî ordunun süvari alaylarında görev yapmak için İstanbul'a gönderilmektedir. Bu süre dolduktan sonra onlar ilk subay rütbesine terfi ettirilmekte, başkentte bulundukları sırada başarılı oldukları takdirde ise memleketlerine döndüklerinde bir terfi daha almaktadırlar. Her kabile, sayısına göre başkentteki okullarda eğitim almak ve bu eğitimi süvari okulunda tamamlamak üzere her sene belli sayıda erkek çocuğunu İstanbul'a göndermek zorundadır.

10) Hamidiye alaylarının askerleri at, koşum takımı ve üniformayı kendileri tedarik etmektedir. Silah, barut ve mermi, aynen alay sancağı gibi hazine tarafından verilmektedir. Arap, Kürt, Karapapak ve Türkmenlerden oluşan Hamidiye alaylarının her biri, kendi

N. D. Dmitriev-Orenburgskiy, "Plevne Yakınlarındaki Grivitskiy Tabyası'nın Ele Geçirilmesi, 30 Ağustos (11 Eylül) 1877". (1885, Tuval, 111 x 192).

© ВИМАИВиВС / VİMAİV i VS (Voenno-İstoriçeskiy Muzey Artillerii, İnjenernıh Voysk i Voysk Svyazi / Topçu, Mühendis ve Haberleşme Birlikleri Askerî Tarih Müzesi)

halk ve kabilesinin kıyafetini giymeli, kabile yapılarını korumalıydı. Hükümet, başlangıç için 3 özel kıyafet örneği hazırlamakta, daha sonra ise yeni alaylar kuruldukça yenilerini de eklemektedir. Redif grubundaki askerler, ikinci grubun askerleri seferberlik edilinceye kadar at beslemek zorunda değiller. Ancak seferberlik ilan edildiğinde hemen at tedarik etmeliler.

11) Oluşturulan alaylardaki halklarla aynı soydan subaylar yetişinceye kadar (bunlar başkentte iki yıl hizmet eden astsubaylardan terfi ettirilmekte veya Harbiye Mektebi'nin mezunlarından atanmaktadır) Hamidiye alaylarının yöneticileri olarak, yüzbaşıları da dâhil olmak üzere daimî süvari birliklerinin subayları atanmaktadır.

12) Birinci veya ikinci gruptan birileri kendi istekleriyle daimî süvari birliklerde muvazzaf hizmete yazıldıklarında 3 yıllık hizmetten sonra düzensiz süvari birliklere subay olarak

atanmakta (belgesini almakta), uygun alaya kaydedilmekte ve nizam subayları gibi hizmetleri boyunca tam maaş almaktadırlar. Ancak barış zamanında kendilerine erzak tayını verilmemektedir.

13) Maaş: Savaş zamanında üstsubay durumunda olan subaylarla alt rütbelilere tıpkı nizamî ordunun rütbelilerine verildiği gibi hazineden bütün levazım ve erzak verilmektedir. Barış zamanında erzak tayını dağıtılmamakta, subay maaşları ise ¼ oranında ödenmektedir. Yaz göçleri sırasında toplanan eğitim kampları zamanında ise alt rütbeliler iaşe parası alırken, göç yerlerinin dışında toplandıklarında aynen savaş zamanında olduğu gibi maaş ve erzak tayını almaktadırlar.

14) Hamidiye alaylarında görev yapan daimî süvari birliklerindeki subaylar maaş ve tayını redif subaylarınınkiyle aynı miktarda almaktadırlar.

15) Kamp sırasında Hamidiye alayları askerleri, işledikleri suçlar dolayısıyla askerî kanunlara göre yargılanmaktadırlar. Barış zamanında işledikleri suçlardan dolayı ise aynen alt rütbelilerle emekli subaylar gibi sivil ve genel kanunlara göre hesap vermektedirler.

16) Gerek alt rütbeliler gerekse de subaylar eğitim kampına gelmedikleri takdirde ceza almakta, subaylar ayrıca subaylık makamları ile rütbelerini de kaybetmektedirler. Savaş zamanında birliklerinden ayrılanlar aynı soygunculuk yapanlar gibi savaş zamanı kanunlarına göre asker kaçağı olarak yargılanmaktadırlar.

17) Hamidiye alaylarındaki bütün alt rütbelilerle subaylar vergi ve yükümlülüklerden muaf olmakta, ancak öşür ve ağnam (tarım ürünleri ve hayvanlardan alınan 1/10 oranında vergi) ödemek zorundadırlar.

18) Subaylarla alt rütbeliler, at, koşum takımı ve araba tedariki yükümlülüğünden muaftırlar. Ancak savaş zamanında alay ve yüzlük birliklerin ihtiyaç duyduğu taşıt araçlarını kendileri hazırlamak zorundadırlar.

19) Kampa gitme ve sefere çıkma zamanında düzensiz süvari birlikleri için sağlık personeli, sağlık malzemeleri ve diğer araç gereçler hükümet tarafından verilmektedir.

20) Savaş zamanında ölen veya öldürülen atların yerine at sahibine hazineden yeni at verilmekte ya da ödeme yapılmaktadır.

21) Öldürülen ve yaralanan subay ve alt rütbelilerin ailelerine genel uygulamaya göre emekli maaşı bağlanmaktadır.

22) Hamidiye alayları askerleri, hükümet tarafından eşkıyaları takip amacıyla görevlendirildiklerinde savaş zamanında askere alınmış gibi kabul edilmektedirler.

23) Hamidiye alaylarındaki her müfreze için aynı kabilelerden birer süvari bataryanın oluşturulması öngörülse de bu emir geçici süreliğine askıya alınmıştır. Savaş durumunda her alaya en az iki top verilmektedir.

24)Herhangi bir sebepten ötürü Hamidiye alayları içerisinde yer almayanlar, askerlik kanunu çerçevesinde nizamî birliklere askere alınmalı ve bu kanuna kesin bir şekilde uyulmalıdır.

Tüzüğün maddelerinden Osmanlı Askerî Nazırlığı'nın düzensiz Kürt alaylarını oluşturma konusuna oldukça önem verdiği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan mevcut bilgilere göre bu proje (Hamidiye alayları), fikrin babası olan IV. Kolordu Komutanı Zeki Paşa tarafından çok özen ve büyük bir heyecanla hayata geçirilmektedir.

Van, Bitlis ve Erzurum vilayetlerindeki göçebe kabilelerin sayısı ile ilgili değil kesin, tahminî istatistikî veriler dahi maalesef yoktur. Ancak yine de Ermenilerin yaşadığı bölgelerle ilgili bazı çalışmalardaki (Trotter, Palgrev, Malama, Kolübakin, Çermsayd, vb.) eksik ve dağınık bilgilerden en önemli Kürt aşiretlerinin tek başına dahi aşağıda verilen sayıdan iki kat daha fazla süvari asker çıkartabileceği ve [Osmanlı] Askerî Nazırlığı'nın teklif ettiği gibi bu alayların sayısını 40'a çıkarma planının yakın gelecekte hayata geçirilebileceği sonucuna varmak mümkündür.

Böylece IV. Kolordu'nun 6 düzenli süvari alayının dışında (yaklaşık 3.500 asker) düzensiz süvari birliklerdeki 15.000'den fazla asker daha savaş ilanından hemen sonra askerî harekâtlara katılabilecektir. Bu da Rusya ile savaş durumunda Osmanlı süvari birliğinin, Rusya'nın Kafkasya birliğine karşı kesin bir üstünlük sağlayacağı anlamına gelmektedir. Bu durum şüphesiz Kafkasya birliğinin hareketlerini önemli ölçüde zayıflatacaktır. Geçtiğimiz savaşta Muhtar Paşa'nın ordusunun içerisinde Kürt, Karapapah ve başka eşkıya kabilelerin başıbozuklarından oluşturulan birlikler yer almıştı. Her ne kadar bu birlikler doğru düzgün bir şekilde organize olmamış ve daha çok sınır bölgelerdeki sivil halkı soymakla meşgul olsa da yine de bizim birliklerimiz birçok kez onlarla karşılaştı ve özellikle de ulaşım yollarının güvenliğini sağlama konusunda zorluk çektiler. Hâlbuki dağlık bölgelerde bu çok önemli bir görevdi. Şimdi ise başlarında daimî süvari birliklerindeki Türk subaylarının olduğu iyi organize olan Hamidiye alaylarının Rusya'nın Kafkasya ordusu ile karşılaştığı takdirde çok önemli rol oynayacağını maalesef öngörmek mümkündür. Buna karşı koyabilmemiz, Kürt alaylarının hareketlerinin etkisini azaltabilecek bazı tedbirler almamız gerekmektedir.

Rusya'nın Kafkasya ordusunun yönetimi, alınacak tedbirler üzerinde durmalı ve bunları iyi değerlendirmelidir. Yönetim, Kafkasya Ötesi ile Osmanlı ve İran sınırındaki göçebe kabilelerin durumu hakkında bilgi sahibi kimselerden oluşan özel bir komisyon kurmalıdır. Ben ise kendimce uygun gördüğüm alınması gereken bazı tedbirleri sıralamak istiyorum:

1) Hamidiye alaylarındaki kabile yapısı hakkında her zaman ayrıntılı bilgiye sahip olmak gerekmektedir. Aynı şey aşiretlerin liderleri için de geçerlidir. Ancak liderlerden kastedilen Türk subayları değil, onların idarî ve manevî olarak bağlı oldukları kimselerdir. Benim elimde şu an [Osmanlı] Askerî Nazırlığı'nın 24 alayına ilişkin bu tür bilgiler mevcuttur. Bunların kontrol edilmesi ve bu bilgilere eklemelerin yapılması gerekmektedir. Bu bilgilerin İstanbul'dan yenilenmesi mümkün değil, bunun için mutlaka bölgede temaslarda bulunulmalıdır.

2) Bu kabilelerin göçebe yaşamı hakkında bilginin elde edilmesi ancak bölgedeki temaslar ve sınır bölgelerine yerli halktan güvenilir adamların gönderilmesi ile mümkün olacaktır.

3) Kafkasya Ötesi'nde, bizim sınırlarımız içerisinde yaşayan göçebe kabileler hakkında doğru ve ayrıntılı bilgiyi toplamak ve bunların Osmanlı sınırları içerisinde yaşayan

aşiretlerle aralarındaki kabile, dinî ve başka bağlantılarını (her biri ile ilgili ayrı ayrı) ortaya koymak gerekmektedir.

4) İran sınırında göçebe hayatı süren kabilelerle Van Vilayeti'ndekiler arasında da benzer bağlantılar ortaya çıkartılmalıdır.

5) Osmanlı ile savaş söz konusu olursa bizim sınırımız içerisinde yaşayan aşiretlerin Rusya'ya sadakatlerini sağlamalı ve ayrıca Osmanlı vilayetlerinde yaşayanları kendi tarafımıza çekebilmek için maddî kaynak bulmalıyız. Nitekim geçtiğimiz savaş sırasında da böyle bir tecrübe edinilmiş ve iyi sonuçlar alınmıştı.

6) Savaş hâlinde İran sınırları içerisinde, Hoy ile Urmiye'de göçebe hayatı yaşayan bazı kabilelerin Osmanlı sınırlarına saldırmaları ihtimali üzerinde durulmalıdır. Bu başarıldığı takdirde Kürtlerin Hamidiye alaylarının önemli bir kısmı, Musul ve Van Vilayeti'nin güney kısımlarına, yani muhtemel savaş alanına çekilmek zorunda kalacaktır.

N. Peşkov

BELGE 23

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği 3 Şubat 1892 Tarihli (No. 19) Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 5, Dosya 3 (1892), Yaprak 3 - 6 b.

Yemen İsyanı

Zeydî ve Arap Yarımadası'ndaki kabilelerin isyanı nedeniyle Yemen'deki durum ciddiyetini korumakta ve Osmanlı Hükümeti'ni tedirgin etmektedir. Hâlbuki yetkililer gazeteler aracılığıyla birkaç kez bölgede istikrarın sağlandığını resmî olarak ilan etmişti. Ocak ayının son günlerinde hükümet, VII. Kolordu Komutanı'ndan kötü haberler aldı ve buna bağlı olarak 28 Ocak günü yapılan Nazırlar Kurulu'nda aşağıdaki karar alındı: "İsyankâr kabilelerle mücadele, çeşitli hastalıklar ve başka sebeplerden ötürü meydana gelen ölümler nedeniyle VII. Kolordu birlikleri ile Hicaz Tümeni'ndeki asker sayısı azalmıştır. Bu sebeple adı geçen birliklerin bulunduğu bölgelere derhâl 4.800 alt rütbeli asker gönderilecektir." Söz konusu karar, Yemen ve Hicaz'a Krupp marka 4 bataryanın (top) gönderilmesi ile ilgili alınan daha önceki bir emir ile birlikte hayata geçirilmektedir.

17 Eylül tarihli 60 No'lu raporumda vilayetin merkezi Sana'nın isyancılar tarafından kuşatıldığını, o tarihte Hudeyda'da oluşturulmakta olan Ahmet Fevzi Paşa komutasındaki birliğin şehri kurtarmak için yetişemediğini, halk ve askerî garnizondaki 5 tabur asker için iaşenin ancak 2 hafta yeteceğini, iaşenin tükendiği takdirde ise şehrin ve garnizonun isyancılara teslim olmak zorunda kalacağını belirtmiştim.

VII. Kolordu komutanlığına atanan Ahmet Fevzi Paşa kendisine olan güveni boşa çıkarmadı ve kısa süre içerisinde bölgede ümitsiz durumda olan Osmanlı Hükümeti'ni bu durumdan kurtarmayı başardı. Bu başarısı karşısında da kendisine müşir rütbesi verildi. Bu genç, enerjik ve cesur paşa aynı zamanda bölge halkıyla mücadele konusunda da tecrübeliydi. Nitekim bölgeye sevk edilen birliği beklemenin, Sana'nın düşüşü ve başka olumsuz sonuçlara yol açacağını gören paşa, İstanbul ve Küçük Asya'dan gönderilen takviye kuvvetleri beklemeden Eylül ayının [1891] son günlerinde 8 piyade taburu ile birlikte Menaha, Tavila, Boan üzerinden Sana'ya doğru hareket etti. Paşanın ordusunda yalnızca 8 sahra ve 4 dağ topu vardı. Ahmet Fevzi Paşa, ordu hareket ettikten sonra 4 taburu 2 sahra ve 4 dağ topuyla birlikte İsmail Paşa komutasında Beytü'l-Fakih, Zebit, Heyiz üzerinden Taiz'e gönderdi. İsmail Paşa kuşatma altındaki şehri kurtarmak, şehir içindeki iki taburla birleşerek bölgede istikrarı sağlamak, bölgeyi isyancılardan temizlemek ve Cubli ile İbb üzerinden, kuzeye, Damar'a doğru ilerlemenin devam ettirilmesini sağlamak için Taiz'e gönderildi.

Menaha yakınlarında 4.000 kişiden oluşan Zeydî birliği ile ilk ciddi çatışma yaşandı ve Zeydîler mağlup oldular. Fevzi Paşa ordusunu birliklere ayırarak, her birliği farklı şehirlere - Tavila,

Kavkaban, Munfak - gönderdi ve dağlık ülkenin içine, Bacel'e girmelerini emretti. Kendisi ise Hudeyda'dan gelen 3 taburla birleşerek Sana'ya doğru ilerlemeye devam etti. Boan yakınlarında düşmanla bir kez daha karşılaştı ve düşmana kıyasla daha küçük bir birliğe sahip olmasına rağmen isyancıların üzerine saldırarak 3 gün süren çatışmadan sonra onları bozguna uğrattı. Söz konusu iki çatışmaya kıyasla Sana'yı kurtarmak daha kolay oldu. Şehre 15 Ekim'de giren paşa, buradaki taburlarla birleşti ve Hudeyda'dan gelecek 3 redif taburunu bekledi. Birkaç gün sonra ise Huduf ve Zarac üzerinden güneye, Damar'a hareket etti. Zarac yakınlarında isyancılarla bir kez daha savaştı. İsyancı Araplar bozguna uğradı. İsyancıların bir kısmı silahını teslim ederken bir kısmı İbb'e çekildi. Fevzi Paşa'nın ordusu ise 31 Ekim'de Damar'a girdi.

Bu arada İsmail Paşa komutasındaki birlikler, Taiz yakınlarındaki galibiyetten sonra şehri kurtararak şehir içindeki taburlarla birleşti ve Cubli üzerinden İbb'e doğru hızlı bir şekilde hareket etti. İsmail Paşa burada, Damar yakınlarında bozguna uğratılan isyancılarla karşılaştı. İlk iki gündeki taarruz bir sonuç vermedi. İsmail Paşa'nın Damar'a gelişinden haberdar olan Fevzi Paşa da İbb'e yöneldi. İki taraftan uzun menzilli top atışına tutulan Araplar teslim olmak zorunda kaldılar. Bunların bir kısmı, Ketebe ve Ruda'ya kaçarak kurtulmaya çalışsa da İsmail Paşa'nın birlikleri onları takip ederek Ketebe'ye de hâkim oldu.

Böylece Kasım ayının hemen başında Fevzi Paşa, güney birliklerini bölgeyi isyancılardan tamamen temizlemeleri, bölgede Türk hâkimiyetini sağlamaları için İerim ile İbb'de bıraktı. İsyanların başlamasıyla isyancıların hâkim olduğu tüm şehirlerde Türk idarî organları ortadan kaldırılmıştı. Fevzi Paşa, yukarıda saydığımız emirleri verdikten sonra Sana'ya döndü.

4 redif taburu ve 1 sahra bataryası ile birleşerek gücünü iyice arttıran Fevzi Paşa, Amran, Far ve daha da kuzeye hareket etti. Amran yakınlarındaki muharebe, Türklere pahalıya mal oldu. Farklı noktalardan çekilen isyancıların burada birleşmesi, Türk birliklerinin işini zorlaştırsa da nihayetinde Fevzi Paşa burada da galip geldi ve ilerlemesini Afar, Hamir ve Kufle'ye doğru devam ettirdi. Buralarda istikrarı sağladıktan sonra Amran ve Sana'ya döndü.

Fevzi Paşa Aralık ayının son günlerinde Sana'nın kuzeydoğusunda bulunan, Osmanlı'nın bölgedeki en büyük ve en cesur düşmanları olan Ehnum, Haşid ve Erhab kabilelerine karşı harekete geçmeyi düşünüyordu. Ancak Difan ve Deban'dan gönderilen Türk birliklerinin isyancılar tarafından birkaç kez mağlup edilmesi, Fevzi Paşa'yı Sana'da daha çok asker bırakmaya zorladı. Zira birlikler güneye, ardından da kuzeye doğru ilerlediğinde asker sayısı gittikçe azaldı. Askerlerin bir kısmı çatışmalar sırasında hayatını kaybetti ya da yaralandı. Bir kısmı ise ele geçirilen şehirlerde bırakıldı. Ocak ayının ortasında [1892] Fevzi Paşa seferlere devam edebilecek durumda değildi. Hayvan yeminin İstanbul'dan zamanında getirilememesi ve soğuk iklim şartlarında yeterince üniformanın olmaması da askerlerin durumunu zorlaştırıyordu. Ayrıca yedek silahları taşımakta kullanılan araçlar da eksikti.

Bu tarihten sonraki gelişmelerle ilgili fazla bilgi yok. Özellikle Türklerin yenildikleri çatışmalarla ilgili bilgi almak oldukça zordur. Ancak Hicaz'dan 4 nizamî taburun VII. Kolordu'ya destek için gönderilmesine dair Sultan'ın emrini ve İstanbul'da bulunan 4 sahra bataryasının bölgeye gönderilmesine dair Nazırlar Kurulu'nun kararını dikkate alacak olursak, Türk birliklerinin yenildiğine dair dedikoduların doğru olma ihtimali yüksektir.

Türk paşalarıyla yaptığım görüşmelerden Osmanlı Hükümeti'nin en büyük kaygısının, isyanın Yemen'in dışına, Asur'a yayılma tehlikesinin olduğunu öğrendim. Bu kadar aktif ve başarılı kararlar alan Fevzi Paşa, Ehnum, Haşid ve Erhab kabileleri ile onlara katılan diğer kabilelere karşı başarılı olabilirse Yemen'de durumun kısa sürede tamamen kontrol altına alınması mümkündür. Şüphesiz bu kolay olmayacaktır, çünkü takibi sürdürebilmek için süvarî birliğine de ihtiyaç vardır. Hâkimiyet sağlanamadığı takdirde ise Asur'a yayılan isyan, çok tehlikeli olacağı gibi Arap Yarımadası'nın güney kesiminde askerî gücün daha fazla arttırılması gerekecektir. Kaldı ki yarımadanın kuzeyinde de Osmanlı Hükümeti'ni uğraştıran olaylar yaşanmaktadır. Nitekim hükümet, Hicaz garnizonunu güçlendirmek ve al-Wajh'ın kuzeyinden başlayıp kıyı boyunca Mısır ile sınırı olan Akabe'ye kadarki coğrafyaya sahra toplarına sahip 5 piyade taburu yerleştirmek zorunda kalmıştır.

Ahmet Paşa'nın Yemen'deki faaliyetlerine dair verdiğimiz bilgiler, aslında bu vilayette uzun süre hizmet eden iki Osmanlı subayının anlattıklarının bir özetidir. Hatta bu subaylardan biri, daha yeni bu cepheden döndü. Bu bilgilerin güvenilirliğinin sınırları çerçevesinde VII. Kolordu komutanının başarısını, hızlı ve emin bir şekilde hayata geçirilen stratejk adımlarının haklılığı ile cesaretini kabul etmek gerekmektedir. Hudeyda'da ordu iki kola bölünerek dağlık Bacel bölgesini adeta kuşattı ve İerim ile İbb arasında tekrar birleşti. Bu adım, düşmanı çok zora soktu ve onlar için kaçış yolları tamamen kapatılmış oldu. Ahmet Fevzi Paşa'nın bu planı, oldukça stratejik bir plan olduğu gibi uygulamada da başarılı bir örnektir. Resmî raporların ve bölgenin haritasının olmamasından dolayı bu seferin daha ayrıntılı bir değerlendirmesini yapmak maalesef mümkün değildir. Hâlbuki yerel şartların ve isyancı Arap kabilelerin askerî açıdan değerlendirilmesi, bizim askerlerimizin Kafkasya'daki faaliyetleri dolayısıyla ordumuz için hayatî önem taşıyabilirdi.

Araplar çabuk ateşli tüfeklerle çok sayıda mermiye sahip. Birbirine yapışık iri kaya parçalarıyla sağlamlaştırılmış dağ tepelerine saklanan isyancılar düşmana hücum etmemekte, daha çok geceleri karargâhlara saldırmaktadırlar. Bunu o kadar gizli yapmaktadırlar ki bu bölgede savaşma tecrübesine sahip Osmanlı birlikleri dahi ordunun konuşlandığı yere 3, bazen 4 sıra nöbetçi asker koymak zorunda kalmaktadır. Bu askerler, ana ordunun 2/3'ünü oluşturduğundan nöbet uygulaması başta orduya yeni katılanlar olmak üzere askerleri fizikî ve moral açısından oldukça yormaktadır. Bu da ordunun genel sağlık durumunu olumsuz etkilemektedir.

İri kaya parçaları Türklerin dağ topu kullanmasını imkânsızlaştırmaktadır. Sahra topları ise burada pek işe yaramamaktadır. Düzgün yolların ve yeterli erzağın olmaması, sahra bataryalarının bulunmaması gibi nedenler süvari birliklerinden istifade etmeyi zorlaştırmaktadır. Bu da silah ve topların askerlere zamanında ulaştırılamamasına neden olmaktadır.

Fevzi Paşa, Sultan'a gönderdiği raporlardan birinde askerlerinin kullandığı Henry Martini tüfeklerini övmektedir. Sığınağa saklanan düşmanlar bu tüfeklerle 1.500 metreden daha fazla bir uzaklıktan dahi hedef alınabilmektedir.

Genelkurmay Albayı N. Peşkov

BELGE 24

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Osmanlı Ordusu'nun Yeni Taktik Organizasyonu Hakkında Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği 14 Ocak 1896 Tarihli Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 5, Dosya 3 (1896), Yaprak 8-11.[15]

15 Askerî ajanın raporu büyük önem arz ettiğinden 6 Şubat 1896 tarihinde Askerî Nazır General P. S. Vannovskiy rapordaki bilgileri İmparator II. Nikolay'a bizzat iletti.

Geçtiğimiz yılın Aralık ayında Sultan, I., III. ve IV. kolordularla Girit ve Hicaz tümenleri ile ilgili Osmanlı Ordusu'nun yeniden yapılandırılmasına dair kararın hayata geçirilmesini istedi.

Mevcut düzene göre kolordu, 2 piyade tümeninden oluşmaktadır. Her tümende 16 tabur ve bir avcı taburu mevcuttur. Dolayısıyla her taburda 34 piyade taburu yer almaktadır.

Makedonya'nın tamamını, Epir, Arnavutluk ve Teselya ile Trakya'nın bir kısmını kapsayan ve rahatsız eden komşularla çevirili olan III. Kolordu bölgesi (karargâhı - Bitola (Manastır)) için ayrılan piyade sayısı yetersizdir. Daha 1878 yılında bu kolorduya 5 taburlu özel sınır alayı dâhil edildi. 1880'li yılların başında Askerî Nazırlık, Makedonya Kolordusu'nu aşama aşama güçlendirmek zorunda kaldı. Yeni birliklerin oluşturulması için maddî kaynağın olmamasından ve başkentteki garnizonların sayısı yeterli görüldüğünden İstanbul'daki Muhafız Kolordusu'nun tabur, süvari birliği ve bataryaları Makedonya'ya gönderildi.

1885-1886 yıllarındaki olaylar, Osmanlı Hükümeti'nin kaygılanmasına neden oldu ve komşuların saldırısına en fazla maruz kalan bu bölgenin savunması için buradaki silahlı kuvvetlerin yetersiz olduğunu bir kez daha gözler önüne serdi. Bundan dolayı da Askerî Nazırlık bölgedeki askerî varlığın arttırılması için Makedonya'ya V. Kolordu'nun Suriye'deki birliklerini gönderdi. 1 Ocak 1888 tarihi itibarıyle Suriye'de 13 tabur ve 10 batarya vardı.

Girit Adası ile Yemen ve Hicaz gibi Arap vilayetlerinin içerisinde bulunduğu olağanüstü şartlar da Askerî Nazırlığı farklı zamanlarda buralara I., III. ve IV. kolordulardaki bazı taburları göndermeye zorladı. Bunların bir kısmı, söz konusu kolorduların içerisinde yeni oluşumlarla değiştirilerek 1890'da oluşturulan daimî Girit ve Hicaz müfrezelerinin içerisinde yer alırken, diğer bir kısmı da bir türlü sona ermeyen geçici görevlerinde kaldı. Ancak Askerî Nazırlık, bu kararları sistematik bir şekilde almıyordu. Aşağıdaki örnek, bu durumu iyi özetlemektedir: Girit Adası ve I. Kolordu'dan taburların Hicaz'a gönderildiği tarihle neredeyse aynı zamanda Hicaz'dan iki tabur (55. ve 56. alayların IV. taburları) Girit'e gönderildi.

Böylece bugün itibarı ile Makedonya'da, III. Kolordu bölgesinde aşağıdaki birlikler bulunmaktadır:

III. Kolordu'nun bünyesindeki - 34 tabur

63 No'lu Sınır Alayı- 4 tabur

Karadağ Sınır Taburu- 1 tabur

----

39 tabur
30 süvari birliği
39 batarya

I. Kolordu'nun bünyesindeki- 9 tabur

- 5 süvari birliği

V. Kolordu'nun bünyesindeki- 11 tabur

- 12 batarya

Toplam: 59 tabur, 35 süvari birliği ve 51 batarya.

Girit Garnizonu'nda kendisine ait 8 tabur, I. Kolordu'dan 1 tabur, V. Kolordu'dan 5 tabur ile 2 batarya, yani toplam 14 tabur yer almaktadır.

VII. Kolordu'dan Girit'e 2 tabur ayrıldı. Bu kolorduda toplam tabur sayısı, 32'dir.

Trablusgarp Tümeni normal şartlarda 16 taburdan oluşmaktadır. Ancak V. Kolordu'dan 1 tabur daha buraya görevlendirildi.

Daimî orduya bağlı birlikler ayrıntılı bir şekilde ele alındığında bütün bu birliklere asker alımı, iaşenin karşılanması ve özellikle de komuta konularında çıkan karışıklıklar daha iyi açıklanabilmektedir. Kaldı ki yüksek taktik birimlerinin bulunduğu yerlerde alt birimler kendi iç hiyerarşileri açısından oldukça karmaşık durumdadır. Örneğin III. Kolordu bölgesinde bazı taburlar, Kosova toplama tümen komutanı, Selanik'te bulunan kolordu komutanı, Manastır'daki karargâhta bulunan onun yardımcısı, taburun bağlı olduğu tümen komutanı, taburun resmiyette bağlı olduğu kolordu komutanından emir almaktadırlar.

Seferberliğin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi mümkün değil. Kaldı ki savaş durumunda Makedonya'da bulunan I. ve V. kolordulardaki birliklerin yegâne deniz ulaşım yolu, seferberlik ilan edildiği gibi kesilebilir.

V. Kolordu'daki birliklerde görev yapan alt rütbeli Suriye doğumlu askerler, Makedonya'nın sert ikliminde zorlanmaktadırlar. Bundan dolayı da onların arasında ölümler % 10'a, hatta daha da büyük oranlara çıkmakta. Kaldı ki Makedonya'daki asker sayısı arttırılmasına rağmen Askerî Nazırlık, askerî hastanelerin sayısını arttırma konusunda pek çaba göstermedi. III. Kolordu yönetimi ise kendi sınırlı bütçesini başka kolorduların sağlık sorunlarını çözmek için kullanmak istememekte.

Osmanlı Ordusu'nun organizasyonundan sorumlu olan Goltz Paşa 1887 yılında III. Kolordu'yu bir piyade tümeni ile zenginleştirmeyi öngören bir proje hazırlasa da proje dikkate alınmadı.

1893'te Goltz Paşa bu projesini geliştirerek yeni Askerî Nazır Rıza Paşa'ya tekrar sundu. Goltz Paşa yeni teklifinde özellikle III. ve IV. kolordulardaki birliklere yeni askerlerin alınması üzerinde durdu. Buna göre III. Kolordu'nun tüm birlikleri I., II. ve IV. kolorduların yerleşik bulunduğu bölgelerin yalnızca kuzey ilçelerindeki erlerden oluşturulmalıydı. Suriye, Girit, Trablus ve kısmen Arabistan'daki birliklerin ise yalnızca V. Kolordu'nun yerleşik olduğu Suriye ve Filistin vatandaşlarınca oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır.

Rıza Paşa bu projeyi onaylayarak, hatta Sultan'ın da desteğini alarak daha da geliştirilmesi için Genelkurmay'a gönderdi. Bu yılın yaz aylarında yaşanan olaylar (ki Askerî Nazırlık Makedonya'nın savunmasını organize etmekte zorlandığı gibi Anadolu ile Suriye'deki durum da iyi değildi) nedeniyle proje daha da geliştirildi.

Söz konusu olaylar, Sultan ve onun danışmanları üzerinde de büyük etki yarattığından Askerî Nazır, Sultan'ın iradesini geçen Aralık ayında zorlanmadan almayı başardı. Sultan daimî ordunun yeniden yapılandırılmasını öngören bu projeyi onayladı ve acilen hayata geçirilmesini istedi.

Onaylanan projenin maddeleri şöyleydi:

1) III. Kolordu, 4 piyade tümeninden oluşacak, her bir tümende 17'şer tabur yer alacaktır. Tümenler Üsküp (Kosova Vilayeti), Arnavutluk Üsküdar'ı (Avusturya sınırındaki Taşlıca'da bir müfreze bulundurulacak), Yanya (Yunanistan sınırındaki Serfice'de bir müfreze bulundurulacak) ve Selanik'te (Bulgaristan sınırındaki Cuma-i Bala'da bir müfreze bulundurulacak) daimî karargâhlara sahip olacaktır.

2) Eskiden beri III. Kolordu'nun bölgesinde bulunan I. ve V. kolorduların taburları, kesin olarak bu kolordunun tümenleri içerisine dâhil edilecektir. Eksik taburlar (17x4= 68 olmalıdır) yeni birlikler sayesinde tamamlanacaktır.

3) III. Kolordu'daki 4 tümene yeni askerler, bu kolordunun görev bölgesinden alınacaktır. Ayrıca I., II. ve IV. kolorduların görev alanlarındaki fazla askerler de buraya gönderilecektir.

4) I. Kolordu, 10 taburunu kaybedecektir. Dolayısıyla şimdi sahip olduğu 41 tabur yerine ancak 31 taburu olacaktır. Açıklama: Projeye göre tabur sayısını 34'e çıkartmak için 3 yeni taburun oluşturulması teklifi, Sultan tarafından onaylanmadı.

5) V. Kolordu, yeniden yapılandırılacaktır. Kolordunun Makedonya'da bulunan 11 taburu, bu kolordudan çıkartılmakta, bunların yerini Girit müfrezesindeki 8 tabur, I. Kolordu'nun Girit'te bulunan 1 taburu ve yeni oluşturulan 3 tabur alacaktır. 34 tabur, bu kolordunun iki piyade tümenini oluşturacaktır. Bunlardan ilkinin daimî karargâhı, Şam'da, diğerininki ise Girit Adası'nda olacaktır. V. Kolordu ayrıca Trablusgarp Tümeni'nin birliklerine asker alımıyla ilgilenecektir.

6) Bağımsız Girit Tümeni lağvedilecektir.

7) Hicaz Tümeni eski konumunu koruyacak, ancak bünyesindeki tabur sayısı yeni birlikler eklenerek 13'ten 17'ye çıkartılacaktır.

8) III. Kolordu'nun karargâhı, Manastır'dan Selanik'e taşınacaktır.

9) V. Kolordu'nun Trablusgarp'ta bulunan taburu, ait olduğu kolordunun bünyesine iade edilecektir.

10) III. Kolordu'nun iki yeni tümeni XVI ve XVII numaralarını alacaktır (XV. Tümen, Trablus'ta yer almaktadır).

11) Şu ana kadar numarası olmayan Hicaz Tümeni, XVIII. Tümen olarak adlandırılacaktır. Müfreze ve alaylar da buna uygun numaralar alacaktır.

12) III. Kolordu için 8, V. Kolordu için 5 ve Hicaz Tümeni için 4 tabur (toplam 17 tabur) oluşturulacaktır. Bunlar mevcut taburlardan alt rütbelilerin yeni taburlara aktarılmasıyla kurulacaktır. Yeni taburlardaki asker sayısı başta 250 olacak, ilkbaharda acemi erlerin eklenmesiyle birlikte 520'ye kadar çıkartılacaktır. Taburlardaki subay kadroları ise her alaydan 2 subayın, merkezî yönetimlerde bulunan İstanbul'daki fazla subayların ve askerî okullardaki profesör asistanlarının buraya görevlendirilmesiyle oluşturulacaktır.

13) III. ve IV. kolordulardaki tabur ve alaylar arasındaki karmaşa, gelecek ilkbaharda her birimin ait olduğu kolorduların karargâhlarının bulunduğu bölgelere doğru yönlendirilmesi neticesinde ortadan kaldırılacaktır.

Yukarıda saydığımız Osmanlı Askerî Nazırlığı'nın aldığı kararlar, zamanında hayata geçirildiği takdirde gerçekten de dikkate değer yeniliklerdir. Çünkü Makedonya, Girit ve Suriye'de bulunan birliklerin taktik düzenlemesi sayesinde daimî ordudaki asker sayısı 17 tabura çıkacağı gibi bunlar gelecekte bu bölgelerin savunmasını da önemli ölçüde kolaylaştıracaktır. Stratejik bakımdan III. Kolordu bölgesindeki güçlerin mükemmel bir şekilde dağıtıldığını ayrıca belirtmek gerekir. Bu plan, ister Bulgar ister Yunan ve Sırp sınırındaki muhtemel tehditlere karşı redif taburlarının seferberliğini beklemeden sayıları savaş zamanındakine yakın en az 17 piyade taburunu toplama şansı vermektedir.

Ancak benim görüşüm söz konusu projenin tamamını hayata geçirmenin biraz zor olacağı yönündedir. Çünkü Osmanlı Askerî Nazırlığı şu anda maddî sıkıntı yaşamaktadır. Bundan da önemlisi III. Kolordu'nun 68 taburunun oluşturulması için ihtiyaç duyulan ve bu bağlamda kendilerine ümit bağlanan I., II. ve IV. kolordu bölgelerinden fazla askerin çıkmayacağı kanaatindeyim.

Türklerdeki hiçbir zaman hiçbir şeyi sonuna kadar yapmama özelliğini bu projede de görmek mümkün. Nitekim projede yeniden yapılandırılan kolordulardaki süvari ve topçu birliklerine dair boşluklar mevcut. Söz konusu projenin programında I. Kolordu'nun 5 süvari birliği ile Makedonya'da bulunan V. Kolordu'nun 12 bataryası hakkında tek bir kelime yoktur. Hâlbuki ordunun güçlendirilmesi için bu birliklere bölgede hiçbir zaman olmadığı kadar ihtiyaç duyulmaktadır.

N. Peşkov

BELGE 25

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği 7 Temmuz 1897 Tarihli Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 401, Liste 5, Dosya 3 (1897), Yaprak 6-7.

Osmanlı Ordusu'nu küçük çaplı Mauser silahlarıyla[16] donatma süreci sona ermektedir. Sonbaharın sonunda da Askerî Nazırlık, IV. ve V. kolordulardaki silahları yenilenmemiş birlikleri yeni silahlarla donatma imkânına sahiptir.

Şimdiye kadar I. ve II. kolordulardaki bütün nizamî ve redif birlikleri, savaş durumunda olmayan III. Kolordu'daki nizamî birliklerin bir kısmı ve Teselya'da bulunan IV. Kolordu'daki XIV. Redif Tümeni yeni silahlarla donatılmıştır.

III. Kolordu'nun nizamî ve redif birliklerinin geri kalan kısmının yeni silahlarla donatılması için ihtiyaç duyulan silahların tamamı Selanik, Alasonya ve Large'de hazır tutulmaktadır. Adı geçen birlikler savaştan döndükçe bu silahlar askerlere dağıtılacaktır. Askerlerden alınacak Henry Martini tüfekleri ise daha sonra mustahfız taburlarına dağıtılmak üzere yedek redif birliklerinin deposuna gönderilecektir.

Mauser tüfeklerinin küçük bir kısmı bu günlerde Trabzon'a gönderildi. Bu tüfekler buradan Erzincan'a, IV. Kolordu'nun karargâhına gönderilecektir. IV. Kolordu için gönderilecek bütün silahların tamamlanması ise Osmanlı birliklerinin Tesalya'yı boşaltmasından sonra gerçekleşecektir. Şu anda Askerî Nazırlık, ordunun ikmal işleri ile ayrı birliklerin daimî ikâmetlerine taşınması ile meşguldür.

Öncelikle V. Kolordu'daki birliklerin yeni silahlarla donatılması planlanmaktadır.

Mauser tüfeklerinden 7.55 mm. çaplı tüfekler kastedilmektedir. Savaş cephesinde bulunan ve Edirne Kolordusu'nun V. Müfrezesi'nin teçhizatlandırıldığı 9.5 mm çaplı tüfeklerin ilk kısmı (220.000 adet)[17] ise VI. ve VII. kolordularla Hicaz ve Trablus tümenlerinin silahlandırılması için kullanılacaktır.

Türk subayı İzzet Paşa tarafından geliştirilmiş dumansız barut üreten ve Zeytinburnu'nda, Makrıköy (Bakırköy) yakınlarında bulunan baruthane bu yılın 1 Temmuz günü faaliyete başladı.

Mareşal Fuad Paşa tarafından bana iletilen bilgiye göre bu fabrika, kendisinin başkanlığındaki özel bir komisyon tarafından bir ay boyunca denetlenmiştir. Ona göre fabrikanın randımanı oldukça iyi ve tam kapasite çalışması hâlinde günde 500 kilogram dumansız barut üretme potansiyeline sahip. Fuad Paşa üretilen barutun da gerek balistik özellikler gerekse en kötü

16 Burada 7.65 mm. çaplı Mauser M/90 ve M/93 adlı Alman tüfekleri söz konusudur. 1893-1896 yılları arasında 481.900 adet tüfek, Osmanlı Ordusu'na teslim edildi. Bkz. Naci Yorulmaz, *Arming the Sultan. German Arms Trade and Personal Diplomacy in the Ottoman Empire Before World War I.*, London 2014, p. 128. (yay. haz. notu)

17 Burada Osmanlı Ordusu için 1891 yılında 220.000 adet olarak üretilen 9.5. mm. çaplı Mauser M/87 tüfekleri kastedilmektedir. (yay. haz. notu)

şartlara dayanması hususunda mükemmel özelliklere sahip olduğunu söylemektedir. Çok zor olmasına rağmen kısa sürede Türklerin ürettiği dumansız barut örneğini göndermeyi ümit ediyorum.

N. Peşkov

Peabody Martini Tüfeği
(Model: 1869, kalibre: 11.3 mm., namlu uzunluğu: 840 mm., süngüsüz uzunluk: 1245 mm.)
Üretim Tarihi ve Yeri: 1869-1876. Providence Tool Company, Providence Şehri, Rhode Island Eyaleti, ABD.
Seri Numarası: 291550

© ВИМАИВиВС / VİMAİV i VS (Voenno-İstoriçeskiy Muzey Artillerii, İnjenernıh Voysk i Voysk Svyazi / Topçu, Mühendis ve Haberleşme Birlikleri Askerî Tarih Müzesi)

Yeniden Yapma Mauser Marka Piyade Sistemi Hazneli Tüfek
(Model: 1887, kalibre: 9.5 mm., namlu uzunluğu: 765 mm., süngüsüz uzunluk: 1253 mm.)
Üretim Tarihi ve Yeri: 1890 (Hicri 1307). Gebrüder Mauser & Co (?), Oberndorf **am Neckar, Almanya.**
Seri Numarası: 113972, 213196.

© ВИМАИВиВС / VİMAİV i VS (Voenno-İstoriçeskiy Muzey Artillerii, İnjenernıh Voysk i Voysk Svyazi / Topçu, Mühendis ve Haberleşme Birlikleri Askerî Tarih Müzesi)

Snyder Marka Piyade Sistemi Tüfeği
(Model: 1867, kalibre: 17.7 mm., namlu uzunluğu: 928 mm., süngüsüz uzunluk: 1400 mm).
Üretim Tarihi ve Yeri: 1868. Birmingham Steel Arms Company Ltd. (BSA), Birmingham, Birleşik Krallık.

© ВИМАИВиВС / VİMAİV i VS (Voenno-İstoriçeskiy Muzey Artillerii, İnjenernıh Voysk i Voysk Svyazi / Topçu, Mühendis ve Haberleşme Birlikleri Askerî Tarih Müzesi)

Remington Marka Piyade Sistemi Tüfeği
(Model: 1866, kalibre: 11.43 mm., namlu uzunluğu: 823 mm., süngüsüz uzunluk: 1205 mm.)
Üretim Tarihi ve Yeri: 1860. ABD.

© ВИМАИВиВС / VİMAİV i VS (Voenno-İstoriçeskiy Muzey Artillerii, İnjenernıh Voysk i Voysk Svyazi / Topçu, Mühendis ve Haberleşme Birlikleri Askerî Tarih Müzesi)

Henry-Winchester Marka Hazneli Tüfek
(Model: 1866, kalibre: 0.44 (11.1 mm.), namlu uzunluğu: 685 mm., süngüsüz uzunluk: 1175 mm.)
Üretim Tarihi ve Yeri: 1860'lı Yıllar. Winchester repeating, New Haven, Connecticut, ABD.
Seri Numarası: 54870L

© ВИМАИВиВС / VİMAİV i VS (Voenno-İstoriçeskiy Muzey Artillerii, İnjenernıh Voysk i Voysk Svyazi / Topçu, Mühendis ve Haberleşme Birlikleri Askerî Tarih Müzesi)

Alman Mermilerine Göre Yeniden Yapılandırılan Peabody Martini Marka Piyade Sistemi Tüfeği
(Model: 1869-1908, kalibre: 7.65 mm., namlu uzunluğu: 740 mm., süngüsüz uzunluk: 1145 mm.)
Üretim Tarihi ve Yeri: 1912. Providence Tool Company, Providence Şehri, Rhode Island Eyaleti, ABD.
Seri Numarası: 1026?2 (sondan önceki rakam okunamamıştır).

© ВИМАИВиВС / VİMAİV i VS (Voenno-İstoriçeskiy Muzey Artillerii, İnjenernıh Voysk i Voysk Svyazi / Topçu, Mühendis ve Haberleşme Birlikleri Askerî Tarih Müzesi)

Osmanlı Süvari Erlerinin Kullandığı Kılıç.
Osmanlı Devleti, XX. Yüzyıl.

Osmanlı Subaylarının Kullandığı Kılıç.
Osmanlı Devleti, XIX. Yüzyıl.

Osmanlı Subaylarının Kullandığı Kılıç, 1870-1880'li Yıllar.
Osmanlı Devleti, XIX. Yüzyıl.

© ВИМАИВиВС / VİMAİV i VS (Voenno-İstoriçeskiy Muzey Artillerii, İnjenernıh Voysk i Voysk Svyazi / Topçu, Mühendis ve Haberleşme Birlikleri Askerî Tarih Müzesi)

Geniş Ağızlı Kılıç.
Osmanlı Devleti, XIX. Yüzyıl.

© ВИМАИВиВС / VİMAİV i VS (Voenno-İstoriçeskiy Muzey Artillerii, İnjenernıh Voysk i Voysk Svyazi / Topçu, Mühendis ve Haberleşme Birlikleri Askerî Tarih Müzesi)

BELGE 26

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanı Genelkurmay Albayı K. N. Peşkov'un Osmanlı'nın Durumuna Dair Ağustos 1898 Tarihli Notları,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 400, Liste 4, Dosya 581, Yaprak 160-204.[18]

İÇİNDEKİLER

18 Bu belge, kısaltılarak verilmiştir. (yay. haz. notu)

GİRİŞ

"Osmanlı, hasta adam..." XVIII. yüzyılın ilk yarısında siyaset adamları ile tarihçilerin Osmanlı Devleti'ne dair kaleme aldığı eserlerle dönemin diplomatik belgelerinde Osmanlı, işte bu şekilde tasvir edildi.

Osmanlı için olumsuz gelişen sonraki olaylar, bu görüşü daha da doğrular hâle getirmeye başladı ve bu konu, XIX. yüzyılın ikinci yarısında, Kırım Savaşı'ndan önce, İmparator I. Nikolay ile İngiltere Hükümeti arasındaki diplomatik görüşmelerin temelini oluşturdu.

70'li yıllarda Balkan Yarımadası'nda yaşanan ve Osmanlı açısından ölümcül sonuçlar doğuran olaylar, Osmanlı devlet yapısının ölmekte olduğunun yeni kanıtıydı. "Hasta Adam"ın birkaç önemli organı kesilmişti. Hatta bir ara Osmanlı'nın bir Avrupa ülkesi olarak artık sona çok yaklaştığı düşünülürken büyük güçlerin tarihî rekabeti durumu değiştirdi. Bugüne kadar Balkan Yarımadası'ndaki Hristiyan halkların barışı ve istikrarına büyük zarar veren bu mücadele, ölmekte olan Osmanlı'nın cenaze törenini iptal ettirdi... Berlin Kongresi ise bu töreni belirsiz süreliğine ertelemiş oldu...

80'li yılların başında kısmen yok edilmiş Osmanlı yeniden büyük bir çabayla ayağa kalktı ve kendine Almanya ve onun müttefiki Avusturya gibi iki yeni hami buldu... Berlin Anlaşması'nın öngördüğü reformların hayata geçirilmesi için zamana ihtiyaç vardı. Bundan dolayıdır ki bunlar çok geçmeden unutulacaktır. Ancak reform sözü, etkisini devam ettirmekte ve Osmanlı'nın yeniden canlanacağı hayalini yaratmaktadır.

Doğu Rumeli'nin Bulgaristan ile birleşmesi, bu hayallere zarar vermemektedir. Kaldı ki Bulgaristan ile Rusya'nın arasının açılması, Balkan Yarımadası'nda Osmanlı İmparatorluğu için yeni elverişli şartların oluşmasının garantisi anlamına gelmektedir.

Osmanlı'ya müttefiklikler teklif edilmektedir.[19]

1892 yılının başında[20] Anadolu'nun iki yerinde, Sasun ve Zeytun'da, Ermeni meselesinin ilk kıvılcımları ortaya çıktı. Bunlar yavaş yavaş 1895-1896 yıllarındaki drama yol açtı... Osmanlı'daki durum tehlikeli bir hâl aldı: Halk kitleleri, hükümetin siyasetinden rahatsız olup kimse kendini güvende hissetmemektedir. Ticaret ve sanayi, neredeyse durmuş durumda. Ticarethaneler iş yapmamakta...

Aynı yılın Eylül ayında büyük güçlerin temsilcileri, Osmanlı'yı Girit meselesi konusunda geçici anlaşma yapmaya ikna ettiler, ancak reformların hayata geçirilmesi gecikmekte ve uzamaktadır. Ocak 1897'de Yunan birlikleri Girit Adası'na çıkartma yaptılar. Yunanistan, savaşa hazırlanmaktadır...

3 Nisan'da Yunan ordusu, kesin bir şekilde saldırıya geçti, 5 Nisan'da ise savaş resmî olarak ilan edildi. Tam bir ay sonra, 6 Mayıs'ta, İmparator Hazretleri'nin telgrafı üzerine Sultan, Atina yolunda olan muzaffer Osmanlı Ordusu'na "dur" emrini verdi...

Sadece bir ay geçti. Osmanlı'nın durumundaki büyük değişikliğe bakar mısınız!

Osmanlı, muzaffer olarak yeniden ayağa kalkmaktadır. İç düşmanlara karşı bile zayıf ve güçsüz olan devlet, tüm gücüyle ayağa kalktı ve yeniden önemli askerî bir güç hâline geldi. 2 ay içerisinde Makedonya'da 200.000 askerden oluşan muazzam bir ordu meydana getirildi. Malî açıdan iflas eden devlet, dış borca başvurmadan savaşı yürütebilmek için maddî kaynak buldu, ordusu arka arkaya önemli galibiyetler aldı. Beklenmedik bu gelişmeyle yıkılan iç düşmanlar sustu, imparatorluğun yıkılabileceği korkusuyla sinmiş olan Müslüman fanatizmi, Müslüman silahının gücüne, Hz. Peygamber'in himayesine ve onun yeryüzündeki valisi Sultan Abdülhamid'e olan inancıyla yeniden canlandı. Yurtdışına kaçan Jön Türk dev-

19 Bu konuyu 1888 ve 1889'da Askerî Nazırlığa gönderdiğim gizli raporlarımda açıklamıştım.

20 1890-1891'de Yemen'de Arapların büyük bir isyanı oldu. Bu isyan ancak neredeyse bir yıl sonra bastırılabildi. Girit Adası ile Havran'daki Durzilerin sonu olmayan isyanları, hükümeti hep meşgul etti.

rim hareketinin liderleri ise sallanan vicdanlarını Sultan'ın adamlarına satmaya çalışmakta ve tahtın ayaklarına doğru başları eğik dönmeye başlamaktadırlar...

Sultan'ın zaferi tartışılamaz. Komutansız orduya sahip, akılsız Yunanistan'a karşı elde edilen galibiyetle Sultan, asıl zaferini Osmanlı İmparatorluğu'nun farklı dönemlerde yaşadığı ağır şartlar yumağına karşı elde etmiş oldu.

Zafer ve başarı her zaman hem bireyler hem de kitleler üzerine büyük etki etmektedir... "Eski Osmanlı" unutuldu. Sultan ve hükümeti, Avrupa halklarıyla hükümetlerin gözünde, akıllı ve hümanist hükümdar, güçlü ve tecrübeli hükümet imajı yaratmaktadırlar...

Peki, "Hasta Adam" nerede? Osmanlı'nın ölmekte olan bedeni nerede? Türk-Yunan Savaşı'ndan sonra Avrupa basınının sayısız sayfalarında işte bu soru sorulmaya başlandı ve bu soru gittikçe daha sık sorulmakta. Bu husus, ister istemez Osmanlı'nın eski ve tarihî açıdan artık onaylanan bakış açısının doğruluğunun sorgulanmasına yol açmaktadır.

Ancak bu bakış açısını hatalı kabul edersek şimdiki Osmanlı devlet mekanizmasını son derece sağlıklı, zayıflığını ise komşu ülkelerin saldırgan siyasetleriyle elverişsiz şartların bir araya gelmesine bağlı geçici bir olay olarak kabul etmemiz gerekmektedir.

Herhangi bir ülkenin desteğiyle Osmanlı İmparatorluğu acaba yeniden canlanıp muazzam ve çok güçlü olmasa da ikinci derecede devletlerle birlikte medeniyet ve barışçıl gelişim yolunda ilerleyebilecek midir?

Bu soru ve bundan çıkarılabilecek neticeler, günümüzde özellikle Rusya açısından büyük önem arz etmektedir. Bilindiği gibi Rusya'nın Doğu'daki çıkarları, Osmanlı İmparatorluğu'nun kaderiyle yakından ilgilidir. Bu sorunun cevabı, her anlamda Rusya'nın Osmanlı'ya yönelik gelecekteki siyasetinin temelini oluşturabilir. Zira Rusya'nın Boğazlar'daki tarihe dayalı gücü, günümüzde gittikçe daha aktif bir şekilde yeni rakibi Almanya tarafından sorgulanmaktadır. Hâlbuki daha düne kadar Almanya, burada ikinci derecede bir konuma bile sahip değildi. Rus siyaseti ancak belirli siyasi programın geliştirilmesi durumunda başarılı olabilecektir...

Yukarıda sorulan soruya ihtimal dâhilinde bir cevap olsun diye Osmanlı devlet sisteminin günümüzdeki durumu ile ilgili bu raporu (notları) yazmaya karar verdim. Osmanlı'da 15 yıl yaşadım. Ondan sonra da "Osmanlı ile yaşamaya devam ettim". Bütün bu yıllar boyunca gerek eski gerekse de şimdiki devlet ve toplumsal yapısını ayrıntısına kadar inceledim. Bütün bunlar, Osmanlı'nın şimdiki durumuna dair değerlendirmelerimin ve tarafsız araştırmacı olarak gözlemlerimden çıkarılacak sonuçların gerçeğe yakın olduğu konusunda beni cesaretlendirmektedir. Nitekim ben Osmanlı devlet sistemindeki her ayrı organın araştırılmasında genelleme ve çıkarımlarla hareket etmedim, tasvirlerimi adlarını tek tek zikredebileceğim devlet hiyerarşisinin farklı katmanlarında yer alan devlet adamlarıyla yaptığım sohbetlere dayanarak yaptım.

I. Bölüm

Osmanlı İmparatorluğu, son derece karmaşık bir devlet sistemine sahipken, üst yönetim oldukça sade bir yapıdadır.

Bu mekanizmanın karmaşıklığı, imparatorluğun içerisinde yaşayan etnik grupların sayıca fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Daha ilk ele geçirilmesinden itibaren her halka/bölgeye, kendi iç yapısını düzenleme hakkı verilmiş, malî, dinî ve kültürel imtiyazlar tanınmıştır. Bundan dolayı yasama sistemi de farklı kanunlarla kurallara dayanmaktadır. Üst yönetimin sadeliği ise bütün kanunlardan üstün olan Sultan'ın iradesinden kaynaklanmaktadır.

Türkler ele geçirilen bölgelerin mevcut yönetim yapılarını devam ettirerek kendileri buradaki sistemlere uyum sağladılar. İşin ilginç tarafı da bu milletlerin günlük hayatlarının, devlet yapılarının ve kanunlarının bütün kötü taraflarını benimsediler. İstanbul'da Osmanlı hâkimiyetinin kurulmasıyla birlikte Bizans'ın istisnasız bütün olumsuz prensip ve özellikleri, Osmanlı'nın devlet yapısının içerisinde yer aldı. Ayrıca Bizans, Türk halkına günlük hayatta, hatta Müslümanların dinî merasimleriyle geleneklerine de bir sürü olumsuz unsur katmış oldu.

Türkler, Bizans'tan bu ülkeyi yıkılışa götüren uygulamaları da aldılar. Bu uygulama, etnik unsurlar arasında birlik ve dayanışmanın olmamasıdır. Söz konusu milletler, bir gün iktidardayken ertesi gün cellat kütüğünde olan dışarıdan gelen unsurlar tarafından yönetilmiştir. Bunlar bu halkların birleştirilmesi için bir şey yapmadıkları gibi bu birliğin oluşturulması gerektiğinin de farkında değillerdi.

4.5 asır boyunca II. Mehmed'in halefleri, imparatorluğu ve devlet yapısını içeride de dışarıda da silah gücüyle ayakta tuttular. Ancak Sultan Süleyman'dan itibaren bu silahın gücü azalmaya başlayınca Osmanlı birlikleri yavaş yavaş yenilmeye ve devlet yapısı dağılmaya başladı. Devletin zayıfladığı ve hükümetin işe yaramayıp başarısız olduğu bu ortamda milliyetçilik duyguları arttı, bağımsızlık hareketleri başladı. Bu durumun neticeleri ise herkese malûmdur.

Şimdiki Osmanlı İmparatorluğu'nun harabeleri, başlangıçtaki şekil ve içeriğini değiştirmedi. Osmanlı'nın Avrupa kısmında eskisiyle neredeyse aynı olan milletler - Arnavutlar, Bulgarlar, Sırplar, Rumlar, Makedonya Romenleri - milliyetçilik ve bağımsızlık hayallerinin hayata geçmesini sabırsızlık ve büyük umutlarla beklemektedirler. Bunlara göre kendileriyle aynı kökten gelen milyonlarca insanın bu tür hayalleri gerçekleşmiş ve bugün bu insanlar gelişmekte olan mutlu bağımsız ülkelerde yaşamaktadırlar ki, onlarla aynı kaderi paylaşmak artık kaçınılmazdır. Türk hâkimiyetine karşı sabırsız olma hakkını fazlasıyla ellerinde bulunduran Küçük Asya'daki 3 halk - kuzeydoğu ve merkezde Ermeniler, güneyde Suriye Arapları, takımadada Rumlar - bu hâkimiyetten kurtulmak için kendi sıralarını beklemektedirler.

Bununla birlikte Osmanlı'da devlet yönetim sistemi düzelmediği gibi Osmanlı Hükümeti bu milletlere karşı divide et impera (böl ve yönet) siyasetini gittikçe daha aktif bir şekilde uygulamaktadır. Bu politika Makedonya'da Bulgarları Sırplara karşı, Sırplarla Bulgarları Rumlara karşı kışkırtmakta, Küçük Asya'da Ermenilere karşı Kürtleri himaye etmektedir.

Farklı sorunlara yol açan bu iç politika şundan dolayı da temelsizdir ki, geçmişteki olaylardan ders çıkarmayan Bâb-ı Âli, milletler arasındaki bu karşılıklı nefretin kendiliğinden yok olacağını ve Türk hâkimiyetine karşı ortak bir nefrete dönüşeceğini dikkatlerden kaçırmaktadır… Tüm bunlardan anlaşılacağı üzere Osmanlı devlet yönetim sisteminin farklı etnik

gruplara karşı yaklaşımı hiç değişmemiştir. Tek bir küçük fark var ki o da şudur: Ayrılma ve bağımsızlık peşinde olan söz konusu dağınık unsurlar, dışarıdan yapılan bir baskıyla bastırılmaktadırlar. Avrupa ülkelerinin her birinin Osmanlı Devleti'nin var olma süresinin uzamasında kendi çıkarı vardır.

Çeşitli milletlerin tek bir çatı altında yaşamasını sağlayan eski silaha - Silahlı Kuvvetler - Osmanlı Hükümeti artık yeterli derecede sahip değildir. Yaşanacak herhangi bir dış sorunda bu silah yetersiz kalacaktır. Kimsenin şüphesi olmasın ki, Osmanlı Devleti'nin "sallanan binasına" vurulacak daha ilk darbe, yeniden önemli parçaların bu binadan kopmasına neden olacaktır.

II. Bölüm

Osmanlı Devleti'nin yönetim kademesinin en üstünde Bâb-ı Âli bulunmakta ve bu kademe sadrazam, şeyhülislam ve bütün nazırlıkları kapsamaktadır. Daha özet bir şekilde ifade edecek olursak Bâb-ı Âli, sadrazam ve nazırlar kurulundan (Meclis-i Vükelâ) oluşmaktadır. Şura-i Devlet ise yasama ve üst denetim işleriyle ilgilenen danışma kurulu mahiyetindedir.

Kanunlara göre sadrazam, Sultan adına devlet işlerini yürütmekte; devlet yönetimi, nazırların atanması ve görevden alınması, devlet şurası ve diğer şuraların oluşturulması ve bütçelendirilmesi gibi işlerle uğraşmaktadır. Ancak Sultan Abdülhamid'in tahta çıkmasından itibaren sadrazamlık makamı önemini kaybetti ve bu makam günümüzde yalnızca Sultan ile Bâb-ı Âli ve nazırlıklar arasında (ki o bile her zaman değil) aracı rolü oynamaktadır. Gerek önemli gerekse de önemsiz meselelerle ilgili yürütme gücü ise günümüzde tamamen Sultan'ın elindedir.

Yalnızca nazırlarla valilerin değil, ikinci derece devlet görevlilerinin atanmaları dahi bizzat Sultan'ın iradesiyle yapılmakta ve bu süreçte sadrazam hiçbir insiyatif üstlenememektedir. Bu tür atamalarla ilgili genellikle onun görüşü dahi alınmamaktadır.

Günümüzde devlet yapısında sadrazam ve onun dairesinin mevcudiyeti, gereksiz olmakla birlikte zaten son derece karmaşık olan kançılarya işlerini daha da zorlaştırmaktadır.[21]

Sadrazamlık makamı artık o kadar değersizleşti ki, yalnızca büyük devletlerin elçileri değil, ikinci derece devletlerin temsilcileri bile önemsiz konularda dahi sadrazama başvurmamakta, başvurduklarında da bunu yalnızca kendileriyle Sultan arasında Sultan'ın yakın çevresi aracılığıyla hallettikleri meselelerin bürokratik işlemlerini hızlandırmak için yapmaktadırlar.

Hiyerarşide sadrazamdan sonra şeyhülislam gelmektedir. Eskiden aynen sadrazam gibi şeyhülislam da devlet sisteminde büyük öneme sahipti. Ancak günümüzde bu önemini kaybetmiş bulunmaktadır. Günümüzde o, Müslümanların yalnızca dinî meseleleriyle meşgul olmaktadır. Genel yönetimde söz sahibi değildir.

Toplam 12 nazır bulunmaktadır. Bunlardan 3'ü, Bâb-ı Âli'nin Nazırlar Kurulu'na dâhil değildir. Nazırları atayan da görevden alan da bizzat Sultan'dır. Gerçi nazırlar çok sık değişmemektedir. Sadrazamlar değiştiğinde bile nazırların ancak görev alanları değişmekte, askerî ve Bahriye nazırları ise sadrazam değişiminde de yerlerinde kalmaktadırlar.

21 İlgili nazırlığa yapılan herhangi bir başvuru, başta sadrazamlık dairesine gönderilmekte, oradan nazırlığa, oradan devlet şurasına gönderilmek üzere tekrar sadrazamlık dairesine ve yine nazırlar kuruluna ve en son da Sultan'a sunulmak üzere tekrar sadrazama gönderilmektedir.

Günümüzde nazır olmanın şartları şunlardır: Herhangi şahsi bir insiyatife sahip olmamak, Sultan'ın yakınlarıyla iyi geçinmek, geçmişin taraftarı olmak, yeniliği sevmemek, bütün reform ve gelişimlere karşı çıkmak, suiistimal ve görevi kötüye kullanmalara göz yummak, üst düzey görevlilerle ilgili bu tür suçlamalara karşı soruşturma açmamak; Avrupalıların ve Hristiyanların bütün isteklerini reddetmek, reddetmek mümkün değilse söz vermek, ancak sözlü irade olduğu takdirde bile sözü yerine getirmemek; nazırlık koltuğu gelir getirdiği takdirde bu geliri gerekli kişilerle paylaşmak, nazırlıkta dokunulmaz kasalar mevcut olduğu takdirde kullanım talebi saraydan gayriresmî şekilde gelse bile kullanımına izin vermek; diğer bir deyişle uysal olmak ve vicdanlı olmamak gerekmektedir.

Son 15 yıldaki bütün nazırların genel özellikleri ise şöyledir: Tam bir kabiliyetsizlik, istisnasız cahillik, kendi yönetim alanlarına giren konularda ve devlet çıkarlarına karşı umursamazlık. Kesin ve koşulsuz dürüstlük sadece 2, nispi dürüstlük ise 4 olayda görüldü. Nazırlar arasında değil Avrupa'da, Osmanlı'da dahi yüksek eğitim alan biri yoktur.

Nazırlar özel durumlar dışında Sultan ile görüşmemekte, ancak neredeyse her gün Zat-ı Hazretleri'nin yakınları ve yardımcılarıyla görüşmek için saraya davet edilmektedirler. Sözlü emirleri - irade - de onlardan almaktadırlar. İşin ilginç tarafı bu emirler, aynı gün aynı konuyla ilgili verilen çok çelişkili emirler olabilmektedir.

Sultan sadrazama, şeyhülislama ve hiçbir nazıra güvenmemekte, onlara şüpheyle yaklaşmaktadır. Bu görevliler casus ve gizli ajanlar tarafından sıkı bir şekilde takip edilmektedir. Nazırların kendi arasındaki görüşmeler ve karşılıklı ziyaretler, şüpheli olarak kabul edildiğinden bunlardan kaçınılmakta ve yalnızca Bâb-ı Âli'nin toplantılarında bir araya gelmektedirler.

Yunan, Ermeni Gregoryen, Ermeni Katolik ve Bulgar patrikleri, papanın temsilcisi ve baş haham devlet mekanizmasında nazırlarla aynı konuma sahiptir. Resmî olarak devlet yönetiminde yer almasalar da kendi cemaatlerinin çıkarlarını korumak ve diğer halkların çıkarlarını olumsuz etkilemek için dolaylı da olsa bir etkiye sahiptirler.

Bizansçılık, adı geçen din adamlarının faaliyetlerinin belirgin özelliğiyken din adamlarının kendileri de dindaşları için bile güvenilmez bir unsurdurlar. Nitekim cemaat, kendi din adamlarına saygı duymamakta ve çoğunlukla da onlara güvenmemektedir. Söz konusu din adamlarının tek amacı, kendilerinin maddî çıkarlarını gözetmektir. Vergi toplama süreçlerindeki yolsuzluklar ve rüşvet gibi konularda ise küçük istisnalar dışında bu din adamları, Türk yetkililerinden geri kalmamaktadır.

Vilayetlerin idarî yönetimi, valilerin ve mutasarrıfların elindedir. Her iki makam, adam kayırmakla ya da himaye ile elde edilmekte ve genel olarak maaşların ve özellikle de gelirlerin bir kısmı karşılığında Sultan'ın yakınları aracılığıyla yapılmaktadır. Doğal olarak herhangi bir eğitim şartı aranmamaktadır. Valilerin görevlerinde başarılı sayılabilmeleri için gereken şartlar, nazırlarınkiyle aynıydı. Sadrazamlık ve saray kançılaryasındaki eski memurlardan atanan valilerin büyük bir kısmı, çok sınırlı bir eğitime sahip. Dürüst valilerin sayısı, yok denilecek kadar azken tam tersine eşkıyalardan gelir elde eden valiler bile vardır.

Valilerin elinde devlet yönetimi ile ilgili tüm işler yoğunlaştığından valiler, doğal olarak kanun dışı vergi toplama ve diğer keyfî hareketler için geniş bir faaliyet alanına sahipler. Nitekim valiler de bu imkânlardan fazlasıyla yararlanmaktadırlar. Halk kitlelerinin bu yolsuzlukları sıkça saraya şikâyet etmeye çalıştıkları, ancak bunun engellendiği ve bu şikâyetlerin Sultan'a ulaşmadığı bilinmektedir. Daha önemli olaylarda ise halk, İstanbul'a heyetler göndermektedir. Buna karşılık vali de bir heyet göndermekte ve bütün şikâyetlerin temelsiz olduğunu savunmaktadır. Vali kendisine vurulan darbeye cevap vermeye yetişemediği veya yandaşları onu savunamadığı takdirde ise en kötü ihtimalle başka bir vilayete görevlendirilmektedir.

Valilerin ve vilayetlerdeki üst düzey görevlilerin mahkemelerde yargılandıklarının örneği yoktur. Hâlbuki valilerin de diğer yetkililerin de rezilce hareketleri açıkça konuşulmaktadır. Netice itibarıyla valiler çok sık değişmemektedir. Hatta ilginç bir şekilde daha dürüst ve vicdanlı olanların değişimi daha sık gerçekleşmektedir.

Neredeyse bütün Osmanlı valilerinin en önemli eksikliği, halkın ihtiyaçlarına karşı kayıtsız kalmaları, bu ihtiyaçları anlamamaları ve işlere ciddi yaklaşmamalarıdır. Az da olsa iyi niyetli ve dürüst valiler olsa da bunların faaliyetleri genellikle engellenmeye çalışılmakta ve merkezî iktidar tarafından destek görmemektedir. Bundan dolayı bu valiler herhangi bir şey yapamamakta ve çok geçmeden amaçlarından vazgeçmektedirler.

Bütün bunlara şunu da eklemek gerekmektedir: Vilayetlerdeki valiler, aynen başkentteki nazırlar gibi casuslarla çevrilmiş ve sıra dışı herhangi bir hareket, derhâl cezalandırılmaya sebep olmaktadır.

Neredeyse bütün valiler, sınırlı eğitim alan kimselerdir. Değil yükseköğretim, orta öğretim diplomasına bile sahip bir vali yoktur.

Vilayetlerdeki en alt icra kuvveti olan jandarma ve polis, halkın gerçek belasıdır. Başkent dâhil olmak üzere her yerde, hatta başkentte vilayetlerden de daha yaygın bir şekilde polisler, hırsızlarla birlikte, jandarmalar ise eşkıyalarla birlikte hareket etmektedirler.

Vilayetlerde jandarma birlikleri, eski eşkıyalardan oluşturulmaktadır. İşin kötüsü, bu "eski eşkıyalar" jandarma olarak hizmete başladıklarında yalnızca dış görünümlerini değiştirmekte ve aşikâr eşkıyalardan daha tehlikeli olan gizli eşkıyalara dönüşmektedirler. Bunların toplumsal düzen ve istikrarı korumakla görevli olan bu memurların kılığına girerek eşkıyalıklarını devam ettirmeleri daha kolaydır. Başta kıtanın uzak bölgeleri olmak üzere birçok yerde jandarmalar üniformalarını dahi giymemektedirler. Gûya eşkıyaları bu şekilde takip etmek daha rahatmış. Gerçekte ise bunu eşkıyalıklarını daha kolay yapmak ve ceza almamak için yapmaktadırlar.[22] Polislerin faaliyetleri de kanunsuz bir şekilde haraç toplama, rüşvet alma, güçlüye karşı zayıfı, Müslümana karşı Hristiyanı ezme gibi hususlara dayanmaktadır.

Hizmet hiyerarşisindeki alt kademelerde ve vilayet yönetimindeki bütün müdürlüklerde, özellikle de adalet alanında görev yapan memurlar da oldukça yetersizdir. Üst makamlardaki görevlilerin maaşı iyiken, alt rütbelilerinki çok düşüktür. Kaldı ki ilkler, kanun dışı vergi toplama, baskı ve şiddet gibi suçlardan yargılanmazken, alt rütbeliler için bütün bu suçlar, aynı zamanda hayatlarını idame ettirebilmeleri için ihtiyaç duydukları uygulamalardır.

22 Jandarmaların görevlerini çok iyi bir şekilde yerine getirdikleri ve hayatlarını riske attıkları da olmaktadır. Ancak bu genellikle yalnızca eşkıyaların hareketlerinden rahatsız olan yerel yönetimlerin bunlarla mücadele etmek için daimî birliklerden yardım istedikleri durumlarda olmaktadır. Bu durumlarda daimî birliklerin komutanlığında ve kontrolünde jandarmalar görevlerini yapmak zorunda kalmaktadırlar.

Osmanlı'da adalet, ölü fiksiyondan (yapıntı) başka bir şey değildir. Çok küçük istisnaların dışında bütün davalar, rüşvetle çözülmektedir. Yalnızca sivil değil, ceza davaları dahi fazla ödeme yapanların lehine sonuçlanmaktadır. Kaldı ki, bu tür davalar daha fazla para kazanmak için hemen çözülmemekte, uzatılmaktadır. Rüşvet ödemeye maddî sebeplerden ötürü devam edemeyen veya imkânı olsa da sabrı tükenen taraf ise davayı kaybetmektedir. Ağır ceza mahkemelerinde Müslümanlar genellikle ceza almamakta ya da en düşük ceza almaktadırlar ki bu husus da yalnızca Türk hâkimlerinin bile ceza vermemelerinin mümkün olmadığı düzeyde kanıtların olduğu ya da kurbanın da Müslüman olduğu durumlarda geçerlidir.

Hristiyanlara karşı ise mahkeme bambaşka bir şekilde işlemektedir. Cinayet işleyen bir Hristiyan, idam cezasına çarptırılmakta ve mahkeme kararı mutlaka hayata geçirilmektedir. Müslüman ise birkaç kişiyi öldürdüğü takdirde bile hiçbir zaman idam cezasına çarptırılmamaktadır.[23]

Mahkemelerin işleyişinde kırtasiyecilik, insanları çok uğraştırmakta ve özensiz yapılmaktadır. İfadelerin kayıt altına alınması ve protokollerin tutulması, keyfî bir şekilde yapılmaktadır.[24]

Bazı insanlar soruşturma yapılmadan hiçbir suçları olmadan on yıllarca hapiste tutulabilmektedir.[25] İnsanlar hapislerde o kadar kötü şartlarda yaşamaktadırlar ki, daha kötü şartlar yalnızca İran'da mevcuttur…

Maliye Nazırlığı'nın memurları ile vergi mültezimleri de halkla iç içedirler. Vergileri mültezimlerin toplaması, hükümete büyük zarar vermektedir. Bu husus, ayrıca başta Hristiyanlar olmak üzere halkın omuzlarına büyük yük getirmektedir. Bu sistemden vazgeçildiği takdirde ülkede üretimin artacağını kesinlikle söyleyebiliriz. Ancak bu sistem o kadar kök salmıştır ki hükümet, vergilerin ¾'ünü zayi etmeden vergileri nasıl toplatabileceğini bilemediği gibi toplanan paraların da çalınacağından korkmaktadır.

Osmanlı devlet sisteminin işleyişine dair notlarımız, hükümetin millî eğitime dair yaklaşımını aktarmadan eksik kalır.

İlk fetihlerden itibaren Osmanlı Hükümeti, ele geçirdiği bölgelerdeki millî okullara dokunmadı ve yükseköğretim dâhil olmak üzere bütün eğitim sistemlerine özgürlük tanıdı. Açıkçası bu imtiyaz günümüzde de devam etmektedir. Tek bir fark vardır ki, XVI. ve özellikle de XVII. yüzyıllarda Rum patriğinin entrikası neticesinde Slav okulları, patriğin yetkisine verilmiş ve bunların birçoğu Rumlaştırılmıştır. 1870'te ise Maarif Nazırlığı bu okullardaki müfredatı kontrol altına aldı. Eğitim açısından bu kontrol, yalnızca kâğıt üzerinde kalmaktadır. Amaç ise Hristiyan okullarını siyasi açıdan kontrol altında tutmaktı. Bunun neticesinde bu okullar, vilayet yönetimlerinin keyfî hareketlerine bağlı hâle geldiler.

Milliyetçi fikirlerin gelişimiyle birlikte eğitim konusu gittikçe önem kazandı. Makedonya'daki okullar, bir taraftan Bulgar ve Sırp hükümetlerinin desteğiyle Yunan etkisinden kurtuldular, diğer taraftan ise farklı halklar arasındaki mücadelenin yapıldığı ve bağımsızlık fikirlerinin yayıldığı merkez konumuna geldiler. Osmanlı Hükümeti, halklar arasındaki mücadeleden hem yararlanmaya çalışmakta hem de küçük bir siyasi güvensizlik hissettiği takdirde okulları yakın takibe almaktadır. Herhangi bir suç tespit edildiğinde ise okullar kapatılmakta, öğret-

23 1888-1890 ve 1896 yıllarına ait topladığım istatistiklere göre yalnızca iki Müslüman, idam cezasına çarptırılmıştır. Ancak bu kararlar bile uygulanmamıştır.

24 Lazların yaşadığı bölgelerde çalıştığım dönemde elde ettiğim izlenim.

25 11 vilayet hapishanesine yaptığım ziyaret neticesinde elde ettiğim izlenim.

menler, bazen ise öğrenciler hapse atılmaktadır. Hapishanelerde özellikle Ermeni okullarındaki öğretmenlere kötü davranılmaktadır.

Gimnaziyum müfredatına sahip hükümete ait ilk ve ortaokulların sayısı fazla olmadığı gibi buralarda neredeyse yalnızca Müslüman çocuklar eğitim almaktadır. Tıp Okulu, Sanat Okulu ve Galatasaray Lisesi dışında bu okullara Hristiyanlar kabul edilmemektedir. Hükümet okulları daima kolluk güçlerinin kontrolündedir. Hep zan altında kalan müderrisler her ne kadar ortada ciddi sebepler olmasa da sıkça tutuklanmakta, hatta sürgüne gönderilmektedirler. Bazen talebeler de hocalarıyla aynı kaderi paylaşmaktadır. Hükümet özellikle Müslümanların eğitim gördüğü dinî okullara güvenmemektedir. Zira her zaman darbelerde önemli rol oynayan bu okullarda Kuran-ı Kerim'e göre olması gereken ideal rejime ters olan hükümet rejimine karşı hiçbir zaman düşmanlık ruhu eksik olmamıştır. Bundan dolayıdır ki, bu okullarda her zaman arama yapılmakta, öğrenciler tutuklanmakta ya da sürgüne gönderilmektedir. Sufilerin çoğu insansever olup bütün dinlere karşı hoşgörüyle yaklaşmaktadır. Hatta bunlar Hristiyanlara karşı sıradan Müslümanlardan daha iyi davranmaktadırlar. Ancak genel olarak bakıldığında, özellikle de Hristiyan halkların bağımsızlığı ile ilgili meselelerde bunlar, yalnızca Hristiyanlara karşı değil, hükümete karşı dahi çok tehlikeli hâle gelmektedirler. Tehlikeli olmalarının sebeplerinden biri de Hristiyan alemine kıyasla İslam aleminde din adamlarının halk nezdinde daha çok güven ve saygıya sahip olmasıdır.

Netice itibarıyla Osmanlı'da eğitim işleri, sağlam bir temele oturtulmamıştır. Okullar, devlet yönetiminde görev alabilecek yetenekli devlet adamları yetiştirmediği gibi ayrılıkçı ve bağımsızlık yanlısı fikirler üretmektedir. Yetkililerin okullar üzerindeki kontrolü arttıkça da bu tür fikirler daha hızlı ve başarılı bir şekilde yayılmaktadır. Bunun dışında muhtevasına bakılmaksızın okullar, halkın hükümete karşı eleştirel bir bakış açısı geliştirdiği ve bu fikirleri yaydığı yerler hâline gelmiştir ki zaten son dönemde halk ile hükümet arasındaki rahatsızlık gittikçe artmaktadır.

Osmanlı Devleti'ndeki halkların yönetimine dair yukarıda yaptığımız özetten şöyle bir sonuç çıkartmak mümkündür: Bu yönetim, şekil, ruh ve icra organları bakımından bir işe yaramamaktadır. Son 15 yılda hükümet mekanizmasının geliştirilmesi veya halkın durumunun iyileştirilmesi için yönetimin tek bir ferman çıkartmadığı görülmektedir. Hatta tam tersine bir sürü yeni tutarsızlık, ihmalkârlık ve kanunsuzluk söz konusudur. İdarecilerin ve en üst seviyeden en alt seviyeye kadar memurların kalitesi artmadığı gibi gittikçe kötüleşmektedir. Ancak herkes devletin bu durumunun böyle devam edemeyeceğinin farkında ve kalan süreyi, kaçınılmaz hesaplaşma gününe hazırlanmak için kullanmak gerektiğini düşünmektedir...[26]

26 Bu tür görüşleri üst kademede görevli kişiler de dâhil olmak üzere birçok kişiden çok sık duydum.

III. Bölüm

Osmanlı, zengin mi yoksa fakir bir ülke midir?

Bu soruya doğrudan cevap vermek zordur. İmparatorluk, sadece etnik unsurlar açısından değil coğrafî bölgeler, refah seviyesi, toprak ve üretim açısından da oldukça çeşitlilik göstermektedir. Kaldı ki son yıllarda yaşanan olaylar da şüphesiz halkın genel ekonomik du-

rumunu doğrudan etkilemiştir. Zira ticaret neredeyse tamamen durmuş, kredi uygulamasına ise son verilmiştir.

Osmanlı hâkimiyeti altındaki etnik unsurların neredeyse tamamının en önemli özelliği, hem köy hem şehir halkının geleceği hiç düşünmeden bugün için yaşamasıdır. Köylü yalnızca bir sonraki mahsule kadar kendisine yetecek toprağı ekip biçmektedir. Bunun birinci sebebi, tembellik ise ikinci ve en önemli sebebi, üretim fazlalığını çeşitli pazarlara ulaştırmak için ulaşım yollarının yeterli olmamasıdır. Zanaatkâr ve esnaf da ancak günlük ihtiyaçlarını karşılayacak kadar çalışmaktadır. Bunun da sebebi aynıdır. Küçük çaptaki tüccar, hükümetin baskıcı siyasetinden, pazar bulma sıkıntısından ve kredi alamadığından ticaret yapmaya çekinmekte, hatta çoğu zaman yapmamaktadır. Bundan dolayı bütün ithalat ve ihracat işlerinin neredeyse tamamı yabancıların ya da yabancı ülke vatandaşı olan Rumlarla Ermenilerin elindedir. Ticaret odalarının son yıllara ait istatistikî verilerine bakıldığında ihracat ve özellikle ithalatın azaldığı görülmektedir. Fabrika üretimi olmayan Osmanlı için ithalat istatistikleri, refah seviyesini göstermesi açısından belirleyici konumdadırlar. Son 3 yılda ithalatın büyük düşüş yaşaması, halkın büyük bir ekonomik kriz içerisinde olduğunu göstermektedir. Ticarî işlemlerini yarı yarıya azaltan bazı yabancı ticaret odalarının görüşüne göre yaşanan kriz çok büyük olup, önceki yılların istatistikî verilerine yaklaşabilmek için bile onlarca yılın geçmesi gerekmektedir.

A. D Kivşenko,
"3 (15) Ekim 1877 Tarihinde Yapılan Alacadağ Muharebesi Sırasında Kars Yolunda Osmanlı Askerlerini Takip Eden Nijegorod Ağır Süvarileri".
(1892; Tuval; 90 x 187).
© ВИМАИВиВС / VİMAİV i VS (Voenno-İstoriçeskiy Muzey Artillerii, İnjenernıh Voysk i Voysk Svyazi / Topçu, Mühendis ve Haberleşme Birlikleri Askerî Tarih Müzesi)

Gerçekten de Ermeni meselesi, imparatorluğun tamamındaki ticaret ve üretim alanlarını çok olumsuz etkiledi. Özellikle Küçük Asya bölgesi büyük zarar gördü. Türkler, Kürtler ve Küçük Asya'nın diğer Müslüman halkları, aynen Slavlar gibi küçük istisnalar dışında büyük ticarete yatkın değillerdir... Rumlar küçük perakende satışlarla uğraşmakta, şehirlerde bakkallar işletmekte, bankacılık ile meşgul olmaktadırlar. İmparatorluktaki neredeyse nüfusun tamamının en önemli ihtiyaç ürünlerini karşılayan toptan ticaret ise Ermenilerin elinde bulunmaktadır. Ermeniler eskiden beri Avrupa pazarlarının güvenini kazanmış ve bu sebeple onlardan büyük krediler alabilmekteydiler. Ancak Ermeni meselesi dolayısıyla Ermeni ticaret odalarının yarısı, faaliyetlerine son vererek ülkeyi terk etti. Avrupa'da sağlam bağlara sahip ve ticarî işlemlerde tecrübeli Ermenilerin çekilmesinden sonra oluşan boşluğu doldurmak mümkün değildir. Kaldı ki genel olarak Osmanlı'da ticaret yapmak, hükümetin çeşitli baskıları nedeniyle zaten son derece zordur. Bu şartlarda burada yalnızca Ermeniler iş yapabiliyordu.

Küçük Asya'da demiryollarının inşası, şüphesiz yolların geçtiği bölgelerdeki üretimi arttırdı. Örneğin İzmit - Ankara - Konya Hattı, bazı dönemlerde tohum, yün ve diğer köy ürünlerini taşıma konusunda yetersiz kalmaktadır. Ama bu canlılık, yalnızca bölgesel nitelik taşımaktadır. Kaldı ki burası, zaten eskiden beri üretimiyle ön plana çıkan bir bölgeydi. Daha uzak vilayetlerde demir yollarının inşası ise topografik sebeplerden, nüfus azlığından, kültür ve

üretim seviyesinin düşük olmasından dolayı mümkün değildir. Kaldı ki kara yolları olmadan yalnızca demir yolları kullanılarak bölgesel üretim ancak sınırlı ölçüde arttırılabilir.

Günümüzde Osmanlı'nın farklı bölgelerindeki üretim ve refah seviyesini aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz:

Osmanlı'nın Avrupa'daki toprakları: Makedonya, Epir, Arnavutluk ve Trakya. Buradaki üretim, bölgesel ihtiyaçları dahi karşılayacak seviyede değildir. Kaldı ki buranın nüfusu da fazla değildir. Ayrıca nüfusun bir kısmı, Bulgaristan, Sırbistan, hatta Yunanistan'a göç etmektedir. Müslüman nüfus ise bölgeye gelmeye devam etmektedir. Netice itibarıyla buranın nüfusu fakir olup yalnızca mevsimlik işlerde çalışmaktadır. Birkaç büyük arazi mülkiyeti mevcuttur. Bunların bir kısmı (Güney Makedonya ve Trakya'da) Sultan'a aittir.

Asya'daki topraklar ise Akdeniz ve Karadeniz'in batı kısmından başlayıp Samsun - Sivas - Kayseri - Konya hattına kadar uzanmaktadır. Burası, Anadolu'nun üretimi en yüksek olan bölgesidir. Bu bağlamda özellikle İzmir Vilayeti ön plana çıkmaktadır. Bölgesel şartlar - toprak, iklim, topografi, yoğun nüfus ve nispeten yüksek kültür seviyesi - iyi yönetim sağlandığı takdirde ülkenin refahını arttırmada önemli rol oynayabilir. Nitekim Almanlar, yönetim düzeltildiği takdirde ülkeyi, kendi ürünleri için hâlâ iyi bir pazar olarak görmektedir. Ayrıca Almanlar ürünlerini, Alman kültürünün Osmanlı'nın içlerine kadar girmesi sürecinde bir araç olarak görmekte ve bundan dolayı kendilerine has tutarlı ve ısrarcı siyasetleriyle bölgede adamlarının sayısını arttırmaya çalışmaktadırlar.

Anadolu'nun doğu kısmı, yani güneyde Adana Vilayeti'nden başlayarak Karadeniz ve Rus-İran sınırına kadarki bölge, günümüzde her türlü kültürden mahrum olup bu bölge uzak gelecekte dahi nispeten refaha kavuşması mümkün görülmeyen topraklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Refahın önünde iklimsel, topografik ve özellikle etnografik engeller mevcuttur. Bu bölgenin iklimi, çok serttir. Kışları beş ay, bazı yerlerde yedi ay boyunca sert soğuklar, yazları ise boğucu sıcaklar olur. Ayrıca burası, yabanî dağ rölyefine sahip olup neredeyse hiç karayolu yoktur. Yer yer rastlanılan yüksek yaylalar, ancak yaz otlaklarına imkân vermektedir. Bunun dışında kum ve tuzlak bozkırlar mevcuttur. Bölgenin güney ve kuzey kısımlarında geniş orman alanları mevcut olsa da bunların kullanımı mümkün değildir. Dağ geçitlerinde yüksek, verimli vadiler mevcuttur. Ancak buraların nüfusu fazla değildir ve buradaki topraklar fazla işlenmemektedir. Buranın nüfusunu oluşturan Kürtlerin büyük kısmı, göçebe, küçük kısmı ise yarı yerleşiktir. Ancak hepsi, yabanî, keyfî hareketleriyle ön plana çıkan, hiçbir iktidarı kabul etmeyen, yaşamını yerleşik nüfusu soymakla sağlayan kimselerdir. Yerleşik halk ise Türkler ve Ermenilerden oluşmaktadır.

Bölgedeki Ermeniler genellikle tarımla uğraşmakta ve çoğu zaman Kürtlerin baskısı altında yaşamaktadırlar. 1890-1897 yıllarındaki olaylar sonrasında ise Ermeniler iyice fakirleşmiştir. Günümüzde bunlar, hiçbir zaman olmadığı kadar Kürtlerin zorbalığına maruz kalmaktadır. Bölgenin toprağı, tarımla uğraşmak için o kadar elverişsiz ki, yalnızca Ermeniler değil, Türk nüfusunun büyük bir kısmı da geçimini mevsimlik çalışmalarla sağlamak zorunda kalmaktadır. Ele aldığımız bölgenin kuzeydoğu kısmındaki nüfusu ise yalnızca mevsimlik işlerde çalışmaktadır. Burada tarım ve hayvancılıkla uğraşmak hiç mümkün değildir.

Yukarıda anlattıklarımıza şunu da eklememiz gerekmektedir: Bu bölgenin merkezî kısımlarında Kürtler hayvancılıkla uğraşsalar da (özellikle büyük ölçüde koyun yetiştirmektedirler) devletin buradan elde ettiği öşür geliri fazla değildir. Çünkü söz konusu yarı bağımsız kabilelerden bu verginin toplanması, inanılmayacak kadar zordur. Demiryolların inşası nedeniyle de bölgenin canlanmasını ve kültürel olarak gelişmesini beklemek yanlış olur. Bunun iki önemli nedeni var. En başta demiryollarının inşası çok maliyetli olup bölgenin üretimiyle bu giderler karşılanamamaktadır. Diğer taraftan bölgede yaşayan Kürt nüfusu, kültürel gelişimin en büyük düşmanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Netice itibarıyla ele aldığımız bölge, devlet kaynakları açısından oldukça olumsuz bir tablo çizmektedir.

Akdeniz kıyısının dar hattı - Suriye ve Filistin - birçok açıdan avantajlıdır. Hükümetin bölgenin ihtiyaçlarına kulak asması ve yerli idarecilerin kanunlara uygun hareket etmesi durumunda bu bölgenin imparatorluğun en verimli toprakları hâline gelmesi mümkündür. Ancak günümüzde bu söylenemez.

Mezopotamya'da, Bağdat ve Musul bölgelerinde, Dicle ile Fırat boyunca yayılan toprakların iklim ve verimliliği o kadar iyidir ki, yılda 2 ya da 3 kez mahsul alınabilmektedir. Dolayısıyla burası, aslında bütün imparatorluğu besleyebilir. Ancak burada da bir takım sorunlar mevcuttur. Yeteri kadar oranda yerleşik nüfus ile ulaşım yollarının olmaması, halkın geçimini sağlayabilecek kadar toprağa sahip olmaması, bütün bölgelerde olduğu gibi burada da yerel yöneticilerin keyfi hareketleri ve kanunların yetersizliği gibi faktörler, verimli topraklara sahip söz konusu bölgenin düştüğü bu kötü durumdan kurtulmasının önünde en büyük engeldir…

Konya - Bağdat Demiryolu'nu inşa hakkı, 1890'da Ankara Yolu'nun da imtiyaz sahibi olan Alman şirketine verildi. Ancak proje hâlâ gerçekleştirilemedi ve yakın gelecekte de gerçekleştirilmesi beklenmemektedir. Fırat vadilerinde önemli mülkiyet hakkına sahip Sultan'ın şahsi isteklerine rağmen, pratik Almanlar acele etmemektedir. Çünkü Almanlar, bu demiryolu ağının önemini anlamalarına rağmen, özelde Mezopoltamya'daki, genelde ise Küçük Asya'daki devlet yönetim sistemi değişmedikçe demiryollarının ayakta kalamayacağını, bu yolların geçtiği bölgelerdeki halkın refaha kavuşamayacağını ve kültürel gelişimin sağlanamayacağını bilmektedirler.

Osmanlı'nın Arap vilayetleri (Yemen ve Hicaz) ile Afrika'daki toprakları (Trablusgarp) ise ancak kâğıt üzerinde Sultan'a bağlıdır. Çünkü bu toprakların Osmanlı devlet sistemine bağlı olmasından ziyade devlet sistemi bu topraklara bağlıdır. Dolayısıyla bu bölgelerin, kaynak açısından devlete olumlu anlamda herhangi bir katkısı söz konusu değildir.

Bütün aktardıklarımızı değerlendirecek olursak, Osmanlı Devleti'nin üretim şartları bakımından günümüz itibarıyla çok kötü durumda olduğu sonucuna varırız. Bu durum iyileşmediği gibi gittikçe kötüleşmektedir. Buna bağlı olarak devletin malî kaynakları da kronik anemi hastalığına yakalanmış durumdadır. Nüfusun % 99'u yalnızca bugünün kaygısıyla yaşarken devlet, varlığını tam tersine, gelecekteki alacaklarıyla sürdürmektedir. Şöyle ki devlet, önümüzdeki iki üç yılın gelirlerini hesaplayarak iç borç almakta ya da ödemeleri, vilayet hazinelerinin çekleriyle yapmaktadır ki, beklenen gelirlerin bunları karşılayıp karşılamayacağı hiç hesaba katılmamaktadır.

Bu şartlarda düzgün işleyen bir malî sistemin mevcudiyetinden bahsedilemez. Devlet bütçesi ancak kâğıt üzerinde mevcuttur. Bundan dolayıdır ki bütçe, hiçbir zaman açıklanmamakta ve adeta devlet sırrı olarak kalmaktadır. Hatta Osmanlı Devleti'nin malî kaynakları, hükümet için de büyük bir sırdır.[27] Devlet kaynakları hakkında yine de gizlice elde edilen bilgilerden ve çeşitli devlet kurumlarının geçtiğimiz yıla ait çeklerinden fikir edinmek mümkündür. Bu bilgiler, hiçbir nazırlığın bütçeye göre kendi payına düşen miktarı almadığını ve eksik ödenen borç miktarının her geçen yıl arttığını göstermektedir.[28] Bu da demek oluyor ki, devletin gelirleri her geçen yıl azalmaktadır.

Bu arada devletin bazı projeleri ve özellikle de Askerî Nazırlığın olağanüstü harcamaları için gelire ihtiyacı vardır ve bu ihtiyaç gittikçe artmaktadır. Yeni silahlar, Krupp teknolojileri ve torpidobot alımı ile sarayın öngörülemeyen masrafları da bu ihtiyacı arttırmaktadır. Bu gibi durumlarda dış borçlanma, bir çözüm olarak görülse de bunlar, devletin borcunu iyice arttırmaktadır. Gerçi borçlanmak da gittikçe zorlaşmaktadır. Zira borç karşısında ipotek ettirilebilecek hiçbir şey kalmadı. Gelirlerin kalan kısmı, yani ondalık, öşür[29] ile gümrük vergisini[30] ipotek ettirmek, hükümet için ülkenin malî yönetiminden tamamen vazgeçmek anlamına gelecektir.

Dış borç alınamadığından, Osmanlı Bankası'nın da ondalık ve öşür vergilerinin ipotek ettirilmesi karşılığında ihtiyaç duyulan miktarı vermemesinden ötürü hükümet, farklı kurumların rezerv sermayesini - Toprak Bankası'nın nakit parası, Emeklilik Fonu, hatta Adalet Nazırlığı'ndaki özel kişilerin depozitoları - kullanmaktadır. Alınan bu paralar da hiçbir zaman tam olarak geri ödenmemektedir. Günümüzde Osmanlı'daki dokunulmaz devlet sermayesinin ancak en fazla % 25'ine dokunulmadığını kesin olarak söyleyebiliriz.

Nazırlıklar, en azından en acil ödemeleri yapabilmek için çabalamakta, bunun için Maliye Nazırlığı ile günlerce yazışmaktadırlar. Maliye Nazırlığı da vilayet hazinelerine telgraflar göndererek nakit para göndermelerini istemektedir. Vilayet hazineleri ise genellikle böyle bir paranın olmadığı şeklinde cevap vermektedir. Çünkü valilere iyi para kazandıran bu hazineler, havale[31] sahipleri arasında büyük mücadelelere yol açmaktadır. Hazineye aktarılan küçük bir miktar için bile büyük kavgalar edilmekte ve bu miktar hemen ortadan kaybolmaktadır.

Valiler çok sık saraydan belli bir miktar para gönderilmesini isteyen emirler almaktadır. Böyle durumlarda havale ödemeleri durdurulmakta, bütün nakit para İstanbul'a gönderilmektedir. İstenilen para mevcut olmadığında ise valiler, daha çok Hristiyanlar'dan olmak üzere vatandaşlardan vergi borçlarını zorla toplamakta ya da başka zorbalıklara başvurmaktadırlar.

Mart 1897'de Osmanlı'nın malî durumu, hiç olmadığı kadar kötüydü. Ancak buna rağmen Osmanlı, 145.000 askerden oluşan ordusunu Yunanistan sınırına yığmayı başardı. Kaldı ki bunun için hükümet, ne iç ne de dış borca başvurdu. Gerçi bu tür borçlanmalar mümkün de değildi. Zira Osmanlı Hükümeti'nin kredi alma şansı artık kalmamıştı.

Avrupa şaşkınlık içindeydi. Osmanlı'nın bu kadar önemli miktarda maddî kaynağı nereden bulduğu sorusuna iki farklı cevap verilmekteydi. Bunlardan ilkine göre Almanya gizli bir şekilde Osmanlı'ya 1.000.000 Lira borç vermişti. İkinci görüşe göre ise Askerî Nazırlığın hazi-

27 Maliye Nazırı tarafından sunulan bütçe tasarısı ele alınırken Askerî Nazır, Sultan ve nazırların huzurunda bu bütçe tasarısının yalan olduğunu, tek doğru bir rakamın olmadığını, on yıllarca sistematik bir şekilde yutturulmaya çalışılan bu yalanın, devletin malî sistemine daha fazla zarar vermekten başka bir işe yaramadığını söyledi (Askerî Nazır Rıza Paşa'nın sözlerinden).

28 Eksik ödemelerin yıllara göre oranı şöyleydi: 1888-89'da % 23, 1892-93'te % 33, 1896'da % 39.

29 Bu gelirlerin bir kısmı dahi, Ruslara ödenecek savaş tazminatı ve demiryolu garantisi için ipotek edilmiştir.

30 Son iki yılda gümrük vergileri % 50 azalmıştır.

nesinde dokunulmaz askerî fon bulunmaktaydı. Her ikisi de şüphesiz uydurmadan başka bir şey değildir. Gerçekte ise Osmanlı Askerî Nazırlığı, hızlı ve düzensiz bir seferberlik gerçekleştirdi ve bu süreçte harcamalarını minimum seviyeye indirerek tüm maliyeti halkın ve ülkenin zayıflamış üretiminin omuzlarına yükledi.[32] Askerî hareket başarısız olduğu takdirde bu husus, hükümeti çaresiz bir duruma düşürecekti. Ancak savaş, Osmanlı Hükümeti açısından çok başarılı geçti. Yunanistan'ın ödediği 4.000.000 Lira savaş tazminatı, yapılan harcamaları fazlasıyla karşıladı, hükümetin kısa bir süreliğine de olsa rahat nefes almasını sağladı, hatta askerî alanda yeni siparişlerin verilmesiyle ilgili hayallerin kurulmasına imkân tanıdı.

Yukarıda özetlemeye çalıştığımız Osmanlı Devleti'nin içerisinde bulunduğu kaotik durum, özellikle devlet sisteminin kanına karıştığından ve artık sıradan bir durum olarak kabul edildiğinden ciddiyet arz etmektedir. Herkes bu kaostan şikâyetçi olmasına rağmen, kimse buna karşı çıkmamaktadır. İnsanlara göre, başka bir şekilde zaten olamazdı! Diğer taraftan devletin çıkarları ile ilgili bozuk fikirler ve devlet malının izafî olduğuna dair düşünceler, hükümet mekanizmasının en alt biriminden en üst birimine kadar o kadar işlenmiştir ki, bu alanda herhangi bir reformun gerçekleşmesi ve en mükemmel, en iyi niyetli, en enerjik nazırın bile bu sorunları çözmesi mümkün değildir.

Gerçi devletin malî durumunu düzeltmenin ve bir seviyeye kadar üretimi arttırmanın bir (ve bu tektir) yolu vardır. Bu yol, bütün vergileri toplama görevinin aynen vasıtalı vergiler konusunda olduğu gibi Düyun-u Umumiye İdaresi'ne verilmesinden geçmektedir. Bu kurum, kendisini 20 yıllık tarihinde Osmanlı'ya çok yararı dokunan, her anlamda örnek bir müessese olarak gösterdi. Osmanlı Maliye Nazırlığı'nın feshi anlamına gelecek bu kurumun faaliyet alanının bu şekilde genişletilmesi, Osmanlı'nın borçlu olduğu İngiltere, Fransa ve Alman şirketlerinin istediği bir şeydir. Ancak Rusya, buna izin vermemelidir. Çünkü maliye, bir devletin siniridir ve bu sinirin uluslararası maliyeciler komisyonuna devrine izin verilmesi, Rusya'nın tarihin kendisine miras olarak bıraktığı "Osmanlı Devleti'nin kalıntılarının kaderini belirleme" hakkından vazgeçmesi anlamına gelecektir.

IV. Bölüm

Savaş zamanında Osmanlı'nın Avrupa ve Asya'daki daimî ve yedek kuvvetlerinin seferberliği (Mezopotamya, Arabistan ve Trablusgarp dışında) tam olarak yapıldığında Osmanlı Silahlı Kuvvetleri, 893 piyade taburu, 143 süvari birliği ve 189 sahra bataryasından oluşmaktadır. Ordudaki silah sayısı ise şöyledir: 625.000 süngü, 10.000 kılıç ve 1.144 top. Bununla birlikte söz konusu istatistikî veriler, Osmanlı ordusunun askerî kabiliyeti konusunda doğru tahminlerde bulunmamız için yeterli olmayıp, bunun için ayrıca söz konusu verileri mekân ve zamana göre değerlendirmek gerekmektedir.

Coğrafî konumu ve komşu ülkelere karşı izlediği siyaset nedeniyle gelecekte herhangi siyasi bir sorun yaşandığı takdirde Osmanlı, askerî birliklerini 3 cephede yoğunlaştıracaktır: 1) Rumeli (Osmanlı Avrupası) cephesi. Burada 5 askerî sınır (Yunan, Bulgar, Sırp, Avusturya ve Karadağ) olacaktır; 2) Başkent cephesi. Bu cephenin amacı, Boğaz ve imparatorluğun başkentinin savunulmasıdır; 3) Küçük Asya cephesi: IV. Kolordu Bölgesi (Rus sınırına komşu).

31 Ordu ve filodaki subaylar, memurlar ve yükleniciler hiçbir zaman nakit para alamamaktadır. Onlara "havale", yani vilayet hazinelerinde bozdurabilecekleri bir çek türü verilmektedir. Bu çekler tarihsizdir. Dolayısıyla hazinede para olduğunda bu çekleri bozdurmak mümkün, ancak olmadığında yıllarca beklemek zorunda kalınmaktadır. Bundan dolayı bu tür çeklerin, pek değeri yok. Yüklenicilere çeklerle ödeme yaparken devlet, ödenmesi gerekenden daha büyük miktarlarda çek vermektedir. Subaylarla memurlar, maaş karşılığında aldıkları bu çekleri, kesenekçilere yarı değerinde satmak zorunda kalmaktadırlar. Bahriye Nazırı Hasan Paşa da iki adamının aracılığıyla çek alım-satımıyla uğraşmaktadır.

32 25 Şubat 1897 tarihli, 35 No'lu raporumda 1897'deki Osmanlı Ordusu'nun seferberlik masrafları konusu ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Osmanlı'nın günümüzdeki genel siyasi durumu ve içyapısı göz önünde bulundurulduğunda adı geçen 3 stratejik cephenin de sıkı bir şekilde birbirine bağlı olduğu görülür. Şöyle ki herhangi bir cephe, dış tehditle karşılaştığında diğer ikisi de aynı tehdide maruz kalacaktır. Bundan dolayı Osmanlı'nın cephelerden birini diğerinin lehine silahsızlaştırması mümkün değildir. Kaldı ki bölgesel şartlar da böyle bir ihtimali imkânsızlaştırmaktadır. Bu şartların başında cephelerin birbirinden uzak ve ulaşımın gelişmemiş olması gibi faktörler gelmektedir.

Her bir cephenin özel önemi vardır. Makedonya, Arnavutluk, Epir ve Trakya'yı kapsayan Rumeli cephesi en önemlisidir, çünkü burası devlet için daima hazır durumda tutulması gereken bir cephedir. Diğer ikisi için böyle bir tehdit, söz konusu değildir. Osmanlı'nın Makedonya cephesinde herhangi bir tehdit ile karşılaşması, Başkent ve Küçük Asya cepheleri için de doğrudan bir tehdit oluşturmaz. Ayrıca tam tersine, bu iki cephede yaşanacak askerî bir çatışma, Osmanlı Hükümeti'ni Rumeli cephesindeki konumunu ve gücünü arttırmasını zorunlu kılacaktır. Diğer bir deyişle Rumeli cephesinin gücünün arttırılması, Başkent ve Küçük Asya cephelerindeki askerî güçler hesaba katıldığında mümkün gözükürken, tam tersine Küçük Asya cephesinin savunmasının diğer iki cephedeki askerlerle arttırılması kesinlikle imkânsızdır.

Osmanlı'nın tarihte yaptığı savaşlar da söz konusu cephelerle ilgili tespitlerimizi doğrulamaktadır. Günümüzde Osmanlı birliklerinin bu cephelere dağıtımı yapılırken de bu durum göz önünde bulundurulmaktadır. Dağıtım yapılırken ağırlık, Rumeli cephesine verilmektedir. Bu dağılıma göre Rumeli cephesinde görev alacak asker sayısı, olabilecek maksimum seviyede tutulmaktadır. Diğer taraftan bu sayının ancak diğer cephelerden gönderilecek askerler sayesinde elde edilebileceğini de belirtmek gerekmektedir.

Küçük Asya cephesi için verilen rakamlar, bölgede ilk çatışmaların Rumeli cephesinde olacağından hareketle planlanmış minimum askerî gücü ifade etmektedir. Ancak ilk çatışmalar, Küçük Asya'da çıktığı takdirde bu cepheye ek olarak 16-20 piyade taburu gönderilecektir.

Rumeli Cephesi	Başkent Cephesi	Küçük Asya Cephesi	V. Kolordu Bölgesi
487 Tabur 65 Süvari Birliği 102 Batarya	95 Tabur 34 Süvari Birliği 39 Batarya	211 Tabur 30 Süvari Birliği 39 Batarya	64 Tabur 30 Süvari Birliği 27 Batarya
340.000 Süngü 4.550 Kılıç 612 Top	66.500 Süngü 2.380 Kılıç 234 Top	147.700 Süngü 7.100 Kılıç 234 Top	

Yukarıda tablo içerisinde verilen rakamlar, teorik hesaplamalara göre her 5 kolordu bölgesinin seferberliği durumunda, Osmanlı ordusundaki asker sayısını ifade etmektedir. Gerçekte ise seferberlik sırasında karşılaşılan olumsuz koşullar, bu rakamların değişmesine yol açacaktır...

... Böylece savaş zamanında seferberliğin ilânından 2 ay sonra Osmanlı Ordusu'nun her 3 cephesindeki maksimum asker sayısı yaklaşık 400.000 olacaktır. Bunlar süngü kullanan topçu sınıfı ve süvari birliği askerleri olup askerlerin cephelere göre dağılımı şöyledir: Rumeli - 250.000, Başkent - 65.000, Küçük Asya - 95.000.

Osmanlı'nın Rumeli cephesindeki en büyük düşmanı, Bulgarlarla Sırplar'dır. Bunlardan biri ya da her ikisiyle aynı anda savaşması durumunda Osmanlı, bu cephedeki askerlerin (tam olarak 240.000) en az 1/6'sını Yunanistan, Karadağ ve Avusturya sınırlarının muhafazası ve Arnavutluk'taki vilayetlerde sükûnetin sağlanması için görevlendirmek zorunda kalacaktır.

240.000 askerin 1/6'sı yukarıda adı geçen bölgelerde görevlendirildikten sonra Osmanlı Ordusu, Bulgar ve Sırplara 200.000 asker ile karşı koyabilecektir. Bulgar ordusu, 136.000 asker[33], Sırp ordusu ise 85.000 askerden[34] oluşmaktadır. Bundan da anlaşılacağı üzere Osmanlı, bu iki ordunun toplamından daha az asker çıkarabilmektedir. Kaldı ki Bulgar ve Sırp orduları için telaffuz edilen bu rakamlar, seferberliğin tam yapılmadığı dönemlerdeki sayılardır.

Bulgar ordusunun seferberlik ilanından 2 hafta sonra (Bulgar Askerî Nazırlığı'nın hesaplamalarına göre 9-10 gün sonra) belirtilen asker sayısıyla saldırıya geçebileceği hususu göz önünde bulundurulduğunda Osmanlı'nın Rumeli cephesindeki savunmasının zayıf kalacağı daha net bir şekilde anlaşılacaktır.

Boğaz ve başkentin korunması için Osmanlı Hükümeti önemli askerî güç seferber etme imkânına sahiptir. Ancak bu, yalnızca seferberliğin ilanından 2 ay sonrasında mümkündür. Bu cephenin şöyle bir özelliği vardır; düşmanın başarılı olabilmesi için saldırının tam zamanında ve ani bir şekilde yapılması gerekir. Böyle bir durumda Osmanlı'nın Boğaz'da 50.000 askerden oluşacak ordu hazırlaması için zamanı olmayacaktır. İki haftalık bir sürede ise Osmanlı bu bölgede ancak 39 tabur toplayabilecektir ki, bunlardan da 16'sından sahradaki çatışmalarda istifade edilemeyecektir. Zira bunlar saray ve 3 başkent şehrinin muhafız kuvvetlerini oluşturmaktadır.

Osmanlı'nın Küçük Asya cephesindeki savunma güçleri özellikle diğer cephelerdeki güçlere kıyasla sayıca daha fazladır. Örneğin seferberliğin ilan edilmesinden bir ay sonra bu bölgede 91 tabur oluşturulabilmektedir. 2 ay sonrasında ise bu rakam, 131'e çıkacaktır. Kaldı ki ilk tehdit Kafkasya tarafından geldiği takdirde oluşturulabilecek tabur sayısı 150'ye kadar çıkarılabilir.

Ancak bu cephedeki asker sayısını doğru tespit edebilmek için başka şartları da göz önünde bulundurmak gerekmektedir. En başta IV. Kolordu Bölgesi'nde ve özellikle de bu bölgenin iç kısımlarında seferberlik çok başarılı olamayacak, diğer bir deyişle her tabura 600 asker ilave edilemeyecektir. Yani fiiliyatta bu rakamlar muhtemelen daha düşük olacaktır. Ayrıca 150 taburun seferberliği 2 ay içerisinde tamamlansa dahi bu taburların en iyi şartlarda bile bir yerde toplanması imkânsızdır. Ayrıca 150 taburun, sahra birliklerini oluşturması da mümkün değildir. En iyi şartlarda bu rakam, 115 tabura, ya da diğer bir deyişle 75.000 askere ulaşabilir.

Netice itibarıyla Küçük Asya stratejik bölgesinin genişliği, bölgenin coğrafî yapısı, ulaşım yollarının olmayışı gibi faktörler göz önünde bulundurulduğunda Osmanlı savunma gücünün bu cephede de yeterli olmayacağı sonucuna varılmaktadır.

33 3 hafta sürecek olan seferberlik neticesinde Bulgar ordusunda süngü kullanan 205.000, kılıç kullanan 4.500 asker yer alacaktır. Bulgar ordusundaki top sayısı ise 422'dir.

34 Buradaki asker sayısı, mevcut ordunun ve ilk seferberlik neticesinde kurulan halk birliklerinin yarısından oluşmaktadır. Ülke içerisinde kalacak askerlerin sayısı, bu rakamlara dâhil değildir.

Yukarıda Osmanlı'nın askerî gücüne dair verilen istatistikî verilerden bazı çıkarımlarda bulunabiliriz: Devletin genel olarak zayıflaması ile doğru orantılı şekilde Osmanlı'nın askerî gücü ve önemi de azalmıştır. Kaldı ki bu süreçte, komşu devletlerin ve bölgelerin askerî gücü tam tersine artmıştır. Örneğin Balkan Yarımadası'nda genç, iyi eğitilmiş, iyi organize olmuş ve silahlandırılmış 150.000 kişilik Bulgar ordusu kurulmuştur. Daha 20 yıl önce olmayan bu ordu, yakın gelecekte Makedonya meselesinin çözüm sürecinde de önemli rol oynayabilecektir.

Osmanlı ordusunun iç yapısını, daha önceki raporlarımda açıklamıştım. Bu çalışmanın bütünlüğü açısından burada bu konuyla ilgili yalnızca bazı önemli çıkarımlarımı aktarmayı uygun gördüm. Osmanlı ordusunun şimdiki durumunu son Türk-Rus Savaşı dönemindeki hâliyle kıyasladığımızda ordudaki asker sayısının azaldığı gözlemlenmektedir. Eski rakamlara ulaşması ve ordunun geliştirilmesi, farklı sebeplerden ötürü her geçen yıl daha da zorlaşmaktadır. Bu sebeplerden biri de Müslümanların nüfus artış oranının azalmasıdır.

Yunanistan'a karşı elde edilen son galibiyete rağmen ordu, 1877-1878 Savaşı dönemindeki olumsuz ruh hâlinden bir türlü çıkamamıştır.

Ordudaki askerî teknolojilerin iyileştirilmesi ve sayısının arttırılmasının pek önemi yoktur. Zira atıcılık çok kötü durumda olup askerlere atış eğitimi de verilmemektedir.

Kalabalık birliklerin hareket kabiliyeti artmadığı gibi, modern askeriyenin ihtiyaçlarına kıyasla daha da yavaşlamıştır. Barış zamanında askerler, taktik eğitime tâbi tutulmadığından, modern Osmanlı ordusu, savaş alanında herhangi bir düşman safındaki askerlerin düşük düzeyde de olsa sahip olduğu eğitim seviyesiyle ezilecektir.

Günümüz savaş taktikleri açısından gittikçe önem kazanan ve yalnızca komutanların değil alt kademelerdeki askerlerin de insiyatif üstlenme ve yöneticilik yeteneklerine sahip olmayı gerektiren avcı düzeni uygulaması, Osmanlı ordusunda ancak kâğıt üzerinde mevcut olup hiçbir şekilde hayata geçirilmiş değildir.

Garnizonlardaki askerler son derece disiplinli olmasına rağmen savaş zamanında ve özellikle de savaş alanındaki disiplin, istenilen düzeyde değildir. Yine subayların eğitim seviyesi artmasına rağmen aynı şeyi ordudaki bütün askerler için söylemek mümkün değildir. Dolayısıyla da ordunun savaşma kabiliyetinde herhangi bir değişiklik beklemek yanlış olur.

Ordunun başında, değil savaş tecrübesine sahip, barış zamanında dahi ordulara manevra komutanlığı yapmamış insanlar bulunmaktadır. Yüksek rütbeli komutanlarla erler arasındaki manevî bağ, günümüz hükümet rejiminin bu bağı sistematik bir şekilde yok etme siyaseti neticesinde iyice zayıflamıştır.

Hayatının özü askerlikten oluşan ve hayatını askerî vazifesine adamış bir genelkurmay başkanı yoktur. Hükümdar ise ordudan korkmaktadır. Bu hâliyle ordu, hayat iksiri olmayan, ölmekte olan bir organizmaya benzemektedir. Bu organizmada azıcık hayat belirtisi görüldüğünde ise bu belirtiler ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır.

V. Bölüm

... Sultan, neredeyse bütün ülkelere ve onların izledikleri siyasetlere eşit mesafede durmaya gayret etmektedir. Yabancı halklara da herhangi bir sempati beslemeyen Abdülhamid, yine de İngilizlerle Rusları ayrı tutmaktadır. Sultan, İngilizlere karşı korku ve saygı duymaktadır. Ancak İngiltere'de herhangi kötü bir olay gerçekleştiğinde ya da herhangi bir siyasi başarısızlık yaşandığında Sultan, sevincini gizlememektedir. Ruslara karşı ise farklı duygular beslemektedir. O, Rus milleti ve devlet sistemi ile Türk halkı ve devlet sistemi arasında çok fazla ortak nokta olduğunu düşünmektedir. Ona göre Ruslar, kendilerine akraba olan Asya halkıdır ve Türklerden daha iyi yürekli, fizikî olarak güçlü, siyasi arenada tehlikeli olmayan kimselerdi. Yine Abdülhamid, Rusların fedakârlıklarına saygı duymakta, Rusya'nın ve Rusların hiçbir zaman Osmanlı'yı sömürmediğini söylemektedir. Sultan, Rusların Rus tahtına sadakatlerini, hükümdarlarına karşı besledikleri karşılıksız aşkı, Rus birliklerinin cesaret ve kararlıklarını övmektedir. Kendi kaderini herhangi bir millete emanet etmesi için seçim hakkı tanınsa şüphesiz Rusya'yı seçecektir.

Abdülhamid, içten içe Almanları sevmediği gibi onların sömürgeciliğinden de nefret etmektedir. Ancak dişlerini gıcırdatarak da olsa onlara tahammül etmek zorundadır. Çünkü Sultan, özellikle malî konularda Almanya'ya ihtiyaç duymakta, bu ülkeyi İngiltere ve Rusya'ya karşı kalkan olarak görmektedir. Alman İmparatoru'nu sevmezse de II. Wilhelm'in ona zorla empoze ettiği arkadaşlarıyla da gurur duymaktadır. Bu dostluk, gerek Türklerin gerekse de Avrupa'nın gözünde onun önemini arttırmaktadır.

Sultan, Fransızlara hiç saygı duymadığı gibi cumhuriyet yönetim sistemi düşüncesinden dolayı Fransa'dan nefret etmektedir. Sultan siyasi mültecilerin Fransa'ya sığınması, hürriyet anlayışı ve kanlı devrimleri nedeniyle bu ülkeyle adeta dalga geçmektedir. Fransız basınından da nefret eden Sultan, Fransız gazetecileri satın almak için büyük paralar harcamaktadır. Devamlı çeşitli hediye ve imtiyaz arayışında olan birçok Fransız devlet adamına ve Fransız ordusuna da saygı duymamaktadır.

Bosna Hersek sebebiyle Abdülhamid Avusturya'dan nefret ettiğini gizlememektedir. Macaristan ve Macarlara karşı mübalağalı nezaketlerde bulunan Sultan, bu tavırlarıyla Avusturya'ya karşı gizli hislerini göstermeye çalışmaktadır. Abdülhamid, yakınlarına daima Macarlarla Çeklerin, Avusturya'yı yeneceklerini ümit ettiğini belirtmektedir.

İtalya ve diğer devletlere karşı Sultan son derece olumsuz yaklaşmaktadır. Onun siyasi ufkunda bu ülkeler herhangi bir rol oynamamaktadır. İtalyanların Habeşistan'da aldığı yenilgiden o kadar memnun oldu ki, İtalyan ordusunun mağlubiyetine dair tasvirleri Türkçeye tercüme ettirdi...

Bu arada genç ve yeni yeni güçlenmeye başlayan Bulgaristan, Sultan'ı adeta hipnotize etmektedir. Onun Bulgaristan korkusu, her geçen gün artmaktadır. Prens Ferdinand ve onun İstanbul'daki temsilcisine yaklaşımı da bunun en büyük göstergelerinden biridir. Osmanlı Askerî Nazırı ile sohbetinde Sultan birkaç kez Bulgar Hükümeti'ne karşı imkân dâhilinde iyi davranılması ve onunla dost olunması gerektiğini belirtmiştir... Söz konusu Bulgaristan çekincesi, Sultan'ın şimdiki Sırp Hükümeti ve özellikle de eski Kral Milan ile siyasi flört içeri-

sinde olmasına da neden olmaktadır. Danışmanları Sultan'a Sırplarla Bulgarlar arasında bir anlaşmazlığın çıkabileceğini, Bulgaristan'ın Osmanlı'ya karşı herhangi bir harekette bulunması durumunda da Sırbistan'ın Bulgaristan'a saldıracağını söylemektedirler. Hatta Sultan ile Kral Milan arasındaki münasebetlerde malî hesapların da söz konusu olduğu dile getirilmektedir.

Sultan'ın dış politikasının temelinde büyük güçlerle münasebetlerin kopmasını engellemek, hatta herhangi küçük bir sorun dahi yaşamamak ve böylece onları kızdırmamak gibi amaçlar yatmaktadır. Gerek büyük gerekse de küçük meselelerde Abdülhamid sonuna kadar direnmekte ve ancak zarurî durumlarda geri adım atmaktadır. Sultan haklı olarak, erken pes etmenin büyük güçlerin yeni meselelerde daha fazla şey talep etmelerine yol açacağını düşünmektedir. Tarafları oyalayarak, aynı zamanda kendi ülkesindeki büyükelçilerin yeni sorunlar gündeme getirmelerini de engellemeye çalışmaktadır.

Bütün diplomatik görüşmelerde Abdülhamid çok akıllıca bir yol izlemekte, sabırlı davranmakta, meseleyi kendi çıkarlarına hizmet edecek bir şekilde sunmakta ve böylece görüşmelere yön vermektedir.

Sultan'ın her olayı ince ayrıntısına kadar değerlendirebilme yeteneğine sahip olması, Avrupa siyasetindeki gelişmelerden yeri geldiğinde fazlasıyla istifade etmesi, hatta diğer ülkeleri uğraştıracak suni olaylar yaratma becerisine sahip olması gibi hususlar, dönemin tarihçilerine Osmanlı'nın, siyasi varoluşunu ve uluslararası arenadaki önemini büyük ölçüde Abdülhamid'in doğal feraseti ile diplomatik kabiliyetine borçlu olduğunu yazma hakkını vermektedir...

BELGE 27

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği 2 Haziran 1890 Tarihli (No. 38) Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 450, Liste 1, Dosya 118, Yaprak 18-21 b.

Son dönemde dünyadaki askerî çevreler dikkatlerini, Osmanlı Hükümeti'nin donanma ve topçu sınıfını günümüz şartlarına uygun, modern teknolojilerle donatma siyasetine çevirmiş bulunmaktadırlar. Osmanlı Hükümeti'nin üzerinde çalıştığı plana göre eskimiş zırhlı gemiler, tadilattan geçirilecek ve yeni kazanlar, toplar vs. ile değiştirilecektir. Sahra topçu birliklerinin ise çabuk ateşli toplarla donatılması planlanmaktadır. Yine dumansız barut üretilmeye çalışılmaktadır.

Bütün bu olumlu çabaların iki önemli nedeni var. Birincisi, hükümetin ordunun teknik açıdan geri kaldığının farkına varması ve bu alanda üstün olan güçlerle aynı seviyeye gelmek istemesidir. İkinci sebep ise arkalarına Osmanlı hizmetindeki yabancı subaylarla diplomatların desteğini alan Batı Avrupa şirketlerinin Osmanlı Hükümeti'ne yeni teknolojiler satma konusunda sürekli teklifte bulunmaları ve bu konuda ısrar etmeleridir. İşin ilginç tarafı, Osmanlı Hükümeti silah ya da barut alırken, silahların özelliklerini ayrıntılı incelemekten çok önceliği maliyete vermekte, yani silahların ucuz olmasına dikkat etmektedir. Bundan dolayı da her yeni siparişte Türkler, uzun bir süre kararsız kalmaktadır.

14 Aralık 1899 tarihli 11 No'lu raporumda geçen yılın sonunda Zeytinburnu'ndaki Dumansız Barut Fabrikası'nın nasıl bir durumda olduğunu yazmıştım. Fabrika hâlâ onarım görmedi. Dumansız barut üretilemediği gibi Osmanlı Hükümeti bu fabrika için büyük harcamalar yapmasına rağmen yabancı fabrikalardan bu ürünleri satın almak zorunda kalmaktadır.

Bu yılın başında Poudreries réunies de Cologne et de Rottweil adlı şirketle dumansız barut alımı konusunda görüşmeler yapıldı. Bu şirket, İstanbul'a kendi temsilci ve uzmanlarını gönderdi. Bunlardan Zeytinburnu'ndaki fabrikayı gezmelerini ve yeniden yapılandırma projesi hazırlamalarını istedi. 10 Şubat'ta taraflar arasında sözleşme yapıldı. Buna göre şirket 160.000 Lira karşılığında 280.000 kilogram dumansız barut ile Zeytinburnu'ndaki fabrika için 40.000 Lira bedelinde makineler teslim edecektir. Ancak aynı tarihlerde Wolff & Co. adlı Alman şirketi aynı sipariş için çok daha düşük bir fiyat (1 kilogram = 58 Kuruş; 1 Lira = 108 Kuruş) verdi.

Rottweil Şirketi ile yapılan sözleşme derhâl yırtılıp atıldı ve Wolff Şirketi ile görüşmelere başlandı. Pazarlıklar neticesinde Almanlar fiyatı, 56 Kuruş'a kadar indirdiler. Ancak Wolff ile de anlaşma sağlanamadı ve yeniden Rottweil Şirketi ile temasa geçildi. Anlaşma daha yapılmadı, hatta bu günlerde Poudrerie Royale de Wetteren adlı Belçikalı şirket de Osmanlı

ВХОД. СЕКР. ЖУР. ВОЕН. УЧ. КОМ.
№ 325 получ. 12 Июня 1900 г.

18

Военный Агентъ
въ
Константинополѣ.

„2" іюня 1900 г.
№ 38
Г. Константинополь

Управляющему Делами Военно-ученаго Комитета Главнаго Штаба

Рапортъ

Въ последнее время вниманіе военнаго міра въ Константинополѣ привлекаютъ меры турецкаго правительства, направленныя къ приведенію флота и артиллеріи въ состояніе, соответствующее современнымъ успехамъ техники: сильно устаревшіе броненосцы будутъ исправлены и снабжены новыми котлами, машинами и артиллеріею; въ полевой артиллеріи предполагается постепенно перейти къ скорострельнымъ орудіямъ; продолжаются попытки установить у себя фабрикацію бездымнаго пороха. Надо, впрочемъ, заметить, что сказывающееся въ этихъ мероприятіяхъ стремленіе къ улучшенію матеріальной части лишь въ слабой степени обусловлено сознаніемъ своей отсталости и необходимости держаться на одномъ уровне съ прочими державами въ развитіи своихъ военныхъ средствъ; главную роль въ этомъ деле играютъ, мне кажется, со всехъ сторонъ поступающія предложенія западно-европейскихъ заводчиковъ,

[illegible]

19/6

19/VI

Belgelerden Bir Örnek: İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği 2 Haziran 1890 Tarihli (No. 38) Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 450, Liste 1, Dosya 118, Yaprak 18-21.

Hükümeti'ne teklifte bulundu. Bu şirket, Alman barutundan daha kaliteli barutu Rottweil'inkinden (250.000 Frank'a) daha ucuza teslim etmeyi teklif etti. Bu teklif kafaları iyice karıştırdı ve şu ana kadar herhangi bir anlaşma sağlanamadı.

Sahra topçu birliklerini yeni teknolojilerle donatma işinde de aynı belirsizlik hâkim. Krupp Şirketi uzun süreden beri Osmanlı Hükümeti'ne çabuk ateşli top satışı teklifinde bulunmaktadır. Ancak hükümetin kısmen malî sebeplerden ötürü, kısmen de topçu birliklerinde böyle bir değişime ihtiyacı olup olmadığına kesin olarak karar verememesinden dolayı bir ilerleme sağlanamadı. Ancak Sultan ve onun danışmanlarının görüşleri yavaş yavaş değişmeye başladı ve geçen yılın başında sahra topçu birliğine çabuk ateşli topların alımı kararlaştırıldı. Söylendiğine göre konuyla ilgili olumlu yönde kararın verilmesinde İmparator Wilhelm'in İstanbul ziyareti sırasında Sultan'a çabuk ateşli sahra topu hediye etmesinin önemli rolü vardır. Netice itibarıyla Almanya'ya bir heyet gönderildi ve Krupp Şirketi'ne 7.5 cm. kalibrelik 168 çabuk ateşli sahra topu siparişi verildi. Gerçi çok geçmeden bu sayı 96'ya kadar azaltıldı.

Almanya'ya giden heyet, Krupp Şirketi'nin teklif ettiği topların Alman ordusunda kullanılan ve Sultan'a bir örneği hediye edilen toptan az da olsa farklı olduğunu tespit etti. Bu hususun, Sultan üzerinde olumsuz bir etki yarattığı söylenmektedir. Bundan dolayı da Sultan, Krupp Şirketi ile görüşmeleri sonlandırma emri verdi. Ancak burdaki Alman Büyükelçiliği'nin ısrarı sayesinde bu yılın başında görüşmeler yeniden başladı ve Mart ayının sonunda Krupp toplarının denemelerine katılmak üzere bir heyet daha gönderildi. Birkaç gün önce bu heyet, İstanbul'a döndü ve Sultan'a bir rapor sundu. Ancak bu gelişmelere rağmen birçok kişi, 16 batarya siparişinin yakında verileceğine inanmamaktadır.

Şunu da eklemek gerekmektedir ki, Krupp Şirketi'ne verilecek olan çabuk ateşli top siparişi, sahra topçu sınıfının yeniden yapılandırılmasına bağladır. Bu reform ise aslında 3 bataryalı bazı tümenlerin 4 bataryalılara dönüştürülmesi anlamına gelmektedir. Söz konusu değişikliklerin II. ve III. kolordulardan başlamasını bekliyoruz. Sipariş edilecek olan 16 batarya da bu kolordularda kullanılacaktır. Konuyla ilgili daha ayrıntılı bilgiye sahip değilim.

Onarım işleri için Gio. Ansaldo & Co adlı İtalyan Şirketi'ne verilmekte olan zırhlı gemiler için Krupp Şirketi'ne yapılacak top siparişi ile ilgili artık daha da büyük bir kararsızlık söz konusu. 8 zırhlı gemi için 208 top (4'ü 8 inçlik, 52'si 6 inçlik, 56'sı 3 inçlik, 80'si 57 mm.'lik, 16'sı 47 mm.'liktir), büyük kalibrelik toplar için her birine 100'er top mermisi, küçük kalibrelik toplar için ise her birine 300'er top mermisi siparişinin verilmesi kararlaştırıldı.

Krupp Şirketi, karşılığında 742.000 Lira istediği bu topları, gemi onarımının bitiminden 2 ay önce Cenova'daki Ansaldo Fabrikası'nda teslim etme sözü verdi. Sözleşmenin geçen hafta imzalanması gerekiyordu. Ancak anlaşma öncesinde Armstrong Şirketi, aynı siparişi 650.000 Lira (hatta bazı görüşlere göre 600.000 Lira) karşılığında yapabileceğini bildirdi. Dolayısıyla Ansaldo Şirketiyle varılan anlaşmadan vazgeçildi, ancak görüşmeler yine de devam etmekte.

İki şirketin aynı sipariş için farklı fiyat vermesi ve fiyatlar arasında farkın büyük olması, Osmanlı Hükümeti'ni rahatsız etti ve siparişin içeriğinin değiştirilmesine karar verildi. Yeni plana göre yalnızca büyük toplar yurtdışından alınacak, küçük kalibreli toplar ise Amiral-

lik Dairesi ile Tophane'de üretilecektir. Bu kararın alınmasının sebeplerinden biri de Nisan ayında Çatalca'da dağ toplarının denenmesi ve başarılı bulunmasıdır. Ancak işin uzmanlarına göre bu karar uygulanırsa zırhlı gemilerin yeni toplarla teçhizatlandırılma süreci uzayacaktır.

Zırhlı gemilerin onarımına gelince bu iş, Cenova'daki Ansaldo Gemi İnşaat Fabrikası'na verildi. Geçen sene bu fabrika, Asar-ı Tevfik ve Mesudiye adlı zırhlı gemilerin onarımını da üstlenmişti. Ancak bu gemiler, Cenova'ya ulaştıktan sonra Alman şirketlerinden daha uygun teklifler geldiğinden geçtiğimiz Mart ayında Asar-ı Tevfik gemisi, Kiel şehrine götürüldü ve hâlen burada tamir edilmektedir.

Ansaldo ile yapılan sözleşmeye göre şirket, Osmaniye, Orhaniye, Mahmudiye, Aziziye, Avnullah, Muin-i Zafer, Mukaddeme-i Hayır, Feth-i Bülent adlı 8 zırhlı geminin onarımını 552.000 İngiliz Sterlini karşılığında yapıp gemilerin Cenova'ya ulaşmasından 2 yıl sonra bu gemileri onarımı tamamlanmış bir şekilde Türk tarafına teslim edecektir. Her geciken gün için şirket, 50 Sterlin ceza ödeyecektir. Son 4 zırhlının hızı, 14 knot olacaktır.

Topların yerleştirilmesinden ve deneme ateşinden sonra gemide herhangi bir sorun çıkması durumunda şirket söz konusu sorunları gidermekle yükümlüdür. Bu gemiler, İtalya'ya römörklerle götürülecek, çünkü eski kazanlarıyla motorları çıkartılıp İstanbul'da bırakılacaktır. Gemilerin İtalya'ya ulaştırılması ile ilgili tüm masrafları (yaklaşık 10.000 Sterlin), Ansaldo Şirketi üstlenecektir. 552.000 Sterlini ise Osmanlı Hükümeti, 8 taksitte ödeyecektir. Bu taksitlerden ilki (70.000 Sterlin), geçtiğimiz günlerde ödendi. Sözleşme 20 Mayıs'ta imzalanmasına rağmen sözleşme metninde tarih 22 Mayıs olarak yazıldı.

Söylendiğine göre İtalya'ya gönderilmekte olan gemilerdeki subaylar, İstanbul'da kalacak, yani gemiler Cenova'ya askersiz götürülecektir. Böyle bir emri, bizzat Sultan'ın verdiği dile getirilmektedir.

Genelkurmay Albayı Kalnin

BELGE 28

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Trablus'ta Genel Askerlik Yükümlülüğünün Başlatılmasına Dair Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği 3 Nisan 1902 Tarihli (No. 20) Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 450, Liste 1, Dosya 124, Yaprak 4-6.

Trablus'ta imparatorlukta geçerli olan genel askerlik yükümlülüklerinin uygulanması ile ilgili tartışmalar, uzun süredir Osmanlı Hükümeti'ni meşgul etmektedir. Bugüne kadar bu bölgede piyade tümeni ile süvari ve topçu birlikleri görev yaptı. Bütün bu birlikler, I., II. ve V. kolorduların görev yerlerinden yeni askerlerle ikmal edildi, iaşe ve diğer tüm ihtiyaçlar, başkent de dâhil olmak üzere imparatorluğun diğer bölgelerinden gönderildi. Askerlik yükümlülüğü uygulamasını başlatarak hükümet, bölgenin savunmasını, yerli birliklere devretmek istemektedir. Plana göre Türk subaylarının komutasında olacak bu birliklerin masrafları da artık bölge bütçesinden karşılanacaktır. Ancak hürriyetlerine düşkün olan ve kanunlara uyma konusunda sıkıntı yaşayan Araplarla ilgili kati kararlar almaktan çekinen Osmanlı Hükümeti, bu meseleye son derece dikkatli yaklaşmaktadır. 1892 yılında süvari ve piyade birliklerinden barış zamanında görev yapmayan, yalnızca yılda bir kez iki haftalığına eğitime çağırılan milis kuvvetleri oluşturuldu. Hükümet biraz da olsa bu uygulamanın Arap kavimlerini disipline edeceğini, söz konusu milis kuvvetlerinden toplam 8-10 bin askerden oluşacak 10 piyade taburu ile 20 süvari birliği kurabileceğini düşünüyordu.

Geçtiğimiz yılın sonbaharında Türklerin hizmetinde bulunan Alman kökenli süvari subayı Rudgisch Paşa Trablus'tan döndü. Bölgeye askerleri eğitmek için gönderilen ve orada 18 ay kalan Rudgisch Paşa, söz konusu milis kuvvetleri ile ilgili son derece ilginç ayrıntıları benimle paylaştı. Ona göre Trablus milis kuvvetlerinin tabur ve süvari birliği şeklinde genel taktik yapılandırmasından bahsetmek mümkün değil. Taburlarla süvari birliklerinin sayısı da kabilelerin milis kuvvetlerinin oluşturulmasına nasıl yaklaşacaklarına bağlıdır.

Araplar askerî eğitimlere düzenli bir şekilde katılmaktadırlar. Bunun sebeplerinden biri de Türk yetkilileri ile aralarını iyi tutmaya çalışan şeyhlerinin kabile mensuplarını zorlamalarıdır. Ancak bu eğitimler her kabile için farklı zamanlarda ve her kabilenin göçebe yaşamını sürdürdüğü yerlerde yapılmaktadır. Türk subaylar bu eğitimler nedeniyle devamlı bir yerden başka bir yere göç etmek zorunda kalmaktadır. Rudgisch, bir keresinde aynı anda 600 süvariye eğitim verdiğini söyledi.

Söz konusu milis kuvvetlerinde herhangi bir düzen söz konusu değildir. Her kabile, istediği ya da gücü yettiği kadar asker göndermektedir. Ancak farklı kabile mensuplarını tek bir bölük, süvari birliği veya taburda geçici süreliğine bile olsa bir araya getirmek mümkün değil-

dir. Bundan dolayı da oluşturulan taktik birimlerinin (bunları böyle adlandırmak mümkünse) her birinin sayısı farklıdır. Örneğin süvari birliklerindeki asker sayısı 50 ile 180 arasında değişmektedir.

Kabile mensupları bu eğitimlere sıradan kıyafetleri ile ve kendi silahlarıyla gelmektedirler. Hâlbuki Rudgisch'e göre Türklerin depolarında bölgeye yapılacak herhangi bir saldırı durumunda kullanabilecekleri yeterli sayıda Martini, hatta Mauser tüfeği mevcuttur. Bu kişiler disiplinden anlamadıkları gibi yalnızca kendi şeyhlerine itaat etmekte, eğitime de doldurulmuş tüfeklerle gelip gitmekte, kavga eder gibi egzersizler yapmaktadırlar. Askerlerin ikiye ayrılarak savaş durumundakine benzer taktik bir eğitim almaları ise imkânsızdır. Zira bu gibi durumlarda bu kişiler, eğitimi adeta gerçek sayıp çatışmalara dönüştürmektedir. Eğitimlerin sonunda bu kişilerin 20-30 kilometre uzaklıktaki evlerine gitmeleri ve sabah tekrar aynı yolu katetmeleri de ayrı bir sorun. Tüm bu sorunlara rağmen Araplar, çok iyi at binmekte ve ok atmaktadırlar.

Yerli at cinsleri, yerli şartlara ve askerî hizmette kullanmaya uygun atlardır. Burada çok at olduğundan atların fiyatı da ucuzdur. 8-10 Lira'ya süvari birliklerinde kullanılabilecek mükemmel atlar almak mümkündür. Trablus'ta bulunan daimî süvari müfrezelerinde (XXXVII. ve XXXVIII. alaylarda) ucuz yerli atlar ve koşum takımları kullanılmaktadır. Bundan dolayı buradaki müfrezelerdeki asker sayısı, imparatorluğun diğer bölgelerindeki süvari birliklerindeki asker sayısından çok daha fazladır (bir süvari birliğinde yaklaşık 80 asker bulunmaktadır). Rudgisch Paşa'ya göre Araplar savaş hâlinde 40.000 kadar asker çıkartabilecektir.

Geçen senenin başından itibaren Osmanlı Hükümeti, enerjik Trablus Valisi Müşîr Hafız Paşa'nın aracılığıyla vilayet halkı arasında genel askerlik yükümlülüğünün başlatılması düşüncesini yavaş yavaş yaymaktadır. Gazetelerde farklı kabile reislerinin Sultan'ın adına gönderdikleri teşekkür yazıları yayımlanmaya başlandı. Bu yazılarda aksakallar bölgede aynen imparatorluğun diğer bölgelerinde olduğu gibi genel askerî yükümlülük uygulamasının başlatılacak olmasından dolayı teşekkürlerini bildirmekte, İslam'ı korumayı öngören kutsal görevi memnuniyetle yerine getireceklerinden ötürü mutlu olduklarını belirtmektedirler. Bununla birlikte bu açıklamaların, halkın büyük kısmının hislerini yansıtmadığı bilinmektedir. Halkın büyük bir kısmı, hür kalmak istemekte, kendilerini sınırlandıran ve dışarıdan yüklenmeye çalışılan her türlü emir ve kanunlara bağlanmaya karşı çıkmaktadır. Rudgisch, genel askerlik yükümlülüğü ile ilgili kanunların uygulamada büyük sorunlara neden olacağını, şimdiden birçok yerde protesto gösterilerinin yapıldığını ileri sürdü. Geçtiğimiz yılın Ekim ya da Kasım ayında son derece kararlı ve aktif olan bir vali, uygulamayı destekleyici açıklamada bulunmayı reddeden birkaç kabile reisini tutuklattı. Bunun üzerine yaklaşık 10.000 kadar Arap, Trablus'a yürüyünce onlara karşı silahlı birlikler gönderildi. Açılan ateş sonucunda 17 kişinin ölmesi üzrine Araplar dağıldı.

Osmanlı Hükümeti karşılaşacağı zorlukları şüphesiz tahmin etmekte ve bazı önlemler almaya çalışmaktadır. Bu önlemler: Daimî birlikler (Trablus Piyade Tümeni, XXXVII. ve XXXVIII. süvari alayları, topçu alayı (6 batarya), toplam 9.000 kişi), Trablus ve Bingazi olmak üzere iki şehirde bulunmaktadır. En sorunlu kabilelerin yaşadığı bölgelerde hükümet birer ya da ikişer bölük bulundurmaktadır. Ancak uygulamaların hayata geçirilebilmesi için şu ana ka-

dar herhangi bir şey yapılmadı. Hatta geçen sene silah taşıyabilenlerin sayımının yapıldığına dair çıkan dedikodular da öyle anlaşılmaktadır ki asılsızdı. Ancak geçtiğimiz Mart ayının sonunda, ayın 25'inde, farklı birliklerdeki genç subaylar, binbaşılar ve yarbaylardan oluşan bir komisyon, Trablus'a gitti. Daha Aralık ayında oluşturulan ve bugüne kadar İstanbul'da ikamet eden bu komisyonun amacı, büyük şehirlerde eli silah tutan insanların sayımını yapmak, halkın bu sürece nasıl yaklaşacağını ve askere alınması planlanan bu kişilerin askere alınmasının ne kadar uygulanabilir olduğunu tespit etmektir. Osmanlı Hükümeti'nin konuyla ilgili atabildiği tek adım da budur.

Son olarak Rudgisch Paşa ile yaptığımız konuşma sonrasında Osmanlı'daki Alman subayları ile ilgili edindiğim izlenimlerimden bahsetmek istiyorum. Özellikle ilk zamanlarda paşanın Araplar karşısındaki konumu iç acısıydı. Her ne kadar Türk subaylar, onun bizzat Sultan'ın temsilcisi olduğunu anlatmaya çalışsalar da Araplar, onu gavûr olarak görüyor ve onun emirlerine uymak istemiyorlardı. Ayrıca bölge halkı, onun gelişi ile uygulanmaya çalışılan genel askerlik yükümlülüğü arasında doğrudan bir bağın olduğunu düşünüyordu. Rudgisch Paşa da haklı olarak onların arasında kendini güvende hissetmediğini söylüyordu. Bundan dolayı da eğitim sırasında şeyhlerin en ön sırada durmasını ve böylece kendisi ile Araplar arasında bir duvar rolü üstlenmelerini istiyordu. Bütün bunlar, eğitime tâbi tutulan fanatik Müslümanların yabancı askerlerle gavûrlara karşı tutumlarını net olarak ortaya koymaktadır.

Alman subay, eğitim sırasında yarı göçebe olan bu yabanileri ikiye ayırarak onlardan eğitim amaçlı aralarında savaşmalarını istemiş ve onlara savaş manevraları öğretmeye çalışmıştır. Paşa, akıllı ve sakin mizaçlı olan Almanlara verdiği eğitimlerden başarılı sonuçlar aldığından aynı sonuçları Araplardan da alacağını düşünüyordu. Ancak paşa yanıldı ve onun Araplara savaş taktikleri öğretme çabası, bu yabaniler arasında büyük kavgaların yaşanmasına yol açtı. Paşaya göre kavgaya tutuşan Arapları ayırmak, hiç de kolay olmamıştı.

Netice itibarıyla Rudgisch Paşa'nın 1.5 yıllık faaliyetlerinin sonuçları aslında şaşırtıcı değildir. Paşa, Araplara verilen bu eğitimin, tamamen faydasız olduğunu, daimî süvari birliklerinin dâhi bir şey öğrenemediğini kabul etti. Yalnızca subaylar, onun komutanlığında güya bilgilerini tazelemiş ve bu da onun Trablus seyahatinin tek olumlu neticesi olmuştur.

Albay Kalnin

BELGE 29

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanı Tuğgeneral Kalnin'in Osmanlı Ordusu'ndaki Sıhhiye Bölüğünün Durumu Hakkında Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi Başkanına Gönderdiği 09 Ocak 1903 (No. 3) Tarihli Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 450, Liste 1, Dosya 124, Yaprak 16-17.

Geçmişte yaşanan olayların da bize gösterdiği gibi Osmanlı Ordusu'ndaki sıhhiye birlikleri, düzenli bir yapıya sahip olmadıkları gibi barış zamanlarında da bu alanda herhangi bir çalışma yapılmamıştı. Şimdi ise bu konuda bir takım düzenlemelerin yapılması kararlaştırıldı. Geçtiğimiz günlerde Almanya örneğinde sahra hastanelerinin kurulması ve bunun için gereken teçhizatların Almanya'dan sipariş edilmesi ve satın alınmasına dair Sultan'ın iradesi yayımlandı. Buna göre kolordu karargâhlarının bünyesinde 200 yataklı, tümen karargâhlarının bünyesinde 100 yataklı, müfreze karargâhlarının bünyesinde ise 50 yataklı birer sahra hastanesi kurulacak. Bunun dışında Almanya'dan hasta nakillerinde kullanılmak üzere at arabalarının alınması da öngörülmektedir.

Sultan'ın bu kararları almasında doktor olarak Osmanlı'nın hizmetinde bulunan Prof. Rider'in tavsiyelerinin etkisi büyüktür. İstanbul'daki Gülhane Askerî Hastanesi'nin müdürü ve tıp okullarının da denetçisi olan Rider ayrıca Kastamonu Vilayeti'ndeki sifilis ile mücadele kurumlarının müfettişi (Prof. During'in yerine) olarak da atanmıştır. Prof. Rider kendisini iyi bir doktor ve yönetici olarak ispatladığından şu an Üsküdar'da inşa edilen yeni büyük hastanelerin yönetiminin de ona verilmesi planlanmaktadır.

Bununla birlikte yukarıda arz edilen bütün projelerin her zaman olduğu gibi maddî imkânsızlıklar nedeniyle yakın gelecekte hayata geçirilme ihtimalinin düşük olduğunu tahmin etmek mümkündür.

Tuğgeneral Kalnin

BELGE 30

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Baş Karargâh'a Bağlı Askerî Eğitim Komitesi'ne Gönderdiği Osmanlı'daki Silah Stoklarına Dair 15 Ocak 1903 Tarihli Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 450, Liste 1, Dosya 118, Yaprak 34-36 b.

Geçen yılın 26 Ekim günü gönderdiğim 59 No'lu telgrafta Osmanlı Hükümeti'nin 220.000 adet Mauser tüfeği almak istediğini raporlamıştım. Şimdilerde bu proje hayata geçirilmeye başlandı. 29 Aralık'ta Osmanlı Hükümeti, Loewe Mauser Fabrikası'nın buradaki temsilcisi (aynı zamanda Krupp Şirketi'nin de temsilcisidir) ile 200.000 (220.000 değil) adet 7.65 kalibrelik Mauser tüfeğini satın alma konusunda sözleşme imzaladı. Buna göre tüfeğin fiyatı, 3 Lira 15 Kuruş'tur (72.4 Frank; 1 Lira = 22.80 Frank). Silahların İstanbul'a getirilip kıyıya taşınması da bu fiyata dâhildir. Silahların ilk partisinin (40.000 adet), 1 Nisan'a kadar teslimatı planlanmaktadır. Geriye kalan kısmı ise sözleşmenin imzalanmasından 18 ay içerisinde, yani 29 Haziran 1904'e kadar teslim edilecektir. Ödeme ise silahların teslimatına paralel bir şekilde gerçekleşecektir.

Modern silah tiplerinin satın alınması ve Osmanlı Ordusu'ndaki silahların sayısının arttırılması, zarurî bir olaydır. Bilindiği gibi Osmanlı Silahlı Kuvvetleri'nde 3 tip tüfek kullanılmaktadır: Winchester karabinası, Henry Martini tüfeği, Mauser tüfeği. Bunun dışında depolarda 400.000 farklı eski tüfeğin olduğu, ancak bunların artık kullanılamaz durumda olduğu söylenmektedir. Winchester karabinaları (100.000 adet), Osmanlı Hükümeti tarafından son Türk-Rus Savaşı'ndan 5 yıl önce satın alınmış ve savaş sırasında bunlardan fazlasıyla istifade edilmiştir. Şimdi ise bu silahı, yalnızca jandarma ile zaptiye birlikleri kullanmaktadır.

Günümüzde balistik özellikler açısından eskimiş olması ve uzun süre kullanılmasına rağmen bakımının kötü yapılması gibi sebeplerden ötürü bu silahlar kullanılamaz durumdadır. Birçok örneğin gösterdiği gibi arka arakaya 4-5 ateş yapıldıktan sonra bu silahların mekanizması kilitlenmektedir. Makedonya'daki son karışıklıklar sırasında Winchester tüfeği kullanan Osmanlı jandarma birlikleri, yeni silahlarla (daha çok Mannlicher) donatılmış küçük isyancı gruplarıyla bile baş edememiştir. Anlatıldığına göre jandarmaların kendilerinden her zaman daha iyi teçhizatlandırılmış eşkıyaları takip etmeyi reddettikleri de olmuştur. Jandarma birliklerinin bu vahim durumundan haberdar olan Osmanlı Hükümeti, daha 1901 yılında Kosova, Selanik ve Manastır vilayetlerindeki bazı jandarma birliklerindeki Winchester karabinalarını, Henry Martini tüfekleri ile değiştirmiştir. Bundan sonra bütün jandarma birliklerinde söz konusu tüfeklerin kullanacağını düşünebiliriz. En azından Winchester karabinaları artık savaşlarda kullanılmayacaktır.

11.43 mm. kalibrelik Henry Martini tüfeklerini (600.000 adet) Osmanlı Hükümeti daha Rusya ile savaştan önce almıştı. Bu tüfekler, kalitesinden ötürü Osmanlı Ordusu tarafından çok değerli kabul edilmiş ve ordu, modern silahlarla yeniden teçhizatlandırıldığında askerler bu silahları bırakmak istememişti. Günümüz Osmanlı Ordusu'ndaki Henry Martini marka tüfek sayısını kesin olarak söylemek güçtür. Ancak tahminî hesaplamalara göre Türk-Rus Savaşı'ndan sonra kalan bu silahların sayısı 400.000 adetten fazla olamaz. Kayıp silahların büyük bir kısmı, düşman tarafından ganimet olarak ele geçirilmiş, bir kısmı ise aynı dönemde Çerkezlerle Başıbozuklara dağıtılmıştı. Savaş sonrasında ise bunlar silahları iade etmemiştir.

Sonraki dönemde ise bu silahların sayısı, I. ve III. kolordu bölgelerindeki Müslüman nüfusa dağıtılması ve Hamidiye alaylarının teçhizatlandırılmasında kullanılması sebebiyle daha da

P. O. Kovalevskiy,
“İvanovo Çiftlik Çarpışması,
12 (24) Ekim 1877”.
(1887; Tuval, 126 x 207).

azaldı. Jandarma ile zaptiye birliklerinin de günümüzde bu silahları kullandığını dikkate alacak olursak savaşta kullanılmak için Osmanlı Hükümeti’nin elinde en fazla 300.000 Henry Martini tüfeğinin kaldığı sonucuna varabiliriz. Kaldı ki Türkler, bu silahları 30 yıldan fazla bir süredir kullanmaktadırlar. Dolayısıyla birçoğunda küçük ya da büyük sorunlar olabilir. Nitekim daha 1897’de, Yunanistan ile yapılan savaş sırasında, ordunun kullanımında olan Henry Martini tüfeklerinin önemli bir kısmının kullanışsız olduğu ortaya çıkmıştı (bkz. Colmar Freiherr von der Goltz, *Der Thessalische Krieg und die Türkische Armee*, 1898, s. 14). Henry Martini tüfeklerinin tamiri ve yeniden yapımı ile ilgili birçok kez gündeme gelen düşünceden her seferinde vazgeçilmesinin sebebi, tüfeklerin çoğunun bozuk olması ve tamir ile yeniden yapım işleri için imalathanenin inşasının çok pahalıya mal olacağının tespit edilmesi-

dir. Böylece 300.000'lik Henry Martini tüfek stokunun, askerî bakımdan şimdilerde pek bir değeri yoktur.

Mauser marka kasalı tüfeklerin sayısı ise günümüzde 700.000'dir. Bunlardan 220.000'i, 1887 yapımı (siparişi 1888'de verilmişti) olup 9.5 mm. kalibreye sahip ve kara barutla donatılmıştır. Geriye kalan 480.000 tüfek, 1892 yapımı olup 1893'te Osmanı'ya teslim edilmiştir. Bunlar, 7.65 mm. kalibrelik olup dumansız barutla çalışmaktadır. Söz konusu ikinci tip tüfek, balistik özellikler bakımından ilkinden daha kalitelidir. Bunlar günümüz şartlarında modern silahlar olarak değerlendirilebilir. Zaman zaman tartışmalara konu olan belki de tek eksiklikleri, bu tüfeklerin mekanizmalarının çok nazik olması ve iyi bir bakıma ihtiyaç duymasıdır. Türk askerinin bu nitelikte bir bakım yapmasını beklemek ise yanlış olur.

Osmanlı'da bu silahlar, hiçbiri şekilde denenmedi. Goltz Paşa'ya göre Yunanlılarla yapılan savaşta 9.5 mm. kalibrelik olanların ancak küçük bir kısmı kullanılmıştır (bkz. Colmar Freiherr von der Goltz, *Der Thessalische Krieg und die Türkische Armee*, 1898, s. 14, dipnot 2). Dolayısıyla bu silahların mekanizmasının aşırı nazik ve ince olduğu konusunda yapılan tespitin ne kadar doğru olduğunu söylemek zordur. Ne olursa olsun günümüzde Osmanlı, herhangi bir savaş durumunda kullanabilecek farklı kalibrelerde 700.000 Mauser marka tüfeğe sahiptir.

Şimdilerde 200.000 adet küçük kalibrelik Mauser tüfeği satın alan Osmanlı Hükümeti, bu sayıyı 900.000 adet tüfeğe çıkartmaktadır. Bu tüfekler, bütün nizamî birlikleri (370.000), redif birlikleri (310.000) ve II. ve III. kolordularda şimdiye kadar oluşturulan 170 ilave taburu silahlandırmak için yeterlidir (ilave taburların eğitimleri sırasında da askerlere Henry Martini tüfekleri verilmektedir).

Mauser tüfeklerinin yurtdışından sipariş edilmesi, bunların İstanbul'da üretiminin mümkün olmadığını göstermektedir. Daha 1900'de Amiralliğin tersanesinde kurulan silah fabrikası için yurtdışından tezgâh ve makinelerin gönderildiğine dair haberler çıktı. Buna göre söz konusu makineler, günde 100 adet Mauser tüfeğini üretme potansiyeline sahipti. Nisan 1901'de tersanede üretilen silahların örnekleri, Sultan'a takdim edildi, Haziran ayında ise bu silahlar yurtdışından alınan silahlarla karşılaştırılarak denendi. O günden beri yerli üretimden hiç haber alınamadı ve bu mesele, Almanya'dan yapılan yeni siparişlerle kapandı.

Mermi konusuna gelince, Henry Martini tüfekleri için mermiler, Zeytinburnu'ndaki mermi fabrikasında üretilmekte, Mauser tüfekleri için ise yurtdışından satın alınmaktadır. Büyük kalibreli (9.5 mm.) mermilerin sayısı, 100 milyon civarındadır. Yani bir tüfeğe 50 mermi düşmektedir. Küçük kalibreli (7.65 mm.) mermiler 1893'te sipariş edildi ve 1898'de ise 150 milyon adet olarak teslim edildi. Buna göre bir tüfeğe 312 mermi düşmektedir. Bu sipariş fiyaskoyla sonuçlandı. Kovanlar çok zayıf olduğundan ilk atışta bunlarda çatırdamalar ve yarıklar oluştu. 24 milyon mermi, kusurlu bulundu. Fabrika bunları değiştirmek zorunda kaldı ve söylendiğine göre bunu da ancak İmparator Wilhelm'in baskısıyla yaptı.

1898'de 100 milyon merminin daha alınması ile ilgili görüşmeler başlasa da maddî kaynak yetersizliğinden sözleşme, ancak Kasım 1901'de imzalandı. Mauser Fabrikası'nın temsilcisine göre bu sözleşme doğrultusunda 30 milyon mermi teslim edildi (benim hesaplarıma ve izlenimlerime göre, bu rakam çok daha düşüktür: 15 milyon civarı). Teslimatın yavaş gerçek-

leşmesi ise yine ödemelerin gecikmesi ile ilgiliydi. Netice itibarıyla günümüzde Osmanlı ordusunda her küçük kalibreli tüfeğe 375 mermi düşmektedir.

Bir taraftan yurtdışına siparişler verilirken diğer taraftan da Mauser tüfekleri için mermi üretimini gerçekleştirecek fabrikanın kurulması üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. Daha Haziran 1900'de Zeytinburnu'nda günde 100.000 mermi üretecek yeni bir fabrikanın temeli atıldı. Fabrikanın inşası, Kasım 1901'de tamamlandı. Daha sonra ise özel bir komisyon, Avusturya'ya giderek Hardenberg'deki Keller Fabrikası'ndan yeni sisteme göre üretilen makineler satın aldı. Geçtiğimiz yılın 19 Ağustos günü, Sultan'ın tahta çıkmasının yıldönümünde, fabrikanın açılışı gerçekleşti. Fabrikadaki çalışma ve üretime dair elimizde şimdilik bir bilgi yok. Ancak fabrikayı ziyaret eden Krupp Fabrikası'nın temsilcisi, fabrikanın mükemmel donatımına rağmen günde 100.000 mermi üretemeyeceğini düşünmektedir. Kaldı ki Osmanlı Hükümeti'nin yaşadığı maddî sıkıntılar nedeniyle fabrikadaki üretimin kesilmeden devam etmesi, mümkün değildir. Üretimdeki herhangi bir aksama ise fabrikanın kendisini de ürünlerin fiyatını da olumsuz etkileyecek ve nihayetinde Osmanlı'yı yeniden Avrupa'ya mecbur bırakacaktır.

Yeni mermi fabrikasıyla aynı zamanda dumansız barut fabrikası da üretime yeniden (onuncu kez) başladı. Ancak bu fabrikanın faaliyetleri hakkında şimdilik elimizde bir bilgi yoktur.

Tuğgeneral Kalnin

BELGE 31

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanı Tuğgeneral Kalnin'in Osmanlı'daki Nizamî Birliklere Asker Alımı ve Askerlerin Maaşı Hakkında Baş Karargâha Gönderdiği 28 Şubat 1904 Tarihli (No. 2) Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 450, Liste 1, Dosya 124, Yaprak 22-24 b.

Geçtiğimiz kışı Osmanlı Hükümeti, muhtemel tehditlere karşı önlemler alarak geçirdi. Türkler, ilkbaharda Makedonya'da herhangi bir isyancı grubun ortaya çıkmasına da yabancı bir devletin askerî müdahalesine de hazırlıksız yakalanmak istemiyordu. Alınan en önemli tedbirler, daha doğrusu yapılan değişiklikler, ordudaki yapıyla ilgilidir. Böylece hükümet, farklı birlikleri ihtiyaç hâlinde hızlı ve daha kolay bir şekilde savaş düzenine getirmeyi amaçladı. Önlemlerin alınmasının sebepleri ile ilgili de bazı ayrıntıları aktarmak istiyorum.

Nizamî birliklerdeki asker sayısını savaş zamanındaki sayıya ulaştırmak için bilindiği gibi en başta ihtiyat kategorisindeki kimselere başvurulmaktadır. Askerlikle ödevli kimseler, daimî ordunun birliklerinde 3 yıl (süvari, topçu ve mühendis birliklerinde 4 yıl) görev yaptıktan sonra barış zamanında ihtiyat birliklerine dâhil edilmektedirler. Burada da onlar 3 (ya da 2) yıl kalmaktadırlar. Kanunlara göre bu kategorideki insanlar kendi evlerinde yaşamakta, evlenebilmekte ve kendi redif taburunun bölgesinde ikamet yerlerini değiştirebilmektedirler. Onlara herhangi bir eğitim verilmemekte, yalnızca taburlardaki depoların muhafızlığı ve bu depolarda saklanan askerî araç gereçlerin temizliği gibi işlerle görevlendirilmektedirler.

Bu arada aslında günümüzde fiiliyatta böyle bir birlik yoktur. Bunun sebebini ise kanunlarda aramak gerekmektedir. Kanunlar hükümete siyasi sebeplerden ötürü alt rütbelileri 3 yıllık hizmetlerinden sonra ihtiyat birliklerine göndermeyerek bu askerlerin görev sürelerini 6 yıla kadar çıkarmasına izin vermektedir. Ancak hükümet yalnızca siyasi durum gerektirdiğinde değil, alt rütbelilerin hizmetleri karşılığında almaları gereken maaşın bir kısmını dahi ödemeyecek durumda olduğunda bile bu haktan mutlaka yararlanmaktadır.

Bilindiği gibi Osmanlı Ordusu'nda ve özellikle de alt rütbelilere maaşlar, düzenli olarak ödenmemektedir. Yerleşmiş geleneklere göre alt rütbelilere maaş, genellikle yılda 4 kez - bayramlarda ve Sultan'ın doğum günü ile tahta çıktığı günde vs. - aylık maaş miktarında ödenmektedir. Nadiren de olsa bazı yıllarda ülkenin ekonomisi müsaade ettiği takdirde ek olarak bir ya da iki maaş daha verilmektedir. Örneğin II. Kolordu'daki askerlere 1899'da yalnızca 4 maaş, 1900'da ise 6 maaş ödenmiştir. Bunun sebebi, 1900'da Edirne Vilayeti'nde iyi mahsul alındığından vilayetin ekonomik durumunun önceki yıllara kıyasla çok daha iyi durumda olmasındandır. 1901'de ise askerler 2 maaş aldılar ve ancak yılın sonunda Ramazan Bayramı dolayısıyla kendilerine bir maaş daha verildi. 1901 yılının başında Erzurum'daki malî durum o kadar kötüydü ki (Ermeni meselesi nedeniyle yaşanan kargaşa ekonomiye bü-

yük zarar vermişti), askerler Ramazan sonunda ancak yarım maaş aldılar, Kurban Bayramı'n-da ise o kadar da bir ödeme yapılamadı, bu durum her zaman ve her yerde böyle süregeldi.

Böylece alt rütbeliler ihtiyat birliklerine aktarılmadan hükümetten 18-24 kez maaş alabilmektedirler. Yeterince nakit paraya sahip olmayan hükümet, alt rütbelilerin askerliğini onların maaşını ödemek için kaynak buluncaya kadar uzatmaya çalışmaktadır. Ancak kaynak bulunamamakta ve insanlar 6 yıl askerlik yapmaktadırlar. Bu süreden sonra ise askerler, ister istenmez redif birliklere gönderilmektedir. Örneğin 1895'te (Hicri 1311) askere alınan alt rütbeliler, ancak 1901'de redif birliklerine kaydedildiler. Hatta ihtiyata alma işlemleri yıl boyunca devam etti, bazıları (IV. Kolordu'nun VII. Tümen'in birlikleri) 1902 Ağustosu'nun sonuna kadar orduda kaldılar.

1896 (1312)'da askere alınan alt rütbeliler 1902 yılının sonunda, hatta birçoğu 1903 yılı boyunca redif birliklerine nakledildi. Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere insanlar 6 yıldan bile daha fazla bir süre askeriyede kalabiliyorlardı. Ancak askerlerin kanunlara aykırı bir şekilde 6 yıldan fazla bir süre orduda tutulması, sıkça kargaşalara neden olduğundan en nihayetinde bunlar terhis ediliyordu.

Benim burada bulunduğum dönemde bütün kolordulardaki birliklerde bu tür kargaşalar ortaya çıktı. İşin ilginç tarafı hükümet her zaman geri adım atmak zorunda kalmakta ve askerleri sakinleştirmek için ihtiyaç duyulan maddî kaynağı da temin etmektedir. Genellikle hükümet, terhis olanlara 10 aylık maaş ve borcun geriye kalanı için de değerli senetler vermektedir. Askerler bu senetleri bozdururken % 70'e kadar zarara uğramakta ya da bunlarla daha sonra vergi borçlarını kapatmaktadırlar.

Alt rütbelilerin görev süresinin uzatılma (6 yıla çıkartma) uygulamasının sistematik bir hâl alması, yukarıda da belirtildiği gibi ihtiyat birliklerinin tamamen ortadan kalkmasına yol açtı. Bundan dolayı seferberlik ilân edildiğinde hükümet en azından seferberliğin ilân edildiği bölgelerle askere ihtiyaç olan bölgelerde her seferinde yeni asker alımına başlamaktadır. Hâlbuki kanunlara göre askere çağrılmanın da dönemleri vardır. Örneğin günümüzde III. Kolordu'nun nizamî birliklerdeki asker sayısını arttırmak için Aydın Vilayeti'nde Nisan ayında askere alınması gereken gençler daha Ocak ayının sonunda orduya dâhil edildiler. Yeni askere alınanların nizamî birliklere gönderilmesinin şöyle olumsuz bir tarafı var: Gençler askerî harekâtların başlamak üzere olduğu bir dönemde eğitimsiz bir şekilde orduya katılmaktadırlar. Bundan dolayı ihtiyaç duyulduğunda nizamî birliklere aktarılabilecek eğitimli askerlerden oluşan yedek - ihtiyat - birliklerinin hazırda bulunması için hükümet ordunun farklı birliklerindeki askerlerin görev süresini değiştirme kararı aldı.

1886'da uygulanan orduya asker temin etme kanununa göre, askerlikle yükümlü olanlar 6 yıl ordu ve ihtiyat, 8 yıl redif ve 6 yıl mustahfız birliklerinde görev almak zorundaydılar. Bu yıldan itibaren ise askerler 9 yıl nizamî ve ihtiyat, 9 yıl redif ve 2 yıl mustahfız birliklerinde görevlendirilecektir. Bu arada 9 yılın ilk 3 yılını askerler muvazzaf hizmette, 6 yılını ise ihtiyatta geçirecektir.

Toplam 20 yıllık hizmet süresinin yukarıda adı geçen birlikler arasında yeniden düzenlenmesi, şüphesiz Osmanlı Ordusu'nun günümüzde içerisinde bulunduğu şartlara daha uygun-

dur: Şöyle ki 6 yıllık ihtiyat hizmeti, nizamî birlikler için gereken eğitimli personel ikmalini eskisine göre daha başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesine olanak sağlayacaktır. Mustahfız birliklerinin neredeyse tamamının kaldırılması, bu birliklerin gerçekten de fazlalık olduğunu bir kez daha ispatlamıştır. Zira bu birlikler, redif birliklerinden ayırt edilememektedir. Bu birlikler sayıca az olsa da neredeyse her zaman onlarla birlikte seferber edilmiş ve savaş zamanında aynı amaçlarla kullanılmıştır.

Diğer değişiklik, II. ve III. kolordulara önceden ilave edilen taburların yeniden yapılandırılması ile ilgili oldu. Bilindiği gibi ilave taburları, daha geçtiğimiz yıl, II. sınıf redif birlikleri olarak adlandırılmaya başlanmıştı. İsim değişikliğine gidilmesinin sebebi, ilave taburlarının yaptıkları taşkınlıklar nedeniyle çok kötü bir imaja sahip olmasıdır. Bundan dolayı isim değişikliği, zorunlu bir hâl almıştı. Gerçekte ise bu, söz konusu birliklerin yeniden yapılandırılmasının yalnızca ilk adımıydı. Hâlbuki bu iki kategori, birbirinden çok farklıdır: Redif birlikleri, normal askerlik görevini yapıp bitirenlerden, II. sınıf redif birlikleri ise barış zamanında nedense askerî hizmetten muaf tutulanlar ve yalnızca yılda bir aylığına eğitim almak için askere alınanlardan oluşmaktadır.

22 Nisan 1902 tarihli 24 No'lu raporumda alay, müfreze ve tümenlere bağlı olan ilave taburlarının savaş düzeni hakkında ayrıntılı bilgi vermiştim. Ancak günümüze kadar II. sınıf redif taburları için yüksek teşkilatlanma şemaları oluşturulsa da bunlar yalnızca kâğıt üzerinde kalmıştır. Zira ne karargâhlar kurulmuş, ne de komutanlar atanmıştır. Geçtiğimiz kış boyunca II. ve III. kolordulardaki II. sınıf redif taburları, kesin olarak alay, müfreze ve tümenlerle birleştirilmiş ve I. sınıf redif birliklerine uygun olarak genel numaralar verilmiştir. Yine bu birliklerin karargâhları kurulmuş, komutanları atanmıştır. Bu adımlarla en azından yukarıda zikredilen iki kolorduda II. sınıf redif birlikleri, diğer redif birlikleri ile aynı derecede kabul edilmiştir. Yeni oluşturulan birliklerin düzeni hakkında daha sonraki raporlarda bilgi vereceğim.

Bu raporda ele alınan söz konusu iki değişikliğin de sebebi aynıdır: Askerlikle yükümlü olanların tâbi oldukları gereksiz bölünmeleri ortadan kaldırma isteğidir. Bu eğilim, Türk ruhuna tamamen uymaktadır. İhtiyaç anında Türkler hiçbir kanuna, imtiyaza ve muafiyete bakmaksızın askere ihtiyaç duyulan birliklere her yerden asker tedarik edebiliyorlar (örneğin redif birliklerine mustahfız askerleri, hatta askerî hizmetten tamamen muaf tutulanlar alınıyordu). Netice itibarıyla alınan bu önlemlerin ve yapılan değişikliklerin büyük ölçüde Alman subaylarının gayretiyle oluşturulduğunu ve mevcut askerî sistemi sadeleştirmeyi amaçladığını kabul edebiliriz.

Tuğgeneral Kalnin

BELGE 32

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Osmanlı Hükümeti'nin Krupp Fabrikası ile İmzaladığı Çabuk Ateşli ve Dağ Silahlarının Alımına Dair Sözleşme İle İlgili Baş Karargâha Gönderdiği 26 Mart 1905 Tarihli Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 450, Liste 1, Dosya 118, Yaprak 49.

23 Mart günü Osmanlı Hükümeti, Krupp Fabrikası ile 1.975.000 TL değerinde silah alımına dair bir sözleşme yaptı. Buna göre fabrika, Osmanlı Ordusu'na 62 sahra topu, 23 dağ bataryası, 10.5 santimetre kalibrelik 3 batarya ve 15 santimetre kalibrelik 3 batarya teslim edecektir.

Siparişin ayrıntısı şimdilik tam bilinmemektedir. Ayrıntıları öğrenir öğrenmez ek olarak bir rapor hazırlayacağım.

Genelkurmay Yarbayı Ale

“1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’nda Osmanlı Askerlerinin Giydikleri Üniforma”,

E. Ollier, *Illustrated History of the Russo-Turkish War,* Cassel Petter & Galpin, London 1879.

“Osmanlı Zaptiyesi”,

E. Ollier, *Illustrated History of the Russo-Turkish War,* Cassel Petter & Galpin, London 1879.

“Rusların Plevne Saldırısını Püskürten Osmanlı Askerleri”,

E. Ollier, *Illustrated History of the Russo-Turkish War*, Cassel Petter & Galpin, London 1879.

“Osmanlı Birliklerinin Plevne’den Son Hücumları”,

E. Ollier, *Illustrated History of the Russo-Turkish War*, Cassel Petter & Galpin, London 1879.

“25 Haziran 1877’de Meydana Gelen Kızıltepe Muharebesi’nde Osmanlı Askerleri”,

E. Ollier, *Illustrated History of the Russo-Turkish War*, Cassel Petter & Galpin, London 1879.

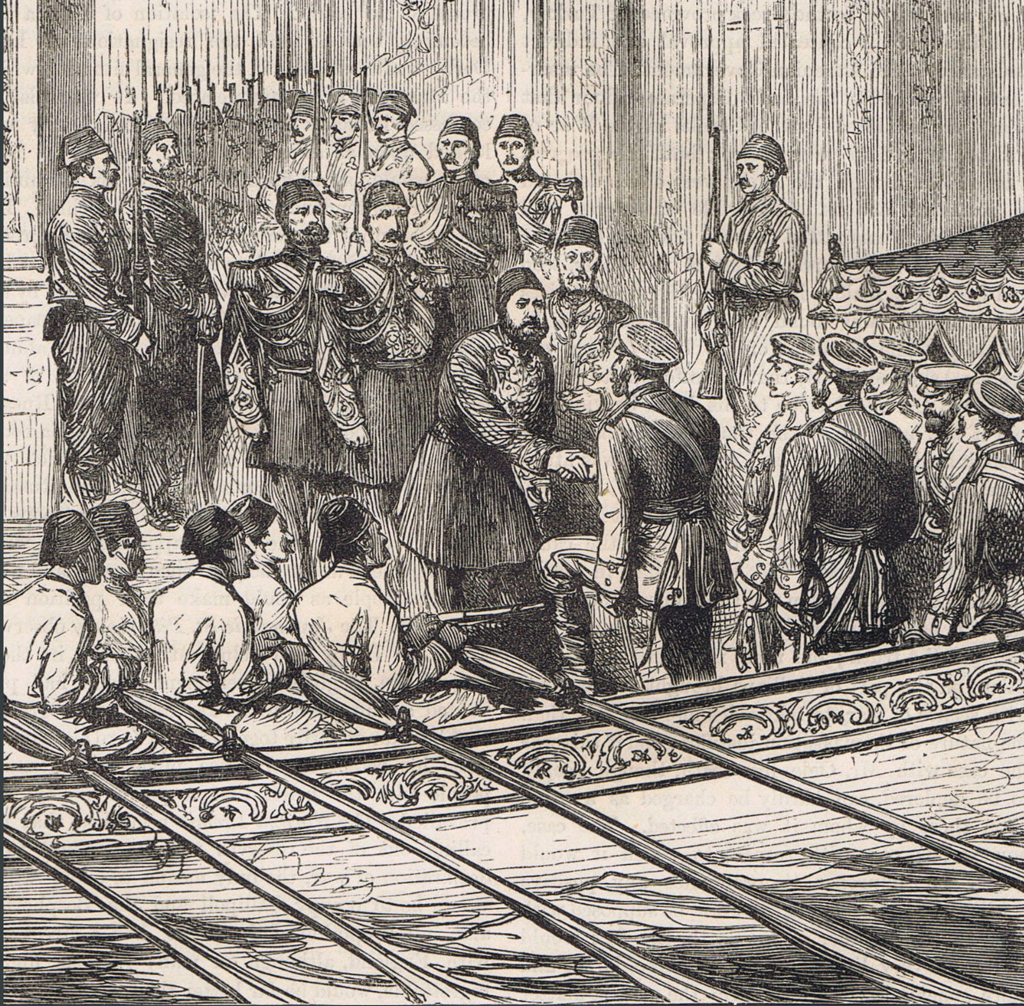
“Rusya İle Barışın Ön Şartlarını Görüşen İstanbul’daki Osmanlı Paşaları”,

E. Ollier, *Illustrated History of the Russo-Turkish War,* Cassel Petter & Galpin, London 1879.

“Saldırı Emri Bekleyen Osmanlı Birlikleri”,

E. Ollier, *Illustrated History of the Russo-Turkish War*, Cassel Petter & Galpin, London 1879.

"Rus Ordusu Başkomutanı Büyük Knez Nikolay Nikolaeviç'in Sultan Abdülhamid'i Ziyareti, 13 (25) Mart 1878",

E. Ollier, *Illustrated History of the Russo-Turkish War*, Cassel Petter & Galpin, London 1879.

BELGE 33

Rusya Genelkurmay Başkanlığı'nın "Osmanlı'daki Silah Rezervleri" Adlı 27 Ocak 1906 Tarihli Bilgi Notu,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 450, Liste 1, Dosya 118, Yaprak 62-63 b.

Ateşli El Silahları

Günümüz Osmanlı Ordusu'nda en çok kullanılan silahlar, Türklerin tamamını yurtdışından, Alman Mauser Fabrikası'ndan aldıkları hazneli tüfeklerdir. Bu tüfekleri Osmanlı'da üretme denemesi ise başarısız oldu.

Bizim askerî ajanlarımızın verdiği bilgiye göre Osmanlı'da Mauser tüfeklerinin stoku şu şekildedir: 1887 yapımı 9.5 mm. kalibrelik (kara barut) tüfek sayısı - 220.000, 1890 yapımı 7.5 mm. kalibrelik (dumansız barut) tüfek sayısı - 280.000, 1890 yapımı tek dolumlu ateş için özel tüfek - 400.000. Böylece toplam Mauser tüfek sayısı 900.000'dir.

İlk beş kolordunun bütün nizamî birlikleri yeni, yani 1890 yapımı tüfeklerle donatılmıştır. Bu bağlamda tek istisnayı V. Kolordu'nun 3 alayı oluşturmaktadır. Yine aynı kolordulardaki I. sınıf redif birliklerinin depoları ile Osmanlı'nın Avrupa topraklarında oluşturulan I. ve II. kolordulardaki bütün redif birlikleri de bu tüfekle donatılmıştır.

Mevcut stoklar (680.000 tüfek) bütün nizamî (335 tabur), I. sınıf redif (384 tabur) ve Osmanlı'nın Avrupa topraklarındaki II. sınıf redif (160 tabur) taburlarındaki askerlerin donatılması için yeterlidir. Bu hesaplamalar, bir taburda 750 askerin olduğu varsayılarak yapılmıştır.

Böyle bir durumda 1887 yapımı bütün tüfekler, II. sınıf redif (Asya) birliklerinin silahlandırılmasında kullanılabilir. Ancak mevcut stoklar (200.000) yalnızca 300 taburun teçhizatlandırılması için yetecektir. Hâlbuki Asya'da 506 taburun oluşturulması planlanmaktadır.

1887 yapımı her bir Mauser tüfeği için yaklaşık 450, 1890 yapımı tüfek için ise 370 yedek mermi mevcuttur. Günümüzde Osmanlı fabrikalarında her iki tüfek türü için de mermi üretimi yapılabilmektedir. Fabrikalar, günde toplam 50 ile 100 bin arasında mermi üretebilmektedir.

Mauser tüfeklerinin dışında Osmanlı Ordusu'nda ayrıca tek dolumlu, 11.5 mm. kalibrelik Henry Martini tüfekleri mevcuttur. Bu tüfekler, VI., VII. ve kısmen de V. kolordulardaki birliklerle Hicaz ve Trablus'taki bazı tümenlerde kullanılmaktadır.

Osmanlı'nın daha 1877-1878 Savaşı öncesinde satın aldığı 600.000 tüfekten günümüzde kullanılabilir durumda olanların sayısı 300.000'den fazla değildir. Bu sayıya jandarma, polis ve savaş zamanında Çerkezlerle Başıbozuklara dağıtılanlar ve tabii ki de iade edilmeyenler dâhil değildir.

Topçu Sınıfı

Osmanlı'nın 271 bataryasında (195 arabalı, 46 dağ, 18 atlı ve 12 havanlı) aşağıdaki tabloda gösterilen miktarda toplar mevcuttur:

I-V. Kolordular

	Batarya Sayısı	Top Sayısı	Kalibre
Arabalı Batarya	176	1056	8.7 cm.
Dağ Bataryası	36	216	7.5 cm. 6 cm.
Atlı Batarya	15	90	7.5 cm.
Havanlı Batarya	12	72	12 cm.
Toplam	239		

VI-VII. Kolordular ve Ayrı Tümenler

	Batarya Sayısı	Top Sayısı	Kalibre
Arabalı Batarya	19	96	3.4 dm.
Dağ Bataryası	10	60	6 cm.
Atlı Batarya	3	18	3.4 dm.
Havanlı Batarya	-	-	
Toplam	32		

Topların büyük bir kısmı, çelikten olup Krupp Fabrikası'nda üretilmiştir. Osmanlı'da yalnızca dağ topları yapılmaktadır.

Tabloda belirtilenlerin dışında depolarda önemli miktarda başka tip toplar da mevcuttur: Çelikten yapılan 8.7 cm. kalibrelik 600 adet dağ topu, 6 ve 9 kalibrelik 560 adet bronz top, bronzdan yapılan 65 adet dağ topu, 35 adet bronz havan.

1903'te Krupp Fabrikası'na çabuk ateşli topların üretimi için ilk sipariş verildi. Sipariş, 184 sahra, 7.5 santimetre kalibrelik 8 dağ topu ve her bir topa 500'er top mermisinden oluşmaktadır.

Söylendiğine göre bütün siparişler yerine getirilmiştir. Ancak bizim İstanbul'daki askerî ajanımızın raporuna göre bugüne kadar sadece 16 batarya (96 top) teslim edilmiştir.

1905'te Krupp Fabrikası ile ikinci bir sözleşme daha yapıldı. 62 sahra (7.5 cm. kalibrelik), 23 dağ (7.5 cm. kalibrelik), 3 havan (15 cm. kalibrelik) ve 3 obüs (10.5 cm. kalibrelik) topunun üretim ve teslimatını öngören bu siparişin yerine getirilip getirilmediği konusunda bir bilgi yoktur.

27 Ocak 1906

BELGE 34

Genelkurmay Başkanlığı'nın Osmanlı Ordusu'na Dair 1 Nisan 1907 Tarihli Gizli Yayını,

Askerî Matbaa, St. Petersburg 1907.[35]

I. Osmanlı Silahlı Kuvvetleri'nin Yapısı

Osmanlı Silahlı Kuvvetleri, aşağıdaki birliklerden oluşmaktadır: Daimî (nizamî; ihtiyat birlikleri buna dâhildir), yedek (redif), gönüllü milis kuvvetleri (mustahfız).

Bunun dışında Osmanlı Devleti'nin Asya bölgesi ile Trablus'taki bazı göçebe halklardan süvari ve piyade milis kuvvetleri oluşturulmaktadır. Asya bölgelerindeki bu kuvvetlerin bir kısmı, Hamidiye süvari alayları olarak adlandırılmaktadır.

Batı Avrupa ordularından farklı olarak Osmanlı Ordusu'nun en önemli özelliği, seferberlik durumunda ihtiyat grubunun da askere alınmasıyla birlikte savaş zamanındaki sayıya ulaşan nizamî birliklerin yanı sıra ayrıca redif birliklerinin de mevcut olmasıdır. Bu redif birlikleri, yalnızca seferberlik durumunda toplanmaktadır. Barış zamanında ise bazı birliklerde yeterli asker dâhi mevcut değildir.

II. Ordunun Kadrosunu Tamamlama İşleri

a) Alt Rütbeliler

Orduya alt rütbelilerin alınması işlemi, 1886 tarihli kanuna istinaden yapılmaktadır. Bu kanun ilk kez 1 Mart 1887'de uygulandı. 1903 yılının sonunda da bu kanunda yer alan farklı birliklerdeki askerlerin görev süreleri ile ilgili değişiklik yapıldı. Bu kanuna göre, İstanbul ile imparatorluğun bazı uzak bölgelerindeki nüfus ile Asya'daki göçebe kabilelerinin bir kısmının dışında bütün Müslümanlar askerlik görevlerini yerine getirmek zorundaydı. Diğer bir deyişle Osmanlı'nın 25 milyonluk nüfusunun neredeyse yarısı (yaklaşık 12 milyon), askerlikten muaftı.[36]

Askerî yükümlülüklerden tamamen muaf olanların dışında askerlik görevini yerine getirmekle yükümlü olanların da geçici ya da şartlı muafiyetleri oluyordu. Bu muafiyetler, kişilerin toplumsal, ailevî ve maddî konumlarıyla ilgili olabiliyordu. Böylece Osmanlı'daki askerî yükümlülükler ile ilgili son derece karmaşık bir sistem mevcuttur.

1886 Kanunu'na göre 1 Mart tarihi itibarıyla 20 yaşını dolduran vatandaşlar askere alınmaktadır. Toplam hizmet süresi 20 yıldır. 1903 Kanunu'na göre bu hizmet süresinin dağılımı şöyledir: nizamî orduda 9 yıl (bizzat orduda piyadeler 3, süvari ve topçular 4 yıl, geriye kalan kısmı

35 Bu belge (kitap), biraz kısaltılarak tercüme edilmiştir. (yay. haz. notu)

36 Askeriyeden muaf olan nüfus: İstanbul (600.000), Derin ve Draç kazaları dışındaki İşkodra Vilayeti (200.000), Yemen (2.5 milyon), Hicaz (2 milyon), Basra Vilayeti'ndeki Necid Sancağı (285.000), Trablus Vilayeti ile Bingazi Sancağı (1.2 milyon) ve Arabistan (?) halkı.

ise ihtiyat birliklerinde geçirmektedirler),[37] redif birliklerinde 9 yıl, mustahfız birliklerinde 2 yıl.

20 yaşını dolduran bütün gençler, iki sınıfa ayrılmaktadır:

I. Sınıf: "Kısm-i evvel" veya kura çekimine tâbi olup çekilen kuraya göre yine ikiye ayrılan kimselerdir: 1) Küçük numaralar çekenler "tertib-i evvel" kategorisine dâhil edilmekte ve mevcut yılın askerleri olarak orduya alınmaktadırlar. 2) Büyük numaralar çekenler, "tertib-i sânî" kategorisine dâhil edilmekte ve bu yılın acemi asker kontenjanının yedek kısmına ("efrad-ı mevkufe") alınmaktadır.

I. sınıfın 1. kategorisindeki askerler ("tertib-i evvel"), sosyal ve ailevî durumlarından ötürü tecil hakkına sahip değillerse nizamî birliklerde göreve başlamakta ve hizmet sürelerini doldurdukça ihtiyat, redif ve mustahfız birliklerine geçmektedirler. Tecil hakkına sahip olanlar ("efrad-ı meezune") ise bir yıllığına askerlikten muaf tutulmakta, daha sonra ise her yıl bu kategoride kalıp kalmayacakları yeniden değerlendirilmektedir. Bu uygulama, bu askerlerin yaşıtları nizamî birliklerden ihtiyat birliklerine geçinceye kadar devam etmektedir.

Kura ile "efrad-ı meezune" kategorisine dâhil edilme hakkına sahip olanlar şunlardır: 1) İç hastalıkları olan ve genel fizikî durumu zayıf olan kimseler. Bunların sağlık kontrolleri özel komisyonlar tarafından yapılmaktadır. 2) Tıp, veterinerlik ve mühendislik gibi yüksek eğitim müesseselerinde eğitim görenler. Eğitimlerini tamamlayıp diplomalarını aldıktan sonra bu gençler, eğitim aldıkları alanlarda devlet hizmetinde bulundukları müddetçe askerlikten muaf tutulmaktadırlar. 3) Dinî okullarda yatılı okuyan gençler. Bunlar özel programlara göre her sene sınava tâbi tutulmaktadır. 4) Askerlik yaşını dolduran her iki kardeş de kurada "tertib-i evvel" numarası çektiği takdirde biri muafiyet hakkı kazanmaktadır. İkiden fazla kardeşin aynı anda askerlik yaşı dolduğu takdirde ise yalnızca ikisi askere alınmaktadır. Diğerlerinin de kurada birinci kategori numarası çekmesinin bu durumda bir önemi yoktur. 5) Ortak çiftliğe sahip iki ailenin iki oğlu da kurada birinci kategori numarası çektiği takdirde bunlardan biri muafiyet hakkı kazanmaktadır. 6) Mekke'de bulunan kimseler ki kuraya onların yerine babaları ya da diğer akrabaları katılmaktadır.

I. Sınıf 2. kategorideki ("tertib-i sânî") gençler, orduya 6 ya da 9 aylık eğitim için alınmakta, eğitim sürelerini tamamladıktan sonra ise evlerine gönderilerek içinde bulundukları yılın yedek grubunu ("efrad-ı mevkufe") oluşturmaktadırlar. Bu kategorideki kişiler "tertib-i evvel" grubundaki yaşıtlarıyla birlikte ihtiyat, redif ve mustahfız birliklerine aktarılmaktadırlar.

Ancak şu da bir gerçektir ki, "tertib-i sânî" sınıfındaki gençlerin 6-9 aylık eğitime tâbi tutulmaları, nadiren olan bir durumdur. Bazı nizamî taburlarda bu gençler, eğitim için değil de eksik kalan kontenjanları doldurmak için askere alınmakta ve böylece Askerî Nazırlığın emri ile "tertib-i evvel" sınıfına geçirilmektedirler. Diğer bir deyişle bundan sonraki süreçte kurada birinci kategori numarası çekenlerden hiçbir farkları kalmamaktadır.

Yukarıda saydığımız askerî sınıfların dışında bir de "efrad-ı mezkure", yani cezalılar kategorisi mevcuttur. Bunlar askerî komisyonların huzuruna gelmeyi reddetmiş ve orduya zorla getirilmiş kimselerdir. Bu kategorideki gençler, kanunların kendilerine tanıdığı geçici ya da

37 Gerçekte ise alt rütbeliler orduda 3 ya da 4 yıl değil, daha fazla süre (6 vd. yıl) kalmaktadırlar.

daimî muafiyet haklarını de kaybetmektedirler. Bunların isimleri, askerî komisyonların elindeki listelerin en başında yer almaktadır.

Nihayet "kısm-i evvel" sınıfında kalabalık bir grup ("bakaya") daha mevcuttur. Bunlar kuraya katılmalarına rağmen nizamî ordunun oluşturulması sırasında orduya gelmeyenlerdir. Bu tür kişilerin kaydı ayrı tutulmakta ve bir sonraki dönem yeni askerler alınırken bunlara öncelik tanınmaktadır. Askerî hizmetten bu şekilde kaçanların sayısı az değildir. Her sene "tertib-i evvel" sınıfındaki askerlerin ¼'ü, bu kategoriye girmekte, yani kaçak durumuna düşmektedir. Bu kategorideki kişiler sayıca fazla olmasına rağmen buradan nizamî birliklere gönderilenlerin sayısı fazla değildir, çünkü kaçakların orduya kazandırılması konusunda yerel iktidarlar oldukça zorlanmaktadır.

II. Sınıf ("kısm-i sânî") ise kuraya tâbi olmayan ve ailevî durumlarından dolayı geçici tecil hakkına ya da farklı kanunî sebeplerle özel şartlar nedeniyle tamamen muafiyet hakkına sahip kimselerden oluşmaktadır. Geçici tecil hakkına sahip olanlar, tecil sebebi ortadan kalkmadıkça askere alınmamaktadır. Bundan dolayı bunların hakları 20 yıl boyunca askerî komisyonlar tarafından kontrol edilmekte, kendileriyle ilgili tüm bilgiler ayrı defterlere kaydedilmektedir. Bu kayıtlarda bunlar "müensiz", yani "desteksiz" olarak zikredilmektedirler.

"Kısm-i sânî" sınıfındakiler ailevî durumları ile ilgili imtiyazlarını askere alınma yaşını doldurmalarından sonraki ilk 3 yılda kaybettikleri takdirde "fazladan" adıyla askerî hizmete alınmakta ve ihtiyat, redif, mustahfız birliklerinde kendi yaşıtlarıyla birlikte görev yapmaktadırlar. Bu sınıftakiler söz konusu imtiyazlarını 4., 5. ve 6. yılda kaybettikleri takdirde ise kanuna göre artık nizamî birliklere alınmamakta, "tevelüd-ü icabı" adıyla ihtiyat birliklerine kaydedilmektedirler. Daha sonra ise bu kişiler yaşıtlarıyla birlikte ihtiyattan diğer birliklere gönderilmektedir. Ailevî sebeplerden ötürü tecil hakkını 6 yıl boyunca koruyanların kayıtları, II. sınıf redif birliklerine alınmaktadır. 6 yıl geçtikten sonra ise bunlar, "esnan-ı tecavuza" (yaşı geçenler) olarak adlandırılmakta ve 3 yıllığına ihtiyata gönderilmektedir. Daha sonra ise genel kanunlara uygun olarak 9 yıl redif, 2 yıl da mustahfız birliklerinde kayıtlı kalmaktadırlar.

Askerlikten tamamen muaf olan "kısm-i sânî" sınıfındakiler ise hiçbir zaman askere alınmamakta ve bunların kayıtları da tutulmamaktadır.

Askerliğini tecil ettirebilecek kişiler şunlardır:

1) Kendilerini madden destekleyecek başka akrabaları olmayan, 70 yaşını dolduran ya da fizikî olarak çalışamayacak durumda olan ebeveynlerin oğulları.

2) Dul bir annenin veya dul babanın oğullarından biri askerdeyse bu kişilerin ikinci oğlu.

3) Bir oğullarını askerlik vazifesini yaparken kaybeden ailenin diğer oğlu.

4) Çiftliği bizzat idare eden ve idareyi bırakabilecek akrabaya sahip olmayanlar.

5) Küçük yaşta yetim kalmışların ve evli olmayan kızların kardeşi.

6) Babasından miras kalan imam veya hatip görevlerini yürüten kimseler.

Askerlikten tamamen muaf olan kişiler ise şunlardır:

1) Bu hakkı kendilerine bizzat Sultan Hazretleri'nin verdiği kimseler.

2) Mekke'de Kâbe, peygamberlerin mezarlarında ve diğer kutsal yerlerde görev yapanlar.

3) 25 kişiden oluşan ailelere sahip olanlar ve askerî idarelerin özel kayıtlarında yer alanlar.

4) Üst düzey din adamları ve görevlerini bizzat yürüten kadılar, şeyhler, imamlar, hatipler.

5) 20 yaşını doldurmadan önce dinî bir okulu bitirip diplomasını alanlar.

6) Sultan'ın yanında hizmette bulunanlar.

7) Askerî hizmeti yapamayacak derecede vücut bozuklukları olanlar.

8) İslâmiyet'i kabul edenler.

Müslüman nüfus içerisinde askerlik hizmetine tâbi 13-14 milyon kişiden askerlik çağına giren gençlerin sayısı yılda yaklaşık 140.000'dir. Bunların 30.000'i hastalık sebebiyle, askerliğe uygun görülmediklerinden ya da askerlikten kaçtıklarından dolayı orduya dâhil edilememektedirler. 30.000 asker de "kısm-i sânî" sınıfına dâhildir. Her yıl kuraya katılanların ve "kısm-i evvel" kategorisinde olanların sayısı, 80.000 civarındadır. "Tertib-i evvel" grubundakilerin "tertib-i sânî" grubundakilere kıyasla sayısı, her yıl değişmektedir. Bu sayı, farklı nizamî birliklerdeki asker sayısına olan ihtiyaca göre değişmektedir. Söz konusu ihtiyaç ise siyasi durum ve bölgesel şartlara bağlıdır. Normal şartlarda bir "tertib-i sânî" kategorisi askerine 3-4 "terib-i evvel" askeri denk gelmektedir. Ancak son dönemde II., III. ve kısmen de IV. kolordulardaki birliklerin arttırılmasından ve Yemen'de büyük kayıplar verilmesinden dolayı "tertib-i evvel" kategorisindeki askerlerin sayısı, "tertib-i sânî" kategorisindeki askerler sayesinde arttı. Örneğin 1906'da IV. Kolordu bölgesinde bu oran, 9 : 1 şeklinde idi. Osmanlı'da yaşanan siyasi gelişmeler nedeniyle Sultan 3 yıllık askerî hizmet süresini ve asker sayısını arttırmaya yönelik emir verdi. Sultan'ın bu emriyle diğer kolordu bölgelerinde de buna benzer oranların ortaya çıkacağını tahmin edebiliriz.

Askerlik şubelerinde yukarıda adlarını saydığımız kategorilere alım yapılırken şöyle bir sıralama takip edilmektedir: En başta geçen senenin kaçakları ("efrad-ı mezkure" ve "bakaya"lar), ardından artık daha fazla tecil hakkına sahip ("efrad-ı meezune") olmayanlar orduya alınmaktadır. Onları I. kategori ("tertib-i evvel") ve ihtiyaç duyulduğunda da önceki yılın yedek acemi askerleri ("efrad-ı mevkufe") takip etmektedir.

Nizamî birlikler oluşturulurken birinin yerine başkasının kaydolmasına izin verilmemektedir. Bununla birlikte bir genç, kaydı bulunan bölgede 3 ay boyunca askerî hizmette bulunma şartıyla 50 Lira ödeyerek askerlikten muaf tutulabilmektedir. Bu ödemeyi yapan kimse, 3 aylık hizmetten sonra "bedel-i nakdiye" olarak ihtiyat birliğine kaydedilmektedir. Daha sonra ise bunlar, nizamî birliklerde askerlik yapan yaşıtlarıyla birlikte redif ve mustahfız kategorisine alınmaktadırlar. Redif birliklerinin seferberliği durumunda bunlar, bundan da muaf olmak için yeniden bir ödeme yapmak zorundadırlar.

Çeşitli eğitim müesseselerinde okuyan ya da bu okullardan mezun olan, ancak askerî yükümlülükten tamamen muaf olmayan kimseler ise "talebe" adıyla ihtiyat, redif ve mustahfız kategorilerinde kayda geçirilmektedir.

Askerî hizmete tâbi olmayan, ancak böyle bir istekte bulunan ve fizikî olarak da hiçbir engeli olmayan kişiler, orduya avcı olarak kaydedilmektedir. Bunların görev süresi de kuraya tâbi olan gençlerinkiyle aynıydı.

Kürek cezasına çarptırılanlar, sürgüne gönderilenler, malvarlığının tamamına el konulanlar, hırsızlık veya başka utanç verici suçlar işleyen kimseler asker olma hakkına sahip değildir. Bu sebeplerden ötürü de askere alınmazlar.

Barış zamanında daimî orduya alt rütbeli askerlerin, seferberlik durumunda ihtiyat askerlerinin alınması ve redif ile mustahfız birliklerinin oluşturulması için Osmanlı İmparatorluğu'nun toprakları 6 kolordu bölgesine ayrıldı. Her bir bölgenin doğal olarak idarî merkezleri vardı: I. Kolordu Bölgesi - İstanbul; II. Kolordu Bölgesi - Edirne; III. Kolordu Bölgesi - Selanik; IV. Kolordu Bölgesi - Erzincan; V. Kolordu Bölgesi - Şam; VI. Kolordu Bölgesi - Bağdat.

Barış zamanında her bölge, birer nizamî kolordu çıkartmakta, savaş zamanında ise ilave olarak I. sınıf iki redif kolordusu ile II. sınıf redif ve mustahfız taburları da göndermek zorundadır. Bunun dışında IV. ve V. kolordular kendi ordularının dışında VII. Kolordu ile Hicaz Tümeni için, I., II. ve IV. kolordular ise Trabusgarp'taki birlikler için ihtiyaç kadar asker göndermektedirler. Kale topçu ve zanaatçı alaylar her kolordunun bünyesindeki alt rütbelilerden, deniz kuvvetleri ise deniz kıyısında yaşayan ve denizcilik ile gemi inşaatından anlayanlardan oluşturulmaktadır. Tophane'nin idaresinde bulunan birlikler ise bağlı oldukları askerî birliklere bakılmaksızın I. ve II. kolordu bölgelerindeki askerlerden oluşturulmaktadır.

Savaş zamanında kolordu bölgeleri, çıkarttıkları I. sınıf redif birliklerinin sayısına göre 4 tümen bölgesine, tümen bölgesi 2 müfreze bölgesine, müfreze 2 alay bölgesine, alay 4 tabur bölgesine, tabur da 4 bölük bölgesine ayrılmaktadır.

Asker alımı, izinlerin hesaplanması ve bütün kategorilerdeki askerlerin kaydının tutulması için her müfreze bölgesinde müfreze idareleri, her tabur bölgesinde ise bunların şubeleri kurulmuştur. Dolayısıyla her kolordu bölgesinde 8 idare ve 64 şube mevcuttur.

Her müfreze idaresinin başında redif kolordusu tuğgeneraline bağlı komutan, her şubenin başında da kendisi de müfreze komutanına bağlı redif taburu komutanı bulunmaktadır. İdarenin içerisinde ayrıca redif alaylarındaki 2 emir subayı ve 2 redif başçavuşu, şubenin içerisinde ise 1 tabur emir subayı ile 1 redif başçavuşu yer almaktadır.

Kuralar tabur merkezlerinde çekilmektedir. Kura sırasında adı geçen askerî rütbelilerin yanı sıra bölgenin sivil yöneticisi, müftü, kadı, ulema, şeyhler ve bölgenin önde gelen vatandaşları hazır bulunmaktadır. Adı geçen görevliler en yüksek idarî yetkilinin başkanlığında ve redif taburu komutanının kontrolünde birlikler oluşturmakla yükümlü olan bir meclis kurmaktadır. Askerî doktor da bu meclis içerisinde yer almakta ve oy hakkına sahip olmaktadır. Bölgede askerî doktor olmadığı takdirde sivil hastane doktoru bu görevi yerine getirmektedir. Ancak sivil doktor, oy hakkına sahip değildir.

Kura çekimi her yerde aynı tarihte (2 Mayıs) yapılmak zorundadır. Ancak fiiliyatta bu kurala her zaman uyulmadığı için kura çekimi her yerde aynı anda yapılamamaktadır.

Orduya kabul edilen askerlere, özel emir ile yaz aylarını köylerinde çalışarak geçirmeleri için birkaç ay izin verilmekte, Eylül ayının sonunda da birliklerine katılmaları istenmektedir. Askerlik sürelerini dolduranların terhisleri ise Ekim ayında yapılmaktadır.[38]

38 1899 yılında askere alınanlar ancak 1905 yılının Aralık ayının ortasında terhis edildiler.

Asker alımı öncesinde yapılan ön çalışmalar, hiç de kolay değildir. Her yılın 26 Temmuz'unda İçişleri Nazırlığı bir sonraki yılın 1 Mart tarihine kadar 20 yaşını doldurmuş olacak gençlerin listesini Askerî Nazırlığa ulaştırmaktadır. Askerî Nazırlık askere alınacak askerlerin sayısını belirleyerek özel listeler oluşturmakta ve bu listeleri kolordu karargâhlarına göndermektedir. Kolordu karargâhları ise bu tür listeleri her tabur için ayrı ayrı yapmaktadırlar. 11 Ekim'e kadar bu listeler en küçük askerî birime kadar ulaştırılmaktadır.

Söz konusu listeleri aldıktan sonra redif taburu komutanları, bölük komutanları, emir subayları ve başçavuşların refakatinde her bölük bölgesini ziyaret ederek listedeki gençleri tek tek muayene etmekte, listeleri kontrol ederek gelip gelmeyenleri kaydetmekte ve listedeki her bir ismin karşısına gencin fizikî ve ailevî durumu ile ilgili bilgileri yazmaktadırlar. Bu kayıtların bir kopyası, kolordu karargâhına, bir kopyası ise müfreze yönetimine gönderilmektedir. Bu arada kolordu karargâhlarında nizamî ordunun alay komutanlıklarına ihtiyaç duyulan alt rütbeli askerle ihtiyat veya redif birliklerine çekileceklerin sayısı belirtilmekte ve eksikliklerin giderilmesi için ihtiyaç duyulan asker sayısı bildirilmektedir.

Bu liste ve kayıtlara dayanarak kolordu karargâhları, iki tür evrak düzenlemektedirler. Bunlardan ilki, yeni askere alınacakların sayısını içeren "tertibat defteri", diğeri ise tabur bölgelerinden hangi birliklere kaç kişinin gönderileceğine dair bilgileri içeren "tahsisat raporu"dur.

Askerî Nazırlığa gönderilen tertibat defterleri burada kontrol edilip onaylandıktan sonra asker alımı ile ilgili Sultan'ın emirlerine dayanak oluşturmaktadır. Sultan'ın emirleri, tabur yönetimlerine iletilmektedir. "Tahsisat raporları" ise Sultan'ın emirleri ile birlikte tabur idarelerine ve sivil yöneticilerine gönderilmektedir.

Askere alım işlemleri tamamlandıktan sonra tabur yöneticileri, müfreze idareleri ile kolordu karargâhları aracılığıyla Askerî Nazırlığa tamamlanan süreç ile ilgili ayrıntılı rapor sunmaktadırlar.

Günümüzde Osmanlı İmparatorluğu'nun Asya bölgesindeki göçebe kabilelerden (Araplar, Kürtler, Karapapaklar, Türkmenler vb.) onların hayat şartlarına uygun olarak düzensiz süvari alayları oluşturulmaktadır. Her biri sadece aynı kabileye mensup kişilerden oluşan bu alaylar, Hamidiye alayları olarak adlandırılmaktadır.

Askerî yükümlülükler açısından her kabilenin erkek nüfusu, 3 gruba ayrılmaktadır: 1) Hazırlık ya da ihzar (17-20 yaş); 2) Hizmet ya da nizamî (20-32 yaş); 3) Yedek ya da ihtiyat (32-40 yaş). Hazırlık grubu, bulunduğu bölgede eğitim alırken, hizmet grubundakiler kendi kabilelerinin yaz kamplarında her yıl belli bir süre eğitim almaktadır. Bu eğitimin dışında ayrıca 3 yılda bir 2 ay boyunca yaz kamplarının dışındaki genel alay veya müfreze eğitimlerine katılmak zorundadırlar. Yedek grubu ise bütün eğitimlerden muaf tutulmakta ve yalnızca ihtiyaç durumunda orduya çağırılmaktadırlar.

b) Çavuşlar

Osmanlı Ordusu'nda çavuş rütbeleri şu şekildedir: Piyade başçavuşu, süvari başçavuşu, piyade çavuşu ve süvari çavuşu.

Çavuşlar, her alayın bünyesinde bulunan alaylı okullarında erlerle onbaşılardan yetiştirilmektedir. Ayrıca çavuş ihtiyacı, daimî orduda zorunlu süreyi dolduran çavuşların gönüllü olarak askerliğe devam etmeleri sayesinde de karşılanmaktadır.

Alay okullarını bitirdikten sonra mezun olanlar çavuşluk sınavı için alay karargâhına gönderilmekte ve burada alay komutanının başkanlığındaki özel bir komisyon tarafından sınava tâbi tutulmaktadırlar.

Erler alay okullarına ancak 1 yıl askerlik yaptıktan sonra kayıt olabilmektedir. Ancak genellikle askerler bu okula 2 veya 3 yıllık askerlik döneminden sonra onbaşı rütbesindeyken başlamaktadırlar. Okuldaki eğitim süresi, 1 yıldır. Okuldaki müfredat ise şöyledir: Askeriyeye dair temel bilgiler, temel aritmetik, bölük tüzükleri, silahlara dair bilgiler ve atış kuralları, silah kullanma usulleri, yürüyüş, jimnastik, acemî er eğitimi.

Alay okullarında okuma yazma dersi olsa da çavuş olma şartları arasında okuma yazma bilme şartı yoktur. Ancak zaten tabur komutanları, alay okullarına okuma yazma bilenleri almakta (erler arasında okuma yazma bilenlerin sayısı az değildir) ve bu sebeple de Osmanlı Ordusu'ndaki okuma yazma bilen çavuş sayısı yeterince yüksektir.

II. ve III. kolorduların bölgelerinde son yıllarda birlikler sıkça eşkıyaları takip etmekle görevlendirildiklerinden bu birliklerdeki çavuşluk eğitimi hep yarım kalmaktadır. Bundan dolayı söz konusu iki kolorduda çavuş yetiştirme görevi, nişancı tümenlerine verildi ve tümenler eğitim taburları olarak adlandırıldılar. Bu amaçla tümenlerden her yıl birer subay, birer çavuş, dörder onbaşı ve dörder er belirtilen tabura gönderilmektedir. Eğitim 6 ay kışlalarda, 3 ay sahada olmak üzere toplam 9 ay sürmektedir. Kışla eksikliğinden dolayı söz konusu eğitimler yalnızca nişancı taburları Selanik'te bulunan XVII. ve XVIII. tümenlerde gerçekleşmektedir. Diğer taraftan V. Nişancı Taburu'nun Ustrumca'dan Manastır'a, IV. Nişancı Taburu'nun ise Mustafa Paşa'dan Edirne'ye taşınması planlanmaktadır.[39] Topçu ve süvariler için de aynı amaçla batarya ve süvari birliklerinin kurulması düşünülmektedir.

Çavuşların görev sürelerini tamamladıktan sonra da hizmete devam etmeleri için Osmanlı Hükümeti herhangi bir teşvikte bulunmamaktadır. Çavuşların görevlerine devam etmeleri için maaşlarına ciddi bir zam yapılması gerekmektedir. Yoksa okuryazar ve becerikli bir çavuş, askerî hizmetin dışında daha iyi maaşlı bir işi her zaman bulabilir. Diğer taraftan hükümetin çavuşların görevlerine devam etmelerini sağlamak için böyle bir zam yapması da maddî sıkıntılar nedeniyle mümkün değildir.

Çavuşların askerî hizmete devam etmelerini sağlayan tek husus, bu rütbeyle 6 yıl hizmet ettikten sonra subaylığa terfi etme imkânına sahip olmalarıdır. Ancak bunların oranı çok düşüktür. Bunlar, her sene redif birliklerine ayrılan çavuşların ancak %5'ini oluşturmaktadırlar. Çavuşların subaylığa geçiş için tâbi oldukları sınav zorlaştığında bu oran, daha da düşecektir. Gerçi nizamî birliklerdeki askerlik süresi son yıllarda 5, hatta 6 yıla

39 Bu şekilde çavuş yetiştirme metodunun Türk ordusunun tamamında uygulandığını düşünebiliriz. Örneğin sonbahar 1905'ten itibaren bu metot, karargâhı Erzincan'da bulunan IV. Kolordu bölgesinde de uygulanmaktadır. Burada eğitim taburları olarak VII. ve XIX. nişancı taburları seçilmiştir. Bu taburlara her sene, IV. Kolordu'daki her taburdan 8'er onbaşı ve 8'er er görevlendirilmektedir.

çıktığından çavuş sayısı, Osmanlı Ordusu için bir sorun teşkil etmedi. Bundan dolayı hükümet de bu konuyla hiç ilgilenmedi.

Savaş zamanında çavuşların sayısı azaldığında söz konusu boşluk, savaştaki kahramanlıklarından ötürü bu rütbeye terfi ettirilen erler ya da onbaşılar ile doldurulmaktadır.

c) Subaylar

Osmanlı Ordusu'nda subay ihtiyacı iki şekilde karşılanmaktadır: 1) 6 kolorduda bulunan Mekteb-i Harbiye mezunları piyade ve süvari birliklerine, Mühendislik Topçu okulları mezunları topçu ve mühendis birliklerine subay olarak atanmaktadır; 2) Çavuşların terfi ettirilmesi ile ordudaki subay sayısı arttırılmaktadır.

1) Mekteb-i Harbiyeler: 3 yıllık eğitim vermekte ve iki kısma - piyade ve süvari - ayrılmaktadırlar. Öğrenciler, muvazzaf hizmette sayılmakta ve maaş almaktadırlar. Eğitim müfredatı çok geniş olup hem askerî hem de genel kültür ile ilgili konuları içermektedir. Yabancı dillerden Almanca ile Fransızca öğretilmekte, 1907 yılından itibaren ise I. ve IV. kolordu bölgelerindeki okullarda Rusça, II. ve III. kolordu bölgelerindeki okullarda Bulgarca, V. Kolordu Bölgesi'ndeki okullarda Arapça ve İngilizce, IV. Kolordu Bölgesi'ndeki okullarda Farsça ve İngilizce okutulmaktadır. Uygulamalı dersler arasında cephe eğitimi, binicilik, çekim, keşif vs. yer almaktadır.

Bu okullar yılda yaklaşık 600 mezun vermektedir. Eğitimi birincilikle bitirenler, podporuçik (genç subaylar) olarak atanmakta, VII. Kolordu ve Trablus Tümeni'ne gönderilenlere ise doğrudan yüzbaşı rütbesi verilmektedir. Sınavı geçemeyenler, subay olamamakta ve orduya çavuş rütbesiyle gönderilmektedirler. Bunlar ancak çavuş rütbesiyle 6 yıl orduda hizmet ettikten sonra subay olabilmektedir.

Ekim 1905'te Edirne, Manastır, Erzincan, Şam ve Bağdat'ta Mekteb-i Harbiye okulları açıldı. Bu tarihe kadar Mekteb-i Harbiye yalnızca İstanbul'un Pangaltı semtinde vardı. Bu okul, 1905 yılına kadar kaydettiği tüm öğrencileri mezun ettikten sonra I. Kolordu okuluna dönüşecektir.

I. Kolordu Bölgesi'nde bulunan Mekteb-i Harbiye'nin bünyesinde ayrıca 3 yıllık Genelkurmay subaylık kursları faaliyet göstermektedir. Buraya gerek Mekteb-i Harbiye gerekse de Topçu Okulu'ndan mezun olan en iyi 50 subay alınmaktadır.[40] Kursları tamamlayan mezunların bir kısmı (1906'da 35'ten 13 mezun), Genelkurmay'a yüzbaşı olarak atanmakta, kolordu karargâhlarında 8 ay kaldıktan sonra ise 2 yıl boyunca 8'er ay süreyle sırasıyla tabur, süvari birliği ve bataryalara komutanlık etmektedirler. Bundan sonra bunlar binbaşı rütbesiyle Genelkurmay'da görevler almakta, diğerleri ise (1902'de 24), yüzbaşı rütbesiyle birliklerde eğitici (öğretmen) görevlerini yürütmektedirler.

İstanbul'daki Mekteb-i Harbiye'nin bünyesinde Askerî Veteriner Okulu da mevcuttur. Bu okulun en başarılı öğrencileri, yüzbaşı rütbesine yükseltilerek orduda görevlendirilmektedir. Geriye kalanlar ise sivil ya da özel görevler üstlenmektedir. 1905'te bu kurstan 13 kişi mezun oldu. Pangaltı'daki aynı okulun bünyesinde göçebe kabilelere mensup gençler için subay yetiştirme kursu da mevcuttur. Eğitim süresi bir yıl olan bu kursa İstanbul'da göçebe kabile mensupları için özel olarak oluşturulan "Aşiret Mektebi" (Hazırlık Mektebi) mezunları

40 İleride Genelkurmay'ın 3 yıllık kurslarına ülkedeki tüm Mekteb-i Harbiye okullarının en iyi mezunlarının 1/3'ü alınması planlanmaktadır.

katılabilmektedir. Mekteb-i Harbiye'nin bünyesindeki bu okulu bitiren gençler, genellikle yüzbaşı rütbesi alarak memleketlerine dönmektedirler.

İmparatorluk Tophanesi'ne bağlı olan Mühendislik Topçu Okulu'nun amacı ise mühendis ve topçu birliklerinde hizmet etmek için subay yetiştirmektir. Bu okulun eğitim süresi 3 yıl olup yaklaşık 160 öğrenci burada eğitim görmektedir. Günümüzde bu okul, eğitim süresi 3 yıl olan Yüksek Mühendislik Topçu Okulu ile birleştirilmiştir. Bu okula ilk sınıfları başarılı bir şekilde bitirenler geçmektedir. Toplamda 4 yıl eğitim görenler, genç subay rütbesiyle özel birliklere gönderilmektedir. En başarılı olanları ise V. Kolordu'da görevlendirmektedirler. 5 yıl okuyanların hepsi, poruçik (teğmen rütbesinde subay) olmaktadır. Bunların en başarılı olanları (% 10) 6. sınıfa geçirilirken, geriye kalanlar 6 yıllık eğitimlerini tamamlayıp yüzbaşı rütbesini alanların da gönderildiği birliklerde görevlendirilmektedir.

1906'da söz konusu iki okul, toplam 79 subay mezun etti. Bunlardan 48'i sahra topçu birliklerinde, 15'i kale topçu birliklerinde, 16'sı da mühendis birliklerinde görevlendirildi.

Levazım subaylarını yetiştiren özel kurslar yoktur. Bu alandaki subaylar işi genellikle sahada ve Askerî Nazırlık'ta öğrenmekte, daha sonra ise birliklerde görev almaktadırlar.

Mekteb-i Harbiye ve Mühendislik Topçu Okulu'na hazırlık mahiyetinde olan okullar Mekteb-i Ruştiye Askeriye ve Mekteb-i İdadiye Harbiye'dir.

8'i İstanbul'da olmak üzere toplam 32 Rüştiye okulu mevcuttur. 4 yıllık bu okullarda öğrenci sayısı her birinde farklı olup bölgesel şartlara ve nüfus yoğunluğuna göre değişmektedir. Bu okullardaki ortalama öğrenci sayısı 250 ile 450 arasındadır. Öğrencilerin hepsi kendi evlerinde ya da kiraladıkları evlerde yaşamaktadır. Rüştiye mezunlarının bir kısmı kura ile Mekteb-i İdadiye Harbiye'ye, bir kısmı ise askerî tıp okullarına (Tıbbiye İdadiye) gönderilmektedir. İsteyenler ise diğer askerî olmayan okullara da gidebilmektedir.

Mekteb-i İdadiye Harbiye'lerin sayısı 9'dur. Bunlar, İstanbul, Üsküdar, Bursa, Edirne, Manastır, Erzincan, Şam, Bağdat ve Sana'da bulunmaktadır. Bu okullarda öğrenciler 3 yıl boyunca genel bir eğitim almakta, askerî meseleleri öğrenmektedirler. Bu okullardaki öğrenci sayısı 80 ile 120 arasında değişmektedir. Bu bağlamda tek istisnayı 250 öğrenci ile İstanbul'daki okul oluşturmaktadır.

İdadiye mezunlarının bir kısmı, Mekteb-i Harbiye ile Mühendislik Topçu Okulu'na girmekte, bir kısmı ise eğitimlerine ya askerî olmayan diğer yüksek eğitim kurumlarında devam etmekte ya da farklı memuriyetlerde görev almaktadır.

2) Çavuşların Terfi Ettirilerek Ordudaki Subay Sayısının Arttırılması Meselesi: Çavuşların subaylığa terfi ettirilebilmesi için zorunlu sürenin yanı sıra 6 yıl daha görev yapmaları gerekmektedir. Bu süre bittikten sonra ise bunlar, tümen karargâhında alay komutanı, 2 tabur komutanı, alay imamı, emir subayı ve 2 binbaşı yardımcısı ya da 2 bölük komutanından oluşan özel komisyon tarafından yapılan sınava girmektedirler.

Sınavda çavuşlardan hizmet notları yazabilecek kadar okuma yazmayı bilmeleri, temel aritmetiğe vakıf olmaları, bütün askerî tüzükleri bilmeleri, toprak örtmeleri yapmaları vs. istenmektedir. Sınavda başarılı olanlara Askerî Nazırlık, mülâzım-ı sânî rütbesi vermektedir.

Zorunlu sürenin üzerine 6 yıl ek görev yapma şartı, fiiliyatta her zaman aranmamaktadır. Zorunlu süreyi yeni dolduran alt rütbelilerin de subaylığa terfi ettirildikleri olmaktadır. Subaylığa genellikle bu rütbeyi hiç haketmemesine rağmen birilerinin himayesinde olan kişiler atanmaktadır. Her sene alt rütbelilerden yaklaşık 600 kişi subaylığa yükseltilmektedir.

Daha sonraki hizmet yıllarında askerî okulların mezunları olan subaylarla (mektepli zabıtan) çavuşluktan yetişen subaylar (alaylı) arasında büyük farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Mektepliler sonraki dönemlerde orduda belli süreler ile ve hizmet ettikçe terfi alabilmektedirler.[41] Alaylılar ise alay komutanlarının teklifi, tümen ve kolordu komutanlarının onayıyla ancak boş kadrolara atanabilmektedir.

41 Mülâzım-ı sânî rütbesiyle 1 yıl hizmetten sonra teğmen rütbesindeki subay, bu rütbeyle 2 yıl hizmet ettikten sonra yüzbaşılığa, bu rütbeyle 3 yıl hizmet ettikten sonra binbaşı yardımcılığına, bu rütbeyle 5 yıl hizmet ettikten sonra binbaşılığa, bu rütbeyle 5 yıl hizmet ettikten sonra yarbaylığa terfi edilmektedir.

Bu uygulama nedeniyle alaylı subaylar küçük istisnalar dışında kariyerlerinde yüzbaşı rütbesinden ileri gidememektedirler. Belirtilen rütbeye kadar mektepli ve alaylı subayların sonraki rütbeye terfisi aşağıdaki gibi gerçekleşmektedir: Mekteplilerden 3 veya 4 subay, alaylılardan ise yalnızca 1 subay terfi ettirilmektedir. Ancak yine de orduda üstsubay durumunda olan subay kadrolarında, günümüzde askerî okullardan yeni mezun olanlar bulunmaktadır.

Askerî Nazırlığın 1891-1892 (1306) yılına ait resmî istatistiklerine göre nizamî ve redif birliklerindeki askerî okul çıkışlı subayların oranı yalnızca %9'dur. Aşağıdaki tabloda Osmanlı Ordusu'ndaki subayların kolordulara göre dağılımı ve eğitimli subayların oranı gösterilmiştir.

Kolordu ve Kurumlar	General	Üstsubay Durumunda (Binbaşı, Yarbay, Albay Gibi) Olan Subay	Astsubay Durumunda Olan Subay	Toplam	Askerî Okullar Mezunu Olan General ve Subaylar	%
I. Kolordu (Muhafız)	35	289	2.633	2.957	310	10.4
II. Kolordu	27	202	1.881	2.110	170	8.05
III. Kolordu	29	211	2.120	2.360	170	7.2
IV. Kolordu	24	197	2.021	2.242	180	8.02
V. Kolordu[42]	29	197	1.766	1.992	183	9.1
VI. Kolordu	16	128	1.064	1.208	91	7.5
Nizamî ve Redif Birliklerinde Toplam	168	1.309	12.083	13.560	1.146	8.4
Topçu İdaresi ve Tophane'nin Bütün Kurumları	22	161	899	1.082	166	51.3
Toplam	190	1.470	12.982	14.642	1.312	8.9
Askerî Nazırlık	55	178	320	553	193	34.9
Toplam	245	1.648	13.302	15.195	1.505	9.9
Askerî Eğitim Kurumları	14	126	422	562	408	72.5

42 1906 verilerine göre V. Kolordu'da 38 general, 327 üstsubay, 2.576 astsubay (toplam 2.941) mevcuttu. Bunların arasından 847'si, yani % 28.8'i askerî okullardan mezun generallerle subaylardı.

Toplam	259	1.774	13.724	15.757	1.913	12.1
Saray Kadrolarında	89	71	134	294	94	31.9
Toplam	348	1.845	13.858	16.051	2.007	12.5

Askerî Nazırlık, 1894'te askerî istatistikleri yayımlama uygulamasına son verdi. O tarihten itibaren askerî okullardan mezun olan subayların sayısı arttı. Resmî olmayan verilere göre 1901 yılının sonunda askerî okullardan mezun subayların toplam subaylara oranı % 37.5'e çıkmıştır.

Askerî okul mezunu subayların sayısı en fazla redif birliklerindedir. Örneğin 1902 yılının başında IV. Kolordu Bölgesi'ndeki I. sınıf redif birliklerinde askerî okul mezunu subayların oranı % 85 idi. Son yıllarda dikkat çeken hususlardan biri de askerî okullardan mezun olan genç subayların neredeyse yalnızca redif birliklerine atanıyor olmasıdır. 1905'te II. ve III. kolordu bölgelerindeki okullardan mezun olanların hepsi II. sınıf redif taburlarında görevlendirilmiştir.

Aşağıdaki tablo, 1895-1903 yılları arasında askerî okullardan mezun olan subay ve doktorların atamalarıyla ilgili istatistikî verileri içermektedir:

Yıllar	Askerî Okuldan	Askerî Okuldan	Mühend. Topçu Okulu'ndan	Mühend. Topçu Okulu'ndan	Mühend. Topçu Okulu'ndan						
	Piyade Birliklere	Süvari Birliklere	Topçu Birliklere	İstihkâm Birliklere	Yüksek Topçu Sınıflarına	Genelkurmay'a	Toplam	Doktor	Veteriner	Eczacı	Toplam
1895	300	80	48	8	6	14	456	30	19	-	503
1896	395	54	57	9	5	16	536	50	27	-	613
1897	478	70	44	6	5	17	620	66	26	-	712
1898	478	70	44	6	5	17	620	66	26	-	712
1899	470	75	45	7	-	19	616	60	25	-	701
1900	469	87	106	20	-	20	702	65	18	-	785
1901	517	64	49	8	-	36	674	62	17	-	753
1902	517	72	60	8	-	36	693	59	19	16	787
1903	521	72	64	8	-	36	701	60	20	17	793
Toplam	4.145	644	517	80	21	211	5618	518	197	33	6366

Resmî veriler olmadığından Osmanlı Ordusu'ndaki subay sayısını kesin olarak kestirmek mümkün değildir. Bu sayının yaklaşık olarak 26.000 olduğu düşünülmektedir.

Resmî belge niteliği taşımayan verilere göre, daha önemli görevlerde istifade edilmek üzere

astsubay yetiştirilmesi için sonbahar 1905'ten itibaren kolordu karargâhların bünyesinde özel astsubay okullarının faaliyete geçmesi kararlaştırılmıştır. Bu okullara yüzbaşı ve mülâzımlardan en iyi mektepli subayların atanması planlanmaktadır.[43]

Savaş zamanında ordudaki subay ihtiyacının karşılanması ve mustahfız kadrolarının oluşturulması için "Yedek Subay ve Yedek Subay Adayları Hakkında" adlı kanun tasarısı, Sultan'ın onayına sunuldu. Söz konusu kanun, daha hayata geçirilmedi. Projeye göre yedek subay birliklerine rütbesine bakılmaksızın emekli olan ve bu birliklere kayıt olmak isteyen herkes kaydedilebilecektir.

Yedek subayların zorunlu hizmeti, ilk subay rütbesine atanmasından itibaren 20 yıllık zorunlu hizmetin dolmasıyla sona ermektedir. İsteyenler sağlık durumları el verdiği takdirde daha fazla yedek subay listelerinde kayıtlı kalabilmektedir.

Ancak şu da bir gerçektir ki, orduda herhangi bir şekilde faydalı olabilecek yedek subay neredeyse hiç yoktur. Çünkü alaylı subaylar genellikle emekli oluncaya kadar orduda kalmakta ve zorunlu 30 yıllık hizmetten sonra emekliye ayrıldıklarında ise artık 60 yaşında olmaktadırlar. Mektepli subaylar ise gençken ordudan ayrılmamaktadırlar. Bunun da sebebi, askerliğin onlara büyük imtiyazlar sağlamasıdır.

Daimî orduda 6 yıl hizmet eden ve özel programa göre yapılan sınavı başarıyla geçenler yedek subay adayı olabilmektedir. Sınav, yazılı, sözlü ve uygulamalı olarak yapılmaktadır. Yazılı sınavda adaylar, sicil listeleri ile raporlar hazırlamakta ve basit aritmetik işlemleri yapmaktadırlar. Sözlü sınavda ise adaylara askeriyeye dair farklı sorular yönlendirilmektedir. En sonda askerlere bölük komutanlığı yaptırılmakta, savunma ve saldırıya dair çeşitli uygulamalı görevler verilmektedir.

Barış zamanında yedek subaylar, terfi alabilmek için redif kamplarına katılmak zorundadırlar. Burada da kendilerine sınav yapılmaktadır. Gerçi barış zamanında yedek subaylar ancak binbaşı, yedek subay adayları ise yüzbaşı olabilmektedir. Bu da ancak ihtiyata ayrılıp 7-8 yıl hizmet ettikten sonra başarılı bir şekilde verecekleri sınavla mümkün olmaktadır.

Barış zamanında yedek subaylar da yedek subay adayları da redif kamplarında bulundukları dönemler hariç herhangi bir maaş almamakta, savaş zamanında ise genel ücretlendirmeye tâbi tutulmaktadırlar.

Yedek subaylarla yedek subay adaylarına ancak hizmette bulundukları dönemlerle bazı bayramlarda üniforma giymelerine izin verilmektedir. Askeriyede bulundukları dönemin dışında işledikleri suçlardan dolayı yedek subaylar, sivil mahkemelerde yargılanmakta ve ceza aldıkları takdirde de bütün rütbeleri geri alınarak tüm listelerden çıkarılmaktadırlar.

d) At İhtiyacının Karşılanması

Osmanlı Ordusu'nda at ihtiyacını karşılayan iki çiftlik vardır: 1) I. Kolordu Bölgesi'nde, Bursa Vilayeti'ndeki Çifteler Çiftliği; 2) IV. Kolordu Bölgesi'nde, Malatya yakınlarındaki Sultan Suyu Çiftliği. Buralarda yaklaşık 200 at yetiştirilmektedir. Bunların dışında V. Kolordu'da iki

43 IV. Kolordu karargâhının bünyesinde böyle bir okul gerçekten de 1905'te açıldı. Bu okulda subaylar, Rusça ve Almanca öğrenmektedirler. Diğer kolordularda ise bu tür okullar daha kurulmadı.

(Çukurova ve Hamra), VI. Kolordu'da iki (Reşadiye ve Veziriye) çiftlik mevcuttur. Ancak bunlar daha yeni kurulmuş olup adı geçen kolorduların at ihtiyacını karşılama konusunda çok da yeterli değillerdir. At çiftliklerinin bulunduğu yerlerde onarım süvari bölükleri de mevcuttur. Çifteler Çiftliği'nde 4, Sultansuyu'nda 2, V. Kolordu'nun diğer çiftliklerinde XXVI. ve XXVII. süvari alaylarının onarım bölükleri faaliyet göstermektedir.

At yetiştirmeciliğini teşvik etmek için vilayetlerin hepsinde üst düzey askerî yetkililer ile sivil idarecilerin huzurunda her sene at yarışları yapılmaktadır.

Her ne kadar resmî Türk kaynaklarında imparatorluğun at mevcudu 2.000.000'a yakın gösterilmiş olsa da halkta askeriyede kullanabilecek at sayısı fazla değildir. Bu sebeple de devlet, yurtdışından at satın almak zorundadır.[44] 1894-1901 yılları arasında Osmanlı Ordusu, Rusya'dan 3.326 at satın aldı. Atların çoğu, topçu birliklerinde kullanılabilecek atlardan olup fiyatları da 26.5 ile 31 Lira arasında değişmektedir. Mart 1901'de bir Rus işadamıyla tanesi 29 Lira'dan 1.000 atın satın alınması ve İstanbul'a getirilmesi konusunda anlaşma yapıldı. Yıl sonunda maddî sıkıntılar nedeniyle ancak 346 at teslim alınabildi. Temmuz 1903'te ise 1.000 atın alınmasına dair bir sözleşme daha yapıldı. Sözleşmede atların fizikî özellikleri de belirtilmiştir: Boyları 153-160 santimetre, yaşları ise 3-7 yaş arasında değişmektedir. 1904'te ise Budapeşte'den topçu birlikleri için 2.000 at daha satın alındı.

44 Farklı at türlerinin boyu şu şekilde belirlenmiştir: Süvari muhafız birliklerinde kullanılan binek atı: 162-172 santimetre, diğer birliklerde kullanılan binek atı: 155-162 santimetre, koşum atı: 161-167 santimetre, yük atı: 147 santimetre. Bununla birlikte fiiliyatta tüm bu ölçülere tam olarak uyulmamaktadır.

Süvari birlikleri için atlar, genellikle Macaristan'dan satın alınmaktadır. Örneğin Aralık 1900'de Macaristan'dan V. Kolordu için 800 at getirildi. Bu atlar için 20.000 Liralık bir ödeme yapıldı. Kasım 1901'de Viyanalı bir şirket ile 500 atın satın alınması ve teslimatı konusunda (tanesi, 21 Lira) bir anlaşma imzalandı. 1904'te Segedin (Szeged)'den 4.000 at satın alındı. 1905'te Rusya'dan 1.000 at, 1906'da ise yine Rusya ve Macaristan'dan biner at daha alındı.

1903 yılında Osmanlı Ordusu'nda yaklaşık 35.000 binek, koşum ve yük atının olduğu bilinmektedir. Hâlbuki bu dönemde orduda 53.000'den fazla atın olması gerekiyordu. Dolayısıyla ordudaki at sayısı, barış zamanında olması gereken at sayısı ile kıyaslandığında yaklaşık 18.000 eksikti.[45] 1903'te yeni kurulan iki Hamidiye Hafif Süvari Alayı'nın at ihtiyacı ise Küçük Asya'dan satın alınan yerel atlarla karşılanmıştır.

45 1906 yılında yalnızca V. Kolordu'da eksik olan at sayısı 5.912 idi.

Günümüzde Osmanlı Devleti'nde askerî at ve at arabası vergisi toplanmaktadır. Mevcut bilgilere göre at ve hayvanla çekilen araba sayımı, ilk kez 1906 sonbaharında ve imparatorluğun yalnızca Avrupa bölgesinde yapılmıştır.

III. Askerî Yönetim Yapısı

Merkezî Yönetim

Askerî yönetimin başında Sultan bulunmaktadır. Askerî Nazırlık'ta önemine bakılmaksızın hiçbir emir, onun yazılı ya da sözlü (irade) buyruğu olmadan yerine getirilememektedir. Bütün bu buyruklar da Sultan ile üst yönetim organları arasında aracı kurum olan saray kançılaryasından geçmektedir.

Askerî Nazırlık'tan bağımsız olan iki müessese doğrudan Sultan'ın kontrolü altındadır. Bunlar, Askerî Kabine ile Yüksek Askerî Teftiş Komisyonu'dur.

Askerî Kabine, Sultan'ın onayına sunulan askerî konularda ona danışmanlık hizmeti veren bir kurumdur. Bunun dışında kabine, ordunun yerleşim yerleri ile ilgilenmekte, Sultan'a yurtdışındaki askerî konularda meydana gelen değişiklikler, önemli olaylar, keşifler ve gelişmeler hakkında raporlar hazırlamaktadır.

Kabine, Sultan'ın bizzat seçtiği generallerle karargâh subayı ve astsubaylardan oluşmaktadır. Kabine üye sayısı belirsizdir.

Yüksek Askerî Teftiş Komisyonu'nun görevleri ise şöyledir: 1) Orduda askerî kanunlara uyulup uyulmadığını denetlemek; 2) Sultan ya da komisyona yapılan şikâyetleri, iddiaları ve ihbarları değerlendirmek; Askerî ve Bahriye nazırlıklarından bağımsız olarak soruşturma yürütmek; 3) Sultan'ın emriyle ayrı askerî bölgelerin teftişi için generaller görevlendirmek; 4) Sultan'ın emriyle askerî - siyasi nitelikteki meseleleri görüşmek ve daha sonra bu konuyu Nazırlar Kurulu'na göndermek (bazen bu süreç, tam tersine işlemektedir); 5) Yabancılarla silah, at ve diğer araç gereçlerin alımını görüşmek vs.

Yüksek Askerî Teftiş Komisyonu, Askerî ve Bahriye nazırlıklarındaki general, karargâh subayı ve astsubaylardan oluşmaktadır. Üyelerini Sultan'ın seçtiği bu kuruldaki üye sayısı da belirsizdir. Bâzen Sultan'ın emri ile komisyona dışarıdan kimseler de davet edilmektedir.

Söz konusu iki kurumun faaliyet alanına girmeyen konularla Kara Kuvvetleri'ne dair meseleler ise birbirinden bağımsız iki ayrı kurum olan Askerî Nazırlık ile Tophane'nin alanına girmektedir.

Askerî Nazırlık, Kara Kuvvetleri ile ilgili en önemli kurumdur. Bu kurumun başında askerî işlerin yönetimi ve askerî bütçenin harcanması hususunda Sultan'a karşı sorumlu olan askerî nazır bulunmaktadır. Askerî Nazırlık, kançılarya, 9 daire, organizasyon komisyonu, kale ve topçu teftiş komisyonu, olağanüstü yardım komisyonu, emekli sandığı gibi birimlerden oluşmaktadır.

Askerî Nazırlık kançılaryası, 4 birimden oluşmaktadır. Bunlardan ilki olan Tasnif ya da Dağıtım Birimi, askerî nazırın adına gelen postaları kabul etmekte, açmakta, "gizli" ve "bizzat nazıra" ibareli ya da gizli olmayan, ancak önem arz eden postaları Sultan'a sunmakta, gelen evrakları ilgili birimlere dağıtmakta, şifreli telgrafları çözülmesi için üçüncü (mektup) birime göndermektedir. Bir başka birim ise Kayıt Birimi'dir. Bu birim, Askerî Nazırlığı'nın adına gelen ya da onun adıyla gönderilen postaların kayıtlarını tutmakta, gönderileri adreslere ulaştırmaktadır. Üçüncü birim, Mektup Birimi olup Askerî Nazırlığı'nın yazışmalarını gerçekleştirmekte, gizli telgrafları çözmekte ya da gönderilecek olanları şifreli hâle getirmektedir. Son birim ise Tercüme Birimi'dir. Adından da anlaşılacağı üzere bu birim, nazırlığa gelen yabancı dillerdeki mektupları Türkçeye ya da tam tersine gönderilecek ilgili dillere çevirmektedir.

Askerî Nazırlığa bağlı 9 daire şunlardır:

1) Genelkurmay Dairesi

Bu daire, Genelkurmay Başkanı ve yardımcısına bağlı olup bir özel masa ile 6 birimden oluşmaktadır.

Özel masa, Genelkurmay Başkanlığı ve herhangi özel bir göreve sahip başkanlığa bağlı ayrı kişilerin işlerini yürütmektedir. Birinci birim, ordunun organizasyonu ve seferberlik işleriyle uğraşmakta, devletin Silahlı Kuvvetleri'nin toplanma şartlarını incelemekte, ordudaki askerlerin sayısı ve rütbeleri konusunda yazışmalar yapmaktadır.

İkinci birim, Osmanlı ve yabancı orduların istatistikî verilerini tutmakta, askerî alanda faydalı bulunan yabancı eserleri, Türkçeye tercüme etmektedir.

Üçüncü birim, ordunun askerî faaliyetlerini ve şartlarını, savunma ya da saldırı kabiliyetini ortaya koymakta, barış zamanında askerlerin eğitimini takip etmekte ve yıllık manevra planları hazırlamaktadır. Bu birimde iki özel masa bulunmaktadır: Askerî Tarih ve Topografi. İkinci masa, savaş durumunda kullanılacak haritaları hazırlamaktadır.

Dördüncü birim, birliklerin kara, deniz ve demiryollarıyla ulaşımı ile ilgili yazışmaları yapmaktadır.

Beşinci birim, ilmî birim olup Osmanlı Devleti'nin sınırlarını ve topografik haritalarını çizmekte, genel haritaları kontrol etmekte, kartografik materyallerin basımına dair çeşitli metotlar geliştirmektedir. Bu birimin bünyesindeki özel masa ise tarih arşivi ile kütüphaneyi yönetmektedir.

A. D. Kivşenko,
"Ardahan Kalesi'nin Kuşatılması,
5 (17) Mayıs 1877".
(1892; Tuval; 107 x 215.

© ВИМАИВиВС / VİMAİV i VS
(Voenno-İstoriçeskiy Muzey Artillerii,
İnjenernıh Voysk i Voysk Svyazi /
Topçu, Mühendis ve Haberleşme
Birlikleri Askerî Tarih Müzesi)

Altıncı birim, genel mahiyetteki yazışmaları yürütmekte ve 3 masadan oluşmaktadır. İlk masa, halk arasında sükûnetin sağlanması, seferberliğin ilanı, birliklere emir ve haberlerin iletilmesi, ordu disiplininin korunması gibi konularda Askerî Nazırlığın askerî ve sivil birimleri arasındaki yazışmaları yürütmektedir. Bu masa ayrıca özel görevler verilen subaylarla da yazışmalar yapmakta, askerî tören ve çeşitli seremonilerle ilgili emirler hazırlamakta, askeriye dışındaki şahısların yararlı hizmetlerinden ötürü ödüllendirilmesi ve askerî yetkililerin uluslararası sergilere katılımı ile ilgili yazışmaları yürütmektedir. İkinci masa ise Yemen, Hicaz ve Trablus'taki karargâhlarla, askerî birliklerin geçtiği bölgelerde yaşayan dil ve başka konularda yararlı olabilecek şahıslarla yazışmaları takip etmekte, bilim ve sanat gibi alanların gelişimi konularında eğitim müesseseleriyle askerî müzik korolarının masrafları ile ilgili yazışmaları yapmaktadır. Üçüncü masa ise doktor ve eczacılarla (ordudaki sağlık durumu ile ilgili), ordu imamlarıyla ve Askerî Tıp Okulu ile (bilim ve sanat alanlarındaki gelişim işe ilgili) yazışmalar yapmaktadır.

2) Piyade Dairesi

Bu daire, 4 birimden oluşmaktadır. Birinci birim, nizamî ve ihtiyat (piyade) birliklerindeki subay ve alt rütbelilerin künyeleri, teftiş defterleri ve görevlendirme ile bir yere gönderilen-

lerin listelerini tutmakta, subayların terfilerinde istifade edilen kıdem listelerini düzenlemektedir.

İkinci birim, piyade birliklerinin eğitiminden sorumlu olup Mekteb-i Harbiye ve hazırlık okullarının piyade bölümlerinin öğrenci listelerini tutmakta, onların eğitimi ile ilgili meselelerde yazışmalar yapmaktadır. Ayrıca bu birim, askerlere atış, eskrim ve jimnastik dersleri ile kursların organize edilmesi ve piyade birliklerindeki teçhizat ile üniformaların geliştirilmesi, bu alanda çeşitli deneylerin gerçekleştirilmesi gibi konularda da yazışmalar yürütmektedir.

Üçüncü birim, ordunun kadrosunun tamamlanması ile ilgili yazışmalar yapmakta, askere çağırılanlar arasında kura çekimine dair emirler vermekte, askerî yükümlülükler, bir yıllık tecil işleri ve kura sonrası yeni askere alınanların askerliklerinin ertelenmesine dair yaptıkları başvuruları değerlendirmekte, iklim şartları nedeniyle askerlerin başka birliklere gönderilmelerine izin vermekte, ihtiyaç durumunda "efrad-ı mevkufe" kategorisinden nizamî birliklere asker alınmasına dair emirler vermekte, hizmet süresini dolduranları nizamî birliklerden ihtiyata geçirmekte, iyi hizmet ve iyi davranışa dair belgeler vermekte, nizamî birliklerin yapısı ile ilgili kayıtlar tutmaktadır.

Dördüncü birim, redif ve mustahfız birliklerindeki rütbelilerin kaydına dair yazışmaları yapmakta, bu birliklerdeki subay ve alt rütbelilerin künyelerini tutmakta, bu birliklerin yönetimi, eğitimi ve iaşesine dair işleri idare etmekte, teftiş çalışmalarının yapılması için emirler vermektedir.

3) Süvari Dairesi

Bu daire, iki birimden oluşmaktadır. Birinci birim, süvari birliklerindeki subayların, alt rütbelilerin, Mekteb-i Harbiye'deki süvari birliği öğrencilerinin künyelerini tutmakta, subayların ödüllendirilmesi, terfi ettirilmesi vs. ile ilgili yazışmaları yapmakta, süvari birliklerindeki teftiş raporlarını arşivlemektedirler.

İkinci birim, süvari, topçu, mühendis ve ulaştırma birliklerinde tamir işlerinin yapılmasına dair yazışmalar yapmakta, mevcut tüm okullara at gönderilmesi ve birliklere yük alınması için emirler vermektedir. Ayrıca devletin kendilerine at vermediği subaylara düşük fiyattan at alımı yapmakta, atların sıhhî durumunu ve nallama masraflarını takip etmekte ve son olarak ülkedeki atlara dair istatistikleri tutmaktadır.

4) Mühendislik ve İnşaat Dairesi

Bu daire, iki birime ayrılmaktadır. Birinci birim, mühendis birliklerindeki subayların ve alt rütbelilerin künyelerini tutarak, Osmanlı Devleti'ndeki kale ve istihkâm yerleri için projeler geliştirmektedir.

İkinci birim, kale ve askerî binaların inşası ve tamiri gibi işleri yönetmekte, birliklerdeki her türlü istihkâm işleriyle askerî birliklerin ihtiyacı için kiralanan bina ve topraklara dair defterleri tutmakta, mühendis birliklerindeki eğitimleri ve kale ile istihkâm yerlerindeki topografik çalışmaları düzenlemektedir.

5) Mahkeme Dairesi

Yalnızca bir birimden oluşmaktadır. Bu birim, Askerî Nazırlık'ta işlenen suçlar ve askerlerin hakları ile ilgili yazışmaları yapmakta, hakların iadesi ve zararların tazmini ile ilgili verilen dilekçeleri değerlendirmekte, askerî mahkemelerin kararlarını birliklere bildirmekte, genel af ve cezaların yerine getirilmesi ve askerî hapishanelerle ilgili yazışmaları yapmaktadır. Bu birimin bünyesinde 2 mahkeme (asıl ve özel) faaliyet göstermektedir. Asıl Mahkeme, yapılan itirazlar üzerine kolordu ve askerî yönetimlerdeki mahkemelerin aldıkları kararların kanunlara uygun olup olmadığını denetlemektedir. Özel Mahkeme ise Asıl Mahkeme'nin aldığı bir kararın gözden geçirilmesini gerektiren bir durumla karşılaştığında aynı davaya yeniden bakan bir mahkemedir. Kolordu ve diğer askerî birimlerdeki mahkemeler, ilk derece mahkemeleri olup Askerî Nazırlık, askerî okullar, hastaneler ve genel olarak tüm askerî birliklerde görev yapan personelin davalarına bakmaktadırlar. Bu mahkemelerin kararları, Asıl Mahkeme'de görüşülebilmekle beraber karara itiraz edilememektedir.

6) Askerî Tıp Dairesi

Bu daire, iki birimden oluşmaktadır. Birinci birim, doktorlar ve diğer sağlık personelini yöneterek sağlık çalışanlarının künyelerini tutmaktadır.

İkinci birim ordudaki birliklerin sağlık durumuna dair raporları inceleyerek savaş ve barış zamanlarında gerekli tıbbî malzemelerin listelerini oluşturmakta, bu malzemelerin depolanması ve birliklere dağıtılması ile ilgilenmektedir. Bu birim ayrıca Askerî Tıp Gazetesi'ni yayımlamaktadır.

1) Jandarma Dairesi

Yalnızca bir birimi mevcuttur. Bu birim, jandarma birliklerindeki subay ve alt rütbelilerin künyelerini tutmakta, onların görevleri ile yazışmaları yapmakta ve jandarma birliklerine at dağıtılması ile ilgili işleri yürütmektedir.

2) Genel (Baş) Levazım Dairesi

Bu daire 4 birimden oluşmaktadır. Birinci birim, ordunun farklı birliklerinde görev yapan levazım askerleri ile ilgili yazışmaları yapmaktadır.

İkinci birim, birliklere iaşe, yakıt, hayvan yemi, tıbbî malzeme vb. ürünlerin satın alınması ve dağıtılması ile ilgili yazışmaları yürütmektedir.

Üçüncü birim, askerî tıbbî müesseseler ve yaralanmış askerlerle ilgili yazışmaları yapmakta, daimî ve geçici hastaneleri yönetmekte, sivil hastanelerle fabrikalarda askerlerin tedavisinin şartlarını belirlemektedir.

Dördüncü birim, ordunun kıyafet ve çadır ihtiyacının karşılanmasına ve söz konusu ihtiyaç ürünlerinin satın alınmasına dair yazışmaları yapmaktadır.

3) Genel Muhasebe Dairesi

Bu daire 2 masadan, birinci masa ise 4 birimden oluşmaktadır. Birinci masanın birinci birimi, Askerî Nazırlığın genel bütçesinin hazırlanması ve harcamaların kontrol edilmesi, hazinenin Askerî Nazırlık adına aldığı kredilerin ödenmesi ile ilgilenmektedir.

Birinci masanın ikinci birimi, Askerî Nazırlığın harcama birimi olup gelirleri dağıtması, Askerî Nazırlığın kredilerinin ve diğer kurumların nazırlığa verdikleri avansların ödenmesi ile ilgili işleri yürütmektedir.

Birinci masanın üçüncü birimi, Askerî Nazırlığın farklı birimlerine yapılan ayni ödemelerin kaydını tutmakta, bu ödemeleri nakit paraya çevirme süreçlerini takip etmekte ve bu konularda raporlar hazırlamaktadır.

Birinci masanın dördüncü birimi, Askerî Nazırlık'taki subay ve memurların maaşlarının, seyahat ödeneklerinin ve diğer ödemelerinin yapılması, ordunun seferberliği sırasında ödeneklerin tahsisi gibi işlerle ilgilenmektedir.

İkinci masa, iki birimden oluşmaktadır. Bu birimlerin numaraları, ilk masanın birimlerinin numaralarının devamı şeklindedir.

Beşinci birim (ikinci masanın birinci birimi), Askerî Nazırlığa bağlı askerlerin ve emeklilerin maaşlarının ya da onların dul eşlerinin veya yetim çocuklarının ödemelerinin yapılmasına dair yazışmaları yürütmektedir.

Altıncı birim (ikinci masanın ikinci birimi), Arşiv Birimi olup Askerî Nazırlığın alanına giren Sultan'ın emirlerini, genelgeleri, tüzükleri, kanunları vb. belgelerle birliklerin yapısı ve diğer konularla ilgili yapılan yazışmaları arşivlemektedir.

Özel Birim

Özel Birim, Askerî Nazırlığa bağlı askerlerin künyesini tutmakta, onların hizmetleri, terfileri, emekliliğe ayrılmaları vb. süreçleri takip etmekte, maaş ve diğer ödemeleri gerçekleştirmektedir.

Tophane

Tophane, Askerî Nazırlık'tan bağımsız, üst düzey bir askerî müessese olup görevi, topçu birliklerinin ihtiyaçlarını üretmek ve bu üretimi yapan fabrika ve çeşitli imalathaneleri yönetmektir.

Tophane'nin başında rütbesi "müşir" olan bir yönetici bulunmaktadır. Bu yönetici aynı zamanda Tophane'nin bünyesinde bulunan Topçu Sınıfı ve Kale Teftiş Kurulu'nun başkanlığını yapmaktadır. Bu kurulun amacı ise Osmanlı Devleti'ndeki kalelerin inşası ve silahlandırılması ile ilgili projelerin değerlendirilmesi ve bu süreçlerin kontrolüdür.

Tophane, ayrı kançılaryası olan topçu kurulu, hâlihazırdaki yazışmaları yürüten kançılarya, 7 birim ve arşivden oluşmaktadır. Bu birimler şunlardır:

1) Askerî Birim: Tophane'de görev yapan askerlerin hizmeti, terfileri ve ödüllendirilmesi ile ilgili yazışmaları yapmaktadır. Birimin yetkisinde 6 kale topçu alayı, 1 mühendis alayı, 2 zanaatçı alayı ve silah depoları bulunmaktadır.

2) Fabrika Birimi: Bu birim, Tophane'ye bağlı fabrika ve imalathanelerle ilgili yazışmaları yapmaktadır.

3) Kontrol ve Deneme Birimi: Bu birim, Tophane'ye bağlı fabrikalarda üretilen ve yabancı fabrikalardan satın alınan ürünlerin denemesini yapmaktadır.

4) Sevk Birimi: Bu birim, orduya ve istihkâm yerlerine askerî teçhizatlar göndermektedir.

5) İstihkâm Birimi: Bu birim, İstanbul Boğazı, Çanakkale Boğazı, Akdeniz adaları ve Çatalca-Terkos savunma hattında bina ve istihkâm yapılarının inşasından sorumludur.

6) Askerî Mahkeme Birimi: Bu birim, Tophane bünyesinde görev yapan askerlerin mahkemeye taşınan uyuşmazlıklarını çözmekte, mahkeme heyetlerini belirlemekte, istinaf ve temyiz süreçleri ile ilgilenmektedir.

7) Hesap ve Hazine Birimi: Bu birim, gelir ve giderlerin hesabını yapmakta, harcamalara karar vermekte, Maliye Nazırlığı'nın Hazine Dairesi ile birlikte hesap raporları hazırlamaktadır.

Tophane'ye bağlı istihkâmları silahlandırma komisyonları ise aşağıdaki gibidir: 1) Karadeniz Komisyonu; 2) İstanbul Boğazı Komisyonu; 3) Çanakkale Boğazı Komisyonu; 4) Akdeniz Komisyonu; 5) Fau İstihkâmı (Şattü'l-Arap'ta) Komisyonu; 6) Trablus Komisyonu.

Yerel Askerî İdareler

Yerel idarelerin başında Kolordu Bölge idareleri, Müfreze idareleri, Asker Alımına Dair Tabur Daireleri, Merkez komutanlıkları gibi idare birimleri gelmektedir.

1. Kolordu Bölge İdareleri: Bunlar barış zamanında bağımsız bir idare olmayıp daimî ordunun kolordu idarelerinin içerisinde yer almaktadırlar. Savaş zamanında ise kolorduların cephelere hareket etmesiyle birlikte bunlar kolordu idarelerinden ayrılmakta ve kolordu bölgesinde kalan birlikler, kaleler ve askerî müesseselerin idaresi ile ilgili bütün işler onların yetkisine geçmektedir.

Söz konusu idarelerin savaş zamanındaki yapıları henüz kesinleşmedi ve günümüzde ordunun seferberliği projesi nedeniyle üzerinde çalışılan ayrı bir kanun tasarısının konusunu teşkil etmektedir.

2. Müfreze İdareleri: Her kolordu bölgesinde başlarında redif tuğgenerallerinin bulunduğu 8 müfreze idaresi bulunmaktadır. Her idare, kançılarya, 2 birim ve arşiv bürosundan oluşmaktadır. Birinci birim, redif birliklerindeki subay ve alt rütbelilerin görevleri, konaklama sorunları, ayrı birliklerin nakli gibi konularda yazışmalar yapmakta, gençleri ve bütün yedek rütbelileri askere çağırmaktadır. İkinci birim ise redif kadrolarındaki askerlerin para, eşya ve iaşe ihtiyaçları ile ilgilenmektedir.

3. Asker Alımına Dair Tabur Daireleri: Bu daireler doğrudan müfreze idarelerine bağlıdır. Her kolorduda başlarında redif binbaşılarının bulunduğu 64 ayrı Asker Alımına Dair Tabur Dairesi vardır.

Müfreze idareleri, en yüksek merci olarak, tabur daireleri ise doğrudan asker alımı ile redif ve mustahfiz birliklerinin oluşturulmasına dair tüm işlerle meşgul olmakta, ayrıca bütün kategorilerdeki yedek rütbelilerin, yedek subay ve yedek subay adaylarının listelerini tutmaktadırlar. Bu daireler ayrıca bulundukları bölgelerden geçen birliklerle ilgili işlemlerin yanı sıra yeni askere alınanların, yedek asker gruplarının ve askerî araçlarla ilgili işlemleri de yapmaktadır. Kendi bölgelerinde bulunan askerî tıp hastaneleri, depolar ve diğer kurumlar da bunların emri altındadır. Bütün bunların dışında daireler, 3 yılda bir müfreze redif bölgesindeki taşıma araçlarıyla ilgili raporlar hazırlamakta, mevcut verileri kontrol etmektedirler.

4. Merkez Komutanlıkları: Başlarında merkez komutanlarının bulunduğu bu birimler, bağımsız idareler olarak büyük şehirlerde yer almaktadırlar. Daha küçük yerleşim yerlerinde ise merkez komutanlıkları, yerleşim yerinin büyüklüğüne ve burada konuşlanan asker sayısına göre tuğgeneral, albay ve binbaşılar tarafından yönetilmektedir. Yerleşim yerinde daimî ordunun birlikleri mevcut ise merkez komutanlığının başında bu birlikteki en yüksek rütbeli asker bulunmaktadır.

Merkez komutanlıklarının her birinin personel sayısı, bulundukları bölgenin şartlarına göre değişiklik göstermektedir. Yazışmaları itaatinde emir subayları bulunan merkez komutanları yapmaktadır.

Bazı yerleşim yerlerinde merkez komutanlıkları yerel müfreze ve tabur idareleri ile birleşmektedir. Büyük garnizonların komutanları bizzat Sultan, diğer komutanlar ise kolordu komutanları tarafından atanmaktadır.

Askerî İdareler

Askerî idarelerin içerisinde kolordu yönetimleri ile tümen karargâhları yer almaktadır.

1. Kolordu Yönetimleri

Kolordu yönetimleri, kolordu karargâh komutanının (Genelkurmay tuğgenerali) idaresinde bulunmakta ve komutanın kançılaryası ile genelkurmay karargâh dairesi ve levazım dairesi olmak üzere iki daireden oluşmaktadır.

a) Genelkurmay Karargâh Dairesi: Bu daire, iki birimden oluşmaktadır. İki dairenin ortak başkanı, Genelkurmay albayıdır. Genelkurmay albayı veya yarbayının başında bulunduğu birinci birimde ayrıca iki masa vardır. Bunlardan ilki, subay ve alt rütbelilere dair meselelerle birliklerin nakli ve yerleşimi, muhakeme usulü, birliklerin eğitimi gibi konularla ilgilenmektedir. İkinci masa ise kaleler, askerî tıbbî müesseseler, askerî binalar ve birliklerin sağlık durumu ile meşgul olmaktadır.

Genelkurmay binbaşısı veya yarbayının başında bulunduğu ikinci birim, asker alımı, redif birliklerinin oluşturulması, kolordunun seferberliği, tamir işleri ve iaşenin karşılanması gibi işlerle meşgul olmaktadır. Genelkurmay karargâh dairesinde yukarıda zikredilen 2 karargâh subayının dışında özel görevler verilen 1 karargâh subayı ve sayıları 4 ile 6 arasında değişen astsubaylar da kayıtlıdır.

b) Kolordu Levazım Dairesi: Bu dairenin başında tuğgeneral rütbeli kolordu levazım komutanı bulunmaktadır. Daire, kolordu birlikleri, yedek kadrolar, kaleler, sağlık kurumları

ve başka müesseselerin yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarının karşılanması ile ilgili tüm işlemleri hem gerçekleştirmekte, hem de konuyla ilgili bütün süreçleri takip etmektedir. Bu daire, 4 birimden oluşmaktadır. Birinci birim, Kolordu Hazine Dairesi ile birlikte maaşlar ve gelir giderler ile ilgili yazışmaları yürütmekte, kolordu birliklerindeki üniforma ve at ihtiyaçlarını kontrol etmekte, hazineden dairenin payına düşen paranın alımı konusunda sivil yetkililerle görüşmekte, terfiler ile ilgili hesapları yapmakta, alay ve ayrı birliklerin hesaplarını kontrol etmekte, diğer birimlerin akit taraf ve tedarikçilerle ilgili olan hesaplarını incelemektedir.

İkinci birim ise 3 masaya ayrılmaktadır. Birinci masa, kolordu birlikleri ve askerî müesseselerdeki askerlerle ilgili yazışmaları yapmakta, Askerî Nazırlığa gönderilen asker sayısı ile ilgili listeleri hazırlamaktadır. İkinci masa, birliklerin bulundukları yerlerden nakledilmeleri gereken durumlarda yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarını karşılamakta, söz konusu malzemelerin lojistiğini üstlenmektedir. Üçüncü masa, birliklere erzağın ayni olarak verilmesi ve yakıt ihtiyaçlarının karşılanması ile ilgilenmekte, yolluk yevmiye ücretlerinin ödenmesi ile ilgili yazışmaları yürütmektedir.

Üçüncü birim, üniforma ihtiyaçlarına dair yazışmaları yürütmekte, akit taraf ve tedarikçilerle sözleşmeler yapmakta, kolordu bölgesindeki Askerî Nazırlığa bağlı fabrikaları yönetmektedir. Dördüncü birim ise kolordu bölgesindeki hastaneleri yönetmekte, birliklerin sağlık durumu ile ilgili yazışmaları yapmakta, hasta ve yaralıların tedavi altına alınmasını ve hastanelerdeki tüm ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamaktadır.

Bazı kolordu idarelerinin bünyesinde özel kolordu inşaat komisyonları mevcuttur. Örneğin II. Kolordu'da Edirne ve Kırk Kilise (Kırklareli) İnşaat Komisyonu, III. Kolordu'da Selanik ve Üsküp İnşaat Komisyonu, IV. Kolordu'da Erzurum İnşaat Komisyonu ve son olarak VI. Kolordu'da Şattü'l-Arap Nehri'nin ağız kısmının sağlamlaştırılması ile ilgilenen ayrı bir komisyon mevcuttur.

2. Tümen Karargâhları

Bu karargâhlar barış zamanında daimî (nizamî) orduya bağlı piyade ve süvari birliklerin bünyesinde yer almaktadırlar. Söz konusu karargâhlar, 1 veya 2 karargâh subayı, 2 Genelkurmay astsubayı, 1 alay emir subayı (sırasıyla tümen alayları tarafından görevlendirilmektedir), 1 muvazzaf subay ya da astsubay ve 2 başçavuştan (kâtip görevinde) oluşmaktadır.

Tümen karargâhları, birliklerin eğitimi konusunda kolordu idaresinin doğrudan yürütme organı konumundadırlar. Birliklerin iaşesi ve diğer malî konularda ise karargâhın faaliyetleri, kolordu levazım dairesinin alay komutanlarına emirleri ulaştırmak ve alay komutanlarının gönderdiği raporlarla istekleri kolordu idaresine sunmakla sınırlıdır. Savaş zamanında tümen karargâhından bazen tümen birliklerinin iaşesinin karşılanması gibi işlerle ilgilenmesi de istenmektedir. Böyle durumlarda kolordu levazım dairesinin görevlileri de kendilerine yardım etmektedirler.

Tümen karargâhının bünyesinde seyyar mahkeme bulunmaktadır. Muvazzaf karargâh subayı (yarbay ve binbaşı) başkanlığındaki mahkeme, 4 üyeden (karargâh subayı) oluşmaktadır. Bu üyeler, sırasıyla farklı alaylardan 6 aylığına atanmaktadır. Ayrıca mahkemede kâtip olarak 1 başçavuş görev yapmaktadır. Seyyar mahkemeler alt rütbelilerin cürüm niteliğindeki suç-

larıyla yaptırımı ıslah edici cezalar olan suçlara bakmaktadır. Mahkemenin kararı, kolordu komutanının onayına sunulmaktadır.

Yine tümen karargâhının bünyesinde sınav komisyonu da mevcuttur. Komisyon muvazzaf birliklerde görev yapan 1 binbaşı (başkan), 1 yüzbaşı ve 1 poruçikten (teğmen rütbesinde subay) oluşmaktadır. Bu üyelerin Mekteb-i Harbiye mezunu olması gerekmektedir. Komisyon, astsubaylar için subaylık sınavlarını ve yedek subay sınavlarını yapmaktadır.

IV. Kara Kuvvetlerinin Yapısı

a) Daimî (Nizamî) Ordu

Piyade Sınıfı

Piyade sınıfı, af (saffı harp) birlikleri ve nişancı birlikler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Saffı harp piyade ordusu, 20 piyade tümeni içerisinde yer alan 79 alaydan (1-3, 5-80)[46] ve I. Kolordu'nun II. (Muhafız) Tümeni'nde yer alan 2 zuav alayından oluşmaktadır. Bunun dışında Muhafız Kolordusu içerisinde yer alan itfaiye alayı da askerî bir yapıya sahiptir.[47] Dolayısıyla toplam 81 piyade alayı (itfaiye alayı hariç) mevcuttur.[48]

Her alay 4 tabura, her tabur 4 bölüğe, her bölük 3 takıma sahiptir. Bu bağlamda 3'er tabura sahip I., V. ve VIII. alaylarla 2'şer tabura sahip III. ve VII. zuav taburları istisna teşkil etmektedir. Toplamda 313 saf (saffı harp) taburu mevcuttur.

Barış zamanında her tabur, 400 alt rütbeli askerden oluşmaktadır. Sonbahar 1906'da alınan bir karara göre barış zamanında taburların sayısı aşağıdaki gibi olacak şekilde arttırılmıştır: I., IV. ve VI. kolordulardaki taburlar - 500 alt rütbeli asker; II., III. ve VII. kolordularda - 600 alt rütbeli asker;[49] biri dışında XV. Trablus Tümeni'nin taburları ve XVI. Hicaz tümenleri ile V. Kolordu'daki IX. Piyade Tümeni'nin 12 taburu - 600 alt rütbeli asker.[50]

Savaş zamanında ise taburdaki asker sayısı 800 olarak belirlenmiştir.[51] Taburlardaki asker sayısı, ihtiyat askerleri sayesinde artmıştır. İhtiyat askerleri de yetersiz kaldığı takdirde eksiklikler, acemi askerler ya da yedek acemi askerlerle kapatılmaktadır.

Nişancı piyadeler ise her biri 4 bölüklü 20 nişancı taburunu oluşturmaktadır. Bunların her biri piyade tümenlerine eklenmiştir.

Bunun dışında, 1904 sonunda, 4 avcı taburu daha oluşturulmuştur. II. Kolordu (1 tabur) ve III. Kolordu (3 tabur) içerisinde yer alan söz konusu avcı taburlarının amacı ise Osmanlı'nın Avrupa kısmında faaliyet gösteren çetelerle mücadele etmektir. Özel seçilen 800 askerden oluşan bu taburlara ayrıca bisikletçilerle telgrafçılar da dâhil edilmiş, ikişer top verilmiştir.

Toplam 337 piyade taburu mevcuttur (nizamî ordudaki bir itfaiye alayı dâhil değildir).[52]

Süvari Sınıfı

Süvari sınıfı, aşağıdaki birimlerden oluşmaktadır: 1 hassa süvari bölüğü, 1 muhafız alayı (Ertuğrul), 38 alay (bunlardan 1 No'lusu - Ulan Alayı), II. Kolordu'nun bünyesinde bulunan 2

46 I. Piyade Tümeni'nin IV. Alayı oluşturulmadı.

47 İtfaiye Alayı, 4 tabur ve 2 ayrı bölükten oluşmaktadır. Söz konusu bölükten ilki Yıldız'da, ikincisi Selanik'te bulunmaktadır.

48 Günümüzde II. ve III. kolordu bölgelerinde I. sınıf redif birliklerindeki 14 alay, nizamî alaylara dönüştürülmektedir. Bu işlem tamamlandıktan sonra nizamî alayların sayısı 95'e (itfaiye alayı hariç) çıkacaktır.

49 Makedonya meselesi ile ilgili günümüzdeki istisnaî şartlardan ötürü 1906 sonbaharında II. ve III. kolordulardaki 62 taburdaki asker sayısı geçici bir süreliğine 800'e, 10 taburda 1.100 alt rütbeli askere çıkartma kararı alındı. Aldığımız son haberler, asker sayısının bu şekilde arttırılma ihtimaline şüpheyle yaklaşmamıza neden olmaktadır. Bunun da en önemli sebebi, malî zorluklardır. Ayrıca 56 Avrupa I. sınıf redif taburunun nizamî taburlara dönüştürme işlemleri başladığından II. ve III. kolordulardaki nizamî taburlardaki asker sayısının arttırılmasına da gerek kalmayabilir.

50 Balkan Yarımadası'nda yaşanması muhtemel sıkıntılar nedeniyle IX. Piyade Tümeni'nin 12 taburundaki asker sayısının her biri için 800'e çıkartılması kararı alındı.

muhafız (Hamidiye) alayı ve deve kullanan V. Kolordu'daki 2 ayrı süvari birliği ile VII. Kolordu'daki 3 ayrı süvari birliği. 38 alay, 6 süvari tümeni ile Trablus Müfrezesi'nin içerisinde yer almaktadır.

Süvari sınıfında 41'i alay, 6'sı süvari olmak üzere toplamda 211 süvari birliği mevcuttur.

Süvari alayındaki ilk 4 süvari birliği - muharebe birliği, beşincisi ise yedek (depo) birliktir. Tüzüğe göre yedek birlikler, barış zamanında atları hazırlayıp onları muharebe birliklerine teslim etmekte, savaş zamanında ise alayların bulunduğu yerlerde kalarak bu birliklerin asker kadrolarını tamamlamakta, at ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Ancak fiiliyatta bu uygulanamadığı için muharebe birlikleri ile yedek birlikler arasında da herhangi bir fark kalmamaktadır.[53]

Savaş zamanında bir süvari alayında 34 subay ve memur, 771 alt rütbeli asker bulunmalıdır. Barış zamanındaki sayılar ise belirlenmemiştir. Ancak alayların büyük kısmında at eksikliği mevcuttur. Ertuğrul, Ulan ve Hassa alaylarındaki asker sayısı tamdır. II., III. ve kısmen de IV. süvari tümenleri de neredeyse tam kadroya sahiptir. Bunlara bağlı süvari birliklerinde 80 - 100 asker ile aynı sayıda at bulunmaktadır. Diğer alaylardaki süvari birliklerindeki alt rütbeli asker sayısı genellikle 80, at sayısı ise 30-50 arasındadır.

Son dönemde süvari alaylarının tamamındaki asker sayısının 500'e çıkartılmasına dair bir emir çıktı.

Topçu Sınıfı

Topçu sınıfı, sahra ve kale olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sahra topçuları ise yaya (bunlara dağ topçuları da dâhildir) ve süvari olmak üzere kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır.

Sahra topçu birlikleri, 5 topçu tümeni (her biri, ilk 5 kolordunun bünyesinde yer almakta), 3 ayrı topçu alayı (her biri VI., VII. ve Trablus tümenlerinin bünyesinde bulunmakta), 6 süvari topçu taburu (her biri, ilk 6 kolordunun bünyesinde yer almakta), III. Kolordu ve Hicaz tümenlerindeki birer dağ topçu taburu ve II. ve III. kolordulardaki 2 sahra havan alayından oluşmaktadır.

Her tümen 3'er müfrezeden, her müfreze 2'şer alaydan, her alay 2'şer taburdan (VI. Kolordu'daki alay, 5 taburdan)[54] oluşmaktadır. Taburların hepsi eskiden 3'er bataryaya, 1899'dan itibaren ise 4'er bataryaya sahiptir.

Topçu tümenlerini tümgeneraller, müfrezeleri tuğgeneraller, alayları albay ve yarbaylar komuta etmektedir.

Kolordulardaki topçu birimlerinin içeriği farklıdır.

I. ve IV. Kolordular: 1 süvari taburu, 3 bataryalı 12 yaya taburu (2 dağ taburu dâhil). Buna göre bu kolorduda 30 arabalı, 6 dağ ve 3 süvari olmak üzere toplam 39 batarya mevcuttur.

II. Kolordu: 1 süvari taburu, 1 havan alayı ve 12 piyade taburu (2 dağ taburu dâhil). 12 piyade taburundan 6'sı 4 bataryalı, diğerleri 3 bataryalıdır. Buna göre bu kolorduda 34 arabalı, 8 dağ, 6 havan ve 3 süvari olmak üzere toplam 51 batarya mevcuttur.

51 1885-86 ve 1897 seferberliklerinde nizamî ve redif taburları, ortalama 700 askerden oluşturulmuştur. Ancak çok geçmeden bunların sayısı, 500'e, hatta daha da altına inmiştir. Bundan dolayı gelecekte seferberlik ilan edildiğinde her taburun 1.046 alt rütbeli askerden ve 19 subayla memurdan oluşması gerektiği kararı alınmıştır.

52 56 redif taburunun nizamî taburlara dönüşme süreci tamamlandığında nizamî tabur sayısı yine de ancak 393 olacaktır (itfaiye alayı dâhil değildir).

53 Osmanlı Askerî Nazırlığı'nın depo birlikleri meselesi ile ilgili karardan aşağıda bahsedilecektir.

54 Bunlar, 1 süvari, 3 arabalı ve 1 dağ taburudur.

III. Kolordu: 1 süvari taburu, 1 havan alayı, 12 piyade taburu ve 1 dağ taburu.[55] Söz konusu son 13 taburdan 3'ü dağ ve 7'si arabalı olanlar 4 bataryalı, 3 arabalı tabur da 3 bataryalıydı. Buna göre bu kolorduda 37 arabalı, 12 dağ, 6 havan ve 3 süvari olmak üzere toplam 58 batarya mevcuttur. Bunun dışında V. Kolordu'daki 17 batarya (16 arabalı ve 1 dağ) III. Kolordu Bölgesi'ne gönderilmiştir.

55 Eski Girit Taburu.

V. Kolordu: 1 süvari taburu ile 12 piyade taburu. Söz konusu piyade taburlardan 4 arabalı tabur 4 bataryalı, diğerleri (6 arabalı ve 2 dağ taburları) 3 bataryalıdır. Buna göre bu kolorduda 34 arabalı, 6 dağ ve 3 süvari olmak üzere toplam 43 batarya mevcuttur. Bunlardan 17'si, III. Kolordu Bölgesi'ne gönderilmiştir. Böylece fiiliyatta V. Kolordu'da 18 arabalı, 5 dağ ve 3 süvari olmak üzere toplam 26 batarya mevcuttur.

VI. Kolordu: 1 süvari taburu, 3 arabalı tabur (4 bataryalılar) ve 1 dağ taburu (2 bataryalı). Buna göre bu kolorduda 12 arabalı, 2 dağ ve 3 süvari olmak üzere toplam 17 batarya mevcuttur.

VII. Kolordu: 1 arabalı (3 batarya) ve 1 dağ (4 batarya) taburlarından oluşan 1 topçu alayı. Toplam 7 batarya mevcuttur.

Trablus Tümeni: 1 arabalı (4 batarya) ve 1 dağ (2 batarya) taburlarından oluşan 1 topçu alayı. Toplam 6 batarya mevcuttur.

Hicaz Tümeni: 1 dağ topçu taburu (2 batarya).

Günümüzde 184 arabalı, 48 dağ, 12 havan, 18 süvari olmak üzere toplam 262 batarya mevcuttur. Bütün bataryalar 6'şar topa sahiptir. Dolayısıyla topçu birliklerinde toplam top sayısı 1.572'dir.

***Not:** 1904'ten itibaren Krupp Fabrikası'na sipariş edilen çabuk ateşli topların teslimatı yapılmaya başlandı.[56] Şimdiye kadar 49 sahra ve çabuk ateşli 7 dağ topu teslim edildi. Bunlardan 22'si II. Kolordu'ya, 12'si III. Kolordu'ya gönderildi. Diğerleri ise şimdilik Tophane'de saklanmaktadır. Muhtemelen bunlar, yeni bataryaların oluşturulması için değil de mevcut bataryaların yeniden silahlandırılması için kullanılacaktır. II. ve III. kolordularda yeniden silahlandırma işlemleri yapılırken, aynı zamanda bütün taburların 4 bataryalı yapıya dönüştürüldüğünün de haberleri gelmektedir. Bu durumda ordudaki batarya sayısı toplam 271, top sayısı ise 1.626 olmalıdır.*

56 Aldığımız bilgilere göre 1903'te 31 batarya, 1905'te 85 batarya siparişi yapılmıştır. Yani toplamda 93'ü arabalı, 29'u dağ bataryası olmak üzere toplam 116 batarya siparişi verilmiştir. Temmuz 1907'de 1905 siparişinin teslimatının tamamlanması beklenmektedir.

Savaş zamanındaki tüzüğe göre piyade ve havan bataryalarında subaylarla birlikte 136 asker, 85 binek ve 34 yük at ve katır; süvari bataryalarda subaylarla birlikte 129 asker, 139 binek ve 16 yük at ve katır; dağ bataryalarında subaylarla birlikte 109 asker, 20 binek ve 42 yük at ve katır bulunmaktadır. Barış zamanında bataryanın 100 asker ile 30-70 arasında ata sahip olması gerekmektedir. Buna ancak II. ve III. kolordularda uyulmaktadır. IV. Kolordu'daki piyade bataryasında yaklaşık 80 asker ve 10-15 at bulunmaktadır.

Seferberlik ilan edildiğinde ağırlık bataryalarının bünyesinde teçhizatların korunması için cephane taşıma bölükleri kurulmuştur. Her piyade tümeninin 50 çift arabadan (bunlardan 45'i mermiler için) veya 230 yük hayvanından (bunların da 192'si mermiler, geriye kalanlar ise eyer veya başka yükler için) oluşacak 1 cephane taşıma bölüğü kurması gerekmektedir.

3 bataryalı topçu süvari taburu 34 çift arabadan (bunlardan 29'u top mermileri için) ya da 155 yük hayvanından (bunların 127'si top mermileri için)[57] oluşacak 1 cephane taşıma bölüğü kurmalıdır.

Her 3 bataryalı arabalı topçu taburunun ise 34 çift arabadan (bunlardan 29'u top mermileri için) ya da 208 yük hayvanından (bunların 170'si top mermileri için) oluşacak 1 cephane taşıma bölüğü kurması gerekmektedir.

Her 4 bataryalı arabalı topçu taburu ise 76 çift arabadan (bunlardan 70'i top mermileri için) ya da 328 yük hayvanından (bunların 285'i top mermileri için) oluşacak 1 cephane taşıma bölüğü kurmalıdır.

Her dağ bataryasının 30 yük arabasından oluşacak 1 cephane taşıma bölüğüne sahip olması gerekmektedir. Her topa 50'şer top mermisi düşmektedir. Her cephane taşıma bölüğü, 2 kısma ayrılmaktadır.

Barış zamanında bu tür cephane taşıma bölüklerinin düzgün bir şekilde düzenlenmemiş olması, 1897'deki Osmanlı-Yunan Savaşı'nda etkisini gösterdi. Savaş başlar başlamaz cephenin içerisinde çok hızlı bir şekilde cephane taşıma bölükleri kuruldu.

57 Alınan bazı bilgilere göre Askerî Nazırlık, at eksikliği ve yük arabalarının rahat geçebileceği yolların olmayışı nedeniyle mühimmat arabalarından tamamen vazgeçmek ve mühimmatları yük hayvanlarıyla taşımak istemektedir.

Kale Topçu Sınıfı

Kale Topçu Sınıfı, 8 kale alayı, 9 müstakil tabur ve 8 bölükten oluşmaktadır. Farklı istihkâm noktalara yerleştirilmiş bu birimler, kısmen Tophane'ye kısmen de kolordu yönetimlerine bağlıdır.

Bunlar arasında Tophane'ye bağlı olanlar şunlardır: İstanbul Boğazı Alayı (4 tabur = 14 bölük), 2 Çanakkale Boğazı Alayı (4 tabur = 32 bölük), Akdeniz Adaları Alayı (3 tabur = 12 bölük), Bolayır Alayı (2 tabur = 8 bölük), Edirne'deki 3 müstakil tabur (10 bölük), Trablus'taki müstakil tabur[58] (3 bölük). Toplamda 21 tabur (79 bölük), Tophane'ye bağlıdır.

Kolordu yönetimlerine bağlı olan birimler ise şunlardır: I. Kolordu - 2 Çatalcı Alayı (8 tabur = 24 bölük); III. Kolordu - müstakil Selanik Taburu (3 bölük), müstakil Preveze Taburu (4 bölük), müstakil Yenibazar Taburu (3 bölük), yani birlikleri Epir, Arnavutluk ve Makedonya'da dağıtılmış olan birleşik 10 bölük ile Üsküdar ve Akçe Hisar'daki 1 müstakil bölük;[59] IV. Kolordu - 1 Erzurum Alayı (5 tabur = 20 bölük), müstakil Trabzon Taburu (Trabzon'da 3 bölük ve Samsun'da 1 bölük) ve Van'daki müstakil bölük;[60] V. Kolordu - birlikleri Seyda, Trablus, Kudüs ve Beyrut'ta bulunan müstakil Akka Taburu (3 bölük); VII. Kolordu - Sana ve Hudeyda'daki 3 müstakil bölük;[61] Hicaz Tümeni'ndeki Mekke, Medine ve civar bölgelerdeki müstakil bölükler. Toplamda 18 tabur (61 bölük) ve 8 müstakil bölük söz konusudur.

Kale topçu sınıfında toplam 39 tabur (140 bölük) ve 8 müstakil bölük, yani 148 bölük mevcuttur.

Barış zamanı şartlarına göre kale topçu bölüğünde 80-100 arasında asker olmak zorundadır. Savaş zamanındaki asker sayısı ise top sayısına bağlıdır. Buna göre her topa 3 astsubay ve 20 er düşmektedir.

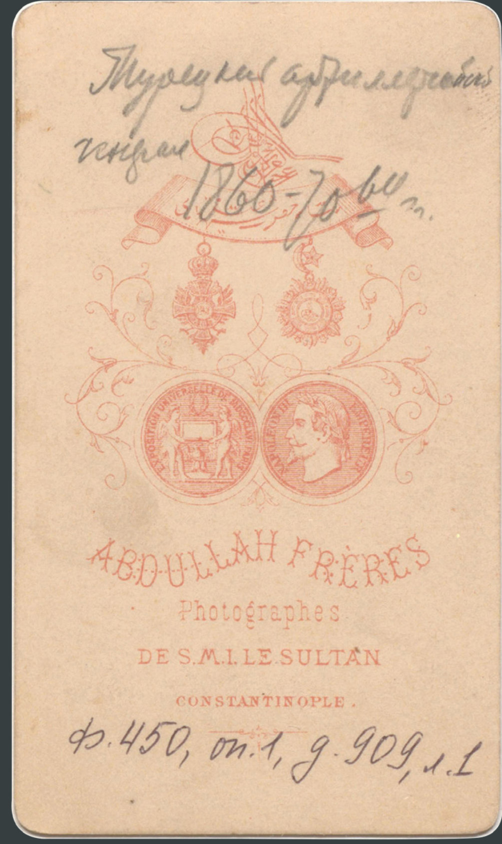
58 Edirne ve Trablus'taki bu 4 tabur önceden II. Akdeniz Adaları Alayı'nın içerisinde yer alıyordu.

59 Elde edilen bazı bilgilere göre bu 3 tabur ile müstakil bölük, tek bir alaya dönüştürülmüştür (Die Heere und Flotten der Gegenwart, 1905).

60 Van Kalesi'ndeki topçu bölüğü, Erzurum Kale Topçu Alayı'na bağlıdır.

61 Bazı verilere göre bu alaylar, tek bir taburda birleştirilmiştir.

"Osmanlı Topçu Birliği Generali". 1860-1870'li Yıllar.

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 450, Liste 1, Dosya 909, Yaprak 1.

Kale topçu birliklerinin planlamasına göre (1889), 12 kale topçu alayı oluşturulmalıydı. Yapılan plana göre de I. ve II. alaylar İstanbul Boğazı'nı, III. ve IV. alaylar Çanakkale Boğazı'nı, V. ve VI. alaylar Akdeniz (İzmir, Takımadalar, Trablus) kıyılarını, VII. ve VIII. alaylar Çatalca'yı, IX. Alay Edirne'yi, X. Alay Bolayır istihkâmlarını, XI. (Arnavut) Alay Avrupa bölgelerini (Makedonya, Epir, Arnavutluk) ve XII. Alay Erzurum istihkâmlarını sağlamlaştıracaktı.

Mühendis Birlikleri

1886 yılında kabul edilen askerî yapılandırmaya göre orduda toplam 6 sahra mühendis taburu ile 2 istihkâm bölüğünün olması gerekmektedir. Günümüzde I., II., III. ve IV. kolordularda birer tabur,[62] V., VI. ve VII. kolordularda da birer istihkâm bölüğü,[63] yani toplamda 4 tabur ile 3 bölük mevcuttur. Mühendis taburları, 4 bölüklü olup barış zamanında taburdaki asker sayısı 400, savaş zamanında ise 800'dür. Bu bölüklerden ilk ikisi, istihkâm bölüğü olup üçüncüsü köprücü bölüğü, dördüncüsü ise mayın bölüğüdür.

Bunun dışında Tophane'nin bünyesinde 4 taburlu 1 mühendis alayı bulunmaktadır. İlk 3 taburda 4 bölük, dördüncü taburda ise 5 bölük mevcuttur. İlk 2 tabur istihkâm, üçüncü tabur köprücü mayın taburu, dördüncü tabur ise nöbetçi tabur olarak adlandırılmıştır.

Hicaz Demiryolu'nun inşası için V. Kolordu Bölgesi'nde 1900 yılı içerisinde dörder bölüklü 2 demiryolu taburu kuruldu.[64] Bu taburlardaki alt rütbeli asker sayısı 586 olarak belirlen-

62 Mart 1907'de II. ve III. kolordularda birer taburun daha oluşturulması kararı alındı.

63 Bunun dışında Edirne'de küçük bir köprücü birliği (40 kişi) daha vardır. Aralık 1905'te bu bölük için İstanbul'dan 60 dubalı köprü, 80 araba ve başka araç gereçler getirildi.

64 Mart 1907'de Küçük Asya'da bir demiryolu taburunun daha oluşturulması kararlaştırıldı.

"Osmanlı Süvari Muhafız Askeri". 1870-1880'li Yıllar.

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 450, Liste 1, Dosya 909, Yaprak 2.

miş olsa da günümüzde bu 2 taburun her birinde 1.200 asker mevcuttur. Tabur 4 bölükten oluşmaktadır. Birinci bölük, toprak işleriyle uğraşmakta, ikinci ve üçüncü bölükler rayları döşemekte, dördüncü bölük ise hattın bakımını gerçekleştirmektedir.

Her 7 kolorduda da birer telgraf bölüğü vardır. 7 subay ve 119 alt rütbeli askerden oluşan her bölük, 9 adet 4 atlı araba ve 12 yük atına sahiptir. Bölüğün teçhizatları ise 8 telgraf cihazı, 4 helyosta (helyograf), 100 kilometre tel ve 200 sırıktan oluşmaktadır.

Ağırlık Alayları

1887 düzenlemesine göre orduda 10 ağırlık alayı ile 2 ağırlık taburunun olması gerekmektedir. Ancak bunların daha tam olarak oluşturulmadığı görülmektedir. Günümüzde ilk 6 kolorduda 3'er bölüklü birer tabur ile VII. Kolordu'da 3'er bölüklü 2 tabur, yani toplamda 8 tabur (=24 bölük) mevcuttur. Bir bölükte 4 at koşulmuş 12 araba, 3 yedek hayvanlı 3 yük arabası ve 15 at vardır.

Barış zamanında ağırlık alaylarındaki toplam asker sayısı 296, at sayısı ise 207'dir. Ağırlık taburları savaş zamanında topçu tümenleri için askerî malzeme taşımaktadırlar. Savaş zamanında her topçu alayının bünyesinde birer ağırlık bölüğünün bulundurulması öngörülmektedir. Bunun için mevcut her bir bölüğün ikiye ayrılması gerekmektedir. Piyade tümenlerinin mühimmatlarının taşınması için savaş zamanında özel ağırlık taburları kurulmaktadır.

"Osmanlı Süvari Muhafız Askeri". 1870'li Yılların Sonu.

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 450, Liste 1, Dosya 909, Yaprak 3.

Bunun dışında seferberlik hâlinde ağırlık taburlarının bünyesinde aşağıdaki şekilde iaşe kolları kurulmaktadır:

1) Kolordunun piyade tümenleri için iaşe kolu. Bu oluşumda 331 eşek (300'ü erzak, 31'i eyer ve kolordunun diğer yükünün taşınması için) ya da 251 yük atı (230'u erzak, 21'i eyer ve kolordunun diğer yükünün taşınması için) ya da 165 katır (150 -15) ya da 114 deve (100 - 14) ya da 55 hayvanlarla çekilen araba (50 - 5) yer almaktadır.

2) Süvari tümenleri için iaşe kolu.

3) Kolordunun topçu sınıfı için iaşe kolu: Bu oluşumda 442 eşek (400 - 42) ya da 325 yük atı (300 - 25) ya da 217 katır (200 - 17) ya da 135 deve (120 - 15) ya da 69 hayvanlarla çekilen araba (60 - 9) yer almaktadır.

1891 yılında yürürlüğe giren at vergisi, orduya at arabalarını toplama hakkı vermektedir. Bunların kaydı, müfreze bölge yönetimlerinde tutulmaktadır.

Zanaat Alayları

Zanaat alayları aşağıdaki kolorduların bünyelerinde bulunmaktadır: I. Kolordu'da 3 taburlu 1 alay (her taburda 8'er bölük). Bunlar Askerî Nazırlığın farklı fabrikaları arasında dağıtılmış bulunmaktadır. Zeytinburnu ve Tophane'de 3'er taburlu 2 eğitim alayı (her taburda 4'er

"Osmanlı Piyade Subayı". 1870'li Yılların Sonu.

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 450, Liste 1, Dosya 909, Yaprak 4.

bölük); II. Kolordu'da 3 bölüklü 1 tabur; III. Kolordu'da 6 bölüklü 1 tabur; IV. Kolordu'da 6 bölüklü 1 tabur; V. Kolordu'da 3 bölüklü 1 tabur ve VI. Kolordu'da 3 bölüklü 1 tabur.

Sıhhiye Birlikleri

Sıhhiye birlikleri henüz oluşturulmadı. 1886'da II. ve III. kolordularda askerî hâl ilan edildiğinde her kolorduda 4'er sıhhiye bölüğü mevcuttu. Ancak 1887'de bu bölükler dağıtıldı. Günümüzde ise Osmanlı Ordusu'nda sıhhiye birliği yoktur.

1898'de Almanya'dan Profesör Rider davet edildi. Kendisine Gülhane Hastanesi'nin bünyesinde sağlık okulunu kurma görevi verildi. Daha 1901 yılında bu okul ilk mezunlarını (100 kişi) verdi. Okulun daha sonraki faaliyetleri hakkında kesin bir bilgi yoktur.

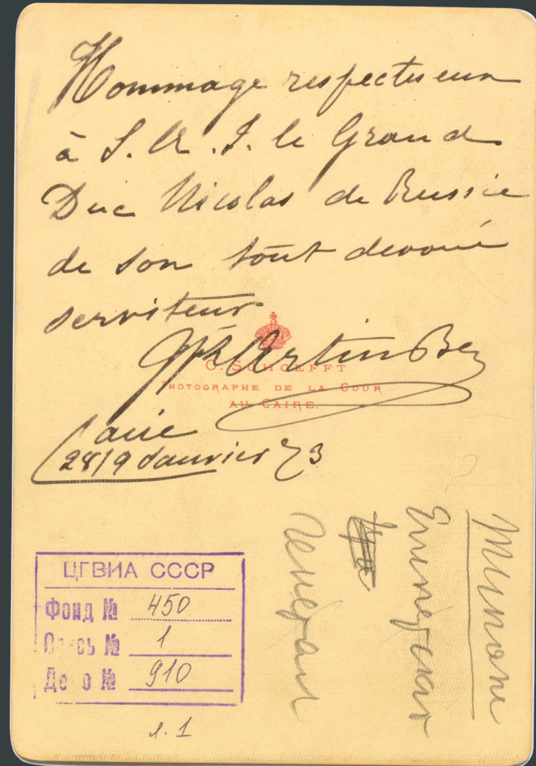
Savaş zamanında orduda ayrıca sedyeci bölükler oluşturulmaktadır. Piyade taburunda 8, süvari alayında 4, bataryada 2 sedye bulunmaktadır. Her sedyeyi 4 asker taşımaktadır. Büyük birliklerin bünyelerine ise seyyar hastaneler verilmektedir.

Özel Görev Birlikleri

1) At Çiftliklerinin Bünyesindeki Süvari Tamir Birlikleri

Bunlar aşağıdaki çiftliklerde bulunmaktadır: Çiftçiler Çiftliği - 1 alay (= 4 süvari birliği);

"Osmanlı Generali". 1870'li Yılların Sonu.

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 450, Liste 1, Dosya 910, Yaprak 1.

Sultan Suyu Çiftliği - 2 süvari birliği; V. Kolordu'daki Çukurova ve Hamra çiftlikleri - XXVI. ve XXVII. süvari alaylarının tamir takımları.

2) Zaptiye veya Yaya ve Atlı Jandarma

Her vilayette birer alayın bulunması gerekmektedir. Alaylar, bölgesel şartlara göre 2 - 10 taburdan oluşmaktadır. Taburlar, piyade ve süvari bölüklerden, her bölük 50 ile 75 arasında kişiden oluşmaktadır. Buna göre 35 alay = 137 tabur = 668 bölüktür. Bu bölüklerden 200'ü süvari, 468'i piyadedir. Toplamda 40-50 bin arasında görevli mevcuttur. Bir başka veriye göre 532 piyade ve 233 süvari bölüğü mevcut olup jandarma sayısı 100.000'e kadar çıkmaktadır.[65]

Nizamî Birliklerdeki Personel Sayısının Savaş Zamanındaki Sayıya Çıkartılması

1903'te askerlik hizmetinin süreleri hakkındaki yeni kanunun yayımlanmasına kadar nizamî ordu, fiiliyatta neredeyse kendi ihtiyat askerlerine dahi sahip değildi. Zira nizamî ordu ile ihtiyatta geçirilmesi gereken 6 yıllık hizmet süresinin tamamı nizamî birliklerde geçiriliyor ve daha sonra askerler doğrudan redif birliklerine gönderiliyordu. İhtiyat sınıfı içerisinde yalnızca neredeyse tamamen eğitimsiz askerlerden (21-26 yaş) oluşan "tertib-i sânî" kategorisi yer alıyordu. Bu askerlerin aslında kanunlara göre 6-9 ay arasında eğitim almaları gerekse de fiiliyatta buna pek uyulmuyordu.

65 1904 yılından itibaren yabancı subayların gözetiminde ve İtalyan generali Degiorgis'in yönetiminde Makedonya'da jandarma sınıfının yeniden yapılandırılma süreci başladı. Rus subaylar Selanik Sancağı'nda, Fransızlar Serez Sancağı'nda, İngilizler Drama Sancağı'nda Avusturyalılar Üsküp Sancağı'nda, İtalyanlar Manastır Sancağı'nda görev yapmaktadırlar. Alman subay ise Selanik'teki Jandarma Okulu'nu yönetmektedir.

1 Mart 1904 tarihinden itibaren ise nizamî ordu ile ihtiyatta 9 yıllık hizmete (3 yıl nizamda, 6 yıl ihtiyatta) dair yeni kanun hayata geçti. Gerçi fiiliyatta nizamî birliklerdeki hizmet süresi eskisi gibi kaldı (yani 6 yıl). Bundan dolayı askerler ihtiyata nizamî ordudaki 3 yıllık değil de 6 yıllık hizmetten sonra geçirilmektedir. 1906 sonunda nizamî birliklerdeki 3 yıllık hizmet süresi ile ilgili kanunun ilkbahar 1908'den itibaren artık mutlaka uygulanması gerektiği kararı alındı.

Kayıtları ihtiyat birliklerine alınan askerler, ailevî durumlarına göre iki kategoriye ayrılmaktadırlar: "Muinli ihtiyat" (destekli) ve "muinsiz ihtiyat" (desteksiz). Bu bağlamda destek olarak ihtiyat askeriyle aynı köyde yaşayan babası, kardeşi, kuzeni ya da kayınpederi sayılmaktadır. Adı geçen bu akrabalar olmadığı takdirde asker, "muinsiz ihtiyat" olarak kaydedilmektedir.

Savaş zamanında "muinli ihtiyat" askerlerinden nizamî birlikler, "muinsiz ihtiyat" askerlerinden ise II. sınıf redif birlikleri oluşturulmaktadır. Bu konular, aşağıda ele alınacaktır.

"Muinli ihtiyat" sınıfına aşağıdaki kimseler dâhil edilmektedir:

1) 6 yıl boyunca nizamî birliklerde hizmet eden "tertib-i evvel" kategorisinin 6 farklı yaş grubu (24-29 yaş). Bunlar son derece eğitimli kimselerdir.

2) "Tertib-i sânî" kategorisinin 9 farklı yaş grubu (21-29 yaş). Bunlar en iyi ihtimalle 6-9 aylık eğitim kamplarına katılmış kimselerdir, yani neredeyse hepsi eğitimsizdir.

3) "Kısm-i sânî" kategorisinin 3 farklı yaş grubu (27-29 yaş). Bunlar altı yıllık hizmetten sonra II. sınıf redif birliklerinden "esnan-ı tecavüz" (askerlik yaşını geçenler) olarak adlandırılarak muinli ihtiyat sınıfına dâhil edilmektedirler. Bunlar tamamen eğitimsiz kimselerdir.

4) "Kısm-i sânî" kategorisinden 4., 5. ve 6. senelerinde askerlik çağına gelip aile durumu değişikliği (tevelüd-ü icap) dolayısıyla bu sınıfa girmektedirler. Bunlar da (24-29 yaş) tamamen eğitimsizdir.

5) Askerî hizmet karşılığında bedel ödeyen kimseler (21-29 yaş). Bunlar nizamî birliklerde yalnızca 3 ay kalmıştır.

6) Askerî hizmetten tamamen muaf olmayan öğrenciler ve mezunlar. Bunlar da herhangi bir askerî hazırlık görmemiştir.

Savaş zamanında nizamî birliklerin oluşturulması sürecinde, aynen barış zamanında olduğu gibi ailevî durumlarına bakılmaksızın kayıtları ayrı tutulan "bakaya" sınıfı da katılmaktadır. Bu insanların yaşı ise 21 - 40 arasındadır. Yine acemi askerler de nizamî ordu için kaynak teşkil etmektedir.

a) Redif Sınıfı

Savaş zamanında Osmanlı Silahlı Kuvvetleri'nin en önemli kaynağını teşkil eden redif sınıfı, barış zamanında çok az sayıda subay ve astsubay kadrolarına sahiptir.

Redif birlikleri, bu birlikleri oluşturan askerlerin kategorilerine göre ikiye ayrılmaktadır: I. sınıf redif ve II. sınıf redif birlikleri.

I. sınıf redif birlikleri, ailevî durumu bakımından "muinli" (destekli) veya "hafif muinli" olanlar, II. sınıf redif birlikleri ise ailevî durumu bakımından "muinsiz" (desteksiz) olanlar tarafından oluşturulmaktadır.

Redif "muinlileri" olarak onlarla aynı köyde ya da en fazla 3 saat yürüme mesafesi uzaklığındaki başka bir yerleşim yerinde yaşayan babası, kardeşi, kuzeni ya da kayınpederi olanlar kaydedilmektedir. Redif "hafif muinlileri" olarak ise onlarla aynı köyde ya da en fazla 3 saat yürüme mesafesi uzaklığındaki başka bir yerleşim yerinde yakın akrabalardan yalnızca eşinin annesi ve babasının kardeşleri olanlar kaydedilmektedir. Ailevî durumları, yukarıda aktarılan şartlara uymayan redif askerleri ise "muinsiz" olarak II. sınıf redif birliklerine kaydedilmektedir.

1) I. Sınıf Redif Birliği

I. sınıf piyade redif birlikleri, ilk 6 kolordu bölgesinde mevcuttur. Her bölgede 4'er tümen mevcut olup her tümen 2'şer müfrezeden, her müfreze 2'şer alaydan, her alay 4'er taburdan oluşmaktadır. Toplam 384 taburun olması gerekmektedir. Bunlar 384 tabur bölgesine denk gelmektedir.[66] Her tabur 4'er bölükten oluşmaktadır.

Barış zamanında I. sınıf redif birliklerinde bölük komutanından başlayıp tümen komutanına kadar tüm rütbeli askerler mevcuttur. Bunlar asker alımı ile meşgul olmakta ve yedek askerlerin kaydını tutmaktadırlar.

Redif tabur kadrolarında ise 16 subay ile 36 alt rütbeli askerin olması gerekmektedir. Fiiliyatta ise kadrolar daha zayıftır. En azından kesin verilere sahip olduğumuz Kafkasya Ötesi ile sınır bölgede bulunan XXVI. Redif Müfrezesi'ndeki rütbeli asker sayısı şöyledir: Redif müfreze ve alayı yönetimleri - 5 subay[67] ve 1 astsubay[68] (başçavuş); tabur karargâhı - 4 subayla memurlar[69] ve 2 astsubay[70]; bölük kadroları - 2 subay[71] ve 1 başçavuş. Görüldüğü gibi tabur karargâhında yalnızca 6 alt rütbeli asker mevcuttur.

Taburların bulunduğu yerde genellikle taburların depoları da yer almaktadır.[72] Depolarda savaş zamanında redif taburunun kullanacağı üniformalar, silahlar ve diğer teçhizatlar saklanmaktadır.[73] Deponun güvenliğinden nizamî birlikler sorumludur. Nizamî birliklerin olmadığı yerlerde ise bu görev, sırayla 3 aylığına görevlendirilen 60-80 ihtiyat askerine verilmektedir. Herhangi bir sebepten ötürü ihtiyat askerleri görevlendirilemedikleri takdirde ise onların yerine bu görevi redif askerleri üstlenmektedir.

Savaş zamanında redif taburundaki asker sayısı, nizamî ordudaki saffı harp taburlarındaki gibi 23 subay ve 820 alt rütbeli askerdir. Ancak daha önceki seferberlik dönemlerinde de gördüğümüz gibi bu sayılara genellikle ulaşılamamaktadır. Örneğin 1903 sonbaharındaki isyan sırasında III. Kolordu (Selanik) bölgesinde 75 adet I. sınıf redif taburu vardı. Bu taburlardaki asker sayısı ise 564 ile 851 arasında değişmekte olup taburda ortalama 760 asker bulunmaktadır.

II. Kolordu (Edirne) bölgesindeki 20 taburdaki asker sayısı 693 ile 819 arasındadır, yani bir taburda ortalama 770 asker vardır.

1905'te Yemen'e gönderilen XXVIII. Redif Alayı'nın (VII. Afyonkarahisar Tümeni) taburlarındaki ortalama asker sayısı 695 idi. Redif taburlarının sayısının aynen nizamî taburlarda

66 Taburların büyük bir kısmı Osmanlı'nın Asya kısmındadır. Yalnızca II. Kolordu Bölgesi'ndeki 12 tabur ile III. Kolordu bölgesindeki 40 tabur - Osmanlı'nın Avrupa kısmındadır. Günümüzde I. sınıf redif tümenlerinin 3.5'lik kısmının (II. Kolordu'daki V. Tümen; III. Kolordu'daki IX. ve X. tümenlerle 21 müfreze) nizamî birliklere dönüştürme süreci başlamış bulunmaktadır. Bunun için üniformalar, silahlar ve diğer araç gereçlerle subay ve astsubay kadroları, barış zamanında mevcut olan I. sınıf redif birliklerindeki kadro ve depolardan alınmaktadır. Erler ise nizamî birliklerden gönderilmektedir. Bir tabura yaklaşık 250 er düşmektedir. Gelecekte yeniden yapılandırılmış 56 taburun her birindeki asker sayısını 450'ye kadar çıkartmak istenmektedir.

67 Müfreze generali, redif alaylarının 2 komutanı (biri miralay rütbeli, diğeri kaymakam), tabur yönetimindeki kâtip yüzbaşı (aynı zamanda I. Redif Alayı kâtibi), II. Alay'ın alay kâtibi.

68 Tabur idaresindeki kâtip yardımcısı.

69 Tabur komutanı (binbaşı), depo yöneticisi (mülâzım-ı evvel), silahlardan sorumlu yetkili ve tabur kâtibi.

70 Depo yöneticisinin yardımcısı ve tabur kâtip yardımcısı.

71 Bölük komutanı (yüzbaşı) ve astsubay (mülâzım-ı sânî).

72 Bâzen birkaç taburun deposu birleştirilmektedir.

olduğu gibi 19 subay ile 1.046 alt rütbeli askere çıkartılmak istenildiğine dair duyumlar aldık. 1905'te Yemen'e gönderilen IV. Kolordu'daki bazı taburların sayısı ise 1.000 idi, hatta bu sayıyı da geçmişti.

Yukarıda belirtildiği gibi I. sınıf redif birliklerini oluşturmak için askerler ihtiyattan redife aktarılacaktır. Bunlar burada 9 yıl kayıtlı kalacaktır (30-38 yaş). Ailevî durumları bakımından bunlar "muinli" ya da "hafif muinli" olmak üzere ikiye ayrılmaktadırlar.

İhtiyattan I. sınıf redif kayıtlarına aşağıdaki kategorilerdeki askerler aktarılmaktadır:

1) Nizamî birliklerde 6 yıl görev yapmış ve ihtiyattan buraya aktarılan "tertib-i evvel" kategorisinin 9 farklı yaş grubu (30-38 yaş). Bunlar eğitimli kimselerdir.

2) İhtiyattan aktarılan "tertib-i sânî" kategorisinin 9 farklı yaş grubu (30-38 yaş). Bunlar neredeyse tamamen eğitimsizdir.

3) İhtiyattan aktarılan "esnan-ı tecavüz" kategorisinin 9 farklı yaş grubu (30-38 yaş) (eski kısm-i sânî). Neredeyse tamamen eğitimsizler.

4) İhtiyattan aktarılan "tevelüd-ü icap" (değişen ailevî durumları dolayısıyla "kısm-i sânî"den ayrılıyorlar) askerleri (30-38 yaş). Neredeyse tamamen eğitimsizler.

5) İhtiyattan aktarılan askerî hizmet karşılığında bedel ödeyen kimseler (30-38 yaş).

6) Askerî okullarda eğitim gören kimseler (30-38 yaş). Bunlar da herhangi bir askerî hazırlık görmemiştir.

Redif birliklerinin seferberliği durumunda en başta "muinliler" (destekli), daha sonra ise "hafif muinliler" çağırılmaktadır.

Redif askerleri, ihtiyat askerlerinden farklı olarak kendi alay bölgelerinin dışına çıkma hakkına sahiptir. Bunun için bölük komutanlarına gereken notları düşmeleri için redif defterlerini vermeleri yeterlidir. Bölük komutanları kendi bölgelerindeki nüfusla ilgili aylık raporlar hazırlamalarının yanı sıra ayrıca her ay bölgelerinden ayrılan askerlerle ilgili de raporlar hazırlamak zorundadırlar.

Redif birliklerindeki askerler dönemlerine göre askere çağırılmaktadır. Asker alımı ile ilgili emirlerde çağırılanların hangi dönemlere ait olması ve oluşturulacak taburlardaki askerlerin hangi yaş aralıklarında olması gerektiği belirtilmektedir. Her dönemin askerleri ayrı kuraya tâbi tutulmakta ve kurada çektikleri numaralara göre kayıtları yapılmaktadır.

Redif askerlerinin eğitimi için redif taburlarının karargâhlarında eğitim kampları oluşturulmaktadır. Bu kamplar yılda iki kez yapılmakta ve bir ay sürmektedir. Kampların zamanı bölgelerin iklim şartlarına ve ekonomilerine bağlıdır. Bu kamplar ya ilkbaharda (Mart, Nisan, Mayıs) ya da sonbaharda (Ağustos, Eylül, Ekim) gerçekleşmektedir. Eğitim kampına katılmamanın farklı cezaları vardır. Bunların arasındaki en önemlisi, her gidilmeyen kamp için redif birliklerindeki hizmete ek olarak bir yılın eklenmesidir. 1891 yılına kadar eğitim kampları hiç düzenlenmedi. 1891'de I., III., IV. ve V. kolordu bölgelerinde bazı redif taburları eğitim kampı bahanesiyle toplansa da bu toplanmaların asıl sebebi, Kürt kabilelerin ayaklanmaları ve Yemen'deki isyandan ötürü bazı bölgelerdeki askerî garnizonları güçlendirme

73 Bütün bu hazırlıklar bir taburda 800 askerin olduğu varsayılarak yapılmaktadır. Ancak her yerde üniformalar tam olarak hazırlanamamıştır. V. Kolordu'daki tabur depolarında ise hiç üniforma yoktur. Bu kolordudaki taburlarda ancak 5-6 subay vardır.

isteğiydi. Nitekim I., III., IV. ve V. kolordu bölgelerindeki taburların bir kısmı, derhal Yemen'e gönderildi. 1892'de redif birlikleri eğitim kampına çağırılsa da bu kamp da düzenlenemedi. Zira halk arasında tarım işlerinin yapıldığı bir dönemde böyle bir çağırının gerçekleşmesi, memnuniyetsizliğe yol açtı. Bundan dolayı kamp için hazır bulunan askerler evlerine geri gönderildi. 1893 ve 1894 yıllarında böyle bir çağrı yapılmadı. 1895'te XIX. Redif Tümeni için seferberlik tatbikatı yapıldı. 1898 ve 1899 yıllarında ise ilk 4 kolordu bölgesindeki redif taburlarının büyük bir kısmı, eğitim kampları için hazır bulundu.

1902-1903 yıllarında Makedonya'daki ciddi ayaklanmaların bir sonucu olarak redif taburlarının büyük bir kısmı seferber edildi. 1903 sonbaharında ise seferber olunan tabur sayısı arttı. Bu tarihte Osmanlı'nın Avrupa kısmında II. Kolordu'nun 12, III. Kolordu'nun da 36 taburu[74], yani toplam 48 tabur seferber edilmişti. Bunun dışında Küçük Asya'da aşağıdaki birlikler seferber edilip, Osmanlı'nın Avrupa kısmına gönderildi: II. Kolordu'daki VIII. Tümen, VI. Tümen'in I. Müfrezesi (24 tabur); III. Kolordu'daki XII. Tümen ve XXII. Müfreze'nin 7 taburu (23 tabur). Yine seferber edilip Küçük Asya'da bırakılan birlikler ise şunlardır: I. Kolordu'daki II., III. ve IV. tümenler (48 tabur), II. Kolordu'daki VII. Tümen (16 tabur), V. Kolordu'daki XX. Tümen[75] (16 tabur). Toplamda 175 tabur seferber edilmiştir.

1904 yılının sonunda başlayan ve hâlâ devam eden Yemen isyanı, buraya yeni birliklerin gönderilmesi ve eskilerin yenileriyle değiştirilmesi için redif birliklerinin yine seferber edilmesine neden oldu. Yemen'e gönderilen yeni birlikler şunlardır: II. Kolordu'daki XIV. Müfreze, III. Kolordu'daki XVIII. Müfreze, IV. Kolordu'daki XXV., XXVII., XXIX. ve XXXII. müfrezeler, V. Kolordu'daki XXXIV[76] ve XXXVI. müfrezelerin 6 taburu (toplamda 62 tabur). Gönderilen söz konusu yeni 62 taburun dışında değişim için de 24 tabur seferber edilmiştir (III. Kolordu'daki 16 tabur ve V. Kolordu'daki 8 tabur). Toplamda 86 tabur oluşturulmuştur.

Araplardan oluşan V. Kolordu'daki redif birlikleri, Yemen'deki isyancı soydaşlarına karşı mücadelede hükümetin güvenini sarsacak faaliyetlerde bulundular. Örneğin 3 taburun askerleri isyancılarla hiç savaşmadan silahlarıyla birlikte teslim oldular. Diğer taraftan redif birliklerinin uzun süre hizmette alıkonulması ve maaşların düzenli ödenmemesi, redif birliklerinin içerisinde de memnuniyetsizliklere yol açıyordu. Bundan dolayı yukarıda zikredilen birlikler, kendi bölgelerine geri gönderildi ve 1906 sonbaharında onların yerine yeni birlikler geldi. Elimizdeki bilgilere göre redif birliklerinden Yemen'de buraya 1906 yılının sonunda gönderilen İzmir ve Konya tümenlerindeki 10.000 asker ile daha önce buraya gönderilen farklı müfrezelerdeki 15 tabur kalmıştır.

1905'te Osmanlı'nın Avrupa'daki topraklarında oluşturulmakta olan II. Kolordu'daki 12 tabur ile III. Kolordu'daki 19 tabur, bir aylığına eğitime çağırıldı. III. Kolordu'dakiler ikiye bölünerek iki kez toplandılar. Eğitimin yanı sıra söz konusu taburların oluşturulmasının bir başka sebebi de isyancı gruplarla mücadele etmekti. 1906 yılı boyunca I. sınıf redif birliklerinin eğitimi yapılmadı. Ancak farklı zamanlarda Makedonya'da yaklaşık 16 tabur görev yaptı. Haziran 1906'da V. Kolordu'daki 51 redif taburunun eğitimine dair irade yayımlandı. Buna göre bu taburlar, ikiye bölünerek farklı zamanlarda (Eylül - Ekim 1906 / Nisan - Mayıs 1907) eğitim görecekti. Ancak maddî sebepler ve halkın bu iradeye verdiği olumsuz tepkiden dolayı ilk kamp toplanamadı, muhtemelen ikincisini de aynı kader beklemektedir.

74 3 Arnavut taburu, seferber olmayı reddetti. Bir tabur ise askerlerin taşkınlığı nedeniyle dağıtıldı.

75 Daha sonra bu tabur, Yemen'e gönderilmek istendi.

76 XXXIV. Müfreze'nin 2 taburu ve XXXV. Müfreze'nin tamamı seferber edildi, ancak daha sonra Araplara karşı savaşmak için Suriye'den asker gönderilmesinin güvenli olmayacağının anlaşılması üzerine bunlar dağıtıldı.

2 Aralık 1898'de I., II. ve III. kolordu bölgelerinde 4'er süvari birliğinden oluşacak 12 redif süvari alayının kurulmasına dair Sultan'ın iradesi yayımlandı. Savaş zamanında her alay, 400'er süvari asker (her süvari birlikte 100 asker olmak üzere) bulundurmak zorundadır. 1901 yılının sonunda 12 alay da oluşturulmuş ve aşağıdaki şehirlere yerleştirilmiştir:

	I. Kolordu	II. Kolordu	III. Kolordu
I. Alay	Bursa	Edirne	Manastır
II. Alay	Kastamonu	Bandırma	Üsküp
III. Alay	Ankara	Afyonkarahisar	Selanik
IV. Alay	Kayseri	Konya	İzmir

II. Sınıf Redif Birlikleri

Osmanlı kanunlarının askerlik çağına gelen gençlere ailevî durumlarından ötürü çok sayıda imtiyaz tanıması nedeniyle askerlik yapabilecek durumda olan çok sayıda insan "kısm-i sânî" kategorisine dâhil olmaktadır. Bunlar, yalnızca savaş durumunda göreve çağırılmaktadır.

Bu şekilde fazlasıyla oluşan yedek askerlerden istifade etmek için "kısm-i sânî" kategorisindeki yalnızca şartlı imtiyazlar elde eden kimselerden özel birliklerin oluşturulması kararlaştırıldı. 1898'de II. ve III. kolordularda, 1899 yılının Mayıs ayında ise I., IV. ve V. kolordu bölgelerinde "ilave taburlar" adını alan bu tür birlikler oluşturulmaya başlandı.

Toplamda 666 ilave taburun oluşturulmasına dair emir yayımlandı. Bu taburların kolordulara göre dağılımı şöyledir: I. Kolordu - 123; II. Kolordu - 148 (Bunlardan 38'i Osmanlı'nın Avrupa topraklarında); III. Kolordu - 169 (Bunlardan 118'i Osmanlı'nın Avrupa topraklarında), IV. Kolordu - 149, V. Kolordu - 77. Her taburda 9 subay ve 8 astsubayın bulundurulması gerekmektedir.

Söz konusu 666 ilave tabur, 172 alay arasında dağıtıldı. Bu alaylardan 22'si, 4'er değil de 3'er tabura sahipti. Son dönemde yayılan haberler, Osmanlı Askerî Nazırlığı'nın söz konusu 22 alay için de 4'er tabur oluşturmak istediğine, diğer bir deyişle 666 ilave tabur sayısını 688'e çıkartmak niyetinde olduğuna işaret etmektedir. Ancak şu ana kadar yalnızca V. Kolordu Bölgesi'nde 3 yeni taburun oluşturulduğu haberi kesinlik kazanmıştır. (Bu kolordu bölgesinde mevcut 77 tabur değil de 80 taburun oluşturulması için kadrolar mevcuttu). Buna göre de toplam ilave tabur sayısı, 669'a çıkmış oldu.

Bu taburlarla ilgili kesin bilinen bir başka husus da 1906 yılının sonunda bu taburlardan yalnızca II. ve III. kolorduların Osmanlı'nın Avrupa topraklarındaki 156 taburunun silahlandırılmış ve gerekli araç gereçlerle donatılmış olmasıdır. Diğer taburlara dair bu tür bilgilere ise sahip değiliz. Bunlarla ilgili bilinen tek şey, öngörülen sayılara şimdilik ulaşılamamış olmasıdır.

Savaş zamanında "kısm-ı sânî" kategorisindeki şartlı muafiyete sahip insanlar (redife geçişte bu muafiyet haklarını kaybedenler hariç) ilave taburlara katılmak zorundadırlar. Bu insanlar nizamî birliklerde hiç görev yapmadığından ilave taburlar, askerî eğitim bakımından çok zayıf olmaktadır. Bundan dolayı her yıl bu askerler için bir ay süreyle eğitim kampları

düzenlenmeye karar verildi. Gerçekte ise söz konusu kamplar ancak II. ve III. kolordudaki taburlarda (Osmanlı'nın Avrupa'daki topraklarında) yapıldı. Geriye kalan taburlar ise bir kez bile kampa alınmadı.

1902-1903 yıllarında Makedonya'daki isyancılarla mücadele sürecinde ilk kez ilave taburlar seferber edildi. 1903 yılının sonbaharında II. Kolordu'dan 38, III. Kolordu'dan ise 90 tabur seferber edildi.

Söz konusu taburlardaki asker sayısı ki, I. sınıf redif taburları ile aynı sayıya (820) denk getirilmesi planlanmıştı, çok düşük oldu. II. Kolordu taburlarındaki asker sayısı 330 ile 800 arasındaydı, ortalama ise 686 kişiydi (Yalnızca Dedeağaç Taburu, 899 kişiydi). III. Kolordu'nun taburlarındaki asker sayısı ise 288 ile 638 (Arnavut İpek Taburu ise ancak 99 kişiden oluşuyordu) arasındaydı, ortalama ise 535 kişiydi.

1904'te eğitim kampları ancak III. Kolordu'daki 59 tabur için, 1905 yılının yazında ise II. ve III. kolordulardaki taburlar için yapıldı. Söz konusu kampların en önemli amacı, askerleri Mauser tüfekleriyle tanıştırmaktı.

1906'da Kırk Kilise (Kırklareli), Üsküp ve Serez tümenlerindeki ilave taburları (ki bunlar bu tarihte artık II. sınıf redif birliği adını taşıyordu) ile Gevgeli ve Pirlepe müfrezelerinden de hazır bulunmaları istenildi. Ancak bu kamplara katılmayanların oranı çok yüksekti. Sayılarının 1.200'e çıkartılması planlanan taburlardaki asker sayısı 700, bazılarında ise ancak 400 idi (ortalama 600). 1906 yılının yazında 17 adet II. sınıf redif taburu (yani eski ilave taburları) nizamî birlikler yerine göreve çağırıldı. Söz konusu askere alım işlemleri, 1907 yılının Mart ayının sonuna kadar devam etti.

Seferber edilen taburlar, askerî eğitimin yanı sıra disiplin konusunda da çok zayıftılar. Bundan dolayı da yaptıkları taşkınlıklarla genel bir rahatsızlığa neden oldular.

İlave taburların ilk seferberlik tecrübesi, Osmanlı Hükümeti'ni bu taburlardaki askerlerin eğitimi konusunda önlemler almaya zorladı. Nitekim daha 1903 yılında ilave taburlar, yeniden yapılandırılmaya tâbi tutuldu, diğer bir deyişle ilave taburların oluşturulma sisteminde değişiklikler oldu. Bu değişiklik, ilave taburları içerik bakımından I. sınıf redif birliklerine benzetti.[77] Bundan dolayıdır ki söz konusu taburlar, II. sınıf redif taburları olarak adlandırıldı.

Yukarıda II. sınıf redif birliklerinin "müensiz", yani desteksiz ihtiyat ile "müensiz" redif askerlerinden oluşturulduğunu belirtmiştik. Bunun dışında "kısm-i sânî" kategorisindekiler de (ailevî durumları nedeniyle bu hakkı kaybetmeyenler) 6 yıl boyunca II. sınıf redif birliklerinde kayıtlı kalmaktadırlar. Elde ettiğimiz bilgilere göre bütün mustahfız kadrolarının da II. sınıf redif taburları içerisinde alması planlanmaktadır.[78]

II. sınıf redif birliklerinde aşağıdaki kategoriler kayıtlı bulunmaktadır:

1) "Müensiz" İhtiyat Askerleri

a) Nizamî birliklerde 6 yıl görev yapan "tertib-i evvel" kategorisinin 6 farklı yaş grubu (24 - 29 yaş).[79] Bunlar piyade, süvari, topçu, mühendis ve zanaat birliklerinde kayıtlı olup askerî bakımdan son derece eğitimli kimselerdir.

77 Çünkü günümüzde II. sınıf redif taburlarına seferberlik döneminde büyük katılımlar olmakta ve bunlar eğitimli kimselerdir.

78 II. sınıf redif taburlarının oluşum düzeni, burada verilen bilgileri doğrulamaktadır.

79 Bu kategorinin en küçük 3 sınıfı, nizamî birliklerde alıkoyulmaktadır.

b) "Tertib-i sânî" kategorisinin 9 farklı yaş grubu (21 - 29 yaş). Bunların pek azı 6-9 aylık eğitime tâbi tutulmuştur. Dolayısıyla neredeyse tamamen eğitimsiz kimselerdir.

c) "Esnan-ı tecavüz" ("kısm-i sânî" kategorisindekiler 6 yıl boyunca ayrı kayıtta tutulduktan sonra "esnan-ı tecavüz" olarak adlandırılmaktadır) kategorisinin 3 farklı yaş grubu (27 - 29 yaş). Tamamen eğitimsizdirler.

d) "Tevelüd-ü icabı" kategorisi, yani askerlik çağına gelmelerinden sonra 4., 5. ve 6. senelerinde "kısm-i sânî" sınıfında kalma hakkını kaybedenler. Bunlar da eğitimsiz kimselerdi.

e) Bedel ödeyip nizamî birliklerde yalnızca 3 ay askerlik yapanlar, yani askerî eğitim alan kimseler (21 - 29 yaş).

f) Askerlikten tam muaf olmayan öğrenciler ve mezunlar (21 - 29 yaş). Hiçbir askerî hazırlıkları yoktur.

2) "Müensiz" Redif Askerleri

a) İhtiyattan aktarılan "tertib-i evvel" kategorisinin 9 farklı yaş grubu (30 - 38 yaş). Askerî bakımından son derece eğitimli kimselerdir.

b) İhtiyattan aktarılan "tertib-i sânî" kategorisinin 9 farklı yaş grubu (30 - 38 yaş). Askerî açıdan neredeyse tamamen eğitimsizdirler.

c) "Esnan-ı tecavüz" kategorisinin 9 farklı yaş grubu (30 - 38 yaş). Tamamen eğitimsizdirler.

d) İhtiyattan aktarılan "tevellüd-ü icabı" kategorisi (30 - 38 yaş). Tamamen eğitimsizdirler.

e) İhtiyattan aktarılan askerî hizmet karşılığında bedel ödeyen kimseler (30 - 38 yaş) ve redif birliklerine gitmemek için bedel ödeyen kimseler.

f) Eğitim müesseselerinde eğitim görenler (30 - 38 yaş). Bunların herhangi bir askerî eğitimleri yoktur.

3) Kısm-i Sânî Kategorisi

21-26 yaş arasındaki 6 farklı yaş grubu olup tamamen eğitimsizdirler.

4) Mustahfız Kategorisinin Tamamı

a) Rediften aktarılan "tertib-i evvel" kategorisinin 2 farklı yaş grubu (38 - 40 yaş). Eğitimli kimselerdir.

b) Rediften aktarılan "tertib-i sânî" kategorisinin 2 farklı yaş grubu (38 - 40 yaş). Neredeyse tamamen eğitimsiz kimselerden oluşmaktadır.

c) Rediften aktarılan "esnan-ı tecavüz" kategorisinin 2 farklı yaş grubu (38 - 40 yaş). Eğitimsiz kimselerden oluşmaktadır.

d) Rediften aktarılan "tevelüd-ü icabı" kategorisi (38 - 40 yaş). Eğitimsiz kimselerden oluşmaktadır.

e) Askerlik karşılığında bedel ödeyenler (rediften aktarılanlar) (38 - 40 yaş).

f) Rediften aktarılan eğitim alan kimseler (38 - 40 yaş). Askerî bakımdan eğitimsiz kimselerdir.

Mustahfız kategorisindeki askerler, ayrıca ailevî durumlarından dolayı 3'e ayrılmaktadırlar: Muinli, hafif muinli, muinsiz. Söz konusu gruplara ayrılmalarının gerekçeleri ise redif sınıfındaki ayırımın gerekçeleriyle aynıdır.

Savaş zamanında II. sınıf redif birliklerini oluşturma sistemi, bu birliklerin askerî önemini arttıracaktır ve yukarıda da belirtildiği gibi I. ve II. sınıf redif birlikleri arasında çok da fark kalmayacaktır.

II. sınıf redif taburlarının oluşturulma sistemindeki değişiklikle birlikte 1903'te III. Kolordu'da 7½ tümenle II. Kolordu'da 2½ tümen için karargâh ve idareler kuruldu.

Asya'daki II. sınıf redif taburları da alaylar, müfrezeler ve tümenler şeklinde organize edilmiştir. Ancak bu birliklerin idareleri daha kesinleşmemiştir. Osmanlı'nın Avrupa topraklarındaki II. sınıf redif tümen, müfreze ve alaylarına bütün komutanlar daha barış zamanında atanmıştı.

Taburlardaki subay sayısı 13-17'ye, astsubay sayısı ise 20-30'a kadar çıkartılmak istenmektedir. IV. Kolordu'daki II. sınıf redif taburlarında ise ancak 5 subay[80] ile 4 astsubay[81] (başçavuş) mevcuttur.

Savaş zamanında her bölüğe nizamî birliklerdeki görevlerini tamamlayan ve "yedek subay adayı" kategorisine dâhil edilen başçavuşlardan ayrıca ikişer subay ("mülâzım-ı evvel" ve "mülâzım-ı sâni") daha atanmaktadır. Astsubaylarla onbaşılar II. sınıf redif birliklerinde kayıtlı bulunan kimselerden atanmaktadır. Bir bölüğe 8 astsubay ile 16 onbaşı düşmektedir. Kadrolar tamamlanamadığı takdirde I. sınıf redif birliklerinden de atamalar yapılabilmektedir.

V. Kolordu'daki subay eksikliği nedeniyle II. sınıf redif birliklerinin idaresi ile I. sınıf redif birliklerinin idaresi birlikte yapılmaktadır. Diğer bir deyişle I. sınıf redif taburundaki rütbeli kimseler, aynı yerde bulunan II. sınıf redif taburunda da aynı rütbeyle görev yapmaktadır.

Savaş zamanında II. redif taburlarının sayısı 1.000 olarak belirlenmiştir.

Yukarıda da belirtildiği gibi II. sınıf redif birliklerinin üniforma ile teçhizatlarının yedeklerinin olup olmadığı konusunda tam bilgiye sahip değiliz. Aynı şekilde yedek silahların da bu birliklerin depolarına dağıtılıp dağıtılmadığı, dağıtıldıysa bunların ne tür silahlar olduğu bilinmemektedir. Şimdilik yalnızca Asya bölgesindeki II. sınıf redif birliklerinin üniforma ile silahlarının yedeklerinin istenilen düzeye çıkartılamadığını, hatta V. Kolordu başta olmak üzere bazı kolordularda bunların hiç olmadığını söyleyebiliriz…

80 Bunlar, kolağası rütbesinde tabur komutanı ile 4 alay komutanı ("mülâzım-ı evvel") idi. Bu subaylar, nizamî birliklerden görevlendirilmektedir.

81 1 alaya 1 başçavuş düşmektedir.

c) Hamidiye Birlikleri

Süvari birliklerini arttırmak için hükümet, Osmanlı'nın Asya topraklarında yaşayan göçebe kabileleri askerî görevle mükellef kıldı. Hamidiye[82] süvari birliklerinin oluşturulması ile meşgul olan İstanbul'daki özel komisyon, Kürtler, Karapapahlar, Türkmenler ve Araplardan 80 süvari alayının (80.000 asker) kurulması yönünde bir karar aldı. Aynı komisyon gelecekte Dersim'in Kızılbaş Kürtlerinden de Hamidiye piyade birliklerinin kurulması gerektiği fikrini ortaya attı.

82 Bu süvari birliklerine "Hamidiye" adı, Sultan Abdülhamid'in onuruna verilmiştir.

Sultan tarafından onaylanan "Hamidiye Atlı Alaylarına Dair Nizamnâme"de Hamidiye hafif alaylarının (Hamidiye Hafifiye Süvari) temel özellikleri ile ilgili önemli bilgiler vardır: Hamidiye alaylarını oluşturma isteğinde bulunan aşiretler, her aileden birer süvari asker çıkartmak zorundadır. Böyle bir asker çıkartabilen aile ise öşür ile ağnam vergileri dışında devletin koyduğu bütün vergi ve yükümlülüklerden muaf tutulmaktadır. Atlı alay oluşturmayı başaran aşiret, devletin boş arazilerinin kullanım hakkını almakta, ancak yükümlülüklerini yerine getirmediği takdirde bu toprakları kullanma hakkını kaybetmektedir.

Hamidiye alaylarındaki hizmet süresi 23 yıl olarak belirlenmiştir. Bu süre şu şekilde dağıtılmıştır:

1) İlk 3 yılı gençler ihzariye (hazırlık) sınıfında geçirmektedir. 17 yaşına basan gençler, bu sınıfa dâhil edilmekte ve herkes ayrı olarak bulunduğu bölgede kendileri için özel hazırlanan kitaplara göre eğitim görmektedir.

2) Hazırlık yıllarından sonra gençler, 12 yıl nizamî birliklerde hizmet etmektedir (20 - 32 yaş). Bu süreçteki askerler, hükümetin ilk çağırısı üzerine 24 saat içerisinde atlarıyla birlikte istenilen yerde hazır bulunmalıdır. Askerler yazlık göçebe yerlerinde her yıl yaptıkları eğitim kamplarının dışında en az 3 yılda bir kez daha toplanmak zorundadırlar. Söz konusu ikinci kamplar bulundukları yerlerin dışında yapılmakta ve iki ay sürmektedir. Bu kamp sırasında askerler, bölük, süvari birliği ve alay eğitimi almakta; istihbarat, güvenlik, atlı devriye görevlerinde bulunmakta; çadır kurma ve atların sağrısına yüklenen piyade askerlerini taşıma gibi işleri öğrenmektedir.

3) 8 yıl ihtiyatta geçmektedir. Nizamî birliklerden ihtiyata aktarılan süvarilerin yaşı, 33 - 40 arasındadır. Bunlar, eğitimlerle kamplardan muaf tutulmakta ve hükümet tarafından yalnızca ihtiyaç durumunda çağırılmaktadırlar.

Hamidiye askerleri, kendi at ve koşum takımlarına sahip olmalıdırlar. Atlarla ilgili tek şart var: Boylarının 145 santimetre olması. Atların yaşı ve diğer özelliklerinin bir önemi yok. Silahlar (Henry Martini veya Schneider) Hamidiye askerlerine yalnızca eğitim ya da başka kamplar zamanında verilmektedir. Üniformaları ise bu askerler, hükümetin onayladığı örneklere göre kendileri tedarik etmelidirler.[83] Hamidiye alayları maaş, iaşe ve hayvan yemini ise hazineden yalnızca eğitim kampları ile genel seferberlik dönemlerinde almaktadırlar.

Nizam ve ihtiyat askerlerinin silah ile cephanelerini Hamidiye alaylarının karargâhlarına yakın redif birliklerinin depolarından almaları gerekmektedir.

Alayların komutanları ile süvari birlikleri eğitmenleri, daimî süvari subaylarından atanmaktadır.

Hamidiye alaylarındaki subay kadrolarının, aşiretin kurduğu alaydaki astsubaylarla doldurulması gerektiğine dair bir karar alındı. Bunun için her alaydan ikişer çavuş, IV. Kolordu Karargâhı bünyesindeki 6 aylık ön hazırlıktan sonra daimî süvari birliklerinde askerî eğitim almaları için İstanbul'a gönderilmektedir. Yine aşiret reislerine, daimî süvari birlikleri subayı rütbesini alabilmeleri için askerî okulun kurslarına uygun olan sınavlara girmelerine izin verilmektedir. Hamidiye alayları için söz konusu subay yetiştirme uygulamaları şimdilik olum-

83 Yine de IV. Kolordu Bölgesi'nde Hamidiye alayları askerleri için yedek üniformalar bulundurulmaktadır. Aşağıda konuyla ilgili bilgi verilecektir.

lu bir sonuç vermedi. Günümüzde Hamidiye alaylarında bu şekilde subaylığa yükselenlerin sayısı 50'yi geçmemektedir.

Hamidiye alaylarının içeriden subay yetiştirmesinin en önemli kaynağı, İstanbul'daki askerî okuldur, yani I. Kolordu'nun askerî okuludur. Bu okulun bünyesinde göçebe kabilelere mensup kimseler için bir yıllık subay yetiştirme kursları faaliyet göstermektedir. Bu kurslara gençler yine İstanbul'da bulunan Aşiret Mektebi adlı hazırlık okulunu bitirdikten sonra başlamaktadırlar. Aşiretler bu okula, her sene belli miktarda öğrenci göndermek zorundadırlar. 1906'ya gelindiğinde I. Kolordu'ya bağlı askerî okulun bünyesindeki kurstan 10 subay mezun olmuştu.

Göçebeler, aşiretlere bölündüğünden ve aşiretler arasında da devamlı sorun yaşandığından dolayı bir Hamidiye alayında yalnızca bir aşirete mensup kimseler yer almaktadır. Bir aşiret, bir alay çıkartacak sayıda genç nüfusa sahip değilse bunlardan birkaç süvari birliği oluşturulmakta, alayın diğer birlikleri ise komşu aşiretten kurulmaktadır. Bir birlikte farklı aşiretten insanların olmasına izin verilmemektedir.

Tüzüğe göre Hamidiye alayları, en az 4'er, en fazla da 6'şar süvari birliğinden oluşmalıdır. Her birlik ise 4 bölükten oluşmaktadır.

Barış zamanında yalnızca Hamidiye müfrezeleri ile alaylarının karargâhları vardır. Yaz göçebe yerlerinin dışında üç yılda bir kez yapılması öngörülen eğitim kampları için Hamidiye alayları ancak IV. Kolordu müşirinin emri doğrultusunda toplanmaktadırlar. Müşir kendisi ise böyle bir emri Sultan'dan almaktadır. Zat-ı Hazretleri'nin emri olmaksızın alayların olağanüstü toplanmalarına kesinlikle izin verilememektedir.

Hamidiye alaylarının savaş zamanındaki durumları ile ilgili bilgi, alaylarla ilgili tüzüğün 53. Maddesi'nde mevcuttur: "Özel depolardan Hamidiye müfrezelerine batarya ve topların verilmesi yönünde karar vardır. Ancak şimdiye kadar Hamidiye alaylarının bağımsız olarak hareket edeceğine dair bir emir gelmedi. Bundan dolayı da onlar tümenlerin bünyesinde yer almaktadırlar. Dolayısıyla kendilerine ayrıca topların verilmesi kararı da ertelenmiş bulunmaktadır. Ancak bir alaya ayrı görev verildiğinde alaya en az iki top ayrılmaktadır."

Osmanlı Ordusu'nun Sahra Talimnâmesi'nin (1900 yılı yayını) 1. Bölümü'nün 30. Maddesi'ne göre savaş zamanında piyade tümeni, 2 piyade ve 1 süvari müfrezesinden oluşmaktadır. 53. Madde'yi bu maddeyle karşılaştırdığımızda ve Osmanlı Ordusu'ndaki mevcut daimî süvari müfrezelerinin yalnızca daimî piyade tümenleri için süvari tümenlerinin oluşturulmasına yetecek oranda olduğu göz önünde bulundurulduğunda, savaş zamanında Küçük Asya cephesinde Hamidiye alaylarının en azından bir kısmından süvari tümenlerinin oluşturulmasında istifade edileceği tahmin edilebilir. Hamidiye alaylarından muhtemelen özellikle iki tür birliklerde istifade edilecektir: 1) Daimî süvari birliklerinin olduğu, ancak özel görevlere gönderildiği nizamî tümenler; 2) Daimî süvari birliklerinin olmadığı redif tümenleri.

Hamidiye alaylarının kuruluşu son derce hızlı bir şekilde gerçekleşti. 1890'da bu süreçte Kürtlerle Küçük Asya'nın göçebe kabilelerinden istifade edileceği açıklanmıştı. IV. Kolordu müşiri, bu emri 1891 yılının başında yerine getirmeye başladı. Müşir bu süreçte bizzat aktif

bir rol üstlendi ve oluşturulmakta olan alaylara sancaklar dağıttı. 1892 yılı sonunda 35 Hamidiye alayının listeleri oluşturuldu, atlar damgalandı. Alaylar oluşturulurken bir alay için kaydedilen atlı asker, 250-300'ü geçmiyordu. Nadiren bu sayı 500'e ulaşıyordu. Müşirin teftişine sunulan atların büyük bir kısmı, askeriyeye uygun olmamasına rağmen atların hepsi istisnasız olarak damgalandı. 1899 yılının sonunda Hamidiye alaylarının sayısı, 63'e (257 birlik) çıktı. Bunlardan 50'sini (200 birlik) Kürtler, 9'unu (40 birlik) Araplar, 3'ünü (12 birlik) Kafkasya'dan göç eden Karapapahlar ve 1'ini (5 birlik) Türkmenler oluşturdu.

1906 yılının sonunda Küçük Asya'nın göçebe kabileleri (Erzurum, Bitlis, Van, Diyarbakır, Sivas ve Halep), 65 alay[84] (271 birlik) çıkarttılar...

Sultan'ın onayladığı projeye göre, Hamidiye alaylarının başta 19 müfreze arasında, daha sonra ise 13 müfreze arasında paylaştırılması gerekiyordu. Ancak günümüzde bunlar son derece düzensiz olarak yalnızca 7 müfreze arasında paylaştırılmıştır. Bu müfrezelerin karargâhları aşağıdaki şehirlerde bulunmaktadır:

1) Karakilis (4., 5., 6., 9., 10., 11., 12., 37., 38. ve 62. alaylar);

2) Malazgirt (1., 2., 3., 7., 26., 27., 28., 29. ve 30.);

3) Hinis (8., 31., 32., 33., 34., 35., 36., 57., 61. ve 63.);

4) Erciş (13., 14., 16., 21., 22., 23., 24., 25. ve 58.);

5) Van (15., 17., 18., 19., 20., 39., 56., 59. ve 60.);

6) Mardin (41., 42., 43., 44., 46., 47., 48., 49. ve 50.);

7) Urfa (51., 52., 53., 54. ve 55.)[85]

Hamidiye alaylarının yönetimi, Erzincan merkezli IV. Süvari Tümeni'nin karargâhında bulunmaktadır. IV. Süvari Tümeni'nin komutanı aynı zamanda bütün Hamidiye alaylarının da komutanı konumundadır. Hamidiye müfrezelerinin başında ise daimî süvari birliklerindeki tuğgeneraller bulunmaktadır.

Hamidiye alaylarının müfrezelere göre kesinleştiğini söylemek mümkün değildir. Bu dağılım, şimdilik kağıt üzerinde yapılan suni bir çalışma olup özellikle savaş zamanında bunun bir önemi olmayacaktır. Zira şimdiki müfrezeler, birbirleriyle devamlı çatışan ve hesaplaşan farklı aşiretlerin alaylarından oluşmaktadır.

Hamidiye alaylarının büyük bir kısmı (en az ¾'ü) günümüzde daimî alay komutanlarına sahiptir. Bunların hepsi, albay veya yarbay rütbeli daimî süvari birliklerindeki subaylardandır. Aynı şekilde Hamidiye birliklerinin yarısından fazlası, günümüzde yüzbaşı rütbeli daimî birliklerdeki subayların idaresi altındadır. Netice itibarıyla günümüzde Hamidiye alaylarının karargâhı, alay komutanı, 2-4 süvari birliği komutanı, 2 kâtip memur ve 1 alay mollasından oluşmaktadır.

Hamidiye alaylarındaki subayların büyük bir kısmını şimdilik aşiret önderleri oluşturmaktadır. Birkaç alay çıkartan büyük kabilelerin reislerine general rütbesi, onların kardeşlerine, oğullarına ve yakın akrabalarına aynen ortak bir alay çıkartan daha küçük aşiretlerin reislerine olduğu gibi kaymakam (yarbay, alay komutanı yardımcısı) rütbesi verilmektedir. Diğer daha düşük rütbeler ise doğal olarak reislerin uzak akrabalarına dağıtılmıştır. Bu subayların

84 1906'da İran Azerbaycanı'ndaki Makı Hanlığı'ndaki Kürtlerden 66. Hamidiye Alayı'nın oluşturulması kararı alındı. Ancak bu gerçekleşemedi, çünkü Osmanlı Hükümeti, bu Kürtlere İran sınırına yerleşmesine izin vermedi. Kürtler de İran'ın içlerine çekildiler.

85 40 No'lu alayla yeni oluşturulan 64. ve 65. alayların hangi müfrezelere ait olduğu hâlâ bilinmemektedir.

hepsi son derece cahil olup ne genel ne de askerî eğitim almıştır. Yukarıda adı geçen Hamidiye alaylarının tüzüğüne göre aşiret temsilcilerinden askerî eğitim alan subayların sayısı ise şimdilik çok azdır.

Her Hamidiye alayında kayıtlı olan süvarilerle atların sayısı hakkında kesin ve yeni bir bilgi yoktur. 1900-1901 yıllarına ait kesin ve bazı alaylar için tasdik edilen 1903-1904 verilerine göre alaylarda 208 (3 birlikli alaylarda) ile 692 (5-6 birlikli alaylarda) arasında asker mevcuttur. Böylece süvari birliğindeki asker sayısı 70 ile 115 arasında değişmektedir. Bu arada askerlerin hepsinin atının olmadığı, olanların da bir kısmının atlarının süvari hizmeti için uygun olmadığı bilinmektedir. Yine tüzükte belirtilen ihzar, nizam ve ihtiyat ayrımı da yalnızca kâğıt üzerinde mevcuttur. Fiiliyatta ise barış zamanında seferber edilen Hamidiye alaylarına reşit olmayan gençler de çok yaşlı kimseler de katılmaktadır.

1903'te daimî ordudaki karargâh subaylarından oluşan özel bir komisyon, Hamidiye alaylarını teftiş etmek için onları kampa aldı. Bu kampın ve teftişin sonucunda önemli sayıdaki askerin atsız olduğu tespit edildi. Bundan dolayı 1904 yılında Sultan, IV. Kolordu müşirine yeni bir emir göndererek her birlikteki asker sayısının 128'e çıkartılmasını ve birliklerdeki bütün askerlerin at sahibi olması için önlemlerin alınmasını emretti. Müşir de alaylardaki at sayısını arttırma görevini her müfrezenin bünyesinde oluşturulan özel komisyonlara verdi. Bunlar faaliyetlerini günümüzde de devam ettirmektedirler. Elimizde komisyonların ne tür sonuçlar aldığına dair bir bilgi yoktur.

Hamidiye alaylarının muharebe gücü ile ilgili aşağıdaki bilgilere sahibiz. Alayların ilk eğitim kamplarının daha 1893 yazında gerçekleşmesi planlanmıştı. Ancak alay ve süvari birliğine komutan olarak atanan daimî süvari birliklerindeki subayların kampa gelmemesi nedeniyle eğitimler gerçekleştirilemedi. Bazı alaylarda günümüzde de bu alayı komuta edecek subaylar mevcut değildir. Ancak subayların olduğu alaylarda dahi eğitimler her yerde yapılmamaktadır. Çünkü Kürtler genellikle subayları pek hoş karşılamadılar. Paşa ve yüksek rütbeli aşiret reisleri ile soylu Kürtler ise halkın üzerindeki iktidar ve yetkilerini kaybetmek istemedikleri için subaylara aşiret Kürtlerini yönetme hakkının verilmesine karşı çıktılar. Böylece 1900 yılına kadar eğitimler yapılmadı. Bundan dolayı eğitim için 10 askeri bile bir araya getirme imkânına sahip olmayan bu subayların herhangi bir faaliyetinden bahsetmek mümkün değildir.

İlk eğitimler 1900 sonbaharı ile 1901 yılında yapıldı. Bu tarihte onlarca süvari birliği (her alaydan birer, ikişer veya üçer birlik) 3 haftalık bir eğitime çağırıldı. O tarihten sonra da şimdiye kadar eğitim kampları yapılmadı. Yalnızca 1903 yılında yukarıda bahsedilen teftiş için bir eğitim kampı gerçekleştirildi. Hamidiye alayları askerleri de bu kampa gayet istekli geldiler.

Bununla birlikte Kafkasya Ötesi ile komşu Hamidiye müfrezelerinin bazı birlikleri ile alayları, Kafkasya Ötesi'nden Osmanlı topraklarına geçen Ermeni devrimci çetelere karşı mücadeleye ve Muş Sancağı'ndaki Ermenilerin isyanını bastırma sürecine dâhil edildiler. Birkaç örnek verelim: 1) 1894-1895 ve 1903-1904 yıllarında Ermenilerin isyanının bastırılması için 10 alay hizmete çağırıldı. Ancak bu alaylar herhangi bir eğitim almadıklarından bunların eşkıya Kürt gruplarından bir farkı yoktu. 2) 1901 yılının yaz ayları ve 1902 yılı boyunca sınırdaki nizamî birliklere Bayazıt Sancağı'na 10 süvari birliği çağırıldı. Bunlar tüzük programına uy-

gun eğitim aldıktan sonra Karakilis Hamidiye Müfrezesi komutanı tarafından teftiş edildiler. Komutan, elde edilen sonuçları çok olumlu buldu. Ancak öyle anlaşılıyor ki yine de bu birliklerdeki disiplin olması gereken düzeyde değildi. Çünkü Hamidiye birliklerine sınıra kadar gitmelerine izin vermediler. Onların soygunculuk yapmalarından ve böylece sınır çatışmalarına yol açmalarından korkulduğu için nizamî birlikler tarafından tutulan birinci ve ikinci sıranın arkasına yerleştirildiler ve onlardan öndekilere destek vermeleri istendi. Daha fazla süvari birliği yetiştirmek için IV. Kolordu müşiri, çağırılan 10 birliğin 1.5-2 ay sonra başkalarıyla değiştirilmesini emretti. Böylece bu süreçte sınır alaylarından en az 20-25 birlik eğitimden geçmiş oldu. 3) İlkbahar 1905'te Kafkasya Ötesi ile sınır hattında 4., 5., 6., 8., 9., 10., 35., 57. ve 61. alaylardan 10 birlik göreve çağırıldı. Aynı yılın sonbaharında her birliğe 100'er adet Mauser tüfeği (9.5 mm. kalibrelik) ve 1.000'er mermi dağıtıldı. Böylece ateş eğitimi de almış oldular. 1906'da ise Hamidiye askerleri, maddî yetersizlikten dolayı sınır hattına çağırılmadı. Genel olarak şunu söylemek mümkündür: Hamidiye alaylarının büyük bir kısmı, hâlâ eğitimsiz ve disiplinsizdir.

1906 verilerine göre Hamidiye alaylarının silahlandırılması için Erzurum depolarında 12.500 Henry Martini tüfeği (4.215 mühimmat sandığı ile) ve 2.969 Schneider tüfeği (27 mühimmat sandığı ile), Hamidiye alaylarının Bayazıt'taki deposunda 2.000, Bitlis'teki depoda 1.200, Muş'taki depoda 500, Karakilis'teki depoda 500 ve Hasankale'deki depoda 500 tüfek bulunmaktadır. Bu tüfekler, Hamidiye süvari birliklerinin hepsinin (toplam 271) silahlandırılması için yeterli olmayacaktır. Ancak aşiretlerdeki Kürtlerin yeterli miktarda kendi silahlarının olduğunu da unutmamak gerekmektedir.[86] Hamidiye alayları savaş zamanında işte bu silahları kullanmaktadır. Tüfeklerin dışında Hamidiye alayları, metal kılıflı kılıçlarla da silahlandırılacaktır.

Her ne kadar Hamidiye alaylarının tüzüğüne göre bu alaylardaki askerler askerî üniformalarını kendileri tedarik etmek zorunda olsa da IV. Kolordu Bölgesi'nde onlar için kıyafetin üretildiği (deve çuhasından montlar ve şalvarlar) ve bunların Hamidiye depolarında saklandığı bilinmektedir. Birkaç alayın ortak kullandığı bu depolar, Erzurum, Erzincan, Diyarbakır, Bitlis, Muş, Van, Bayazıt, Karakilis ve Hasankale'de yer almaktadır. Bu üniformaların yetersiz kalması durumunda Hamidiye askerleri, seferberlik hâlinde bölgenin iklimi ile şartlarına son derece uygun ve rahat olan kendi kıyafetleriyle de alaylara katılabilmektedirler.

•••

Son dönemde Hamidiye alayları örneğinde olduğu gibi imparatorluğun diğer Müslüman halklarının da askere çağırılmasına dair bir karar alındı. Ancak şimdilik yalnızca Trablusgarp halkı aşağıdaki şartlarda askerî hizmete alınmıştır: İlkbahar ve sonbaharda kaza ve nahiyelerin merkezlerinde bulunan depoların bünyesinde subay ve astsubaylardan oluşan komisyonlar kurulmaktadır. Kaza ve nahiye halkı işte bu depoların bulunduğu yerlerde toplanmakta ve isteğe göre bir ay boyunca piyade veya süvari düzenini öğrenmektedirler. Söz konusu ilk kampta başarılı olanlara bir belge verilmekte ve bunlar 15 günlük ikinci bir eğitim kampına davet edilmektedirler. İlk kampta başarılı olamayanlar ise aynı yerde bir ay daha eğitim almaktadırlar.

86 Kürtlerin yaşadığı bölgelerin kuzeydoğu kısımlarında (I., II., III. ve IV. müfrezelerde) yaygın olarak Rus Berdanka tüfeği, Türk Peabody tüfeği ve yine bir başka Rus tüfeği, batı kısımlarında Peabody tüfeği, güney ve güneybatıda çakmaklı, hatta fitilli tüfek ve mızraklar kullanılmaktadır.

1903'te bu şekilde 16.000 piyade ve 4.000 süvari eğitim almıştır. Savaş zamanında bu şekilde eğitim alan kimselerden Trablus Hamidiye alayları oluşturulmak istenmektedir.

d) Mustahfız ve Yedek Birlikler

İlave taburların II. sınıf redif taburlarına dönüştürülmesine ve 1903'te mustahfız birliklerinde bulunma sürelerinin gözden geçirilmesine (bu süre 6 yıldan 2'ye indirildi) kadar Osmanlı Askerî Nazırlığı, savaş zamanında mustahfız sınıfından 192 mustahfız taburu ve birkaç depo taburu oluşturmayı öngörüyordu. Depo taburları, savaş zamanında askerî hizmete tâbi olan erleri eğitmek zorundaydılar.

Ancak son bilgiler, Osmanlı Askerî Nazırlığı'nın özel mustahfız birlikleri ile depo birliklerini kurmaktan büyük ihtimalle vazgeçtiğini göstermektedir. Çünkü nazırlık yukarıda da belirtildiği gibi şimdiki mustahfız sınıfının iki yaş grubunu da (39 - 40 yaş) II. sınıf redif birliklerine dâhil etti. Böylece savaş zamanında mustahfız birliklerinin oluşturulmayacağını tahmin etmek mümkündür.

Yedek birliklere gelince bunların oluşturulması "Birliklerin Seferberliğine Dair Tüzük" ile öngörülmektedir. Tüzükte şöyle bilgi mevcuttur: Yedek taburlar, yalnızca seferberlik ilan edildiğinde ya da savaş durumunda yeni askere alınanları eğitmek ve savaş cephelerinde bulunan birliklerdeki eksik kadroları doldurmak için oluşturulmaktadır.

Yedek birlikler nizamî, redif ve topçu alaylarına birer tabur; avcı, mühendis ve ağırlık taburlarına birer bölük; her piyade alayına birer birlik şeklinde oluşturulmaktadır.

Seferberlik planına göre her yıl daimî ordunun her birliğinde seferberlik hâlinde yedek birliklere aktarılacak komutanlarla subayların listesi hazırlanmaktadır. Bu listede genellikle artık sağlığı zayıf, ancak daha eğitim verebilecek durumda olanlar yer almaktadır. Üst düzey yöneticiler tarafından onaylanan bu liste, seferberlik sırasında hiçbir şekilde değiştirilememektedir.

Yedek piyade birlikleri aşağıdaki grup askerlerden oluşturulmaktadır: a) Ordudaki zayıf, hasta ve geçici olarak seferin zorluklarını kaldıramayacak alt rütbeli askerler; b) Seferber edilmiş ihtiyat sınıfının fazla olan kısmı; c) Henüz ihtiyat sınıfına aktarılmayan izinli alt rütbeli askerler; d) Askere yeni alınan erler; e) "Müensiz" kategorisindekiler.

Yedek birliklerdeki subay sayısı, seferber edilmiş birliklerdeki subay sayısı ile aynıdır.

Yedek birlikler, seferberliğin sona erdiği ve askerî faaliyetlerin başladığı dönemde eksik kadroları tamamlayacak birliklerin yürüyüş kıtalarının % 10'luk kısmını hazır bulundurmak zorundadırlar. İlk yürüyüş kıtası gönderilirken askerler silahlandırılmamakta, ikincisi ise eksik kadroları tamamlayacakları birliklerin komutanlarının isteğine göre ya silahlı ya da silahsız gönderilmektedir. Yürüyüş kıtasının her sevkinde yedek birliğin komutanı bundan Askerî Nazırlığı haberdar etmektedir.

Yedek taburun oluşturulması için getirilen asker sayısı 1.200'ye ulaştığında tabur komutanı bu sayıdan 800'ü ile bir yedek tabur kurmakta, geriye kalan askerlerle ise başka bir geçici tabur oluşturmak için çalışmalara başlamaktadır. Yine komutan, Askerî Nazırlığı bu süreçten haberdar etmekte ve nazırlığa yeni oluşturulmakta olan taburun nereye gönderilmesi

gerektiğini sormaktadır. Askerî Nazırlık ise yeni oluşturulan taburun nakli konusunu bizzat Sultan ile görüşmekte ve ondan talimat almaktadır.

Yedek avcı bölüklerinin sayısı 200'dür. Buradaki fazla askerlerden geçici bölükler oluşturulmaktadır.

Yedek süvari birlikler ise aynen yedek piyade taburları gibi oluşturulmaktadır. Ancak piyade ihtiyat askerleri, mevcut bölükleri eğitimli kimselerle dolduramadığı takdirde redif sınıfının eğitimli süvari askerleri yedek bölüklere dâhil edilmektedir. Yine seferin zorluğuna göre katılamayacak durumda olan insanlarla atlar da yedek süvari birliklerine bırakılmaktadır. Yedek süvari birliklerindeki alt rütbeli asker sayısı 150'dir. Birliklerdeki asker sayısı 150'yi geçtiği takdirde bunlardan geçici süvari birlikleri oluşturulmaktadır.

Yedek topçu taburları, yedek süvari birlikleri gibi kurulmaktadır. Ordu için yeni bataryaların oluşturulması gerektiği takdirde bunlar yedek topçu taburlarının bünyesinde kurulmaktadır. Bunun için de Askerî Nazırlığın emri yeterlidir. Maddî ihtiyaçlar ise kolordudaki topçu depolarından karşılanmaktadır.

Yedek mühendis bölükleri, mühendislik konusunda eğitim alan redif sınıfındaki askerlerden oluşturulmaktadır. Her birlikte olduğu gibi fazla kadrolardan geçici bölükler kurulmakta ve bunlar kalelerle cephelere gönderilmektedir.

Yedek ağırlık taburları, süvari ve topçu birliklerde hizmet etmiş olan redif ve mustahfız sınıflarındaki fazlalık askerlerden kurulmaktadır. Bunlar kendi aralarında 3'e ayrılmaktadır: Teçhizat, iaşe ve sıhhiye birimleri.

Telgraf işinden anlayan ihtiyat, redif ve mustahfız sınıflarındaki askerler kolordu bölgesinin merkezine çağırılmakta ve Askerî Nazırlığın emri doğrultusunda bunlardan özel birlikler kurulmaktadır.

Yedek redif taburları ise seferin zorluklarına dayanamayacak subay, astsubay ve alt rütbeli askerlerden ve özellikle de alaylı ve ihtiyat subaylarından oluşmaktadır. Taburlar ise redif sınıfından oluşturulmaktadır.

Yedek birlikler için silahlar, teçhizatlar ve üniformalar Askerî Nazırlığın barış zamanında belirlediği plana göre kolordu depolarından verilmektedir. Yedek nizamî birlikler ise üniformaları alay depolarından almaktadırlar. Bu depolarda barış zamanında da yedek birlikler için üniformalar bulundurulmaktadır.

Seferberlik zamanında her kolordu bölgesindeki yedek birliklere özel komutanlar atanmaktadır. Komutana genellikle müfreze generali rütbesi verilmektedir.

Subay eksikliği nedeniyle Osmanlı Askerî Nazırlığı'nın genel seferberlik durumunda planlanan yedek birliklerin hepsini oluşturması kolay olmayacaktır. Böyle bir durumda belki de II. sınıf taburların bir kısmından yedek taburlar olarak istifade edilecektir.

V. Taktik Organizasyon

Barış zamanında Osmanlı Ordusu'ndaki en büyük birim, bünyesinde bütün birlik çeşitlerini

barındıran nizamî kolordudur. Ordudaki toplam kolordu sayısı 7 olup[87] her bir kolordunun muhtevası farklıdır.

I. Kolordu'nun bünyesinde 2 piyade tümeni,[88] 2 avcı taburu, 1 süvari tümeni, 1 topçu tümeni, 1 mühendis taburu,[89] 1 telgraf bölüğü ve 1 ağırlık taburu mevcuttur. V. Kolordu'da aynı birimler mevcuttur.

II. Kolordu'nun bünyesinde 3 piyade tümeni, 3 okçu ve 1 avcı taburu, 1 süvari tümeni, 2 ayrı muhafız alayı, 1 topçu tümeni, 1 mühendis taburu, 1 köprücü bölüğü, 1 telgraf bölüğü ve 1 ağırlık taburu mevcuttur.

III. Kolordu'nun bünyesinde 3 piyade tümeni, 4 okçu ve 3 avcı (istihbarat) taburu, 1 piyade tümeni, 1 topçu tümeni, 1 mühendis taburu, 1 telgraf bölüğü, 1 ağırlık taburu yer almaktadır. Bunun dışında III. Kolordu Bölgesi'nde diğer kolorduların farklı birlikleri de bulunmaktadır.

IV. Kolordu'da 3 piyade tümeni, 3 okçu taburu, 1 süvari tümeni, 1 topçu tümeni, 1 mühendis taburu, 1 telgraf bölüğü, 1 ağırlık taburu mevcuttur.

VI. Kolordu'da 2 piyade tümeni, 2 okçu taburu, 1 süvari tümeni, 1 topçu alayı, 1 istihkâm bölüğü, 1 telgraf bölüğü ve 1 ağırlık taburu mevcuttur.

VII. Kolordu'da 2 piyade tümeni, 2 okçu taburu, 3 süvari birliği, 1 topçu alayı, 1 istihkâm alayı, 1 telgraf bölüğü ve 2 ağırlık taburu yer almaktadır.

Bunun dışında II. ve III. kolorduların içerisinde birer sahra havan alayı mevcuttur.

Bir piyade tümeni, 2 piyade müfrezesinden oluşmaktadır. Nizamî ordunun her piyade tümenine birer okçu tabur verilmektedir. Nizamî ordunun tümeni, 1'den 20'ye kadar numaralanmıştır.

Piyade müfrezesi, 2 alaydan oluşmaktadır.[90] Nizamî orduda müfrezeler, 1'den 40'a kadar, alaylar 1'den 80'e kadar numaralandırılmıştır.

Süvari tümeni, 3 müfrezeden, her müfreze 2 alaydan oluşmaktadır.[91] Süvari tümenleri, 1'den 6'ya kadar, müfrezeler 14'ten 19'a kadar, alaylar 1'den 38'e kadar numaralandırılmıştır. Ertuğrul Süvari Alayı, I. Süvari Tümeni'nin içerisinde yer almakla birlikte numaraya sahip değildir.[92] Hamidiye hafif alayları ise tümenlerin içerisinde yer almamaktadırlar.

Hamidiye süvari alaylarının müfrezeler içerisindeki sayıları, alayların mensup olduğu aşirete göre değişmektedir.

Topçu tümenleri (her tümende 3 müfreze) barış zamanında nizamî ordunun ilk 5 kolordusunda mevcuttur. III. Kolordu'da 2 topçu tümeninin bulundurulması istenmektedir.

Topçu tümenlerinin numaraları, kolordu numaraları ile aynıdır. Müfrezelerin numaraları 1'den 15'e kadar, alayların numaraları 1'den 30'a kadar, taburların (1-2) ve bataryaların numaraları her alayda 1'den 6'ya kadar sıralanmaktadır. Süvari topçu taburların numaraları yoktur.

Trablus (XV.) Tümeni 2 piyade müfrezesinden (XXIX. ve XXX.), XIX. Süvari Müfrezesi'nden (XXXVII. ve XXXVIII. alaylar), XV. Okçu Taburu ve 2 taburlu 1 topçu alayından oluşmaktadır.

87 I. Kolordu, Hassa-i Orduyu Humayun olarak adlandırılmış, diğerleri ise rakamlarla ifade edilmiştir

88 V. Kolordu'nun 3alaydan (XXXIV., XXXV. ve XXXVI. alaylar) oluşan 1 tümeni (IX. Tümen) birkaç yıldır özel bir görevle III. Kolordu Bölgesi'nde bulunmaktadır. Aynı kolordunun XXVII. ve XXVIII. topçu alayları ile XXX. Alay'ın bir dağ bataryası da (yani toplam 17 batarya) burada görevlendirilmiştir. Bu birlikler 2 yıldır III. Kolordu Bölgesi'ndeki askerlerden oluşturulduğundan aslında bunları III. Kolordu'nun birlikleri olarak da kabul etmek mümkündür. Eski Kırım Dağ Bataryası kesin olarak III. Kolordu'ya dâhil edildi.

89 V. Kolordu'da 1 istihkâm ve 2 demiryolu taburu vardır.

90 II. Müfreze'de IV. Alay oluşturulmamıştır.

91 I. Süvari Tümeni'nde müfreze idareleri yoktur. Aynı şekilde IV. Süvari Tümeni de Hamidiye alayları için müfreze idareleri oluşturulduktan sonra fiiliyatta müfreze idarelerine sahip değildir.

92 Her tümenin birinci alayının Ulan Alayı olması gerektiği kararlaştırılmıştır. Ancak şimdilik yalnızca I. Süvari Tümeni, Ulan Alayı'na sahiptir.

Hicaz (XVI.) Tümeni, 31. ve 32. No'lu 2 piyade müfrezesinden, XVI. Okçu Taburu'ndan ve 2 bataryalı dağ topçu taburundan oluşmaktadır.

Redif tümenleri 2 müfrezeden (4 piyade alayı) oluşmaktadır. Redif tümenleri, müfrezeleri ve alayları için 1'den başlayan genel bir numaralandırma sistemi uygulanmaktadır. Osmanlı'nın Asya bölgesinde oluşturulan II. sınıf redif tümenlerinin ise numaraları yoktur.

Osmanlı Ordusu'nun savaş düzeni ("ordre de bataille", "Kriegsgliederung") ile ilgili, 1900'da yayımlanan Osmanlı Ordusu'nun Sahra Talimnâmesi'nin 30. Maddesi bilgi vermektedir: "Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün silahlı kuvvetleri savaş zamanında ordudan, ordu ise kolordulardan, piyade ve süvari tümenlerinden (fırkalardan) oluşmaktadır. Kolordu, 2 piyade tümeninden, mühimmat taşıyan birliklerden, ağırlık ve telgraf birliklerinden oluşmaktadır. Piyade tümeni ise 2 piyade ve 1 süvari müfrezesinden, 1 sahra topçu müfrezesinden, 1 istihkâm bölüğünden, 1 köprücü ve 1 de sıhhiye birliklerinden oluşmaktadır. Tümenin bünyesinde bulunan okçu taburu I. Müfreze'nin içerisinde yer almaktadır. Savaş zamanında Piyade Tümeni'nde toplam 17 tabur, 10 süvari birliği, 6 batarya (72 top), 1 istihkâm bölüğü, 1 köprücü birliği ve 1 de sıhhiye birliği mevcuttur. Süvari Tümeni ise 2 ve daha fazla süvari müfrezesinden ve süvari topçu birliklerinden oluşmaktadır."

Sahra Talimnâmesi'nin öngördüğü savaş zamanındaki kolordu yapıları ile ilgili düzen, fiiliyatta henüz hayata geçirilmemiştir. Son savaşlar sırasında da barış zamanındaki düzenlerin tamamen bozulduğu, farklı mahiyetteki birliklerin karıştığı görülmüştü. Örneğin 1897 yılındaki Türk-Yunan Savaşı sırasında redif taburları, nizamî taburlar ile karışmış, tümenler ise genellikle farklı redif tümenlerindeki 12 redif taburu, 4 nizam taburu ve okçu taburlarından oluşturulmuştu.

1903 yılında Makedonya'da vuku bulan isyan ile mücadele sırasında da farklı kategorideki birliklerin bu şekilde karıştırıldığı bilinmektedir. Bu yılın sonbaharında Edirne'de mürettep tümen kuruldu: I. Alay: X. Nizamî Alay'ın I. - IV. taburları; II. Alay: XI. Nizamî Alay'ın III. - IV. taburları ve 2 redif taburu (XXI. ve XXII. alayları); III. Alay: XII. Nizamî Alay'ın III. ve IV. taburları ve 2 redif taburu (XVII. ve XIX. alayları); IV. Alay: XIII. Nizamî Alay'ın I. ve II taburları ile 1 redif taburu (XVII. Alay). Toplamda 10 nizamî tabur ile 5 redif taburundan oluşan bu tümene ayrıca II. Kolordu'dan 3 süvari birliği ile 2 batarya da verildi...

VI. Ordunun Genel Mevcudu

Barış zamanındaki kadro ve listelere bakıp Osmanlı Ordusu'ndaki asker sayısını doğru bir şekilde tespit etmek mümkün değildir. İmparatorluğun farklı bölgelerinde farklı dönemlerde çıkan karışıklıklar, isyan ve siyasi sorunlar, Askerî Nazırlığın kolordulardaki birliklerin yerleriyle oynamasına sebep olmaktadır. Bundan dolayı barış zamanında aynı yılın içerisinde dahi asker sayısı değişmektedir.

Taburlardaki asker sayısı kolordudan kolorduya değişmektedir. Örneğin VI. Kolordu'nun taburlarındaki asker sayısı 300 iken, III. Kolordu'nun taburlarında bu sayı, 750'dir. Batarya ile süvari birliklerindeki at sayısı ise 30 ile 100 arasında değişmektedir. Bazı birliklerde ise asker sayısı savaş zamanındaki sayılara eşittir. Son dönemde piyade taburlarındaki asker sayısının, her kolordu için belirlenen sayılara çıkartılması kararlaştırılmıştır...

Osmanlı Ordusu'ndaki Yedek Alt Rütbelilerin Sayısı

Belirttiğimiz gibi Osmanlı İmparatorluğu, orduya asker alımı açısından 6 kolordu bölgesine ayrılmıştır. Her bir kolordu bölgesi, 64 tabur bölgesinden oluşmaktadır. Tabur bölgelerine bölünme, nüfusa göre yapıldığından aslında her yıl alınan yeni askerlerin sayısının bütün kolordularda aynı olması gerekirdi. Ancak mevcut bilgilere göre askerlik çağına giren gençlerin sayısı her kolorduda farklıdır. En fazla yeni asker alımı yapan IV. Kolordu Bölgesi'dir. I., II. ve III. kolordu bölgelerindeki yeni asker sayısı ise hemen hemen aynıdır. V. ve özellikle de VI. kolordu bölgelerinde ise yeni askerlerin sayısı çok azdır.

Osmanlı'da askere alımların yıllık raporları yayımlanmamaktadır. Konuyla ilgili elimizdeki mevcut bilgiler ise kısmen eski, kısmen de eksiktir. Dolayısıyla Osmanlı Ordusu'ndaki erlerin sayısını belirlerken bazı ortalama rakamları baz almak zorundayız. Bu rakamlar, büyük hataya düşmeden seferberlik durumunda Osmanlı'nın sahip olacağı askerlikle yükümlü toplam kişi sayısına ulaşmamızı sağlamaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'na dair mevcut istatistikî veriler, 25-27 milyonluk Müslüman nüfustan yalnızca 13-14 milyon kişinin askerlik görevini yerine getirdiğine işaret etmektedir. Aynı verileri temel alarak Osmanlı Askerî Nazırlığı, 1900 yılında 20 yaşını dolduran genç nüfusu 140.000[93] olarak tespit etti. Bunlardan 30.000'i fizikî olarak askerliğe elverişli olmayanlar ve askerlikten kaçanlardır (bunlar, bu rakamın % 15'idir). Bu durumda nazırlığın emrinde 110.000 asker kalmıştır ki, bunlardan 60.000'i "tertib-i evvel", 15.000'i "tertib-i sânî", 35.000'i "kısm-i sânî"dir. Önceki yıllarda bu sayıların daha düşük olduğunu göz önünde bulunduran nazırlık, hesaplamaları yaparken 110.000 değil 100.000 rakamını esas aldı (50.000 "tertib-i evvel", 20.000 "tertib-i sânî", 30.000 "kısm-i sânî"). Bazı kaynakların da işaret ettiği gibi bu yıl için aslında 110.000 sayısı baz alınmış olsaydı da yanlış olmazdı.

60.000'i "tertib-i evvel", 15.000'i "tertib-i sânî", 35.000'i "kısm-i sânî" dağılımı esas alınarak 21-40 yaşındaki askerlerin sayısı, Osmanlı'da kabul gören, ilk yıldaki % 4, ikinci yıldaki % 3, sonraki yıllardaki % 2 oranlarındaki azalmalar dikkate alınarak şöyle hesaplanmıştır.

Yaş	"Kısm-i Evvel" "Tertib-i Evvel"	"Kısm-i Evvel" "Tertib-i Sânî"	"Kısm-i Sânî"
21	60.000	15.000	35.000
22	57.600	14.400	33.600
23	55.875	13.968	32.508
24	54.755	13.689	31.858
25	53.660	13.416	31.219
26	52.587	13.18	30.595
27	51.536	12.886	29.984
28	50.506	12.629	29.385
29	49.496	12.377	28.798
Toplam (21-29)	486.012	121.513	282.947

93 Kesin istatistikî verilere sahip olduğumuz ülkelerdeki nüfusun 20 yaşında olan kısmını oranlayıp kıyasladığımızda da aynı rakama ulaşmak mümkündür. Almanya'daki nüfusun % 0.93'ü, Avusturya'daki nüfusun % 0.85'i, Fransa'daki nüfusun % 0.84'ü, Rusya'daki nüfusun % 0.88'i, İtalya'daki nüfusun % 0.97'si her yıl askerlik çağına girmektedir. Osmanlı, toplam nüfustaki kadın erkek oranı konusunda İtalya ile benzer oranlara sahip olduğundan İtalya'ya ait istatistikleri Osmanlı için de kullanmak mümkündür. Buna göre Osmanlı nüfusunun yaklaşık % 1'i her sene askerlik çağına girmektedir. Genel olarak Osmanlı'ya dair kesin istatistikî verilerin olmaması, hesaplamaları ve Osmanlı'daki askerî yükümlülüğün ağırlığı gibi bazı ilginç meseleleri aydınlatmayı son derece zorlaştırmaktadır...

30	**48.506**	**12.130**	**28.223**
31	**47.536**	**11.880**	**27.659**
32	**46.786**	**11.651**	**27.106**
33	**45.851**	**11.418**	**26.564**
34	**44.934**	**11.190**	**26.033**
35	**44.036**	**10.967**	**25.513**
36	**43.156**	**10.748**	**25.003**
37	**42.293**	**10.534**	**24.503**
38	**41.448**	**10.324**	**24.013**
Toplam (30-38)	**404.546**	**100.850**	**23.617**
39	**40.619**	**10.118**	**23.533**
40	**39.807**	**9.916**	**23.063**
Toplam (39-40)	**80.426**	**20.034**	**46.596**

… Yalnızca nizamî ordunun farklı birimlerine toplamda 1.777.000 kişi askere çağırılabilir. Bunlardan 971.000'i eğitimli, 242.000'i az eğitimli, 564.000'i tamamen eğitimsizdir. Bu rakamlar tahminidir.

"Tertib-i sâni" kategorisindeki askerlerin kısa süreli eğitimi (6-9 ay) dahi fiiliyatta yapılamadığından yedek Osmanlı birliklerinde az eğitimli askerler dahi neredeyse yoktur. Bundan ötürü aslında bunlar, daimî birliklerdeki eğitimsiz kimseler grubuna dâhil edilmelidir. Zira redifte kayıtlı olanlar yine de zaman zaman eğitim kamplarına çağırılmaktadır.

Diğer taraftan "tertib-i sâni" kategorisindeki (kanunlara göre az eğitimliler) insanların büyük bir kısmı, daha barış zamanında "tertib-i evvel" kategorisine geçirilmekte ve orduya alınmaktadır. Bunun sebebi ise fiiliyatta orduda olması gereken "tertib-i evvel" kategorisindeki 3 farklı yaş grubunun (173.000 asker) ordunun barış zamanında dahi olması gereken sayıyı (242.000 asker) oluşturamamasıdır. Kaldı ki barış zamanında birliklerin önemli bir kısmı, İstanbul, Makedonya ve Ermenilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde bulunmaktadır. Bundan dolayı da Osmanlı Hükümeti, bir taraftan yeni askere alınanların yedek kısımlarını ("tertib-i sâni") da orduya katmakta, diğer taraftan ise ordudaki askerleri 3 yıl yerine 6 yıl orduda tutmaktadır.[94]

Böylece askerlikle yükümlülerin yedekleri arasındaki eğitimli insanların oranı daha yüksek olacaktır. Alt rütbeli yedek askerlerle savaş zamanındaki farklı birliklerdeki asker sayısını kıyasladığımızda şunları söyleyebiliriz:

Nizamî birliklerin kadrolarının tamamlanabilmesi için (savaş zamanında 438.000 asker olmalıdır) ordudaki 9 alt yaş grubunun askerleri yeterlidir (170.000 fazlalıktır). Hatta nizamî birliklere "tertib-i sâni" kategorisindeki eğitimsiz kişiler hiç dâhil edilmeden yalnızca "tertib-i evvel" kategorisindeki askerlerden istifade edilebilir.

I. sınıf redif birliklerinin seferberliği (414.000) için fazladan 130.000 fazla yedek asker mevcuttur. II. sınıf redif birliklerinin seferberliği (699.000) için ise 182.000 asker eksiktir. Ancak mus-

94 3 yıllık zorunlu hizmet uygulamasına geçildiğinde askerlikle yükümlü "kısm-i evvel" sınıfının "tertib-i evvel" ve "tertib-i sâni" gruplarına ayrımı artık yapılamayacaktır. Zira "kısm-i evvel" sınıfının tamamı, nizamî birliklerde yer alacaktır.

tahfız sınıfının (yaklaşık 108.000 insan) tamamının da II. sınıf redif birliklerinin oluşturulması için kullanılması öngörüldüğünden dolayı eksik asker sayısı 74.000'e kadar azalmaktadır. Bu eksikliği kapatmak için nizamî birlikler (170.000) ile I. sınıf redif kategorisinin (130.000) seferberliğinden kalan fazlalıklardan (toplam 300.000 asker) istifade edilebilecektir.

Söz konusu eksiklik kapatıldıktan sonra geriye 224.000'den fazla asker kalmaktadır.[95] Bu askerlerin cephe birlikleri ile yedek birliklerin oluşturulması için kullanılması öngörülmektedir.

95 Askerlikle yükümlü yedek sayısı 1.777.000'dir. Seferberlikten (1.553.000) sonra ise 224.000 fazla asker kalmaktadır.

Şu husus da hiçbir zaman unutulmamalıdır: Kutsal savaş ilân edildiği ve devletin varlığı tehdit altında olduğu zaman, Osmanlı topraklarında yaşayan 70 yaşına kadarki her Müslüman, Hz. Peygamber'in yeşil bayrağının dalgalandığı orduya katılmak zorundadır.

Diğer taraftan Osmanlı'da normal şartlarda askerlik görevini yerine getirmekten kaçanların oranı % 15'tir.

Netice itibarıyla şöyle bir sonuca varabiliriz: Osmanlı'da askerlikle yükümlü yedek askerlerin sayısı, barış zamanındaki bütün birliklerin savaş sebebiyle seferber edildiği bir durumda tüm kadro ihtiyaçlarının karşılanması için yeterlidir.

VII. Osmanlı Ordusu'ndaki Silahlar

Piyade Birlikleri

Piyade birlikleri, Mauser marka hazneli tüfek ile Henry Martini tüfeğini kullanmaktadırlar. Mauser tüfeği 3 çeşittir: 1) 9.5 mm. kalibrelik eski örnek Alman tüfeği; 2) 7.65 mm. kalibrelik değiştirilmiş Mapliher tüfeği; 3) Türk silah ustalarının uygun hâle getirdiği aynı marka ve aynı kalibreli özel hazneli tüfek.

İlk 3 kolordunun nizamî birliklerin tamamı ile redif birliklerinin bir kısmı ve Makedonya'ya görevle gönderilen V. Kolordu birlikleri 7.65 mm. kalibrelik tüfekler[96] kullanmaktadır. IV. ve VII. kolordulardaki birlikler ise 9.5 mm. kalibrelik eski tip Mauser tüfeği ile teçhizatlandırılmıştır. V. ve VI. kolordularla Trablus ve Hicaz tümenlerinde ise Henry Martini tüfekleri kullanılmaktadır.

96 Merminin ağırlığı 27 gram, barutun ağırlığı ise 10 gramdır.

Süngülü tüfeklerin dışında saffı harp kıtaları çalılardan yapılan bıçaklar, okçu birlikleri ise yatağanlar (uzun, ağır ve namlusu eğmeç bir çeşit savaş bıçağı) kullanmaktadır. Küçültülmüş kalibreli Mauser tüfekleri Japon süngüleri ile kullanılmaktadır.

Piyade birliklerinde bir tüfeğe düşen mermi miktarı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

	Mauser Tüfeği	H. Martini Tüfeği
Bir Askere	120	100
Alayın Küçük Araba Katırında	48	40
Mühimmat Taşıyan Birliklerde	132	110
Toplam	300	250

Süvari Birlikleri

Alt rütbelilerin hepsi kılıç ve Amerikan tabancaları, bazı alaylar Henry Martini süvari karabinaları, bazıları ise aynen atlı jandarma birliklerinde olduğu gibi hazneli Winchester karabinaları, II. Kolordu'daki süvari birlikleri ise Mauser karabinaları ile teçhizatlandırılmıştır. Ertuğrul alayları ile Ulan alayları mızrak ve Henry Martini karabinaları kullanmaktadır. Mauser Şirketi ile yapılan anlaşma doğrultusunda 9.5 mm. kalibrelik süngüsüz hazneli 50.000 karabina sipariş edildi. Bu sayıdan yalnızca 4.000'i teslim edildiğine göre piyade tüfeklerinin kalibresinin değiştirilmesi ile karabinaların kalibresinin de değiştiği düşünülmektedir. Süvari birliklerde asker başına bir silaha 30 mermi düşmektedir. Ayrıca araba katırında da her bir karabinaya 30 mermi düşecek şekilde yedek mermi mevcuttur.

1 Ocak 1907 tarihi itibarıyla silah stokları şöyledir:

Kullanılabilir Durumdaki Henry Martini Tüfeği	**350.000[97]**
9.5 mm. Kalibrelik Mauser Tüfeği	**220.000**
7.65 mm. Kalibrelik Mauser Tüfeği (Süngüsüz)	**480.000**
7.65 mm. Kalibrelik Mauser Tüfeği (Süngülü)	**200.000**
9.5 mm. Kalibrelik, 7.65 mm. Kalibrelik Süngülü ve 7.65 mm. Kalibrelik Süngüsüz (Toplam)	**36.500**
9.5 mm. Kalibrelik Mauser Karabinası	**4.000**
Eski Sistem Tüfekler	**250.000[98]**
Hazneli Winchester Karabinası	**22.500**
Toplam	**1.563.000**

Osmanlı Ordusu'ndaki Mauser tüfeklerinin dağılımı ise şöyle gerçekleşmiştir:

	9.5 mm. Kalibrelik Mauser Tüfeği	7.65 mm. Kalibrelik Mauser Tüfeği (Süngüsüz)	7.65 mm. Kalibrelik Mauser Tüfeği (Süngülü)	9.55 mm. Kalibrelik Mauser Karabinası[99]
I. Kolordu Bölgesi'ndeki Nizamî ve Redif Birlikleri		98.600		
II. Kolordu Bölgesi'ndeki Nizamî ve Redif Birlikleri		131.600		1.400
III. Kolordu Bölgesi'ndeki Nizamî ve Redif Birlikleri		216.000		
IV. Kolordu Bölgesi'ndeki Nizamî ve Redif Birlikleri	86.500			
Hamidiye Alayları		1.400		
Yemen Birliği	36.800			
Kalelerdeki Topçu Birlikleri	8.600			
İstanbul'daki Maçka Deposu[100]	88.100	32.400	200.000	2.600
Toplam	220.000	480.000	200.000	4.000

97 Başka kaynaklara göre Henry Martini tüfeğinin sayısı yaklaşık 500.000'dir. Bu bilginin yalnızca Tophane'de 150.000 tüfeğin üretimi gerçekleştiği takdirde doğru olma ihtimali vardır. Ancak şimdiye kadar buna dair bir bilgi alamadık.

98 Bunlardan 149.000'i Schneider tüfeği olup geri kalan kısmı, Remington, Winchester, Peabody Martini ve Gra tüfekleridir.

99 Mauser karabinalarının dağıtımı konusunda şimdilik elimizde bir bilgi yoktur. Yalnızca II. Kolordu'nun 2 muhafız birliğinin bunlarla donatılmış olduğu bilinmektedir.

100 Nisan 1907'de İstanbul'dan IV. Kolordu Bölgesi'ndeki XVI. (Sivas) ve XIV. (Trabzon) redif tümenleri için Mauser tüfeklerinin getirildiği, her tabura 800'er tüfeğin, her tüfeğe de 125'er merminin düştüğü bilinmektedir.

Bu hesaplamalara göre Osmanlı'da 900.000 Mauser tüfeği mevcuttur. Zaten orduda kullanılan tüfekler arasında sadece bunlar günümüz şartlarına uygun silahlar olarak kabul edilmektedir. Bu sayı yalnızca nizamın bütün birlikleri ile I. sınıf redif birliklerinin silahlandırılması için değil, II. sınıf redif taburlarının bir kısmının da silahlandırılması için yeterli olacaktır. Osmanlı'nın Avrupa topraklarında oluşturulmakta olan I. ve II. redif birliklerinin depoları son dönemde yeni silahlarla doldurulmaktadır. Redif birliklerindeki askerler de eğitim kampları sırasında bu silahlarla tanışmaktadırlar.

Zeytinburnu'ndaki Mermi Fabrikası ordunun mermi (Henry Martini tüfekleri için) ihtiyacını karşılamaktadır. Aynı yerde 1901 yılının sonunda Mauser tüfeği için de mermi üreten bir fabrika inşa edildi. 1902 sonbaharında ise fabrika üretime geçti. Bu fabrikada günde 100.000 mermi üretimi planlandı. Aynı zamanda dumansız barut fabrikası da açıldı. Ancak bu fabrikaların üretimi ile ilgili elimizde kesin veriler yoktur. Bilinen tek şey, yurtdışından da Mauser tüfekleri için mermi siparişinin devam ettiğidir.[101]

101 Mart 1907'de Osmanlı Hükümeti, Deutsche Munitions und Waffenfabrik adlı Alman şirketiyle Zeytinburnu'nda bir mermi fabrikasının inşası ve donatımı konusunda bir anlaşma imzaladı. Plana göre bu fabrika, barış zamanında günde 100.000, savaş zamanında ise 200.000 mermi üretecektir.

1903 yılına gelindiğinde Leve Mauser Fabrikası tarafından üretilen 9.5 mm. kalibrelik mermi sayısı 150.000.000 (bir tüfeğe 450 mermi) idi. Aynı fabrika, 1893-1898 yılları arasında küçük kalibreli Mauser tüfekleri için de 150.000.000 mermi üretti. Ancak söylendiğine göre bu son mermilerin % 80'lik kısmı zayıf kovanlıydı. Bundan dolayı ilk atışta bunlarda çatırtı ve yarıklar oluştu. 1901 yılında aynı fabrikaya 100.000.000 küçük kalibreli mermi siparişi daha yapıldı. 1904 yılının ortasında bunların yalnızca 60.000.000'u teslim edilmişti.

Günümüzde 7.65 mm. kalibrelik Mauser tüfeği için yedek mermi sayısı 255.680.000'dir. Diğer bir deyişle bir tüfeğe 376 mermi düşmektedir.

Topçu Birlikleri

Sahra topçu birliklerinin tamamı çelik Krupp topları ile donatılmıştır. Bu toplar iki farklı kalibrededir: Arabalı - 8.7 cm, atlı - 7.5 cm. Dağ bataryalarında ise kısmen 7.5 cm. kalibrelik Krupp topları, kısmen de 6 cm. kalibrelik çelik toplar kullanılmaktadır. Sahra havan alayları ise 12 cm. kalibrelik çelik Krupp havanlarına sahiptir.

Her bataryada 6-8'er mühimmat sandığının olması gerekmektedir. Ancak fiiliyatta 1897 Savaşı'nda olduğu gibi her bataryanın yalnızca 3 mühimmat sandığı vardır. Son yıllarda II. ve III. kolordularda bataryalardaki mühimmat sandığı sayısı 9'a çıkartılmaktadır. Çabuk ateşli bataryaların tamamında da mühimmat sandığı sayısı 9'a çıkartılmak istenmektedir. Mühimmat sandıkları, Tophane'de Alman mühimmat sandıkları örnek alınarak küçük değişikliklerle üretilmiştir. Her top için ön kısmında ve cephanede 136, mühimmat taşıyan birliklerde ise 187 top mermisi bulunmak zorundadır. Bunların 2/3'lük kısmı havada patlayıp misket saçan top mermisi olmak zorundadır.

Muhasara ve kale topçu birlikleri farklı top çeşitlerine sahiptir. Bunların en önemlileri şunlardır: a) Düz havan topları, 9 cm. kalibrelik toplar (dökme demir ve bronz), 12 cm. kalibrelik toplar (kısa, bronz), 15 cm. kalibrelik toplar, 23 cm. kalibrelik bronz havanlar, 23 ve 28 cm. kalibrelik dökme demir toplar; b) 12 ve 15 cm. kalibrelik yivli bronz ve çelik toplar, 21 cm.

kalibrelik havanlar, 21, 23, ve 27 cm. kalibrelik çelik toplar, 23 cm. kalibrelik dökme demir ve 28 cm. kalibrelik bronz havanlar; c) 12, 15 ve 21 cm. kalibrelik Krupp marka dökme demir çelik son model havanlar (her kalibreden 20'er havan); d) Kıyı savunmasında kullanılan 24 cm. kalibrelik yivli, çelik toplar; e) Kıyı savunmasında kullanılan 35.5 cm. kalibrelik yivli, çelik toplar.

Sahra ve kale topçu birliklerindeki subaylarla alt rütbeliler aynı silahlara sahiptir. Subaylar, kılıç ve tabancalarla, erler ise Henry Martini karabinaları ile geniş ağızlı kılıçlarla donatılmıştır. Kale taburlarındaki karabinaların dörtgen süngüleri vardır.

Depolardaki yedek top sayısı fazladır. Topçu birliklerindeki topların dışında Tophane'nin silah deposunda aşağıdaki sayıda ve modelde toplar mevcuttur: 8.7 cm. kalibrelik Krupp marka sahra topu - 855 (bunlardan 62'si Tophane'de üretilmiştir); 7.5 cm. kalibrelik Krupp marka dağ topu - 300 (hepsi Tophane'de üretilmiştir); 6.5 cm. kalibrelik bronz ve çelik top - 500 (400'ü Tophane'de üretilmiştir); 7.5 cm. kalibrelik Mantel marka sahra topu - 110; 7.5 cm. kalibrelik Chamberlain marka sahra topu - 100; 8 cm. kalibrelik Broadwell ve Krupp marka toplar - 300; 9 cm. kalibrelik Broadwell ve Krupp marka toplar - 200; 12 cm. kalibrelik Krupp marka ve Tophane üretimli toplar - 80; 12, 15 ve 21 cm. kalibrelik havanlar - 60.

Daha 1898 yılında sahra topçu birliklerindeki topların çabuk ateşli toplarla değiştirilmesi gerektiği konusu gündeme gelmişti. Bununla birlikte ilk siparişler ancak 1903 yazında verildi. Sipariş, Krupp Fabrikası'na verildi. Fabrika 2 yıl içerisinde (28 Temmuz 1905 yılına kadar) 7.5 cm. kalibrelik 184 sahra ve 8 dağ (toplam 192) topu, 272 mühimmat sandığı ve top başına 500'er top mermisi üretip teslim etme vaadinde bulundu.

23 Mart 1905'te yeni bir sipariş daha yapıldı. Bu sefer 62 sahra ile 23 dağ topu, 10.5 cm. kalibrelik 3 obüs topu ve 15 cm. kalibrelik çabuk ateşli 3 batarya sipariş edildi. Bütün bataryalar, 6 toplu olup her topa 500'er top mermisi düşmektedir...

1906 yılının sonunda İstanbul'a 43 batarya (258 top) getirildi. Bunlardan 28 batarya VII., VIII., IX., X. ve XIII. topçu alaylarına (22 batarya II. Kolordu'ya, 6 batarya III. Kolordu'ya) verildi. Bataryalardan biri Yemen'e gönderilen birliğe verildi.

Elde ettiğimiz bazı bilgilere göre 1906 yılında 15 cm. kalibrelik 4 batarya hafif obüs topu sipariş edilmiştir.

1907 istatistiklerine göre şimdiye kadar Krupp Fabrikası, Osmanlı'ya ancak 62-64 batarya çabuk ateşli sahra ve dağ topu teslim etmiştir. Bunlardan 12 batarya III. Kolordu'ya, 32 batarya II. Kolordu'ya verildi. Diğer bataryalar ise şimdilik Tophane'nin depolarında durmaktadır.[102]

Batarya Türü	Sayı	Kalibre	Topların Uzunluğu	İlk Hız	Top Mermisinin Ağırlığı
Sahra	6	7.5 cm	30 kalibre	1641 fit	6.35 kg.
Dağ	6	7.5 cm	14 kalibre	300 metre	5.3 kg.
Havan	6	15 cm	12 kalibre	300 metre	41 kg.
Obüs	6	10.5 cm	30 kalibre	530 metre	16 kg.

102 1907 Mayıs ayında yeni model 4 kıyı topu (21 cm. kalibrelik) alındı ve Boğaz'daki istihkâmlara gönderildi.

Bir bataryanın sahip olduğu mühimmatlar şöyledir:

	Mühimmat Sandığı	Şarapnel	Bomba	Toplam
Sahra	7	2.400	600	3.000
Dağ	-	2.400	600	3.000
Havan	7	1.200	3.300	4.500
Obüs	7	3.300	1.500	4.800

Osmanlı ilk makineli tüfeklere 1905 yılında sahip oldu. Bu tarihte Makedonya'ya göndermek için 12 adet makineli tüfek sipariş edildi. 1906 yazında ise ilki, Deutsche Waffen Fabrik'e 50 adet, ikincisi de Hochkiss (S. Deni)'e 70 adet olmak üzere 2 sipariş daha verildi. Bunların bir kısmı teslim edildi ve Bulgaristan sınırına gönderildi bile.

VIII. Askerî Müesseseler ve Fabrikalar

Topçu Kategorisi

1) Zeytinburnu'ndaki Mermi ve Döküm Fabrikası: Bu fabrika mermi kovanı, teçhizat ve döküm bölümlerinden oluşmaktadır. 1895 yılının başında günde 50 pud (1 pud = 16.38 kg) dumansız barut üretim kapasitesine sahip bir imalathane inşa edildi. Faaliyete ise ancak 1902'de geçti; 2) Kırkağaç'taki Mermi Fabrikası; 3) Tophane'deki Top Fabrikası: Bu fabrika bozulan ve zarar gören topları düzelterek toplar için gerekli tüm araç ve gereçleri üretmektedir. Son yıllarda fabrika, küçük kalibreli (15 cm. kalibrelikler dâhil) çelik top üretimine başladı. Çatalca istihkâmlarında bu toplar denendi ve son derece başarılı bulundu; 4) Tophane'deki Silah Fabrikası: Bu fabrika Henry Martini tüfekleri üretmektedir; 5) Torpido İmalathanesi; 6) Tophane'deki Marangoz İmalathanesi ve Tekerlek Fabrikası: Bu müesseseler, mühimmat sandığı, cephane sandığı, araba vs. üretmektedir; 7) Makriköy'deki Barut Fabrikası; 8) Kılıç Fabrikası; 9) İzmit yakınlarında bulunan Hendek'teki tüfek namluları üreten fabrika; 10) Konya, Karamürsel ve Kayseri'deki güherçile fabrikaları; 11) Maçka'daki silah deposu; 12) Füze Fabrikası; 13) V. Kolordu Bölgesi'nde bulunan Akka'daki küçük depo: Burada eski model ateşli silahlar saklanmaktadır. Aynı zamanda burada ateşli silahlarla toplardaki küçük bozuklukların düzeltildiği ve tamir edildiği bir imalathane de mevcuttur.

Levazım Kategorisi

1) İstanbul'daki Fes Fabrikası: Bu fabrika, merkezî askerî yönetimlerle saraydaki subayların üniforması için kullanılan fes ve ince subay çuhası üretmektedir; 2) İstanbul'daki Eyer, Koşum ve Bohça Fabrikası: Neredeyse sadece topçu sınıfı için koşum takımları üretmektedir; 3) Beykoz Ayakkabı Fabrikası; 4) İstanbul'daki Üniforma İmalathanesi; 5) Edirne, Mustafa Paşa, Dedeağaç, Selanik, Serez, Üsküp, Mitroviçe, Kumanovo, Priştine, Preveze, Yanino, Alasonya, Leptokarya ve Katarina'da erzak dükkânları.

Bütün bunların dışında kolorduların levazım yönetimlerinin idaresinde zanaat taburlarının bünyesinde farklı fabrikalarla imalathaneler de mevcuttur.

Askerî Tıbbî Müesseseler

Kara Kuvvetleri'nin I. sınıf daimî hastanelerinin bulundukları yerler şunlardır:

I. Kolordu: İstanbul, Bab-ı Seraskerî, Ambarhane, Haydarpaşa, Yıldız, Maltepe, Beylerbeyi, Kale-i Sultaniye, Trablus;

II. Kolordu: Edirne, Kırk Kilise, Kırcali, Dimetoka;

III. Kolordu: Manastır, Üsküp, Nasliç, Selanik, Yanino, Mitroviçe, Şkodra ve İzmir; IV. Kolordu: Erzurum ve Erzincan;

V. Kolordu: Şam, Beyrut ve Halep;

VI. Kolordu: Bağdat, Musul, El-Hille, Kerkük;

VII. Kolordu: Sana, Hudeyda, Cidde, Asir, Taif. Toplamda 36 daimî hastane mevcuttur. II. sınıf hastane sayısı bilinmemektedir. Bu tür hastaneler, askerî birliklerin bulunduğu imparatorluğun bütün önemli yerleşim yerlerinde mevcuttur. Bu yerlerin başında Trabzon, Van, Muş, Diyarbakır, Kudüs, Yafa, Rize, Harput, Sinop, Şile, Hendek, Tekirdağ, Çanakkale vs. gelmektedir.

1903'te kolordu karargâhlarında 200 yataklı sahra hastanesinin, tümen karargâhlarında 100 yataklı hastanenin, tabur karargâhlarında 50 yataklı hastanenin kurulması kararlaştırıldı. Bu amaçla Alman fabrikalarına hastaneler için gerekli teçhizatlar sipariş edildi.

IX. Müstahkem Yerler

1. Çanakkale İstihkâmları

Çanakkale istihkâmları, ikiye ayrılarak yerleştirilmiş farklı amaçlı 26 istihkâm noktasından oluşmaktadır. Bunların bir kısmı, Çanakkale Boğazı'nın en dar yerinde, diğer kısmı ise boğaza Ege Denizi tarafından girişte yer almaktadır. Hepsi, topraktan geçici olarak yapılmış yeni yapılardır. 6'sı Avrupa'da, 6'sı Asya'da olmak üzere 12 istihkâm noktası, neredeyse tamamen suyun yanında yapılandırılmış ve kıyı toplarıyla teçhizatlandırılmıştır. Bu topların bazıları 35, bazıları ise 19-23 kalibreliktir. Bu istihkâmlardan biri (Dardanus), 2 çabuk ateşli 15 cm. uzunluğundaki topla donatılmıştır. Hemen kıyıda ise mayın engellerini aşmada kullanılan Nordenfeld toplarıyla donatılmış bir başka istihkâm yeri daha mevcuttur. Diğer 12 istihkâm yeri ise gemilerin güvertelerine ateş etmek için yüksek yerlerde yapılmıştır...

Boğazdaki istihkâm yerlerinde bir topa 20'şer top mermisi düşmektedir ki bunların yarısı, patlayıcı top mermisidir. Dardanus istihkâmında her çabuk ateşli top için 150 top mermisi mevcuttur.

Seddülbahir ve Çimenlik istihkâmlarına birer elektrikli projektör yerleştirilmiştir. Boğaz'daki bütün istihkâm yerleri, kendi aralarında telefon ağıyla bağlanmıştır.

Boğazın mayınlarla savunulması konusuna gelince, 1897 yılında Yunanistan ile yapılan savaş sırasında iki yerde (Kefes Burnu ile Sagandere arasında ve Avrupa ile Asya taraflarındaki Hamidiye istihkâm yerleri arasında) kara barutlarla donatılmış yaklaşık 60 silindirik galvanik

mayını yerleştirilmiştir. İletkenler (yayıcılar) kıyıya boğazın her iki tarafında da bulunan özel kameralarla çıkartılmıştır. Mayın deposu muhtemelen Asya tarafındaki Hamidiye istihkâmında bulunmaktadır.

Gelibolu yarımadasının kuzey tarafında, Gabatepe Burnu'nda da karaya asker çıkartmak için elverişli bir istihkâm yeri bulunmaktadır.

Çanakkale istihkâmlarının garnizonu iki kale topçu alayından (toplam 4 tabur) ve Tophane'nin idaresinde bulunan mühendis alayı taburundan oluşmaktadır. Buradaki toplam asker sayısı, yaklaşık 4.500'dir.

2. Bolayır İstihkâm Hattı

1854'te inşa edilen ve 1876'da onarılan bu hat, Marmara Denizi berzahından Saros Körfezi'ne kadar uzanmaktadır. Hat üzerinde birbirlerine duvarla bağlı 3 küçük kale bulunmaktadır. Ana cephenin önünde farklı tipte 18 ayrı istihkâm noktası inşa edilmiştir. 1891'de kalıcı 3 yeni istihkâm noktası daha yapıldı. Buradaki toplam top sayısı 120 olup hepsi eski model toplardır.

3. İstanbul Boğazı'ndaki İstihkâmlar

Bu istihkâmlar, bir kısmı Boğaz'ın kuzey girişinin ilk 10 kilometresinde, bir kısmı ise boğaza en yakın Karadeniz'in kıyısında yer alan savunma noktalarından oluşmaktadır. Biri Avrupa'da, diğeri Asya'da olmak üzere iki istihkâm noktası, Boğaz'ın dışında kalmaktadır. Boğaz'ın en önemli istihkâm noktaları, kıyıya yakın bir yerde topraktan yapılmış geçici istihkâmlardır. Bunların üzerinde adeta ikinci bir katmışçasına birer istihkâm noktası daha mevcuttur. Bunlar, gemi güvertelerine ve buradaki insanlara ateş etmek için yapılmıştır. Söz konusu istihkâm noktalarının sırası şöyledir:

Boğaz'ın Avrupa Kıyısındakiler

a) Sarı Taş İstihkâm Noktası: Meyilli kıyının kenarında bulunan, 8.5 metre yüksekliğinde 3 cepheli doldurulmuş sura sahiptir. 6 kısa çelik topla teçhizatlandırılmıştır ki, bunlardan 2'si 24 cm., 2'si 21 cm. ve 2'si de 15 cm'lik kalibrededir. Toplar kendi aralarında traverslerle ayrılmakla birlikte istihkâmın koyağı da açıktır. 1906 yılı boyunca bu istihkâm noktası birkaç kez yeniden yapılmış ve her seferinde daha da modern bir hâle gelmiştir. Yıl sonunda eski toplar kaldırılmış ve yerlerine 2 adet 35 cm., 1 adet de 24 cm. kalibrelik toplar yerleştirilmiştir. Bu çalışmalar henüz bitmemiştir. Sarı Taş İstihkâm Noktası'nın üzerine topraktan bir istihkâm yeri daha yapılmış ve buraya 5 namlulu 2 Nordenfeld topu yerleştirilmiştir.

b) Rumeli Kavağı İstihkâm Noktası, Boğaz'daki en yeni istihkâm noktası olup yamaçları ağaçlıklı 2 büyük vadinin geniş ağzında yapılmıştır. Bu istihkâm noktası, 2 cepheden oluşmaktadır. Karadeniz'e bakan kuzey cephesi, 2 adet 35.5 cm. kalibrelik Krupp marka çelik topla, güney cephesi ise 1 adet 24 cm. kalibrelik yine Krupp marka çelik topla donatılmıştır. Her 3 top da 35 cm. kalibre uzunluğundadır. Toplar arasında traversler bulunmakta, istihkâmın koyağını ise yaklaşık 3.5 metre uzunluğundaki taş duvar kapatmaktadır.

c) Telli Tabya İstihkâm Noktası: Yüksek bir yerde bulunmakla birlikte gemilerin güvertesine ateş etmek için 2 adet 21 cm. kalibrelik havan topuna sahiptir. Biraz aşağı kısmına ise 2 adet 122 mm. kalibrelik çabuk ateşli toplar gizlenmiştir. Bu kalkanlı topların amacı, mayın engelleri savunmaktır.

d) Kireçburnu İstihkâm Noktası: Deniz seviyesinden 42 sajen (1 sajen = 2.134 metre) yükseklikte bulunmakta ve topların ulaşabildiği mesafe boyunca Boğaz'ın tüm kuzey tarafını korumaktadır. Bu istihkâm noktası, birbirine bitişik altı köşeli bir yapı planına sahiptir. Buranın girişi, arka taraftaki kazarmanın kapılarından olup kazarmanın kendisi, istihkâmın koyaklı cephesinin bir kısmını oluşturmaktadır. Giriş ve kazarma, tüfekli savunma için uygun hâle getirilen yarım daire şeklindeki ayrı bir duvarla kapatılmıştır. İstihkâm yeri, birbirinden 4 travers ile ayrılan 15 cm. kalibrelik 4 adet çelik topla silahlandırılmıştır.

Boğaz'ın Asya Kıyısındakiler

e) Filburnu İstihkâm Noktası: Eskiden kıyı kayasının çıkıntısında, 8 sajen (1 sajen = 2.134 metre) yükseklikte inşa edilmiş ve 15 cm. kalibrelik Krupp marka 3 kısa çelik topla silahlandırılmıştı.

1901-1902 kışında istihkâm noktası, silahsızlandırıldı ve terkedildi. Onun yerine Filburnu'nun güneydoğusunda bulunan yükseklikte 2 cepheli yeni istihkâm noktası inşa edildi. 1902 senesinin Mayıs ayına kadar eski istihkâm noktasındaki toplar buraya yerleştirilmiş oldu.

f) Anadolu Kavağı İstihkâm Noktası: Adeta deniz seviyesinde kıyı kayasına yerleştirilmiş bulunmaktadır. İki cepheden oluşmaktadır. Kuzey cephesine 7 top, güney cephesine ise 3 top yerleştirilmiştir. 1 top da istihkâmın köşesinde bulunmaktadır. Toplam 11 toptan 5'i - 24 cm., 2'si - 21 cm., 4'ü - 15 cm. kalibrelik toplardır. Bütün toplar Krupp marka kısa ve çelik toplardır. Toplar arasında traversler bulunmaktadır. İstihkâm yerinde ayrıca 4 adet Nordenfeld makineli tüfek mevcuttur.

Bu istihkâm noktasının hemen üstünde (20 sajen yukarısında) 1905 -1906 yıllarında yeni bir istihkâm noktası daha yapılmıştır. Burada 3 adet Krupp marka uzun top (muhtemelen 9 inçlik) yerleştirilmiştir. Bu istihkâm noktası kuzeye bakmaktadır.

g) Macar İstihkâm Noktası: Yamaçları ağaçlıklı geniş bir vadinin ağızında bulunmaktadır. Kıyı kayaları, ancak sol cephenin ucundan istihkâm noktasına yaklaşmaktadır. İstihkâm noktası, 4 cepheye sahiptir ve bunlar, kuzeyden güneye doğru 4, 9, 3 ve 2 topla teçhizatlandırılmıştır. 2 top da köşelerde bulunmaktadır. Dolayısıyla istihkâm noktasında toplam 20 top mevcuttur. Bunlardan 2'si - 28 cm., 7'si - 24 cm., 2'si - 21 cm., 9'u - 15 cm. kalibrelik toplardır. Bunların hepsi Krupp marka çelik ve kısa toplardır. Toplar kendi aralarında traverslerle ayrılmaktadır.

Macar İstihkâm Noktası'nın hemen üstünde 6 topa sahip topraktan yapılmış küçük bir istihkâm noktası daha var. Burası, gemilere ateş edebilmek için yapılmıştır. Söz konusu 6 toptan 2'si Nordenfeld topu, diğer 4'ü ise sahra topudur.

1905'te Macar İstihkâm Noktası'nın üstünde, dağın yamacında yeni bir istihkâm noktasının inşa çalışmaları başladı. Bu çalışmalar, 1906'da tamamlansa da yıl sonunda toplar henüz yerleştirilmemişti.

Bunun dışında, 1906 yılında Avrupa kıtasında Büyük Liman'ın yanında, Asya kıtasında ise Küçük Ada yakınlarında, toplam 2 yeni istihkâm noktası daha yapıldı. Her iki noktanın da denizden top ateşine tutulması mümkün değildir. Bu iki istihkâm noktasının cepheleri daha kesin olarak belirlenemedi. Buraya getirilen toplar göz önüne alındığında istihkâm noktalarının silahlanmasına büyük önem verildiği anlaşılmaktadır.

Karadeniz'in Avrupa kıyısında, Boğaz'dan yaklaşık 10 kilometre uzaklıkta, Kiliya Köyü yakınlarında, taştan yapılmış, 4 köşeli, Kiliya Kalesi yer almaktadır. Buraya 15 cm. kalibrelik Krupp marka 6 kısa top yerleştirilmiştir. Topların tamamı, kalenin batı cephesinde yer almaktadır. Zira burası, Kiliya'dan Karaburnu'na kadar uzanan kumluk bir kıyı olup denizden çıkartma yapmaya son derece uygun bir hattır. Kaleye yerleştirilen topların amacı da söz konusu çıkartmaları engellemektir.

Karadeniz'in Asya kıyısında, Riva Nehri'nin ağzının kuzeyindeki burunda, Elmas Tabya adında topraktan yapılmış istihkâm noktası yer almaktadır. Burası, asker çıkarmaya uygun

N. N. Karazin,
“1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Sırasında Rus Süvarî Birliği’nin Osmanlı Atlı Araba Katarına Saldırması”.
(1881; Tuval; 80.5 x 142.5).

olan Riva Nehri ile Boğaz arasındaki kıyının savunması için kullanılmaktadır. Tabyada Krup marka 4 adet sahra topu mevcuttur.

Bu istihkâm noktalarının dışında, Boğaz’ın üst kıyılarında taştan yapılmış yarım harabe eski kale istihkâm noktaları mevcuttur. Bunların bir kısmında hâlâ çeşitli kalibrede toplar da mevcuttur. Ancak günümüzde bu istihkâmların Boğaz’ın savunması açısından bir önemi yoktur.

Boğaz’da bulunan istihkâm noktalarındaki top mermilerinin sayısı hakkında bir bilgi yoktur. Tahminimize göre buradaki mermi sayısı, aynen Çanakkale’deki istihkâm noktalarında olduğu gibi, her topa 20 mermi düşecek şekildedir. İstanbul Boğazı’nda eğitim atışları hiç yapılmamaktadır.

1905 yazında mayın engelleri yerleştirme çalışmaları başladı. Bu engellerden 2’si Sarı Taş ile Anadolu Kavağı arasına, 2’si Telli Tabya ile Macar arasına, 1’i ise bu iki hat arasına yerleştirilecektir. Bu engeller için toplam 200’e yakın mayın kullanıldı ve 3 mayın istasyonu kuruldu.

Baş istasyon, Telli Tabya yakınlarında olup tamamen teçhizatlandırılmıştır. Sarı Taş yakınlarında bulunan diğer ikisi ise şimdilik geçici niteliktedir.

Boğaz'a şimdilik askerî fenerler yerleştirilmedi. Ancak sonbahar 1906'da Telli Tabya'da 4 fener sistemi denendi. Bu husus, yakın gelecekte İstanbul Boğazı'nda da bu sistemlerin kurulacağına işaret etmektedir. Fenerlerin hangi noktalara koyulacağı ise şimdilik bilinmemektedir.

İstihkâm noktaları kendi aralarında telgraf hattıyla bağlıdır. Telgraf kabloları Boğaz'dan, Sarı Taş ile Anadolu Kavağı istihkâmları arasından geçmektedir.

İstanbul Boğazı istihkâm garnizonu (Kiliya filosu ve Elmas taburu dâhil), Boğaz kale topçu alayının 1.800 kişilik 3 taburundan (IV. Tabur, Sinop ve Amasra'da bulunmaktadır) oluşmaktadır.

4. Çatalca İstihkâm Noktaları

Çatalca istihkâm noktaları, Karadeniz'deki Karaburun ile Marmara Denizi kıyısındaki Büyük Çekmece Gölü arasında bulunan geçici profilli istihkâmlarla topraktan yapılan istihkâm noktalarından oluşmaktadır. Bu istihkâmlarda toplam 308 top bulunmaktadır. Bu topların tamamı istihkâm kalelerinin içerisine saklanmıştır. 2 tabya ise demiryolu hattını top ateşine tutmak için kullanılmaktadır. Garnizon, 2 kale topçu alayından oluşmaktadır.

5. Erzurum İstihkâm Noktaları

Burası 2 önemli hattan oluşmaktadır. Bunlardan ilki, yaklaşık 10 kilometrelik bir duvar olup Topdağa, Keremetli ve Ahali adlı eski istihkâmlara da sahiptir. İkinci hatta ise Deve Boynu, Gürcü Boğazı ve Palandöken boyunca 15 küçük kale ile kalıcı istihkâm noktası mevcuttur. En öndeki kalelerle uzun vadeli istihkâm noktaları şimdilik toplara sahip değildir. Ancak yapılan plana göre buraya 21, 18, 15 (kısa ve uzun), 12 ve 9 cm. kalibrelik 169 Krupp marka toplar, farklı kalibrelerde 166 havan topu ve 84 adet Nordenfeld marka çabuk ateşli top getirilecektir.

Duvarın ana kısmı ile Topdağa, Keremetli ve Ahali istihkâmlarına 85 top yerleştirilmiştir. Bunların 67'si, 15, 12 ve 9 kalibrelik Krupp marka toplar, 18'i ise top kundağı ağaçtan olan 15 kalibrelik toplardır.

Erzurum kale topçu birliklerinde şimdilik hazneden doldurulan 240 yivli top (bunların 47'si - 15 cm., 38'i - 12 cm., 95'i - 9 cm., 60'ı - 8 cm. kalibrelik), namludan doldurulan 47 yivli top (farklı kalibrelerde), 24 eski düz top ve 72 düz havan topu bulunmaktadır. Ancak bunlardan günümüzde yalnızca 240 yivli topla 63 havan topu işe yaramaktadır. Bunun dışında Erzurum Kalesi'nde 62 sahra ve 36 dağ bakır topu saklanmaktadır. Bunlar IV. Kolordu'daki sahra topçu birliklerinin Krupp marka çelik toplarla silahlandırılmasından sonra Erzurum Kalesi'ne kaldırıldı.

Hazneden doldurulan yivli toplar için yedek top mermisi sayıları şöyledir: 15 cm. kalibrelik 1 top için 1.859, 12 cm. kalibrelik 1 top için 420, 9 cm. kalibrelik 1 top için 525, 8 cm. kalibrelik için 650.

Kale garnizonu, barış zamanında 1 kale topçu alayı (5 tabur), 2 - 6 piyade taburu,[103] 2 istihkâm bölüğü, 17 sahra istihkâm taburu ve 1 süvari birliğinden oluşmaktadır. Böylece garnizondaki toplam asker sayısı, 6.000 - 9.000 arasındadır.

103 Yazın 2 - 4 tabur, kışın ise 4 - 6 taburdan oluşmaktadır.

6. Edirne İstihkâm Noktaları

Edirne istihkâm hattı, geçici olmakla birlikte yeni yapılan küçük kalelerle topraktan yapılan istihkâm noktalarından oluşmaktadır. Edirne, 100.000 asker barındırabilen sağlamlaştırılmış bir askerî kamp konumundadır. Eski, yeni ve onarılmış istihkâm noktalarının toplam sayısı 26'dır. Güneybatı yönünde, Maritsa ve Arda nehirleri arasında, Maraş, Karaağaç, Merkez, Demerdeş (Demirtaş) ve Bosna istihkâm noktaları; kuzeydoğu yönünde, Maritsa ve Tunca nehirleri arasında, İstanbul Yolu, Kayık, Kafkas, Cevizlik, Top Yolu, Kuru Çeşme, Köstence, Ancı Yolu, Ayvaz Baba (Arnavut), Yeni Taş Tabya, Eski Taş Tabya, Kayalık, Taşlık Altı, Başı Faki istihkâm noktaları; kuzeybatı yönünde Şeytan Tarla, Başyuk, Kemer, Milleti (Aynalı), Çaytepe, Çatalsu, Hıdırlık (Yıldırım).

İstihkâm hattının çevresi, 40 kilometredir. İstihkâm noktaları, şehrin merkezinden 3 - 9 kilometre uzaklıkta bulunmaktadır... 26 istihkâm noktasının savunması için yaklaşık 250 topa ihtiyaç vardır. İstihkâmlar 15 cm. kalibrelik Krupp marka ve 7 ile 10 cm. kalibrelik Mantel System çabuk ateşli toplarla silahlandırılmıştır.

7. Kırkkilise İstihkâm Noktaları

Proje hâlinde olan Kırkkilise istihkâm hattı, 8 küçük kale ile istihkâm noktasına sahip olacaktır. Bunların, 50.000 asker için sağlamlaştırılmış bir kamp oluşturması beklenmektedir. 1889'da inşa edilen 2 istihkâm noktası ise daha silahlandırılmamıştır.

8. İzmir Yakınlarındaki Yeni Kale Kıyı İstihkâm Noktası

Burası, 1889'da onarılmış ve 28 (1), 26 (1), 24 (1), 15 (4), 7.5 (3) cm. kalibrelik 7 adet Krupp marka kısa topla teçhizatlandırılmıştır. Bir zamanlar mevcut olan mayın engelleri kaldırılmıştır.

9. Şattü'l-Arap'taki Fau İstihkâm Noktası

Burası, 15 cm. kalibrelik 2 adet Krupp marka çelik topla donatılmıştır.

10. Üsküp İstihkâm Noktaları

Üsküp istihkâm hattı, şehirdeki eski bir kaleyle etraftaki yüksekliklerde inşası tamamlanan 2 tabyadan oluşmaktadır.

11. Trabzon İstihkâm Noktaları

Trabzon istihkâmları, taştan yapılmış eski bir istihkâm noktasıyla (15 cm. kalibrelik 9 çelik topla silahlandırılmıştır), topraktan yapılmış 2 kıyı istihkâm noktasından oluşmaktadır. Son 2 istihkâm noktası şunlardır: Şehrin doğusunda kalan Çömlekçi ya da Telli Tabya (22 cm.

kalibrelik 3 havan topuna sahiptir) ve şehrin batısında kalan Molos Tabya (22 cm. kalibrelik 8 havan topuna sahiptir). Bu istihkâm noktalarındaki taburlarda bulunan silahların askerî açıdan hiçbir önemi yoktur.

Samsun istihkâm noktaları daha yapılmadı. Ancak gelecekte inşa edilecek kıyı istihkâmları için Samsun'da 8 adet 12 cm. kalibrelik Armstrong topları ile Trabzon kale topçu taburunun bir bölüğü hazır bulunmaktadır.

12. Sinop İstihkâmları

Sinop istihkâmları her biri 9'ar adet 15 cm. kalibrelik çelik topla 2'şer adet 8 cm. kalibrelik sahra toplarıyla teçhizatlandırılmış 2 ayrı tabyadan oluşmaktadır. Eski kalede 4 adet 8 cm. kalibrelik çelik top daha mevcuttur. İstihkâmların durumu çok kötü olup 18 top için ancak 3 adet döner platform mevcuttur.

13. Selanik Körfezi'nin Girişindeki İstihkâmlar

Burada, girişin doğu kıyısında, topraktan yapılmış 2 adet istihkâm noktası vardır. Bunlar, büyük kalibrelik Krupp marka eski toplarla teçhizatlandırılmıştır.

14. VII. Kolordu Bölgesi'ndeki İstihkâmlar

VII. Kolordu Bölgesi'nde 7 istihkâm noktası - Taif, Hudeyda, Yanbu el-Bahr, Henaka, Hoca, Kufl, Umiç - inşa edilmiştir.

15. Yunan Sınırındaki İstihkâmlar

Yunan sınırında 14 ayrı gözetleme kulesi yapılmıştır. Kulelerin her birinde 0.5 - 2 arasında bölük bulunmaktadır.

Adı geçen söz konusu istihkâm noktalarının dışında birkaç eski istihkâm noktası daha mevcuttur. Bu noktalar şunlardır: Osmanlı'nın Avrupa kısmında - Selanik, Metsovo, Arnavut Üsküdarı, Manastır, İpek, Preveze ve Yanino; Asya kısmında - Akra, Kudüs (bunların günümüzde askerî bir önemi yoktur); Arabistan'da - Cidde, Mekke, Medine, Rabih ve Bab el-Mandeb.

Kafkasya Ötesi ile komşu olan IV. Kolordu Bölgesi'nde Bayazıt ile Van'daki bazı eski kaleler, askerî önemlerini korumaya devam etmektedirler. Bayazıt Kalesi, toplara sahip değildir. Van Kalesi'ndeki topların sayısı da fazla değildir: 16 eski topla (2 adet 14 funtluk top, 6 adet 8 funtluk top, 1 adet 4 funtluk top, 6 adet Whitworth sahra yivli topu, 1 adet küçük kalibrelik demir top) 2 adet 25 kilogramlık düz havan topu.

1882'de sınırların savunmasına dair raporlar hazırlamak için özel komisyonlar oluşturuldu. Bunun neticesinde Osmanlı'nın Avrupa kısmında Priştine, Kumanovo, Üsküp, Kaçanik (Arnavutluk), Dimetoka, Lüleburgaz ve Tekirdağ'da, Asya kısmında ise Erzincan ile Harput vadilerinde istihkâm noktalarının inşası, Muş'takinin ise onarılması kararlaştırıldı.

X. Askerî Harcamalar

Osmanlı Silahlı Kuvvetleri'nin bakım masrafları her sene 2 ayrı listeye göre belirlenmektedir. Bunlardan ilkini, Askerî Nazırlık, diğerini ise Tophane hazırlamaktadır. Yine bu listeler de kendi içerisinde sıradan ve olağanüstü harcamalar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Tahsis edilen miktarlar merkezî yönetimler tarafından Maliye Bakanlığı'nın Hazine Dairesi'nden nakit olarak, vilayet yönetimlerinde ise bölgesel hazine daireleri adına verilen çeklerle (havalelerle) ödenmektedir.

1321 ve 1322 (1905 ve 1906) yılları bütçelerine göre Askeriye'ye ayrılan sıradan harcamalar şu şekilde paylaştırılmıştır:

	1321 (1905), Lira	1322 (1906), Lira
Bütçenin tamamı (sıradan harcamalar)	21.962.220	23.493.420
Askerî Nazırlık	5.904.90	6.720.30
Tophane	504.560	573.940
Jandarma	963.200	1.078.160
Askerî Nazırlığın Emekli Maaşları	289.060	289.060
Askerî İhtiyaçlar	9.260	187.600
Bahriye Nazırlığı	559.070	608.420
Askerî Bütçenin Tamamı	8.230.140	9.457.610

Böylece Askerî ve Bahriye nazırlıklarının bütçesinin toplamı, imparatorluğun bütçesi içerisindeki sıradan harcamaların % 40'ını oluşturmaktadır. Askerî ve Bahriye nazırlıklarının bütçelerinin kalem kalem dağılımına dair elimizde bilgi yoktur. Aynı şeyi olağanüstü harcamalar için de söylemek mümkündür.[104]

104 Silah, cephane ve benzeri teçhizatların alımı, istihkâm noktaları ve yolların inşası, olağanüstü harcamalar olarak kabul edilmektedir.

Osmanlı Devleti'nde fiiliyatta bütçenin pek bir anlamı yoktur. Zira günümüzde ülkede hâkim olan şartlarda bütçeye uygun hareket etmek mümkün değildir.

Kabaca hesaplamalar, Osmanlı'da bir vatandaşın (dinine ve cinsiyetine bakılmaksızın) payına genel devlet harcamasından 5 Ruble 67 Kopeyk'in düştüğünü, bunun 2 Ruble 53 Kopeyki'sinin askerî harcama olduğunu ortaya koymuştur. Barış zamanında Kara Kuvvetleri'ndeki bir asker, devlete yılda yaklaşık 241 Ruble'ye mal olmaktadır.

Subaylarla Alt Rütbelilere Verilen Yiyeceklerle Giyecekler

Osmanlı Ordusu'ndaki subaylara maaşın yanı sıra kıyafet, erzak, sıcak yemek, hayvan yemi verilmektedir. Maaşların miktarı, askerlerin rütbelerine göre değişmektedir. Yüksek rütbeliler, çok yüksek, alt rütbeliler ise çok düşük maaş almaktadırlar. Yüksek rütbeliler resmî maaşlarının çok üzerinde bir para alırken, alt rütbelilerin maaşlarında sıklıkla kesintiye gidilmektedir.

Vilayetlerdeki maaşlar, askerî komutanların sivil idarecilerle olan münasebetlerine göre değişmektedir. Söz konusu münasebetler iyi olduğu takdirde subaylar maaşlarını düzenli ve tam olarak alırken, aksi durumda tam tersine bir durum söz konusu olmaktadır. Genel olarak vilayetlerdeki subaylar, başkentteki subaylardan farklı olarak daha az ay maaş almaktadırlar. Örneğin son 2 yılda V. Kolordu'daki subaylar, her sene yalnızca 4 ay maaş alabildiler.

Aşağıdaki tabloda Askerî Nazırlığın bordrolarına göre subaylarla alt rütbelilerin maaşları verilmektedir. Gerçekte ise astsubaylarla erbaşların maaşları, tabloda belirtilenden daha düşüktür.

General ve Subayların Maaşları

Rütbe ve Görevler	Aylık Maaş, Kuruş	Yıllık Maaş, Kuruş[105]
Askerî Nazır	20.000	240.000
Müşir (General)	15.000	180.000
Ferik (Tümgeneral)[106]	10.000	120.000
Müşir (Vazifesiz)	7.000	84.000
Ferik (Vazifesiz)	6.000	72.000
Liva (Tuğgeneral)	4.000	48.000
Miralay (Albay)	2.000	24.000
Kaymakam (Yarbay)	1.250	15.000
Binbaşı	1.000	12.000
Alay Emini	750	9.000
Kolağası	666	7.992
Alay Kâtibi	625	7.500
Tabur Kâtibi	416	4.992
Tabur Kâtibi Muavini	250	3.000
Yüzbaşı (Piyade)	333	3.996
Yüzbaşı (Süvari ve Topçu)	358	4.296
Yüzbaşı Vekili (Teğmen Rütbesinden Büyük ve Yüzbaşı Rütbesinden Küçük Rütbe)	291	3.492
Mülâzım-ı Evvel (Piyade)	250	3.000
Mülâzım-ı Evvel (Süvari)	266	3.192
Mülâzım-ı Sânî (Piyade)	208	2.496
Mülâzım-ı Sânî (Süvari)	225	2.700
Mülâzım-ı Sânî Vekili	166	1.992
Mülâzım-ı Sâlis	191	2.292

106 1904'te ferik ile müşir arasında bir general rütbesi daha oluşturuldu ve birinci ferik adı verildi. Terfiyi hak eden ferikler, boş müşir kadrosunun olmadığı durumlarda birinci ferik rütbesine terfi ettiriliyorlardı. Yine ferikten yüksek, ancak müşirden altta olan bir göreve atama yapıldığında da atanana birinci ferik unvanı veriliyordu.

Alt Rütbelilerin Maaşları

Rütbe ve Görevler	Aylık Maaşlar, Kuruş	Yıllık Maaşlar, Kuruş
Alay Çavuşu	57	684
Cephaneci	57	684
Başçavuş	52	624
Sıra Çavuşu	47.5	570
Çavuş (Piyade ve Topçu)	38	456
Çavuş (Süvari)	42	504
Çavuş Vekili	38	456
Onbaşı (Süvari)	33.25	399
Onbaşı (Piyade ve Topçu)	28.5	342
Nefer (Piyade)	19	228
Nefer (Süvari ve Topçu)	23.75	305
Borazancı Çavuş	47.5	570
Borazancı Onbaşı	33.25	399
Borazancı Nefer	23.75	305
Bölük Emini	33.25	399

Subayların maaşlarından aşağıdaki kesintiler yapılmaktadır: a) Mekke ve Medine'deki kutsal yerlerin bakımı; b) Ceride-i Askeriye adlı resmî askerî gazete aboneliği; c) Askerî hastane fonu; d) Hicaz demiryolunun inşası; e) Emeklilik fonu. Bunların dışında maaştan yılda bir kez "nüfus" adında 3 günlük iaşe karşılığı bir vergi kesintisi de yapılmaktadır.

Maaşların yanı sıra asteğmenlerden başlayıp kolağasına kadar bütün subaylara kıyafet dağıtılmakta ya da kıyafet parası verilmektedir. Nakit olarak verildiğinde yılda bir subaya maaşının dışında ayrıca 450 Kuruş verilmektedir. Kıyafet olarak dağıtıldığında ise subaylara 1 çift üniforma ile 1 fes verilmektedir.

Alt rütbelilere de yılda bir kez kıyafet verilmektedir. Alt rütbelilere dağıtılan kıyafetler arasında çuhadan yapılan 1 çift üniforma, gömlek ve kazarmadaki çalışmalar için keten bezinden pantolon, 2 çift bot, 2 kat çamaşır ve çorap bulunmaktadır. Palto ise hizmet yılları boyunca toplam bir kez verilmektedir. En az 3 yıl askerlik yapan biri emekli olduğunda bütün bu eşyalar o askerin mülkiyetine geçmektedir.

Nizamî ve redif taburlarının kendi depoları vardır. Bu depolarda savaş zamanındaki sayıya göre tam takım üniforma, askerî teçhizatlar, tahkim edevatı, yemek kazanları, küçük araç gereçler ve çadırlar bulundurmak zorunludur. Gerçekte ise bazı kolordularda (V. ve VI.) yedek üniforma, tahkim edevatı ve çadır hiç yoktur.

Erzak ve sıcak yemek (tayın), subaylara rütbe çizelgelerine göre dağıtılmaktadır. Farklı sebeplerden dolayı hazır bulunmayan subaylar, bulunmadıkları süre için kendi paylarına düşen tayın karşılığında havale (çek) almaktadırlar. Bu çekleri de üçte bir fiyatına tedarikçilere

107 Son dönemde subayların çeklerini tedarikçilere satmalarının önüne geçmek için bu çekleri levazım dairesi toplamakta ve karşılığında subaylara nakit vermektedir.

vermektedirler.[107] Et dışında gündelik tayın subaylara ihtiyaçları kadar günlük ya da aylık olarak verilmektedir. Et ise günlük dağıtılmaktadır.

Alt rütbelilere tayın yalnızca ayniyat olarak ödenmektedir. Tedarikçilerle anlaşmaları, taburların iaşe komisyonları yapmaktadır. Bu komisyonlar, taburların bütün ihtiyaçlarını karşılamakla ve bütün harcamaları raporlamakla görevlidirler. Yazışmaları ise tabur kâtibi yapmaktadır.

Aşağıdaki tabloda rütbelilerin aylık aldıkları iaşe, hayvan yemi ve diğer ihtiyaçların miktarları gösterilmiştir:

	Müşir	Ferik	Liva	Miralay	Kaymakam	Binbaşı	Kolağası	Yüzbaşı	Mül. evvel	Mül. sâni
	Kg./gr.	Kg./gr.	Kg./gr.	Kg./gr.	Kg./gr.	Kg./gr.	Kg./gr.	Kg./gr.	Kg./gr.	Kg./gr.
Ekmek	576	432	288	201/600	144	115/200	115/200	115/200	86	86
Et	153/600	115/600	57/600	38/400	38/400	32	28/800	28/800	22/40	22/40
Pirinç	115/200	57/600	38/400	38/400	32	25/600	15/360	15/360	12/852	12/852
Yağ	57/600	38/400	28/800	19/200	12/800	9/600	3/840	3/840	1/932	1/932
Tuz								2/400	1/800	1/800
Soğan								2/400	1/800	1/800
Z.Yağı								0/360	0/270	0/270
Mum								0/256	0/192	0/192
Sabun								0/360	0/270	0/270
Arpa	983/40	614/400	491/520	245/760	245/760	307/760	122/880			
Saman	1228/800	798	614/400	307/200	307/200	245/200	153/600			

Mülâzımın tayını erin 3 katına, yüzbaşının tayını ise erin 4 katına denk gelmektedir.

Hayvan yemini ise kolağası rütbesine kadarki (kolağası dâhil) subaylar almaktadır. Müşire 8, ferike 5, livaya 4, miralay, kaymakam ve binbaşına 2, kolağasına 1 at için hayvan yemi verilmektedir.

Bir atın payına günde 5 kilogram 22 gram saman ile 5 kilogram arpa düşmektedir. Süvari ve topçu birliklerindeki astsubaylar devlete ait atlara bindiklerinden dolayı onların atları için arpa verilmemektedir. At yemi hem aynî olarak alınabilmekte hem de nakde çevrilebilmektedir.

Kira parası verilmemekle birlikte kazarmalardaki daireleri subayların kullanma hakkı vardır. Ancak ailelerinin oralarda kalması mümkün değildir.

XI. Osmanlı Ordusu'nun Sahra Talimnâmesi'nden (1900) Alıntılar

1894 tarihli Alman Ordusu'nun Sahra Talimnâmesi'nin neredeyse kelimesi kelimesine kopyası olan Osmanlı Ordusu'nun Sahra Talimnâmesi, organizasyon konularıyla ilgili önemli bilgiler içermektedir. Bu bağlamda talimnâmedeki aşağıdaki paragrafları aktarmakta fayda vardır:

Ağırlıkların Organizasyonu

Talimnâmenin III. Bölümü'nün 322.-347. maddeleri, ağırlıklarla ordudaki ulaşım araçlarının organizasyonu ve hizmeti hakkında bilgi içermektedir. Osmanlı ağırlıkları, kategorilere ayrılmaktadır. Bunların savaş zamanındaki durumları ve kullanımı genel olarak Alman Talimnâmesi'nden alınmış olsa da içerik ve organizasyon bakımından Osmanlı Ordusu'nun gündelik hayatı ile genel yapısına, şartlarına ve özellikle de savaş zamanındaki cephelerin fizikî özelliklerine göre düzenlenmiştir.[108]

Ağırlıklar

Ağırlıklar, küçük (sefer ve savaş sırasında ihtiyaç duyulan) ve büyük (açık ordugâhlarda yerleşmek için gereken) olmak üzere ikiye ayrılırlar. Küçük ağırlık, yedek ateşli silahlar, ilaçlar, sargı malzemeleri ve tahkim edevatından oluşmaktadır. Ayrıca generallerle üst rütbelilerin çiftliklerdeki atları ile su taşıyan hayvanlar da küçük ağırlığa dâhildirler.

Büyük ağırlık ise karargâhların ve generallerle subayların eşyaları, en önemlisi de çadırları, ayakkabıları, silahları vs. içermektedir. Yük taşıyan hayvanlarla erzak ve seyyar marketler de büyük ağırlık ile birlikte hareket etmektedir.

Piyade Alayının Ağırlığı

	Küçük Karargâh	Büyük Karargâh
Alay Karargâhı İçin	2 binek atı	- İaşe ve at yeminin taşınması için 3 yük atı; - Subayların eşyalarının taşınması için 8 yük atı; - Toplam 11 yük atı
800 Alt Rütbeli Her Tabur İçin	- Sedye ve tıbbî eşyaların taşınması için 2 yük hayvanı; - Askerî teçhizatların taşınması için 16 yük hayvanı; - Tahkim edevatının taşınması için 4 yük hayvanı; - Su taşımacılığında kullanılan 8 yük hayvanı; - Toplam 30 yük hayvanı.	- İaşe ve at yeminin taşınması için 20 yük hayvanı; - Subayların eşyalarının taşınması için 12 yük hayvanı; - Toplam 32 yük hayvanı.

Böylece her birinde 800 alt rütbeli asker olan 4 taburdan oluşan Osmanlı piyade alayının ağırlığı (küçük ve büyük) toplam 261 yük hayvana sahiptir.

Talimnâmede taburlardaki asker sayısının subaylarla birlikte 1.065'e çıkartılabileceği, böyle bir durumda da alay ağırlığının 36 yük hayvanından daha fazla olacağı yazılmaktadır.

Her piyade alayının küçük ağırlığında Henry Martini tüfeği için 40'ar mermi, Mauser tüfeği için 48'er mermi bulundurulmaktadır.

108 Türk Ordusu'nda ağırlıklar ordunun her zaman zayıf tarafını oluşturmuştur. Bunlar hiçbir zaman devlete ait olmadığından bu ağırlıklar halkın arabalarıyla sıradan taşıyıcılardan ibaretti. Bundan dolayı da bunlar her zaman kocaman ve düzensiz olup yavaş hareket etmekte ve birliklerin faaliyet alanını sınırlandırmaktadır. Ayrıca söz konusu ağırlıklar yüzünden birçok alt rütbeli asker, kendi birliğinden ayrılmak zorunda kalmaktadır. Zira bu askerler, halktan olan güvenilmez sürücülerin yerine görevlendirilmektedir. Bunun dışında kötü organize edilen ve güvende olmayan ağırlıklar için daha güçlü koruma grupları oluşturulmaktadır. Bunun da neticesinde taburlardaki asker sayısı 600'e, hatta 500'e kadar düşmektedir. Şimdilerde ağırlık birliklerinin kadroları artık resmî olarak belirlenmektedir. Ancak seferberlik ilan edildiğinde ağırlıklar yine de önceden hazırlık yapılmadan oluşturulacaktır. Zira günümüzde, barış zamanında, devlete ait ağırlıklar neredeyse hiç yoktur. Bu bağlamda belki de tek istisnayı, nizamî birliklerin her taburunda mevcut olan 2-5 yük atı ile birkaç at arabası oluşturmaktadır.

Süvari Alayının Ağırlığı

Küçük Ağırlık	Büyük Ağırlık
- 2 çiftlik atı; - Tıbbî ve veterinerlik araç gereçlerinin taşınması için 2 yük hayvanı; - Ateşli silahların taşınması için 10 yük hayvanı; - Su taşımacılığında kullanılan 10 yük hayvanı.	- Erzağın taşınması için 26 yük hayvanı; - Subayların eşyalarının taşınması için 27 yük hayvanı.
Toplam: 24 yük hayvanı	Toplam: 53 yük hayvanı

Sahra Topçu Birliklerinin Ağırlığı

	Küçük Ağırlık	Büyük Ağırlık
Alay Karargâhı İçin	- 2 çiftlik atı; - Su taşımacılığında kullanılan 1 at; - Toplam 3 at.	- Subay eşyalarının taşınması için 10 yük hayvanı; - Erzak, çadır ve hayvan yeminin taşınması için 3 yük atı; Toplam: 12 yük hayvanı
Tabur İdaresi İçin	- Tıbbî ve veterinerlik araç gereçlerinin taşınması için 2 yük hayvanı; - Toplam: 2 yük hayvanı.	- Subay eşyalarının taşınması için 8 yük hayvanı; - Erzak, çadır ve hayvan yeminin taşınması için 2 yük hayvanı; - Toplam: 10 yük hayvanı
Süvari Taburu İçin	- Su taşımacılığında kullanılan 1 yük hayvanı; - Cephanenin taşınması için 6 yük hayvanı; - Toplam: 7 yük hayvanı.	- Erzak ve hayvan yeminin taşınması için 6 yük hayvanı; - Subay ve erlerin eşyalarının taşınması için 3 yük hayvanı. - Toplam 9 yük hayvanı.
Arabalı Tabur İçin	- Su taşımacılığında kullanılan 1 yük hayvanı; - Cephanenin taşınması için 25 yük hayvanı; - Toplam: 26 yük hayvanı.	- Erzak ve hayvan yeminin taşınması için 6 yük hayvanı; - Subay ve erlerin eşyalarının taşınması için 3 yük hayvanı. - Toplam 9 yük hayvanı.
Dağ Taburu İçin	- Su taşımacılığında kullanılan 1 yük hayvanı; - Cephanenin taşınması için 17 yük hayvanı; - Toplam: 18 yük hayvanı.	- Erzak ve hayvan yeminin taşınması için 3 yük hayvanı; - Subay ve erlerin eşyalarının taşınması için 3 yük hayvanı. - Toplam 6 yük hayvanı.

Mühendis Taburunun Ağırlığı

Küçük Ağırlık	Büyük Ağırlık
- Tıbbî malzemelerin taşınması için 2 yük hayvanı; - Sedye ve tahkim edevatının taşınması için 24 yük atı; -Su taşımacılığında kullanılan 8 at.	- Erzak ve hayvan yeminin taşınması için 18 yük hayvanı; - Subayların eşyalarının taşınması için 20 yük hayvanı.
Toplam: 34 yük hayvanı	Toplam: 38 yük hayvanı

Çadır kampları kurmak için birliklere çadırlar verildiğinde mevsim şartlarına göre 2-3 çadır için bir yük atına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sebeple yukarıda belirtilen yük atlarının sayısına çadırların taşınması için gereken yük atlarını da eklemek gerekmektedir. Örneğin 800 askerden oluşan piyade taburunda her çadırda 12 alt rütbeli askerin kaldığı varsayıldığında her taburda 67 çadırın olduğu, bunun için de 22 ile 33 arasında yük atına ihtiyaç duyulduğu sonucuna varmak mümkündür.

Yük hayvanlarının kullanımı, çok sayıda muharip olmayan kişiye ihtiyacı arttırdığından Osmanlı Ordusu'nun Sahra Talimnâmesi, yük hayvanlarının yerine atlı arabaların kullanımını da öngörmektedir. Böyle bir durumda 4-5 yük hayvanı, çift atlı 1 arabaya denk sayılmaktadır.

Taşıma Kolları

Askerî taşıma kolları, kendi aralarında çeşitli gruplara ayrılmakta ve tüm ordunun, ayrı bir kolordunun veya birliğin ya da bağımsız tümenin yetkisinde bulunmaktadır.

Taşıma kollarının içerisinde seyyar sahra hastahanelerinin birinci ve ikinci hattı, topçu ve piyade birliklerinin askerî teçhizatlarının bulunduğu muhafaza yerleri, seyyar fırınlar, iaşe taşıyan araçlar, köprü inşa ve onarımında kullanılan teçhizat deposu ve koşum takımları deposu mevcuttur.

Arabalar ve yük hayvanları da söz konusu taşıma kollarının içerisinde yer almaktadır. Talimnâmede konuyla ilgili bunun dışında bir bilgi yoktur.

Ordugâhlar

Talimnâmenin 308.-321. maddelerinde birliklerin ordugâhlardaki yerleşimlerine dair ayrıntılı bilgi yer almaktadır. Osmanlı Sahra Talimnâmesi'nin bu bölümü, bizzat Türkler tarafından hazırlanmış ve Alman Talimnâmesi'nde yer almamaktadır. Talimnâmeye göre Osmanlı Ordusu'nda gerek barış gerekse de savaş zamanında kullanılacak tek çadır tipi mevcuttur. Bunların hepsi ağırlıklar içerisinde yer almaktadır. İnsanların yanında taşıdığı kamp çadırları ise hiç yoktur. Subay ve erlerin çadırları, koni şeklinde (mahruti biçimde) olup koninin temelinin çapı 7 adım, koninin yüksekliği 4.5 arşındır.[109] Bir çadırda 12 er kalmaktadır. Paşalarla üst rütbelilerin çadırları ise çok daha büyük ölçülerdedir. Savaş zamanında birliklerin ordugâhlardaki yerleşimi hakkında talimnâmede şöyle bir bilgi mevcuttur: "Birliklerde çadırlar vardır. Dolayısıyla kapalı alanlara yerleşme şansı olmadığında

109 1 arşın = 0.71 metredir. (yay. haz. notu)

askerlerin sağlığının korunması için ordugâhlar kurulmaktadır. Askerlerin sağlığı açısından kapalı çadırların kurulması şüphesiz daha iyi olsa da bu süreç çok zaman almaktadır. Kaldı ki söz konusu çadırların taşınması da büyük bir sorun teşkil etmektedir. Nitekim çadırlar, taşınan eşyaların büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Bundan dolayı hava şartları müsait olduğu takdirde açık kamp yerlerinin kullanılması daha uygundur. Birliklerin ilerlediği ülke gelişmiş bir ülkeyse mevsim ne olursa olsun askerleri buralardaki karargâhlara yerleştirmek mümkündür. Bu durumda taşınan çadır sayısı da sınırlı olmalıdır." Böylece Osmanlı Ordusu'ndaki mevcut çadırların çok büyük olması ve askerlerin taşıyabileceği kamp çadırlarının olmaması nedeniyle savaş zamanında Osmanlı Ordusu'nun çadırlardan istifade etmesi oldukça güçtür.

Savaş Zamanında Birliklerdeki İaşe Meselesi

Osmanlı Sahra Talimnâmesi'nin VIII. Bölümü (348-365. maddeler), savaş zamanında Osmanlı Ordusu'ndaki iaşe meselesi hakkında bilgi vermektedir. Bu maddeler, 1894 yılındaki Alman Sahra Talimnâmesi'nin 315-328. maddeleri baz alınarak hazırlanmıştır.

Savaş zamanında askerlere ve atlara yiyecekler, taşıma kollarından, bulundukları yerlerdeki dükkânlardan, birliklerin bünyesindeki demirbaş erzaktan vs. tedarik edilmelidir.

Erzak dükkânları daha çok birliklerdeki stokları arttırmak için kullanılmalıydı. Birliklerdeki askerlerin kendilerine söz konusu dükkânlardan erzak almasına ise yalnızca ordunun bir yerde uzun süre kaldığı durumlarda izin verilmektedir.

Erzak stoğunda askerler için piyade, topçu ve ağırlık birliklerinde 3 günlük, topçu birliklerde 1 günlük yiyecek bulundurulmalıydı. Atlar için ise binek atlar için 1 günlük, süvari topçu ve ağırlık birliklerindeki atlar için 1.5, sahra, topçu ve ağırlık birliklerindeki atlar için 2, koşum atları için 3 günlük hayvan yemi olmalıdır.

Piyade birliklerinde erzak stoğunu bizzat insanlar, süvari birliklerinde atlar, topçu ve taşıma kollarında ise kısmen insanlar kısmen de atlarla atlı arabalar taşımaktadır.

Ordunun bulunduğu yerde at yemi tedarik etmek mümkünse stoktan yem kullanmak kesinlikle yasaktır. Bu yemler yalnızca farklı birliklerin komutanlarının emriyle kullanılabilmektedir. Aynı komutanlar söz konusu yemlerin derhal yeniden temininden de sorumludurlar.

Erzak stoğunun yanı sıra önemli birliklerin komutanlarında "özel yiyecek stoku" da vardır. Bu stok sayesinde taşıma kollarındaki erzaklar hemen kullanılmamaktadır. Söz konusu stokların listesini hazırlarken komutanlar, "hareket hâlinde güçlü atların kendi gündelik tayınlarının yanı sıra 80 - 100 kilogram, güçlü katırların 100 - 130 kilogram, develerin 200 - 250 kilogram, çift atlı arabaların ise 400 - 500 kilogram yük daha taşıyabileceklerini göz önünde bulundurmalıdır.

Seferber edilmiş askerî birliklere aşağıdaki oranda günlük et dağıtımı yapılmaktadır: Piyade taburu ile 5 süvari birliğinden oluşan süvari alayının payına 1'er öküz ya da 8'er - 10'ar koyun düşmektedir. Bir bataryaya ise bir öküzün üçte biri ya da 2 koyun verilmektedir. Söz konusu hayvanlar sefer sırasında sefer kollarının arkasından götürülmektedir.

Komutanlar en başından beri askerlerin erzak ihtiyacını el koyma yöntemi veya başka bir yöntemle karşılamaya ve mümkün olduğu kadar dükkânlardan erzak almamaya çalışmalıdır. Dükkânlar çok uzakta olduğu ve el koyma yönteminin de uygulamasının mümkün olmadığı durumlarda ise erzaklar, taşıma kollarından alınmalı, alınan miktarda erzak da en kısa sürede dükkânlardan temin edilmelidir.

Taşıma kollarını oluşturan çeşitli gruplar, piyade tümeni için 1 günlük, süvari tümeni için 2 günlük, kolordu topçuları için 3 günlük iaşe getirmektedir.

Osmanlı Sahra Talimnâmesi'ne göre diğer birlikler için iaşe temini, taşıma kollarının seferberlik planına göre yapılacaktır.

Birlik, belli bir süre kalacağı mevkiye geldiğinde, küçük iaşe dükkânlarının kurulması tavsiye edilmektedir. Bunun için bazı iaşe taşıma kollarındaki erzaklardan istifa edilecektir. Boşaltılan taşıma kolları ise yeni erzak alımı için gönderilmekte ve buradaki birlik hareket edinceye kadar geri dönmektedir.

Genelkurmay, askerî birlikler ile iaşe dükkânları arasındaki bağlantıyı devam ettirebilmek için taşıma kolları, dükkânlar ve birlikler arasındaki trafiği iyi organize etmeli ve bütün taraflar bundan haberdar edilmelidir.

Osmanlı Sahra Talimnâmesi'nde belirtildiği gibi iaşenin önemli kısmını ekmek oluşturmaktadır. Ancak ekmeğin pişirilmesi ve tedariki hiç de kolay değildir. Zira genelde birliklerin geçtiği bölgelerde halkın yalnızca kendisine yetecek kadar ekmeği mevcuttur. Ayrıca pişmiş ekmek çok kolay bozulduğundan, taşıma araçlarının da arttırılması gerekmektedir. Bu sebeplerden ötürü tümen ve topçu birliğinin seferberliği durumunda bunlara birer seyyar fırın da verilmektedir.

Bunun dışında ihtiyaç hâlinde, askerî yöneticilerin emri ile birliklerin geçtiği yerlerdeki fırıncılardan da istifade edilerek daha fazla fırının çalıştırılması uygun görülmektedir. Yine şartlar müsait olduğu takdirde alt rütbelilere un dağıtılması ve bu askerlerin ekmeklerini saçta pişirmeleri istenilebilir.

Askerlerin toplandığı dönemlerde seyyar fırınlar, yerli fırıncıların yardımıyla birliklere ekmek ve galetalar hazırlamak zorundadırlar.

Ordu hareket ettiğinde seyyar fırınlar, birliklerin arkasından "gidebildikleri hızla" gitmekte ve ekmek ile galeta pişirmek için uygun yerlere yerleşmektedirler. Seyyar fırınlar ara vermeden çalıştırılamadığından ve sahra fırınlarının kurulumu uzun sürdüğünden fırınların bir yerde mümkün olduğu kadar uzun kalması gerekmektedir.

El koyma ile ilgili nizamnâmede aşağıdaki maddeler mevcuttur:

a) Osmanlı Devleti'nin sınırları içerisinde askerlerin iaşesinin başka bir şekilde karşılanamadığı hallerde birliğin el koyma yöntemine başvurması yasaldır.

b) Düşman ülkesinde ise "el koyma", askerlerin iaşesinin karşılanması için en iyi yoldur. Ancak buna ordu yönetimi karar verebilir. Askerî birliklerin kendi insiyatifleriyle herhangi birşeye el koymalarına ise yalnızca tamamen çaresiz oldukları durumlarda izin

verilmektedir. Kaldı ki bu süreçte birlik komutanları 171. ve 172. maddeler gereği sorumlu tutulmaktadırlar. Bu maddeler, el koyma sınırını aşan ve artık çapulculuğa giren suçlar için sert cezalar öngörmektedir.

Hareket hâlinde ya da bir yerde duraklama sırasında stokların tamamı ancak üst düzey askerî yöneticilerin kararı ile yok edilebilmektedir. Geri çekilirken ise düşmanın eline geçmemesi için bütün stoklar yok edilmektedir. Savaş zamanında askerlerin iaşesi ile ilgili talimnâmede yer alan bilgilerin tamamı, bunlardan ibarettir.

Savaş Zamanında Sağlık Hizmeti

Osmanlı Sahra Talimnâmesi'nin IX. bölümünün 366. - 382. maddelerinde savaş zamanında sağlık hizmetleri hakkında bilgi verilmektedir. Bu bağlamda aşağıdaki bilgiler dikkat çekicidir:

Her askerî birlikte sağlık işleriyle doktor, sağlık memuru, eczacı ve taşıyıcılar ilgilenmektedir. Piyade taburu 8, süvari alayı 4, süvari taburu 2 sedyeye sahiptir. Her sedyeye 4 taşıyıcı düşmektedir. Bunların sol elinde kırmızı kol bandı bağlıdır. Sedyeler tıbbî malzemeler ve diğer araç gereçlerle birlikte atlar ya da atlı arabalarla taşınmaktadır. Savaş zamanında her askere sargı malzemesi verilmektedir.

Yukarıda adı zikredilen her askerî birliğin sağlık personeli savaş zamanında nispeten korunaklı yerlerde, topçu ateşlerinin uzağında pansuman yerleri kurmaktadırlar. Zaman ve şartlar müsaade ettiği takdirde ayrı askerî birliklerin pansuman yerlerinin birleştirilmesi de tavsiye edilmektedir.

Savaş zamanında tıbbî personelin yarısı söz konusu pansuman yerlerinde kalırken diğer kısmı taşıyıcılar ve hastabakıcılarla birlikte yaralıları almaya gitmektedirler. Savaş alanında ilk yardım yapıldıktan sonra yaralı askerler hızlı bir şekilde hastanelere ulaştırılmaya çalışılmaktadır.

Büyük askerî birliklerde seyyar sahra revirleri de mevcuttur. Bunlar, birinci ve ikinci hat sahra revirleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ayrıca her bir revir iki bölümden oluşmaktadır. Talimnâmeye göre sefer sırasında her kolordu ve tümenin topçu birliklerinde birinci ve ikinci hat revirleri olmak zorundadır. Revirlerin bu şekilde topçu birliklerine bağlanmasını ise Osmanlı Ordusu'ndaki sağlık birliklerinin yönetiminin Tophane-i Amire'ye bağlı olmasıyla açıklamak mümkündür. Sahra Talimnâmesi'nin 30. Maddesi'ne göre her piyade ve süvari tümeni topçu birliğine sahip olmalıdır. Buna göre de her piyade ve süvari tümeninin 2'şer revire sahip olması gerekmektedir.

Birinci hattın seyyar revirleri, pansuman hizmetini tamamlamakta ve toplanan yaralı askerleri ikinci hattın seyyar revirlerine göndermektedirler.

Birinci hattın seyyar reviri, hasta bakıcı - taşıyıcı bölüğüne sahiptir. Söz konusu revirler, savaş alanında yer alsa da mutlaka top ateşlerinden korunaklı bir yerde konuşlanmaktadırlar. Taşıyıcılar yaralıları taşımak için tayin edilen taşıma araçlarıyla birlikte savaş hattına gitmekte, savaş alanını ve yaralıları görebilecek noktaya geldiklerinde ise hayvanlarla arabaları bırakarak 4-6'şar kişilik gruplara ayrılarak hem yaralıların bulunduğu noktalara hem de pansuman

yerlerine gitmektedirler. Yaralıları topladıktan sonra da taşıma araçlarının yanına ya da doğrudan birinci hat seyyar revirine göndermektedirler.

İkinci hat seyyar revirleri cephe gerisinde bulunmakla birlikte ev, bina ya da revir çadırlarını kullanmaktadırlar.

Askerî birlikler ilerlediğinde birinci hat revirlerinden de mümkün olduğu kadar kısa bir sürede söz konusu birliklere katılıp yaralıları ikinci hat revirlerine ulaştırmaları istenmektedir. İkinci hat revirleri ise yaralıları yerlerinde sabit kalan konak revirlerine teslim ederek yeniden ordunun peşinden gitmelidirler.

XII. Filo

1 Ocak 1907 tarihi itibarıyla Osmanlı filosu, aşağıdaki tabloda belirtilen gemilerle toplardan oluşmaktadır.

Gemi adı, denize indirme ve yeniden yapılandırma tarihleri	Deplasman, ton	Geminin Hızı, Knot (1 knot = 1 saatte 1 deniz mili)	Top sayısı (adet – inç)	Mayın aletleri	İtme gücü	Uzunluk, fit	Genişlik fit	Çekiş, fit	Ekip
Zırhlı Gemiler									
Mesudiye (1874; 1904)	9.120	17.5	2-9.2 inç; 12-6 inç; 14-3 inç; 14 adet çabuk ateşli, küçük kalibreli	2	11.000	331.5	59	25 ¾	600
Aziziye (1864)	6.400	13	2-9.2 inç; 8-8.2 inç; 6-3.9 inç; 9 adet çabuk ateşli, küçük kalibreli	2	3.735	292	55 ¾	25.5	600
Osmaniye (1864)	6.400	12	2-9.2 inç; 8-8.2 inç; 6-3.9 inç; 9 adet çabuk ateşli, küçük kalibreli	2	3.735	292	55 ¾	25.5	600
Orhaniye (1865)	6.400	12	2-9.2 inç; 8-8.2 inç; 6-3.9 inç; 9 adet çabuk ateşli, küçük kalibreli	2	3.735	292	55 ¾	25.5	600
Mahmudiye (1864)	6.400	12	2-9.2 inç; 8-8.2 inç; 6-3.9 inç; 9 adet çabuk ateşli, küçük kalibreli	2	3.735	292	55 ¾	25.5	600
Hamidiye (1885; 1893)	6.700	13	10-10.2 inç; 2-6.6 inç; 8 adet çabuk ateşli, küçük kalibreli	2	4.500	295	55 ¾	24 ¾	600

Zırhlı Gemiler (Kıyı Savunması)									
Asar-ı Tevfik (1868; 1906)	4.613	13	2-9.2. inç; 6-6 inç; 22 adet çabuk ateşli, küçük kalibreli	1	3.560	272 ¼	52 ¼	25	220
Asar-ı Şevket (1868; 1870)	2.047	11	1-9 inç; 4-7 inç; 8 adet çabuk ateşli, küçük kalibreli	1	1.750	203 ½	42 ½	16 ½	220
Necm-i Şevket (1868; 1870)	2.018	11	1-9 inç; 4-7 inç; 8 adet çabuk ateşli, küçük kalibreli	1	1.900	203 ½	42 ½	16 ½	225
Mukaddeme-i Hayır (1872; 1874)	2.720	12	4-10 inç; 1-47 inç; 8 adet çabuk ateşli, küçük kalibreli	1	3.000	236 ¼	39 ¼	18	250
Feth-i Bülent (1869; 1906)	2.720	13	4-9 inç; 8 adet çabuk ateşli, küçük kalibreli	1	3.250	236 ¼	39 ¼	18	250
Muin-i Zafer (1869; 1906)	2.400	12	4-10 inç; 1-4.7 inç; 8 adet çabuk ateşli, hızlı kalibreli	1	2.200	230	36	16 ½	220
Av-ı Ulla (1869; 1906)	2.400	12	4-9 inç; 8 adet çabuk ateşli, küçük kalibreli	1	2.200	226 ¼	36	16 ½	219
Hifzü'l-Rahman (1869)	2.500	12	2-72. inç; 2-6 inç; 8 adet çabuk ateşli, küçük kalibreli	1	1.200	201	45	15	233
İclaliye (1870)	2.300	11	2-92. inç; 2-7.2. inç; 1-6 inç; 8 adet çabuk ateşli, küçük kalibreli	1	1.800	212	42	15 ½	219
Zırhlı Küçük Savaş Gemisi									
Fethü'l-İslam (1864; 1866)	335	8	2-7 inç; 2 adet çabuk ateşli, küçük kalibreli	-	290	101 ¾	24 ½	6	51
I.Sınıf Kruvazörler									
Abdülhamid (1903)	3.830	22	2-6 inç; 8-4.7 inç; 6-1.8 inç; 6 adet çabuk ateşli, küçük kalibreli	2	12.500	340	47 ½	16	340
Abdülmecid (1903)	3.830	22	2-6 inç; 8-4.7 inç; 6-1.8 inç; 6 adet çabuk ateşli, küçük kalibreli	2	12.500	340	47 ½	18	340

II.Sınıf Kruvazörler									
Heybetnüma (1890; 1893)	**1.960**	**14**	**3-6.5 inç; 6-4.7 inç; 6 adet çabuk ateşli, küçük kalibreli**	**2**	**2.500**	**226**	**37**	**14**	**111**
Lütfü Hümayun (1892; 1894)	**1.313**	**13**	**4-6 inç; 6-4.7 inç; 6 adet çabuk ateşli, küçük kalibreli**	**2**	**2.800**	**210**	**35**	**14**	**102**
Ertuğrul	**900**	**21**	**8-4.7 inç.**	**2**	**1.200**	**211**	**56**	**13**	**150**
Namet (1890; 1891)	**900**	**19**	**2-4 inç; 16 adet çabuk ateşli, küçük kalibreli**	**2**	**4.500**	**230**	**31**	**16 ½**	**?**
Mayınlı Kruvazörler									
Peleng-i Derya (1890; 1891)	**840**	**20**	**2-4 inç; 16 adet çabuk ateşli, küçük kalibreli**	**2**	**5.000**	**236 ¼**	**31**	**16 ½**	**?**
Şahin-i Derya (18929	**400**	**20**	**1-10.5 cm; 6-4.7 cm.**	**4**	**1.600**	**173 ½**	**26 ¼**	**11 ½**	**?**
Küçük Savaş Gemileri									
Saik-i Şad (1900)	**200**	**15**	**4-7.6 cm; 2 makineli tüfek;**	**2**					
Kilidü'l-Bahir ve Zihaf (1894)	**670**	**12**	**4-3.7 cm:**	**2**					
Bursa (1859; 1887)	**?**	**?**	**?**						
Sinop (1858; 1859)	**?**	**?**	**?**						
Muzaffer ve Mansuriye (1863; 1887)	**800**	**11**	**2-15 cm ve küçük birkaç top**						

Bunun dışında Osmanlı Filosu'nda aşağıdaki tipte gemiler vardır:

Destroyerler: 1894 tarihli Berke-Efşan: Deplasmanı 270 ton, geminin hızı 23 knottur. Gemide 3.7 cm. kalibrelik 6 adet topla mayın aleti vardır.

Torpidobotlar: I. sınıf torpidopotların sayısı 19'dur. Bunlardan 11'i 1906'da, 5'i 1900'da ve 3'ü 1901'de yapıldı. Bunların deplasmanı 87-265 ton arasındadır. II. sınıf torpidobotların sayısı ise 16'dır. Bunların hepsi 1880'li yıllarda yapılmış olup deplasmanları 42-85 ton arasındadır.

Denizaltılar: Nordenfeld tipi Abdülhamid ve Abdülmecid (1887). Her ikisinin de deplasmanı 160'ar tondur.

Osmanlı donanmasında ayrıca eski ve eğitim amaçlı kullanılan birkaç gemi daha vardır. Bunların askerî bakımdan herhangi bir değeri yoktur. Diğer taraftan günümüzde mayınlı kruvazör (775 ton), 4 torpidobot (97 ton) ve Fransa'da 10 küçük gambot (330 ton) inşa edilmektedir.

Yukarıdaki tabloda adı geçen bütün gemilerden yalnızca Asar-ı Tevfik, Feth-i Bülent, Muin-i Zafer, Av-ı Ulla adlı zırhlı gemiler, Abdülmecid ve Abdülhamid adlı kruvazörler, Peleng-i Derya ve Şahin-i Derya adlı mayınlı kruvazörler, Berke Efşan adlı destroyer, 11 torpidobot (265 ton), 4 torpidobot (97 ton), 3 torpidobot (85 ton) muharebe edebilir durumdadır. Diğer gemiler ise şu an için askerî bakımdan önem arz etmemektedir.

Denizcilikte hizmet süresi 12 yıldır. Denizciler bu sürenin 5 yılını orduda, 3 yılını ihtiyatta, 4 yılını gönüllü milis kuvvetlerinde geçirmektedirler. Barış zamanında donanmadaki toplam alt rütbelilerin sayısı yaklaşık 15.000'dir. Her sene 2-3 bin insan alınmaktadır.

1904 yılının sonunda donanmadaki subay sayısı 1.463 idi. Bunların dışında çok sayıda teknisyen de mevcuttur. Subayların bir kısmı, İstanbul yakınlarındaki Halki (Heybeli) Adası'ndaki Deniz Akademisi'nde eğitim görmektedir. Filoya yılda yaklaşık 5.000.000 Ruble harcanmaktadır. Karadeniz'de İstanbul ve Sinop, Marmara Denizi'nde ise İzmit ile Gemlik, Osmanlı'nın askerî limanları olarak kabul edilmektedir.

Osmanlı'nın ticarî filosu çok büyük değildir. 3 vapur şirketinden "Mahsûsa" 54 (deplasmanları 130 - 2.107 ton arasındadır; ortalama: 773 ton), "M. P. Kurci (Gürcü)" Şirketi 9 (deplasmanarı 138 - 1.241 ton arasındadır; ortalama: 514 ton), "Davud" Şirketi ise 7 (deplasmanları 74 - 717 ton arasındadır; ortalama: 524 ton) vapura sahiptir.

BELGE 35

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Genelkurmay Başkanı'na Gönderdiği 12 Temmuz 1908 Tarihli Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 2000, Liste 1, Dosya 1011, Yaprak 217-219 b.

III. Kolordu'daki askerî isyanın başarısı, ülkenin tamamındaki memnuniyetsizliğin üst sınıra ulaştığını, despotizm, baskı, hazine hırsızlığı ve özellikle de casusluğa karşı halkın içinde uzun süredir gizlenen rahatsızlığın dışa vurması için nispeten zayıf bir itici gücün yeterli olacağını ispatladı.

Genel sebeplerin analizine girmeden, aşağıda yalnızca imparatorluğun askerî sisteminin Müslüman nüfusun hükümete karşı ayaklanmasındaki rolünü ve bu olayın muhtemel sonuçlarını tespit etmeye çalışacağım.

Askerlik mükellefiyeti olan Müslüman nüfusun (bunların yüzdesi iki küsürdür) barış zamanındaki durumu çok ağırdı. Kaldı ki şu husus da dikkate alınmalıdır: İmparatorluğun farklı uç bölgelerinde daima çatışmalar yaşanmakta ve burada hizmet etmek oldukça zorlaşmaktadır. Tek bir Yemen harekâtında 4.000'e yakın asker hayatını kaybetti. Her yerde birliklere ihtiyacın olduğu zamanlarda askerlik görevi, halk için dayanılmaz bir yük hâline gelmektedir.

Son yıllarda şartlar öyle gerektirdiğinden birliklerin hazır bulundurulması için kanunda belirtildiği gibi 3 yıllık hizmet süresi yeterli gelmemekte ve insanlar 5, hatta 6 yıl askerlik yapmak zorunda kalmaktadır. Hatta kanunlara uygun bir şekilde ailevî sebeplerden ötürü imtiyaz sahibi kimseler dahi askere alınmaktadır. Yine nizamî birliklerde 5-6 yıl hizmet ettikten sonra redif birliklerine geçenler, daha sonra birkaç kez daha redif birliklerine çağırıldılar. Bu tür olaylar özellikle 1903'ten sonra çok sık yaşandı. Bu şartlarda ailesi ve çiftliği olan askerlikle ödevli birinin işi gerçekten zordur. Askerî yükümlülüklerde aşırıya kaçılmasının nüfusun artışı ve sağlığı üzerindeki olumsuz sonuçlarını 8 Ocak tarihli 12 No'lu raporumda kaleme almıştım.

Halk, hükümetin yükümlülükleri adil bir şekilde dağıttığını görseydi belki de ses çıkarmadan yerine getirirdi. Ancak askere alımlarda rüşvet ve keyfî muamele hâkim. Askere alınanlara ise kanunların öngördüğü ödemeler gerçekleştirilmediği gibi askerlerin iaşe ve kıyafetlerinden de kesintiler yapılmaktadır. Askeriyedeki bu vaziyet, özellikle son iki yılda alt rütbeliler arasında benim defalarca bahsettiğim memnuniyetsizliklere yol açtı.

Bu memnuniyetsizliklerin ortaya çıkış şekillerinden anlaşılacağı üzere bunlar birilerinin kışkırtması sonucunda değil, gerçekten de adalet arayışından kaynaklanıyordu. Askerlere bu şekilde kötü muamele edilmesi, halk üzerinde olumsuz bir etki yarattı. Bunun işaretlerinden

biri de bu tür protestoların gittikçe daha sık olmaya başlamasıdır. Bu protestolar başta maaşların ödenmemesi, daha sonra ise askere alınanların 3 yıldan fazla gayri kanunî bir şekilde orduda kalması nedeniyle yapıldı. Yaşanan bu rahatsızlık yetmiyormuş gibi hükümet bir de yeni bir uygulama daha başlattı: Memnun olmayanları ordudan gönderip onların yerine askere alınmasına 1-2 sene olan kişileri askere çağırdı. Ancak bu tür uygulamalar, halk arasındaki rahatsızlıkları daha da arttırdı.

Sultan'ın bu tür düzensizliklere karşı yaklaşımını birçok kez izah etmiştim. Sultan bir sorunu çözmek için son ana kadar müdahale etmeden protestoların başlamasını beklemektedir. Daha sonra kanunî - kanunsuz bütün istekleri yerine getirerek askerleri subayların Sultan'ın haberi olmadan keyfice hareket ettiklerine ikna etmeye çalışmaktadır. Ancak bu yaklaşım, yüksek rütbeli komutanların otoritesini öyle bir sarstı ki, bizlerin de bizzat şahit olduğu gibi bu komutanlar olaylara karışmaya cesaret edemedikleri gibi isyan boyunca da seyirci kaldılar. İşe yarayan komutanların sayısı zaten çok azdı, çünkü akıllı ve karakterli olanlar sürekli geri plana itilmişti.

Gerek hizmet, gerek maaş hususunda alt rütbelilerden daha iyi durumda olmamalarına rağmen subaylar da bu durumlarına sabırla tahammül ediyorlardı. Onların sabrını tüketen husus ise, "Saray'ın casusluğu" idi. Subaylar, kendi aralarında ya da bölüğün içerisinde mutlaka Saray'dan bir casusun olduğunu ileri sürüyorlardı. Onları en çok inciten ise yalnızca söz konusu casusların yükselebilmeleriydi. Son bir yıl içerisinde subaylar ve alt rütbeliler arasında yaşanan bu çekişmelerden Jön Türkler istifade ettiler.

İhtilal hareketinin başında ordunun yer alması, gelecek için büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Mesele şudur ki, genç subaylar ve ordu, eski mütevazî faaliyet alanlarına dönmek ve olması gerektiği gibi kanunî yöneticilerin hiçbir şekilde siyasete karışmayan silahı olmak isteyecekler midir? Son olaylar gösterdi ki, Osmanlı Ordusu ile halk arasındaki manevî bağ, askerlik ödevini yerine getirme duygusundan daha güçlüdür.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Askerî yükümlülüklerin ağır olması, son dönemde halktaki memnuniyetsizliğin önemli sebepleri arasındadır. Bundan dolayı da askerî sistemin yeniden yapılandırılması, Jön Türklerin programına dâhil edilmesi gerekmektedir. Kanunda da buna dair birçok atıf mevcuttur. Anayasa'nın 17. maddesine göre bütün Osmanlı vatandaşları eşit hak ve yükümlülüklere sahiptir.

Askerî yükümlülüklerin tüm vatandaşlar arasında eşit şekilde paylaştırılıp paylaştırılamayacağını tahmin etmek mümkün değildir. Ancak yeni sistemin hayata geçirilmesinin çok kolay olmayacağını, hatta bu denendiği takdirde çok ciddi bir muhalefet ile karşılaşılacağını söyleyebiliriz.

Genelkurmay Albayı Holmsen

BELGE 36

İstanbul'daki Rus Askerî Ajanın Genelkurmay Başkanı'na Gönderdiği 15 Temmuz 1908 Tarihli Rapor,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 2000, Liste 1, Dosya 1011, Yaprak 220-221 b.

Zat-ı Hazretleriniz basın organlarının telgraflarından Anayasa'nın ilânının başkentte büyük bir sevinç ve coşkuyla karşılandığından haberdardır. Bundan dolayı bu sevinç manifestolardan bahsetmenin anlamsız olduğunu düşünüyorum. Burada yalnızca bazı ayrıntıları kısaca aktaracağım.

Şu ana kadar söz konusu kutlamalara büyük halk kitleleri katılmasına rağmen kanuna aykırı herhangi bir olay yaşanmadı (köprü geçişinde 40.000 kişiden oluşan kalabalık, köprü ücretini dahi ödedi). Yetkililer bir kez bile müdahale etmediler, tutuklular salıverilirken yapılan alkışlamalara müdahale etmediler.

Nazırlarla şeyhülislamın oğulları, kadınlar, imamlar, subaylar konuşmalar yaptı. Herkes özgürlüğün altını çizdi ve Sultan'a iyi dileklerde bulundu. Toplanan halk kitleleri her fırsatta orduya şükran duygularını ifade etti. Subaylar, askerî hapishanelerdeki nöbetçileri çağırarak onlardan geçen kalabalığı selamlamalarını istedi. Halk ise askerlerle subaylara el salladı. Buradaki garnizona bağlı subay ve askerlerin Jön Türklerle dayanışma içerişinde oldukları görüldü. Özgürlük sembolleri ve bayraklarla dolaşan subaylar, sokaklarda kalabalıklara karıştı.

Müslümanlar, daima Hristiyanların kardeşleri olduğunu ifade etmektedirler. Kalabalık grupların başındaki imamların karşılaştıkları ilk Avrupalılara sarılıp onları öptükleri görülmektedir. Halk kitleleri ise "Biz hepimiz, kardeşiz" diye bağırmaktadır. Şehir, bayraklarla süslenmiş, sevinç çığlıkları da ancak geceleri kesilmektedir. Bugün Selanik ve İzmir'den milletvekillerinin gelip Sultan'a minnettarlıklarını bildirmeleri beklenmektedir.

Ancak diğer taraftan gelecek için iyi şeyler vaat etmeyen ciddi ve farklı görüşler de ileri sürülmekte. Makedonya'dan gelen haberler de endişe verici. Orada Sultan'ın sağlığı için hayır dualar edilmesinin yasak olduğu söylenmektedir. Jön Türkler iktidarı ele geçirmiş ve Sultan'dan verilen imtiyazların garanti altına alınmasını istemektedirler. İsteklerden biri de birçok kişinin nefretini kazanmış herşeye gücü yeten Saray'daki şakşakçı takımının bertaraf edilmesi. Sultan şimdilik bütün istekleri yerine getirmektedir. Sultan'ın ikinci yardımcısı güçlü İzzet Paşa ile fanatik molla Ebülhüda görevden alındılar. Askerî okulların müfettişliğini yapan İsmail Paşa "Zat-ı Hazretleri'ni rahatsız eden öğrencilerin takibini öngören istihbarat sistemini kurmakla" suçlanarak görevinden uzaklaştırıldı. Askerî Tıp Okulu müdürü olan eniştesi Esat Bey de aynı sebepten ötürü görevden alındı. Bahriye Nazırı da koltuğunu kaybetti, onun yerine Halil Paşa atandı. İl emniyet müdürü ile adalet nazırı da koltuklarını kaybettiler. Her saat heyecan verici bir haber alıyoruz.

Bu gelişmelerin olumsuz tarafı, verilen tavizlerin kalabalık kitleleri daha güçlü hâle getirmesi ve işin içine şahsi çıkarların gittikçe daha fazla karışmaya başlamasıdır. Örneğin arabacılar da sokağa çıktı ve kendi meslekî örgütlerinin başkanının istifasını istediler.

Osmanlı basını insanların daha da agressifleşmesine neden olan bir üslup kullanmaktadır. Hapisten çıkarılan 40.000'e yakın siyasi mahkûmun yumuşacağını da beklemek yanlış olur. 30 yıllık iktidar döneminde sürgün edilen herkes vilayetlerden ve yurtdışından buraya gelmekte. Dolayısıyla bunlar, siyasi sürgünlerin fikir babalarıyla özel hesaplarını görme şansından mutlaka yararlanmak isteyeceklerdir. Farklı etnik grupların yalnızca tek bir kelime - "anayasa" - etrafında birleşebileceklerini düşünmek de tam olarak doğru olmaz. 30 yıl içerisinde havada o kadar çok elektrik toplandı ki, her an bir patlama vuku bulabilir.

Sultan'ın bütün siyasi sistemi bir anda çöktü ve etrafında yalnızca anayasacılar kaldı. Sadece II. Piyade Tümeni ona sadık. Ancak buna dahi şüpheyle yaklaşanlar var. Sultan'ın herkes tarafından terk edildiği ve çok kötü gelişmelere yol açabilecek saray darbesini engellemek için Jön Türklerin bütün isteklerini yerine getirmek zorunda olduğu izlenimi ortaya çıkmaktadır.

Genelkurmay Albayı Holmsen

BELGE 37

Rusya Genelkurmay Başkanlığı Albayları Averyanov ve Maksimov'un Osmanlı'nın IV. Kolordu Mareşalına Yaptıkları Ziyaret Hakkındaki 1908 Tarihli Raporları,

Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi, Fond 2000, Liste 1, Dosya 6968, Yaprak 88-94 a.

Rus askerî heyetin Kafkasya Ötesi ile sınırı olan Osmanlı'nın IV. Kolordu Bölgesi'ne yaptığı seyahat, bu raporun ekinde verilen "Yolculuk Notları"nda ayrıntılı bir şekilde ve fotoğraflarla desteklenerek anlatılmıştır. Notlarda ayrıca heyet üyelerinin askerî alandaki izlenimleri de yer almış ve heyet başkanının Erzincan'da Zeki Paşa ile yaptığı resmî görüşmeler kelime kelimesine aktarılmıştır. Bu kısa raporda ise askerî heyetin seyahati ile ilgili en önemli bilgiler ve Mareşal Zeki Paşa ile yapılan görüşmelerden sonra varılan sonuçlarla elde edilen izlenimler yer almaktadır.

Osmanlı'nın Asya bölgesinde 23 gün (9 Haziran - 2 Temmuz 1908) kaldık: Sınırdan (Karaurgan) Hasankale üzerinden Erzurum'a varmamız 3 günümüzü aldı. 4 gün Erzurum'da kaldıktan sonra Bayburt ve Gümüşhane üzerinden 5 günde Erzincan'a geçtik. Erzincan'da 3 gün kaldık. Gümüşhane üzerinden Erzincan'dan Trabzon'a varmamız 6 gün sürdü. Nihayet 2 gün de Trabzon'da kaldık.

IV. Kolordu Bölgesi'nin sınırları içerisindeki Osmanlı askerî yetkilileri, bize büyük ilgi gösterdi ve bizleri iyi misafir ettiler. Bizleri gerçekten iyi bir şekilde ağırladılar. Özellikle Erzincan ile Trabzon'daki askerî karşılamalar geniş katılımlı ve istisnai uygulamalar ile gerçekleşti. Erzincan'daki şeref kıtası ve askerî müzikler, unutulmaz bir izlenim bıraktı. Erzurum'daki askerî ağırlamaların belki ayırtedici bir özelliği yoktu, ama heyetimizin gelişi şerefine Erzurum garnizonunun tamamının katılımıyla askerî bir tören yapıldı.

Heyetin Erzincan'a giriş yaptığı sırada, bu şehirden ayrılırken, Mareşal Zeki Paşa ile ilk resmî görüşmeyi gerçekleştirirken, Trabzon'a girerken ve bu şehirden gemiyle Batum'a gitmek için ayrıldığı sırada büyük törenler yapıldı. Heyetimizin büyük şehirleri ziyareti sırasında şehir halkı, sokaklarda iki sıra hâlinde diziliyor ve böylece halk kitleleri de törenlere katılmış oluyordu. Şehir dışına çıkan ve heyetin geçtiği bütün sokakları dolduran Erzurum halkı sayesinde Erzurum'a girişimiz de adeta resmî bir törene dönüştü.

Bütün seyahatimiz ve Türk askerî yetkilileri ile görüşmelerimiz, genel olarak sorunsuz geçti. "Yolculuk Notları"nda ayrıntılı olarak anlattığımız ve Türk askerî yetkililerinin emirlerini yerine getiren bazı insanların çıkarttığı küçük hadiseler, Türklerin Rus heyet başkanından özür dilemesiyle hemen çözülüyordu. Yine daha ayrıntılı bir şekilde "Yolculuk Notları"nda anlatılan yaşadığımız ciddi olay ise heyetin Erzurum'dan ayrılışı sırasında gerçekleşti. Kale-

nin garnizon komutanı Ferik Ahmet Paşa ilk başta anlayamadığımız sebeplerden ötürü şehirden ayrılışımız sırasında bize refakat etmedi. Ancak bu olay da feriğin heyet başkanından özür dilemesiyle kapatıldı. Kaldı ki daha sonra bu hataya rağmen feriğin herhangi bir kötü niyetinin olmadığı ve bazı şartların feriği gerçekten de zor bir durumda bıraktığı ortaya çıktı.

IV. Kolordu Bölgesi'nin görev alanı içerisinde kaldığımız 23 gün boyunca heyetimiz adeta onurlu bir esarette idi. Zira heyete refakat eden çok sayıdaki Türk askeri bir dakikalığına bile bizleri yalnız bırakmadı. Türklere göre misafirleri tek başına bırakmak, saygısızca bir harekettir. Ayrıca Türkler, heyettekilerin isteklerini anında yerine getirmek için daima hazır bulunmaya çalışıyordu. Böylece heyet, yalnızca Hristiyan halktan değil, Müslümanlardan ve genel olarak Osmanlı ordusunda resmî olarak görev yapmayan herkesten de tecrit edilmişti. Bundan dolayı askerî heyetimizin izlenimleri, çok yönlü ve çok geniş pencerelerden bakılarak varılan neticeler olmayıp, yalnızca resmî Türk askerî yetkilileri ile yaptığımız görüşmelerin bir sonucudur. Bunun dışında heyetin Osmanlı Devleti'nin günümüzdeki durumu ve ülke içerisindeki milletlerin vaziyetini öğrenmesinin önündeki yegâne engel, "esaret" değil, aynı zamanda boş zamana da sahip olmamamızdır. Çünkü vaktimizin tamamı, özellikle şehir ziyaretleri sırasındaki resmî kabuller, görüşmeler, ziyaretler, heyet onuruna verilen yemek ve çeşitli seremonilerle geçiyordu.

Birçok paşa ve subayla görüştüğümüz, onlarla yakın temaslar içerisinde bulunduğumuz ve dostça münasebetler geliştirdiğimiz için Türk askerî çevrelere dair önemli izlenimlerde bulunduk. Bu izlenimler, IV. Kolordu Bölgesi'nde faaliyet gösteren bizim ajanlarımızın gözünden kaçan yeni bilgiler olmasa da bunlar, bizde kaygıya yol açan Türklerin askerî hazırlıkları ile ilgili daha somut ve doğru sonuçlara varmamızı sağladı.

Bunun dışında heyetin IV. Kolordu Bölgesi sınırları içerisinde bulunması, tören, şeref kıtası, konvoy, eğitim vs. sebeplerden ötürü devamlı bu kolordudaki birliklerle iç içe olması, üst düzey Türk askerî komutanlarla dostça ilişkilerin geliştirilmesi gibi hususlar, heyet başkanımıza IV. Kolordu'daki birliklerin bugünkü durumunu Erzurum'da gizli askerî ajan olduğu dönemdeki durumuyla kıyaslama şansı verdi. Böylece son 3 yılda IV. Kolordu birliklerinin durumunun düzelip düzelmediği tespit edilebildi. Söz konusu izlenimlere, paşalar ve subaylarla yaptığımız samimi sohbetlere ve heyet başkanımızın Mareşal Zeki Paşa ile resmî görüşmelerine dayanarak vardığımız sonuçlar aşağıdaki gibidir:

Askerî ajanlarımızın IV. Kolordu'daki birliklerde sıradışı askerî kararların alındığına dair verdikleri bilgiler şüphesiz doğrudur. Ancak bu kararları, yakın bir zamanda Rusya'ya karşı savaş açılacağı şeklinde değerlendirmek gerçekçi değildir. Savaşmak için ve hele hele savaşı başlatan taraf olmak için, IV. Kolordu Bölgesi'nde alınan kararlar ki, bunların büyük bir kısmı, hâlâ yerine getirilmiş değildir, yetersiz kalacaktır. Hatta bu kararlar, Kafkasya Ötesi ile sınır bölgesindeki birlikleri barış zamanında savaşa hazırlamak için bile yeterli değildir. Bu kolorduda alınan kararları iki kategoriye ayırmak mümkündür:

1) IV. Kolordu'ya bağlı sahra topçu birliklerindeki at eksikliğinin giderilmesi; IV. Süvari Tümeni'ndeki yaşlı atların genç atlarla değiştirilmesi, at eksikliğinin giderilmesi; bu kolordudaki piyade askerlerinin silahlarının uzun süredir Maçka depolarında hazır bulunan

Mauser marka küçük kalibreli tüfeklerle değiştirilmesi; kolordu ve ordu depolarındaki askerî üniforma stoklarının arttırılması için Erzincan'daki imalathanelerde üretimin hızlandırılması; IV. Kolordu Bölgesi'ne çabuk ateşli toplarla makineli tüfeklerin getirilmeye çalışılması, IV. Kolordu'da alınan kararların bazılarıdır. Alınan bütün bu kararlar, Osmanlı'nın komşusunun kaygılanması için aslında hiçbir şekilde sebep oluşturmamaktadır. Zira bunlar, sıradan askerî hayatın gerektirdiği ve her orduda modern daimî birliklerin ihtiyaçlarının karşılanması için alınması gereken kararlardır. IV. Kolordu'da da işte böyle kararlar alındı. Bu arada önceki yıllarda da birçok kez buna benzer kararların verildiği, ancak hiçbir zaman yerine getirilmediği unutulmamalıdır.

Kaygı verici olmasa da komşunun dikkatini çekmesi gereken yalnızca tek bir husus vardır. Bu husus, yukarıda da belirtildiği gibi birçok kez önceden de alınan bu kararların şimdi hepsinin aynı anda ve çok kısa süre içerisinde tekrarlanmış olmasıdır. IV. Kolordu'da aktif askerî hazırlıkların başladığı sonucuna varılması da bundan kaynaklanmaktadr. Ancak bizim son derece sıradan olarak gördüğümüz bu kararlar bile yine hayata geçirilemedi ve sahra topçu birliklerindeki at eksikliğinin giderilmesine dair çalışmalar dahi ancak Trabzon üzerinden Rusya'dan 500 atın getirilmesiyle sınırlı kaldı. Bu sayı, ihtiyaç duyulan at sayısından oldukça düşüktür.

Yine süvari birlikleri hâlâ yaşlı atlar kullanmakta ve at ihtiyacı devam etmektedir. Nizamî piyade askerlerinin Mauser tüfekleriyle silahlandırılması işi de gerçekleşmedi. Çünkü Maçka depolarından getirilen Mauser tüfekleri, taşıma araçlarının yetersizliğinden hâlâ Trabzon'dadır. Bu arada hayvan yeminin fiyatı 2-3 kat arttığından taşımacılık fiyatları da son 2 yıl içerisinde çok arttı. Askerî üniformalar hâlâ yetersiz. Nitekim Rus askerî heyeti Erzincan'a giderken karşılaşacağı birliklerdeki askerleri iyi giydirmek için üniformalar ya diğer askerî birliklerle depolardan istenmiş ya da hızlı bir üretime geçilmiştir. Ayrıca bir tane bile çabuk ateşli top ile makineli tüfek IV. Kolordu Bölgesi'ne getirilmedi.

2) Diğer kararlar ise şüphesiz ordudaki günlük ihtiyaçlarla ya da modern ordu kurma girişimi olarak açıklanamaz. Komşuları tedirgin edecek düzeyde olan söz konusu ikinci kategorideki kararlar şunlardır: I. sınıf redif birlikleri ile Hamidiye süvari birliklerinin seferberliğine dair emirlerin verilmesi; nizamî taburlardaki asker sayısının arttırılması ve buna bağlı olarak ordudaki asker sayısının seferberlik dönemindeki sayıya ulaştırılması; tohum, un ve genel olarak iaşe stoklarının arttırılmasına dair emirlerin verilmesi (ya da en azından emirlerin verildiğinin ileri sürülmesi).

Bununla birlikte bu emirlerin hepsinin hayata geçirilmesi durumunda bile (ki bu gerçekleşmedi) alınan bu kararlar, IV. Kolordu birliklerinin Kafkasya Ötesi'nde başarılı saldırılarda bulunmasına ya da en azından kendi topraklarını başarılı bir şekilde savunmasına yetmeyecektir. Çünkü yukarıda tek tek zikredilen ikinci kategorideki kararların hepsi hayata geçirildiği takdirde bile IV. Kolordu Bölgesi'ndeki birliklerin en önemli sorunları çözülmüş ve en önemli eksiklikleri giderilmiş olmayacaktır. Zira IV. Kolordu için alınan kararların neredeyse hiçbirinin bu sorunlarla bir ilgisi yoktu.

IV. Kolordu'daki asıl sorunlar ve eksiklikler ise şunlardır: Birliklerde neredeyse hiç atlı araba katarı yoktur. Bunlar olmadan da redif birlikleri her ne kadar bir araya getirilse de seferber

edilmiş nizamî ordu, hedef noktaya ulaşabilecek güce sahip bir ordu olarak sayılamayacaktır. Saldırıya geçmesi söz konusu bile değildir. Sahra topçu birliklerinde atların sayısının yetersiz olması ise bir başka önemli sorundur. IV. Kolordu'daki at sayısı o kadar azdır ki, seferberlik hâlinde piyade askerleri neredeyse tamamen topsuz kalacaktır.

Sahra topçu birliklerinde çabuk ateşli topların (bu arada barış zamanında topçu sınıfında eski toplarla atış dahi yapılmamaktadır), piyade birliklerinde ise makineli tüfeklerin olmaması da büyük bir sorundur. Aynı şekilde muhasara toplarının olmaması da bir eksikliktir. Bunlar olmadan Kars önlerinde operasyon gerçekleştirmek mümkün olmadığından böyle bir durumda Erzurum Kalesi'ndeki eski toplardan yararlanmak gerekecektir.

Bir başka sorun, yaşlı atlar kullanan IV. Kolordu'daki daimî süvari birliklerinin (IV. Süvari Tümeni) sınır muhafızlığı ve başka hizmetler nedeniyle çok yıpranmış olmasıdır. Diğer taraftan piyade birlikleri nispeten iyi bir askerî eğitim almış olmasına rağmen bunlar alanda neredeyse hiç pratik yapmamış ve kendilerine atış eğitimi verilmemiştir. Nihayet gerek piyade gerekse de süvari birliklerinde önemli görevler (örneğin tümen komutanları) alan yaşlı ve artık işe yaramaz generallerin sayısının çok fazla olması da orduyu zayıflatan hususlardan biridir. Kafkasya Askerî Bölge Karargâhı'nın yayımladığı "Osmanlı Paşaları Listesi"nde de bu rapora ek olarak sunulan "Yolcu Notları"nda da paşaların biyografilerine yer verilirken bu olumsuz hususun altı çizilmektedir. Nihayet son eksiklik, muhteşem Erzurum Kalesi'nin savunması için gerekli modern toplar olmadığı gibi eski toplar bile yoktur.

İkinci kategori içerisinde sayılan kararlar (ordudaki gündelik hayat için elzem olmayan önlemler) hayata geçirilse dahi IV. Kolordu Bölgesi'ndeki bu büyük sorun ve eksiklikler giderilemez. Burada bir kez daha bizim ajanlarımızın söz konusu sorunları daima zamanında ve doğru tespitlerde bulunarak raporladıklarının altını çizmek gerekmektedir. Ancak önemli sorunları ve eksiklikleri kapsamayan bu kararlar dahi hayata geçirilmedi. Nihayetinde yalnızca 20 adet I. sınıf redif taburunu (daha sonra Dersim'deki karışıklık nedeniyle bu sayı, 29'a çıktı) oluşturacak kadar insan askere alındı. Dolayısıyla tam olarak bir seferberlikten bahsetmek mümkün değildir ki, bu rediflerin atlı araba katırları da organize edilmemişti.

Yine nizamî taburlardaki asker sayısı ancak ortalama 470-480'e çıkartılabildi (bunu da bütün taburlarda yapamadılar). Diğer bir deyişle taburlardaki barış zamanında mevcut olan asker sayısını (400) çok küçük bir oranda arttırmış oldular. Planlanan 18 Hamidiye alayı yerine 250-300 süvariden oluşan yalnızca 2 alay oluşturulabildi. Tahıl, un, hayvan yemi vs. stoklama planları da hayata geçirilemedi.

IV. Kolordu Bölgesi'ndeki birliklerin durumuna dair genel, ancak gerçekleri tam olarak yansıtan tasvirleri de göz önünde bulundurursak, Mareşal Zeki Paşa'nın Rus askerî heyetine IV. Kolordu'daki askerî hazırlıkların Rusya ile savaş hazırlığı olmadığı şeklindeki teminatına inanmamak için ortada bir sebep yoktur. Paşa'ya göre bu hazırlıklar, doğrudan Ermeni devrim hareketinin faaliyetleri, Müslümanlar arasındaki rahatsızlıklar ve Türk-İran sınır anlaşmazlığı gibi IV. Kolordu Bölgesi'ndeki iç sorunlarla ilgilidir.

Mareşal Zeki Paşa'nın bu açıklamalarına yalnızca tek bir eklemede bulunmalıyız: Rusya'nın Türk-İran sınır anlaşmazlığına müdahale etmesi ihtimaline karşı Türkler, (Rus ve yabancı

basının Osmanlı-Rus Savaşı'nın kaçınılmaz olduğu dedikodusunu yaymaya başlamasından sonra) Kafkasya Ordusu'nun Ağrı Dağı ve Soğanlık'ı geçip hızla ilerlemesi durumunda Rusya ile yaşanacak muhtemel sorunlara karşı da bazı önlemler almış olabilirler. Ancak bu önlemlerin, savunma niteliği taşıdığını söyleyebiliriz. Nitekim IV. Kolordu Bölgesi'nin şimdiki durumuna baktığımızda ordunun saldırı hareketine hazır olmadığını ve saldırıda bulunamayacağını söyleyebiliriz. Türkler de şüphesiz bunu çok iyi biliyorlar.

Osmanlı Askerî Nazırlığı'nın Bulgaristan ile yapılacak muhtemel bir savaşa hazırlandığından ya da Bulgaristan'ın Osmanlı'ya saldıracağını tahmin ettiğinden IV. Kolordu Bölgesi'ne önem verdiğini düşünebiliriz. Ancak böyle bir durumda dahi IV. Kolordu Bölgesi ile ilgili kararlar, yalnızca savunma niteliği taşımaktadır. Çünkü Türkler, hiçbir emrin ve kararın IV. Kolordu birliklerini kısa sürede Kafkasya Ötesi'ne saldırı düzenleyebilecek bir seviyeye getiremeyeceğini biliyorlar.

Netice itibarıyla IV. Kolordu Bölgesi ile ilgili eskisine kıyasla daha fazla karar alınmasının sebebi her ne olursa olsun Türkler, Rusya'ya saldırı hazırlığı içerisinde değiller. Ancak Türkler kendileri Rus ordusunun ülkelerine saldırabileceğinden endişe etmektedirler. Çok geçmeden de onların bu şüphesi iyice arttı. Mart - Nisan [1908]'da Rus tarafında bazı savaş hazırlıkları yapıldı. Kars'a kale topları ve diğer silahlar getirildi ve Türkler, Rusların bütün bu hazırlıkları Erzurum'a saldırmak için yaptığını düşündü.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Mareşal Zeki Paşa'nın askerî heyetimizin başkanı ile görüşmesi de Hüsameddin Paşa ile farklı konularda yapılan sohbetler de kelimesi kelimesine "Yolculuk Notları"nda verilmiştir. Gerek resmî görüşmelerde gerekse de samimî sohbetlerde Zeki Paşa son sözleri olarak hep şunları söyledi: "*Sultan Hazretleri, IV. Kolordu birliklerini adeta Kafkasya (Rus) Ordusu'nun bir parçası olarak görmenizi dilemektedir. Bundan sonra Kafkasya ordusu ile IV. Kolordu, bir bütündür. IV. Kolordu'nun birlikleri arasında kendinizi Kafkasya birlikleri arasında gibi hissediniz. Kışlalarımızın ve askerî müesseselerimizin kapıları sizin için açıktır.*" Zeki Paşa heyet başkanımızdan bu sözleri hem Rus Hükümeti'ne hem de imparatorun Kafkasya'daki valisine iletmesini istedi.

Mareşalın her yeri görmemize izin vermesinden istifade ederek, ziyaret, kabul, görüşme, resmî yemekler vs.den kalan zamanımızın bize müsaade ettiği kadarıyla kışlalarla Erzincan'daki eğitim ve levazım müesseselerini ziyaret ettik. Bu ziyaretlerimizin sonuçlarını "Yolculuk Notları"nda anlattık. Erzurum'da Ferik Abuk Ahmet Paşa heyet başkanımıza kışlaların dışında küçük bir kaleyle Erzurum Kalesi'ni gezdirmeyi de teklif etti. Ancak bu davete icap edemedik. En başta burası için ayırdığımız süre buna müsaade etmedi. Bunun dışında bu kaleleri gezmemizin bize bir şey katmayacağını düşündük. Zira Erzurum Kalesi'ne dair ayrıntılı bilgiler (planlarla fotoğraflar) elimizde mevcuttur, çünkü Erzurum'da zaten daimî askerî ajanımız bulunmaktadır. Kaldı ki Erzurum'u gezmek ve Mareşal Zeki Paşa ile görüşmek, bizim seyahatimizin sadece başlangıcıydı.

Türklerin heyetimize olan gerçek tutumları henüz yeterli seviyede tespit edilmemişti ve mareşal ile görüşmeden önce Erzincan seyahatinin sonuçlarını da tahmin etmek mümkün değildi. Bundan dolayı heyet başkanı, Türklerin kendisini ziyaret bahanesiyle istihbarat top-

lamakla suçlayabileceği konusunda uyarılmıştı. Bu sebeple Ferik Abuk Ahmet Paşa'nın bu teklifini reddetmeyi uygun gördü. Kaldı ki, dediğimiz gibi bu ziyaret heyete değerli bir bilgi de kazandırmayacaktı.

Jön Türklerin aktif faaliyetleri neticesinde Sultan Hazretleri'nin kendi halkına Anayasa hediye etmesi, bizim IV. Kolordu Bölgesi'nden ayrılmamızdan sonra gerçekleşti. IV. Kolordu Bölgesi'nde geçirdiğimiz 23 gün içerisinde ileri gelen askerî yetkililer, paşalar ve subaylarla görüştük ve bu süre zarfında şimdi şahit olduğumuz hızlı gelişmelerin yaşanabileceğinin tek bir işaretini görmedik ve duymadık. Yalnızca "Yolcu Notları"nda ayrıntılı olarak anlatılan Hüsameddin Paşa'nın bizim heyet başkanımız ile yaptığı baş başa görüşmeler sırasındaki bazı imaları, bu olaylar yaşandıktan sonra daha net anlaşılmaktadır. Paşa bu görüşme sırasında İngiltere'nin Osmanlı'daki Almanya etkisini kökten yok etmek ve Bağdat Demir Yolu Projesi'ni engellemek için ani hamlelerde bulunabileceğini söylemişti.

IV. Kolordu Bölgesi'ndeyken şu an şahit olduğumuz olayların yaşanacağına dair tek bir işaret almamamıza rağmen, IV. Kolordu içerisindeki paşa ve subayların Osmanlı'daki rejimden son derece rahatsız olduğunu fark etmiştik. Nitekim Osmanlı paşaları ve özellikle de subayları, arkadaşlarının yanında çok az konuşurken, heyet üyeleriyle baş başa yaptıkları samimî sohbetlerde adeta içlerini döküyor ve mevcut rejimin devleti yıkıma götürdüğünü ileri sürerek bu rejimi eleştiriyorlardı.

Askerlerin bazıları, Jön Türkleri desteklediğini kabul ediyor, bazı yaşlılar (örneğin III. Hınıs Hamidiye Müfrezesi'nin eski komutanı Sefer Bey) ise her ne kadar kendileri farkında olmazsa da Jön Türklerin görüşlerine yakın açıklamalarda bulunuyorlardı. Gerçi heyet üyeleri, neredeyse hep mektepli subaylarla, yani askerî okullardan mezun veya az çok aydın subaylarla (örneğin Rusya'da eğitim alan eski Rus subayı Albay Sefer Bey) görüşmüştür. Bunların IV. Kolordu Bölgesi'ndeki oranı çok yüksek olmadığından (% 20-22) bu bölgedeki tüm subayların (bu subayların büyük bir kısmı alaylı olup temel eğitim dahi almamıştır) tutumunu kestirmek güçtür.

IV. Kolordu'daki subayların büyük kısmının tutumunu öğrenemezsek de alaylılar arasında da Jön Türklerin çok sayıda taraftarının olduğunu söyleyebiliriz. Bunun dışında IV. Kolordu'da siyasi güvensizlik nedeniyle çok sayıda general ve subay görev yapmaktadır. Bunların bir kısmı yarım maaş alarak ve hiçbir görev üstlenmeyerek kışla dışında yaşarken diğer bir kısmı ise IV. Kolordu'da görevlendirilmiştir. Bu paşalarla subaylar, yeni rejim taraftarıdırlar.

Genel olarak IV. Kolordu'daki subayların özel bir sebepleri olmadığı takdirde yeni rejimin yayılmasına karşı çıkmayacağını, yalnızca İstanbul'dan buna dair gönderilen emirlerin IV. Kolordu'daki subayları böleceğini ve Jön Türklerin planladığı reformları hayata geçirmek için silah gücüyle karşı koymaya çalışılacağını söyleyebiliriz. Böyle bir durumda, IV. Kolordu'da bir takım askerî karışıklıkların ve iç çatışmaların yaşanması ihtimal dâhilindedir. Ancak bu konuyla ilgili kesin sonuçlara varmak için heyetin vardığı sonuçlar, yetersiz kalmaktadır.

Albay Averyanov